

T.C.  
RECEP TAYYIP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

İSMA'İL HABİBİ EFENDİ VE HIRZ-I CÂN  
(İNCELEME-METİN-SÖZLÜK-DİZİN-TIPKIBASIM)

(Yüksek Lisans Tezi)

BURAK BEKEN

Tez Danışmanı  
Prof. Dr. Hasan Ali ESİR

RİZE 2016

T.C.  
RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

İSMA'İL HABİBİ EFENDİ VE HIRZ-I CÂN  
(İNCELEME-METİN-SÖZLÜK-DİZİN-TIPKIBASIM)  
(Yüksek Lisans Tezi)

BURAK BEKEN

Tezin Yazarı

Prof. Dr. Hasan Ali ESİR

Tez Danışmanı

Tez Savunma Tarihi

02/08/2016

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

Başkan : Prof. Dr. Hasan Ali ESİR

Üye : Prof. Dr. Orhan Kemâl TAVUKÇU

Üye : Yrd. Doç. Dr. Abdulkadir ERKAL

İmza



... / ... / 2016

Doç. Dr. Ahmet İshak DEMİR

Enstitü Müdürü

RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu tezi bilimsel metotlara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak hazırlayıp sunduğumu, tezde bana ait olmayan tüm bilgi, düşünce ve sonuçları belirttiğimi ve kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.

02.08/2016



Burak BEKEN

## ÖN SÖZ

Din, insanların kültür ve medeniyeti ile yaşayışını en derinden etkileyen inanç sistemidir. Türkler de İslamiyet’i kabul etmekle kültür ve medeniyetleri ile yaşantılarında büyük bir değişim ve dönüşüme tâbi olmuştur. İnsanlar davranışlarını bu dinin kuralları etrafında düzenlemiş ve düzenlemektedirler. Müslümanlar, İslam inancını ve bu inancı yaşama bilgisini ise İslamî ilimlerin öğretildiği merkezlerden gelen âlimler yoluyla edinmişlerdir. Tarih boyunca Müslümanlar arasında İslamî ilimlerin öğrenilmesi ve öğretilmesi büyük bir kıymeti haizdir. Pek çok ayet ve hadis-i şerifte bu durum vurgulanmış, takdir edilmiştir. Tevbe Suresi’nin 122. ayet-i kerimesinde müminlerin topluca savaşa gitmesinin gerekmediği, bir kısım Müslümanların geride kalarak din konusunda köklü ve derin bilgi sahibi olmaları ve savaştan dönenleri günahlardan sakındırmaları vurgulanmaktadır. Resûl-i Ekrem (sav.) de *Allah bir kimse için hayır murad etti mi onu dinde fakih yapar* buyurmaktadır. Bu minvalde İslam; fıkıh, ilmihâl ve akâid konularının öğrenilmesine büyük bir önem vermektedir.

Âlimler, İslâmî ilimleri insanlara öğretirken birbirinden farklı birçok yol izlemiştir. Tercih edilen yolda muhatabın müktesebatı büyük önem arz etmektedir. İsmâ‘îl Habîbî Efendi de âlim ve arif olanlar için yazdığı kimi eserlerinde süslü ve ağdalı; halk için yazdığı eserlerinde ise sade ve yalın bir dil kullanmıştır. Çalışmamıza konu olan eser ise onun halkı ve özellikle de gençleri muhatap aldığı *Hırz-ı Cân* adlı eseridir. İsmâ‘îl Habîbî Efendi, ilmihâl ve akâid konularını muhatabına aktarırken muhatabın, gerekli bilgileri daha kolay ezberlemesi ve daima hatırlaması için eserini manzum olarak kaleme almayı tercih etmiştir. İsmâ‘îl Habîbî Efendi’nin *Hırz-ı Cân* adlı eseri, XVII. yüzyılda manzum ve dinî-didaktik eserlerden biri olması hasebiyle çalışmamıza konu olmuştur.

Çalışma, giriş, üç bölüm, bağlamsal sözlük, dizin ve eserin tıpkıbasımından oluşmaktadır.

Girişte Türk Edebiyatında manzum ilmihâl ve akâid yazma geleneği ele alınmış olup ulaşılabilen manzum ilmihâl ve akâidnâmeler kısaca tanıtılmıştır.



Çalışmanın Birinci Bölüm'ünde, Şeyh Seyyid İsmâ'îl Habîbî Efendi'nin gerek kendi eserleri gerekse de ulaşılabilen farklı kaynaklardan yararlanılarak hayatı, edebî kişiliği ve onun eserleri hakkında bilgiler verilmeye çalışılmıştır.

İkinci Bölüm'de, *Hırz-ı Cân*'ın ismi ve telif tarihi verilmiş, müellif nüshasının şekli ve muhteva yönünden dikkat çeken özellikleri ele alınarak esere dair bir inceleme yapılmıştır. İncelemede *Hırz-ı Cân*'dan verilen örnek beyitlerin sıra numaraları beyit yanında parantez içinde gösterilmiştir.

Üçüncü Bölüm'de, metin hazırlanırken dikkat edilen bazı hususlar, nüsha tavsifleri ve *Hırz-ı Cân*'ın müellif nüshası esas alınarak transkripsiyonlu metin verilmiştir. Müellif nüshasında olmayan kısımlar dipnotlarda gösterilmiştir. Bunun yanı sıra müellif nüshasındaki vezin problemlerini gidermede müstensih nüshalarından yararlanılmıştır. Bu bağlamda müstensih nüshaları da çalışmamızda kullanılmıştır. Üçüncü Bölüm'ün sonunda Sonuç yer almaktadır.

Çalışmanın sonunda, metnin anlaşılmasına yardımcı olması amacıyla bağlamsal ve seçme bir sözlük hazırlanmıştır. Sözlükten sonra çalışmada yer alan özel isimlere yer verdiğimiz özel isimler dizini, İsmâ'îl Habîbî Efendi'nin şeyhlik yaptığı tekke ve onun mezarının fotoğrafları ile bir eserin bestesinin bulunduğu ekler bölümü ve *Hırz-ı Cân*'ın müellif nüshasının tıpkıbasımı yer almaktadır.

Çalışmanın belirlenmesinde ve tamamlanması hususunda destek veren, ilmi görüşlerinden ve tecrübelerinden faydalandığım saygıdeğer hocam ve danışmanım Prof. Dr. Hasan Ali ESİR'e; gerek lisans gerek yüksek lisans gerekse de çalışmanın hazırlanma aşamasında ilmi dikkatlerinden istifade ettiğim kıymetli hocam Prof. Dr. Orhan Kemâl TAVUKÇU'ya; çeşitli önerileriyle ve yol göstericiliğinden her zaman yararlandığım değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Mehmet Sait ÇALKA'ya; çalışma esnasında karşılaştığım güçlüklerin giderilmesinde ve çalışmaya dair çeşitli önerilerini aldığım Sayın Arş. Gör. Songül KARACA'ya; Arapça kısımların okunmaları ve tercümelerinde büyük yardımlarını gördüğüm Abdullah YILDIZ'a ve çalışmamın her aşamasında maddî ve manevî olarak her zaman yanımda olan çok kıymetli aile efradıma teşekkürü bir borç bilirim.

Burak BEKEN

Rize-2016

## İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ .....	4
İÇİNDEKİLER.....	6
TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ .....	11
KISALTMALAR.....	12
GİRİŞ .....	13
1.1. Türk Edebiyatında Manzum İlmihâl ve Akâidnâme Geleneği.....	13
1.1.1. Türk Edebiyatında Manzum İlmihâller .....	14
1.1.1.1. Müellifi, Telif veya İstinsah Tarihi Belli Olan İlmihâller .....	15
1.1.1.1.1. Mu‘înü’l-Mürîd .....	15
1.1.1.1.2. Vikâye-nâme .....	15
1.1.1.1.3. Ravzatü’l-Îmân .....	15
1.1.1.1.4. Manzûme fi’l-İlmi’l-hâl .....	16
1.1.1.1.5. Manzum Vikâye Tercümesi .....	16
1.1.1.1.6. Manzûme-i Ceceli İbrahim Efendi .....	16
1.1.1.1.7. Manzum İlmihâl .....	16
1.1.1.1.8. Manzume-i Fıkh-ı Keydânî .....	17
1.1.1.1.9. Manzûme-i Fıkh .....	17
1.1.1.2. Müellifi Bilinmeyip Telif veya İstinsah Tarihi Bilinen İlmihâller .....	17
1.1.1.2.1. Manzûm İlm-i Hâl .....	17
1.1.1.3. Müellifi ile Telif veya İstinsah Tarihi Bilinmeyen İlmihâller .....	17
1.1.1.3.1. Manzûm İlm-i Hâl .....	17
1.1.1.3.2. Manzûme-i Fıkh .....	17
1.1.1.3.3. Manzûm Fıkh .....	18
1.1.1.3.4. Manzûm Fıkh .....	18
1.1.1.3.5. Manzum Fıkh .....	18
1.1.1.3.6. Manzum Fıkh Kitabı .....	18
1.1.2. Türk Edebiyatında Akâidnâmeler.....	18
1.1.2.1. Müellifi ile Telif veya İstinsah Tarihi Bilinen Akâidnâmeler .....	20
1.1.2.1.1. Ahvâl-i Kıyâmet .....	20

1.1.2.1.2. Sîrâcü'l-Müslimîn .....	20
1.1.2.1.3. Zübdetü'l-Akâid .....	20
1.1.2.1.4. Lâmiyye-i Kelâmiyye.....	20
1.1.2.1.5. Manzûme-i Akâid.....	21
1.1.2.1.6. Vasiyyet-nâme.....	21
1.1.2.1.7. Zuhru'l-Masîr .....	21
1.1.2.1.8. Nazm-ı Fıkh-ı Ekber.....	21
1.1.2.1.9. Nazmü'l-Le'âlî .....	22
1.1.2.1.10. Manzûme-i Akâid .....	22
1.1.2.1.11. Zuhru'l-Âhire.....	22
1.1.2.1.12. Terceme-i Fıkh-ı Ekber.....	22
1.1.2.1.13. Kaside-i İtikâdiyye.....	22
1.1.2.1.14. Kasîde-i Emâlî Türkçe Tercüme-i Manzûmesi.....	23
1.1.2.1.15. Türkçe İtikad .....	23
1.1.2.2. Müellifi Bilinip Telif veya İstinsah Tarihi Bilinmeyen.....	
Akâidnâmeler .....	23
1.1.2.2.1. Terceme-i Kasîde-i Yekûlü'l-'Abd .....	23
1.1.2.2.2. Hüdâ Rabbim Manzûmesi .....	23
1.1.2.2.3. Manzûme-i Risâle-i Rûmî .....	23
1.1.2.2.4. Tercüme-i Akâid-i Lâmiyye alâ Mezhebi Mâturîdiyye .....	24
1.1.2.2.5. Manzume-i Akâid-i Tercüme-i Nukırrî.....	24
1.1.2.3. Müellifi ile Telif ve İstinsah Tarihi Bilinmeyen Akâidnâmeler ....	24
1.1.2.3.1. Terceme-i Akâid-i Nûniyye.....	24
I. BÖLÜM: ŞEYH SEYYİD İSMA'ÎL HABÎBÎ EFENDİ.....	25
1.1. Hayatı .....	25
1.2. Edebî Kişiliği .....	28
1.3. Eserleri .....	31
1.3.1. Dâr-ı Rahmân .....	31
1.3.2. Sahbâ-i Kudsiyye fî-Mecâlis-i Ünsiyye .....	32
1.3.3. Tuhfetü'l-Berere .....	32
1.3.4. Hırz-ı Cân .....	32
1.3.5. İlâhiyyât .....	33

1.3.6. Diğer Eserleri.....	33
II. BÖLÜM: <i>HİRZ-İ CÂN</i> 'İN İNCELENMESİ.....	34
2.1. Eserin Adı ve Telif Tarihi .....	34
2.2. Şekil İncelemesi.....	35
2.2.1. Nazım Şekilleri.....	35
2.2.1.1. Mesnevi .....	35
2.2.1.2. Nazm.....	36
2.2.1.3. Kıt'a.....	37
2.2.1.4. Tuyuğ.....	37
2.2.1.5. Beyt.....	38
2.2.2. Vezin.....	38
2.2.3. Kafiye ve Redif.....	39
2.2.3.1. Kafiye .....	39
2.2.3.1.1. Mücerred Kafiye (Kafiye-i Mücerrede) .....	40
2.2.3.1.2. Mürekkeb Kafiye (Kafiye-i Mürekkebe) .....	40
2.2.3.1.2.1. Müreddef Kafiye (Kafiye-i Müreddefe).....	40
2.2.3.1.2.2. Mukayyed Kafiye (Kafiye-i Mukayyede).....	41
2.2.3.1.2.3. Müesses Kafiye (Kafiye-i Müessesese).....	42
2.2.3.1.3. İltizam.....	42
2.2.3.1.4. Tunç Kafiye.....	43
2.2.3.2. Redif .....	43
2.3. Muhteva İncelemesi .....	44
2.3.1. Mukaddime.....	44
2.3.1.1. Tevhid.....	44
2.3.1.2. Hz. Muhammed'in (sav.) Övgüsü .....	44
2.3.1.3. Dört Halifenin Övgüsü .....	44
2.3.1.4. Sebeb-i Telif .....	45
2.3.2. <i>Hırz-ı Cân</i> 'da İlmihâl Konuları .....	46
2.3.3. <i>Hırz-ı Cân</i> 'da Akâid Konuları .....	52
2.3.4. Hatime ve İhtiyatlar .....	54
2.3.5. Edebî Sanatlar .....	54
2.3.5.1. Mecazlar .....	55

2.3.5.1.1. Teşbih .....	55
2.3.5.1.2. İstiare .....	56
2.3.5.1.3. Mecaz-ı Mürsel.....	56
2.3.5.1.4. Kinaye .....	57
2.3.5.2. Anlamla İlgili Sanatlar .....	57
2.3.5.2.1. Tenasüp .....	57
2.3.5.2.2. Leff ü Neşr.....	58
2.3.5.2.3. Hüsn-i Talil.....	58
2.3.5.2.4. Tezad .....	59
2.3.5.2.5. Tekrir .....	59
2.3.5.2.6. Nida .....	60
2.3.5.2.7. İstifham.....	60
2.3.5.3. Müşterek Malzemeyi Kullanmaya Dayalı Sanatlar.....	61
2.3.5.3.1. Telmih .....	61
2.3.5.3.2. İrsâl-i Mesel.....	61
2.3.5.3.3. İktibas .....	62
2.3.5.3.3.1. Ayetlerden İktibaslar .....	62
2.3.5.3.3.2. Hadislerden İktibaslar.....	66
2.3.5.3.4. Tazmin.....	67
2.3.5.3.4.1. Mevlânâ'dan Alınan Beyitler .....	68
2.3.5.3.4.2. Abdurrahman-ı Câmî'den Alınan Beyitler .....	70
2.3.5.3.4.3. Hâfız-ı Şîrâzî'den Alınan Beyitler.....	71
2.3.5.4. Lafızla İlgili Sanatlar .....	71
2.3.5.4.1. Cinas .....	71
2.3.5.4.1.1. Cinas-ı Tam .....	71
2.3.5.4.1.2. Cinas-ı Nakıs .....	72
2.3.5.4.1.3. Cinas-ı Lahık .....	72
2.3.5.4.1.4. Cinas-ı Mükerrer.....	72
2.3.5.4.1.5. Cinas-ı Hat .....	73
2.3.5.4.2. İştikak .....	73
2.3.6. <i>Hırz-ı Cân</i> 'da Atasözleri.....	73
2.3.7. <i>Hırz-ı Cân</i> 'da Geçen Arapça ve Farsça Sözcükler .....	75

2.3.7.1. Arapça Sözcükler .....	75
2.3.7.1.1. Ayetler .....	75
2.3.7.1.2. Hadisler .....	77
2.3.7.1.3. Diğer Arapça Sözcükler .....	83
III. BÖLÜM: <i>HIRZ-I CÂN</i> 'IN TRANSKRİPSİYONLU METNİ.....	87
3.1. Metin Hazırlanırken Dikkat Edilen Bazı Hususlar .....	87
3.2. <i>Hırz-ı Cân</i> 'ın Nüshaları .....	88
3.2.1. <i>Hırz-ı Cân</i> 'ın Müellif Nüshası .....	88
3.2.1.1. Bursa İnebey Yazma Eser Kütüphanesi Numara: 6437/3 (Müellif nüshasıdır, çalışmada İ kısaltmasıyla gösterilmiştir.).....	88
3.2.1.1.1. Derkenarlar .....	89
3.2.1.1.1.1. Sah Kayıtları .....	89
3.2.1.1.1.2. Kelime Anlamları .....	90
3.2.1.1.1.3. Açıklamalar .....	93
3.2.1.1.2. <i>Hırz-ı Cân</i> 'ın Müellif Nüshasının İmlâ Hususiyetleri .....	97
3.2.2. <i>Hırz-ı Cân</i> 'ın Müstensih Nüshaları .....	98
3.2.2.1. Taksim Atatürk Kitaplığı (Çalışmada A kısaltmasıyla gösterilmiştir.) .....	98
3.2.2.2. Milli Kütüphane Numara: (Çalışmada M kısaltmasıyla gösterilmiştir.) .....	99
3.3. <i>Hırz-ı Cân</i> 'ın Transkripsiyonlu Metni .....	100
<b>SONUÇ</b> .....	<b>263</b>
<b>KAYNAKÇA</b> .....	<b>266</b>
<b>SÖZLÜK</b> .....	<b>271</b>
<b>DİZİN</b> .....	<b>299</b>
<b>EKLER</b> .....	<b>302</b>
<b><i>HIRZ-I CÂN</i>'IN TIPKIBASIMI</b> .....	<b>305</b>
<b>ÖZET</b> .....	<b>380</b>
<b>ABSTRACT</b> .....	<b>381</b>
<b>ÖZ GEÇMİŞ</b> .....	<b>382</b>

## TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ

ء	’	ش	Ş, ş
ا	A, a, Ā, ā, E, e	ص	Ş, ş
آ	Ā, ā	ض	Ž, ž, Đ, đ
ب	B, b	ط	Ț, ț
پ	P, p	ظ	Ț, ț
ت	T, t	ع	‘
ث	Ṣ, ṣ	غ	Ĝ, ĝ
ج	C, c	ف	F, f
چ	Ç, ç	ق	Q, q
ح	H, h	ك	K, k
خ	H, h	ل	L, l
د	D, d	م	M, m
ذ	Z, z	ن	N, n
ر	R, r	و	V, v, O, o, Ö, ö, Ô, ô, U, u, Ü, ü, Û, ù, Vu, vu, Vü, vü
ز	Z, z	ه	H, h
س	S, s	ی	Y, y, I, i, Ī, ī

## KISALTMALAR

age.	Adı geçen eser
agm.	Adı geçen makale
agt.	Adı geçen tez
Ar.	Arapça
bk.	Bakınız
C	Cilt
DİA	Diyanet İslam Ansiklopedisi
Far.	Farsça
haz.	Hazırlayan
Hk	Halk Kütüphanesi
Hz.	Hazreti, Hazretleri
Mil	Milli Kütüphane
no.	Numara
s.	Sayfa
sav.	Salla'llâhu Aleyhi ve Sellem
ss.	Sayfa sayısı
Tab	Tabibzade
TDAY	Türk Dili Araştırmaları Yıllığı
trc.	Tercüme Eden
ts.	Yayın Tarihi Yok
Ür	Ürgüp
vr.	Varak
Yay.	Yayınları
ys.	Yayın Yeri Yok
Yz	Yazmalar



## GİRİŞ

### 1.1. Türk Edebiyatında Manzum İlmihâl ve Akâidnâme Geleneği

Türklerin İslam'ı kabulünden sonra İslamiyet, Türklerin içtimai hayatını, idari yönetim biçimini ve büyük ölçüde dünya görüşünü değiştirmekle birlikte beraberinde yeni bir kültürü de oluşturmuştur. Bu kültür ortamı içinde çeşitli konularda telif ve tercüme eserler meydana getirilmiştir. Tevhidler, münâcâtlar, naatlar, esmâ-i hüsnâ ve esmâ-i nebî şerhleri ile muammalar, kırk, yüz ve bin hadis tercümeleri, siyer ve şemailler, mevlidler, hilyeler, kaside-i bürde ve bür'e tercümeleri, mersiyeler, makteller, iman, itikad ve ibadetle ilgili eserler, mucizeler ve dini hikâyeler ile dinî-tasavvufî eserler bu ortamda meydana gelmiş manzum eserlerdir.<sup>1</sup>

İlmihâllerin ve akâidnâmelerin manzum olarak kaleme alınması hususunda tespit ettiğimiz, İsmail Habibi Efendi'nin bazı görüşleri bulunmaktadır. Ona göre ibadet ve inanca dair bilgiler herkese yöneliktir. O, manzum olanın akılda daha rahat tutulabileceğini, yazarın muhatabını sıkmak istemeyeceğini ve manzum, muhtasar olarak daha kolay öğrenme sağlanacağını ifade eder. Bunların yanı sıra şairlerin edebî dil ve sanatlardan faydalanma gereksinimi, ilmî bir şahsiyeti olan yazarın bilgilerini aktarmada edebî kabiliyetinin de bulunması ve eser tercümeyle aslının manzum olması gibi faktörler de bu tür eserlerin manzum olarak yazılmasında etkilidir.<sup>2</sup>

Burada ibadet ve itikatla ilgili eserlerden olan ilmihâller ve akâidnâmeler tercüme ve telif olarak hem mensur hem de manzum bir şekilde kaleme alınmıştır. Çalışmamıza konu olan *Hırz-ı Cân* adlı eserin mensur kısımları bulunmakla birlikte daha çok manzum olarak kaleme alınmış bir ilmihâl-akâid kitabı olması hasebiyle burada manzum ilmihâl ve akâidin ne manaya geldiklerini ifade ederek bu türdeki eserleri muhtasaran tanıtmaya çalışacağız.

<sup>1</sup> Agâh Sırrı Levend, "Dinî Edebiyatımızın Başlıca Ürünleri", *TDAY Belleten*, 1972, s. 35-36.

<sup>2</sup> Harun Kırkıl, "Türk Edebiyatında Manzum İlmihâl ve Fıkıh Kitapları ile Son Devre Ait Manzum Bir İlmihâl Manastırlı Mehmed Rıfat Bey ve Manzum İlmihali", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, S 7 (2006), s. 437.

### 1.1.1. Türk Edebiyatında Manzum İlmihâller

İlmihâl, sözlükte davranış bilgisi anlamına gelmekle beraber terim anlamıyla “inanç, ibadet, günlük yaşantı, ahlâkî konuların, kimi zaman büyük peygamberlerin ve Hz. Muhammed’in (sav.) hayatına dair özlü bilgilerin yer aldığı el kitapları” olarak tanımlanmaktadır.<sup>3</sup> Bu tanımlamaya binaen inanç, ibadet, günlük yaşantı, ahlâkî konuların, kimi zaman büyük peygamberlerin ve Hz. Muhammed’in (sav.) hayatına dair özlü bilgilerin manzum olarak kaleme alındığı edebî eserler manzum ilmihâl olarak tanımlanabilir.

İlmihâllerle yakın ilişki içinde olan fıkıhın ne olduğuna ve nasıl bir manayı ihtiva ettiğine de değinmek gerekir. Sözlük anlamı itibariyle “bir şeyi bilmek, iyi ve tam anlamak, derinlemesine kavramak” anlamlarına gelen fıkıh, başlangıçta Kur’an ve hadis-i şeriflerde geçtiği üzere Kur’an ve hadis merkezli dinî bilgiyi anlamayı ifade etmekte olup sonraki dönemlerde fetvalarla birlikte “Kitap ve sünnetten çıkarılan mâna ve hüküm” olarak tanımlanmıştır. Bunların yanı sıra Kur’an ve hadis-i şeriflerden tefekkür yoluyla elde edilen bir takım dinî bilgilerin de tamamına fıkıh ismi verilmiş ve bu tanımlama Ebû Hanîfe devrine kadar götürülmüştür. Böylelikle iman ve itikat konularıyla fıkıh; müslümanın iyi ve kötü huyları, şahsî ve içtimai hayatı ve davranışlarıyla ilgili hususlarla da ahlak ve tasavvuf ilimleri ilgilenmiş olup fıkıh terimine ilmihâl ve İslam hukuku dâhil edilmiştir.<sup>4</sup>

Bu tanımlamalar eşliğinde kimi manzum tercüme-telif fıkıh eserlerinde ilmihâl konuları ve akâidî konular birlikte işlenmiş olup ayrıntılı bir tasnife gidilmemiştir. Bu konu, manzum ilmihâl ve fıkıh eserleri üzerine tafsilatlı bir çalışmayı iktiza etmektedir. Bunun yanında manzum ilmihâl diye adlandırılan eserlerde akâidî konuların işlenmiş olduğu da görülmektedir. Nitekim çalışmamızın esas konusunu teşkil eden *Hırz-ı Cân*’da da ilmihâl konularını takiben akâidî konulara yer verilmiştir.

<sup>3</sup> Hatice Kelpetin, “İlmihal”, *DİA*, c. XXII, s.139.

<sup>4</sup> Ayrıntılı bilgi için bkz. Hayreddin Karaman, “Fıkıh”, *DİA*, 1996, c. XIII, ss.1-14.

Bu bağlamda konusunun akâid olduğunu bildiğimiz manzum fıkıh eserlerini Türk Edebiyatında Akâidnâmeler başlığı altında ele almakla birlikte kataloglarda karşılaştığımız manzum fıkıh eserlerini de burada tanıtmaya çalıştık.

Bu eserleri ilk olarak müellifi ile telif ve istinsah tarihleri bilinenleri, ikinci olarak telif ve istinsah tarihi bilinmeyen yazarı bilinenleri, üçüncü olarak da yazarı ile telif ve istinsah tarihleri bilinmeyenler şeklinde tasnif ettik. Bunun yanı sıra Üzerinde yapılan herhangi bir çalışmaya atıfta bulunmadığımız esere ait katalog bilgileri [www.yazmalar.gov.tr](http://www.yazmalar.gov.tr) adresinden alınmıştır.

#### 1.1.1.1. Müellifi, Telif veya İstinsah Tarihi Belli Olan İlmihâller

##### 1.1.1.1.1. Mu'înü'l-Mürîd

İslâm adında bir şaire ait olan eser; namazın farzları, abdestin farzları ve sünnetleri, abdesti bozan-bozmayan şeyler, gusül, teyemmüm, namazın rükunları, oruç, zekât, alım-satım gibi konuları ele alması bakımından manzum bir ilmihâldir. Eser, 407 dörtlükten oluşmaktadır. Eser, 1313/H. 713'te telif edilmiştir.<sup>5</sup>

##### 1.1.1.1.2. Vikâye-nâme

Devletoğlu Yûsuf'a ait olan eser, Tâcüşşerîa Mahmud b. Ahmed b. Ubeydillah el-Mahbûbi'nin *Vikâyetü'r-Rivâye fî Mesâ'ili'l-Hidâye* adlı eserinin manzum tercümesidir. Türkçeye aktarılan ilk manzum ilmihâl olma özelliğini taşımaktadır. *Vikâye-nâme*, 1824/H. 828 tarihinde Sultan II. Murâd'a sunulmuştur. 6960 beyitten müteşşekil olan eser mesnevî nazım şekliyle kaleme alınmıştır.<sup>6</sup>

##### 1.1.1.1.3. Ravzatü'l-Îmân

Eserin müellifi, Halîlî-i Maraşî'dir. Manzum bir ilmihâl olan eserin bilinen üç nüshası vardır. Eser, 986/H. 1578 yılında tamamlanmıştır. Nüshalar arasında beyit farklılıkları bulunmaktadır. Bir nüshasında 1110, bir nüshasında 1114, bir diğer nüshasında ise 1118 beyit bulunmaktadır.<sup>7</sup>

<sup>5</sup> Ayrıntılı bilgi için bk. Recep Toparlı, Mustafa Argunşah, *İslâm, Mu'înü'l-Mürîd*, Ankara: TDK Yayınları, 2015.

<sup>6</sup> Kırkıl, *agm.*, s. 438.

<sup>7</sup> Kırkıl, *agm.*, s. 439.

#### 1.1.1.1.4. Manzûme fi'l-İlmi'l-hâl

Vidinli Sa'dî Efendi'ye ait olan eser, Süleymaniye Kütüphanesi Es'ad Efendi Bölümü 3569 numarada kayıtlıdır. 16 varak ve 350 beyitten müteşekkildir. 1586/H. 994 yılında yazılmış olan eser, 1762-63/H. 1176 senesinde Hâfız Hüseyin b. El-Hâc İsmâil Ayvansarâyî tarafından istinsah edilmiştir.<sup>8</sup>

#### 1.1.1.1.5. Manzum Vikâye Tercümesi

Şemsi Paşa'nın Tâcüşşerîa Mahmud b. Ahmed b. Ubeydillah el-Mahbûbî'nin *Vikâyetü'r-Rivâye ff Mesâ'ili'l-Hidâye* adlı eserinden 450 beyiti seçerek yaptığı manzum tercümedir. Eserin telif tarihi 1568/H. 976'dır. Eser, mesnevi nazım şekliyle kaleme alınmıştır.<sup>9</sup>

#### 1.1.1.1.6. Manzûme-i Ceceli İbrahim Efendi

İlmihâl ve akâid konularını ele alan bu eserin pek çok nüshası bulunmaktadır. Eserin müellifi, Ceceli İbrahim Efendi'dir. Ceceli İbrahim Efendi'nin 1688'de Kastamonu'da Numaniye Medresesi'ni yaptırdığı bilinmektedir.<sup>10</sup> Bu da onun 17. yüzyılda yaşadığı ve eserini de 17 veya 18. yüzyılda kaleme aldığı söylenebilir. Eserde 144 başlık bulunmaktadır. Ayrıca beyitler için yazılmış şerh ve tevil nevinden mensur kısımlar da vardır. Eserin, 1869/H. 1286'da taşbaskısı yapılmıştır. Bu eser, katalog kayıtlarında, Muhammed Fevrî'nin *Envârü's-Şifâ* sı olarak da kaydedilmiştir.

#### 1.1.1.1.7. Manzum İlmihâl

Matbu olan eserin müellifi, Manastırlı Mehmed Rıfat Bey'dir. Eser, Hacı Selim Ağa Kütüphanesi Hüdâî Efendi Bölümü 859 numarada kayıtlıdır. Eserde, 22 bölüm ve 247 beyit bulunmaktadır. Eser, 1895/H. 1313'te Emin Bey tarafından Mahmut Bey Matbaası'nda *Manzum İlmihâl* adıyla basılmıştır.<sup>11</sup>

<sup>8</sup> Kırkıl, *agm.*, s. 441.

<sup>9</sup> Muhittin Eliaçık, "Şemsi Paşa'nın Manzum ve Muhtasar Vikâyetü'r-Rivâye Tercümesi", *Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, S II (Kasım 2009), s. 21-22.

<sup>10</sup> Ahmet Rıfat Güzey, "Yeni ve Yakın Çağlarda Kastamonudaki Cami-Mescid ve Medreseler", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, c.18, No.2 (2010), s. 683.

<sup>11</sup> Kırkıl, *agm.*, s. 447.

#### 1.1.1.1.8. Manzume-i Fıkh-ı Keydânî

Eser, Lutfullah el-Nesefî'nin *Mukaddimetü's-Salât (Fıkhü'l-Keydânî)* isimli eserinin Seyyidî tarafından yapılan manzum tercümesidir. Seyyidî'nin tercümesi 21 bölümden oluşmaktadır.<sup>12</sup>

#### 1.1.1.1.9. Manzûme-i Fıkh

Milli Kütüphane'de 26 Hk 242 arşiv numarasıyla kayıtlı olan eser, Eskişehir İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu'ndadır. Eserin müellifi, Muhyiddin b. Ebû Bekr el-Hanefî'dir. 15 yapraktan oluşan manzume, baştan eksik olup temmet kaydı okunmayacak kadar silinmiştir.

#### 1.1.1.2. Müellifi Bilinmeyip Telif veya İstinsah Tarihi Bilinen İlmihâller

##### 1.1.1.2.1. Manzûm İlm-i Hâl

Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda 06 Mil Yz A 7121 arşiv numarasıyla kayıtlı olan bu eserin müellifi bilinmemektedir. Eser, 1286/H. 1869 tarihlidir. 15 yaprak olup sayfaları 13 satırdan müteşekkildir. Nesih yazıyla yazılmıştır.

#### 1.1.1.3. Müellifi ile Telif veya İstinsah Tarihi Bilinmeyen İlmihâller

##### 1.1.1.3.1. Manzûm İlm-i Hâl

Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda 06 Mil Yz A 7766 arşiv numarasıyla kayıtlı olan eser, Hanefî fıkhına dair manzum bir ilmihâldir. Harekeli nesih yazıyla yazılmış olan eserin sayfaları 13 satırdan müteşekkil olup 34 yapraktır. Baştan ve sondan eksiktir. Söz başları ve cetveller kırmızıdır.

##### 1.1.1.3.2. Manzûme-i Fıkh

Konya Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunan eser, 15 Hk 163 arşiv numarasıyla kayıtlıdır. Eserin telif veya istinsah tarihi ile müellifi bilinmemektedir. Harekeli nesih yazıyla yazılmış olan eser, 98 yapraktan müteşekkildir. Her sayfa 15 satırdır. Söz başları kırmızıdır.

---

<sup>12</sup> Ayrıntılı bilgi için bkz. Ali İhsan Akçay, "Salah Tracts in Verse Within Turkish Literature Khulasat Al-Kaidani And Turkish Translations in Verse", *International Journal of Humanities and Social Science*, Vol. 1, No. 15 ( October 2011), ss. 258-269.

#### 1.1.1.3.3. Manzûm Fıkıh

Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi'nde, 19 Hk 1474 arşiv numarasıyla bulunan eserin adı, konusuna binaen verilmiş olup müellifi bilinmemektedir. 212 yaprak olan eserin her sayfası 16 satırdan müteşekkil olup talik kırması yazıyla yazılmıştır.

#### 1.1.1.3.4. Manzûm Fıkıh

Milli Kütüphane'de 50 Ür 461 arşiv numarasıyla bulunan eser, Nevşehir Ürgüp Tahsin Ağa İlçe Halk Kütüphanesi kataloğunda kayıtlıdır. Divani kırması yazıyla yazılmış olan eser, 179 yapraktır. Her sayfasında 17 satır bulunmaktadır. Mesnevi nazım şekliyle yazılmış olan eserin istinsah/telif tarihi ve müellifi bilinmemektedir.

#### 1.1.1.3.5. Manzum Fıkıh

Eser, Süleymaniye Kütüphanesi Mihrişah Sultan Bölümü 444 numarada kayıtlıdır. 66 yaprak olan eserin her sayfası 19 satırdan müteşekkilidir. Mensur kısımların da bulunduğu eser, 824 beyittir. Eserin telif/istinsah tarihleri ve müellifine dair bir bilgi bulunmamaktadır.<sup>13</sup>

#### 1.1.1.3.6. Manzum Fıkıh Kitabı

Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Bölümü 3486/2 numarada kayıtlı olan eser, baştan ve sondan eksik olup müellifine dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. 84 yapraktan oluşan eserde 50 başlık ve 2444 beyit mevcuttur.<sup>14</sup>

### 1.1.2. Türk Edebiyatında Akâidnâmeler

Akâid, sözlük anlamı itibariyle düğülemek manasındaki *akd* kökünden türemiş olan akîde kelimesinin çoğuludur. İman ile eş anlamlı olan itikad kelimesi, “düğüm atmışçasına bağlanmak, bir şeye gönülden inanmak, benimsemek” manalarında aynı kökün bir türevidir. Akide kelimesinin anlamı ise “gönülden bağlanılan şey”dir. Bu minvalde terim olarak akide “inanılması zaruri olan ilke” diye tanımlanmıştır. Bu kelimenin çoğulu olan akâid ise terim anlamıyla “İslam

---

<sup>13</sup> Kırkıl, *agm.*, s. 441.

<sup>14</sup> Kırkıl, *agm.*, s. 442.

dininin temel kaideleri, inanılması zaruri hükümler” manasını havidir. Bu hüküm ve kaidelerden bahseden ilme ise akâid ilmi denmiştir.<sup>15</sup>

Edebî bir terim olarak akâidnâme ise Arapça *akâid* kelimesi ile Farsça *nâme* kelimelerinin terkipleriyle oluşmuş bir isimdir. *Akâid*ın “İslam dininin temel kaideleri ve inanılması zaruri hükümler” ve *nâmenin* ise “yazılı, yazılmış, küçük kitap” manalarına gelmesi itibariyle *akâidnâme* “İslam dininin temel kaide ve hükümlerinin anlatıldığı manzum eserler” şeklinde tanımlanabilir.

İslam akâidinin manzum olarak kaleme alınmasında Türk Edebiyatında Manzum İlmihâller başlığı altında aynı bahiste zikrettiğimiz sebepler etkili olmuştur denebilir.

Türk edebiyatı içinde *Fıkh-ı Ekber*, *Kaside-i Emâlî*, *Kaside-i Nûniye* gibi eserlere yapılan manzum şerh, tercüme, tahmis gibi faaliyetler ve bunların yaygınlık kazanması akâidnâme geleneğinin oluşmasında büyük bir etkiye sahiptir.<sup>16</sup>

Manzum olarak kaleme alınan esmâ-i hüsnâlar, kaza ve kader risaleleri, mucizât-ı Nebîler, cenneti konu alan manzumeler, şefaatnâmeler, ahvâl-i kıyâmet manzumeleri ve miracnâmeler gibi dini-edebî türler konuları itibariyle akâidnâmelerin alt türlerinden sayılmışlardır.<sup>17</sup>

Osmanlı topraklarında yaşamlarını idame ettiren Müslüman Türkler fıkhıta Hanefî, akâidde ise Mâturîdî mezhebini benimsemişlerdir. Buna binaen Türk edebiyatındaki akâidnâmelerde Mâturîdî akâidinin esas alındığı söylenmektedir.<sup>18</sup>

Bu kısımda Türk edebiyatında kaleme alınan akâidnâmelerden tespit edebildiklerimizi muhtasaran tanıtmaya çalıştık. Akâidnâmeleri; müellifi ile telif veya istinsah tarihi bilinen akâidnâmeler, müellifi bilinip telif veya istinsah tarihi

<sup>15</sup> Ahmet Saim Kılavuz, “Akaid”, *DİA*, c. II, s. 212.

<sup>16</sup> Ali İhsan Akçay, *Türk Edebiyatında Manzûm Akâid-nâmeler: İnceleme-Metin*, (Basılmamış Doktora Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 2011, s. 101.

<sup>17</sup> Akçay, *agt.*, s. 100.

<sup>18</sup> Songül Karaca, *Kadızaâde Mehmed Efendi, Manzûme-i Akâid (İnceleme-Tenkitledi Metin-Sözlük-Dizin)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize, 2012, s. 15.

bilinmeyen ve müellifi ile telif ve istinsah tarihleri bilinmeyen akâidnâmeler olarak tasnif ettik.

### 1.1.2.1. Müellifi ile Telif veya İstinsah Tarihi Bilinen Akâidnâmeler

#### 1.1.2.1.1. Ahvâl-i Kıyâmet

Şeyyad Hamza tarafından 289 beyit olarak kaleme alınan bu eserin bazı beyitleri Şeyyad İsa tarafından değiştirilerek esere 55 beyit ilave edilmiştir.<sup>19</sup> Şeyyad Hamza'nın ölümünün 1348/H. 749'den sonra olduğu kabul edilmektedir.<sup>20</sup>

#### 1.1.2.1.2. Sîrâcü'l-Müslimîn

Ali Şir Nevâyî, eserini, Hoca Ubeydullah'ın sohbet meclislerinden birinde, onun isteği üzerine Müslümanlara ve Türklere faydalı olması için 213 beyit halinde telif etmiştir. Eserin telif tarihi 1500/H. 905'dir. Eserde akâid konularıyla birlikte ilmihâl konularına da yer verilmiştir.<sup>21</sup>

#### 1.1.2.1.3. Zübdetü'l-Akâid

Duhânîzâde Velî'nin *Zübdetü'l-Akâid*'i, Abdurrahman-ı Câmî'nin *İtikâdnâme* adlı eserinin nazmen tercümesidir. Şair, eseri 1571/H. 979 yılında 395 beyit olarak telif etmiştir.<sup>22</sup>

#### 1.1.2.1.4. Lâmiyye-i Kelâmiyye

Hoca Sadeddin Efendi'ye ait olan bu eser, Üşî'nin *el-Emâlî* adlı eserinin manzum tercümesidir. Eserin yazılış tarihi 1574 ile 1595 arasında olduğu düşünülmektedir. Eser III. Murad'ın isteği üzerine 67 beyit olarak tercüme edilmiştir.<sup>23</sup>

---

<sup>19</sup> Orhan Kemâl Tavukçu, “Şeyyad Hamza'nın Bilinmeyen Bir Şiiri Münasebetiyle”, *International Journal of Central Asian Studies*, X/1 (2005), s. 186.

<sup>20</sup> Mehmet Gürbüz, “Şeyyâd Hamza” <http://www.turkedebiyatilisimlersozlugu.com/>, [erişim tarihi: 02.07.2016].

<sup>21</sup> Ayrıntılı bilgi için bk. Tanju Oral Seyhan, “Ali Şir Nevâyî-Sîrâcü'l-Müslimîn 1 (Giriş-Karşılaştırmalı Metin)”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, II, S 4, Ankara 2005, ss. 88-120.

<sup>22</sup> Karaca, *agt.*, s.11.

<sup>23</sup> Karaca, *agt.*, s.11.



#### 1.1.2.1.5. Manzûme-i Akâid

Kadızzade Mehmed Efendi tarafından 1627-28/H. 1037’de telif edilen eser, 1528 beyittir. Yurtiçi ve yurtdışında pek çok nüshası bulunmaktadır. Eser, mesnevî nazım şekliyle yazılmış olup içerisinde birçok şairden tazmin bulunmaktadır.<sup>24</sup>

#### 1.1.2.1.6. Vasiyyet-nâme

Bu eser, Birgivî Muhammed Efendi tarafından 1562 yılında telif edilen mensur bir risalenin, öğrencisi Bahtî tarafından 1642 senesinde manzum olarak yazılmış halidir. Bahtî, çocukların mensur metni ezberlemelerinin zorluğundan ötürü eseri nazmen tercüme ettiğini ifade etmiştir. Eser, 1357 beyit hacindedir. Kaynaklarda *İlmihâl*, *Risale-i Birgivî*, *Akâid* ve *Vasiyyetnâme* olarak adlandırılmaktadır.<sup>25</sup>

#### 1.1.2.1.7. Zuhru’l-Masîr

Bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi Şehid Ali Paşa Koleksiyonu’nda Numara 1077/2’dedir. Eserin müellifi Hıbrî Ali Efendi’dir. Akâidle konularını açıklayan eser 40 varaktır. Şairin ölüm tarihi en erken 1672/H. 1083’tür.<sup>26</sup> Buna göre, bu eser de bu tarihten önce yazılmış olmalıdır.

#### 1.1.2.1.8. Nazm-ı Fıkh-ı Ekber

*Manzûme-i Akâid* bu eserin diğer bir adıdır. Seyyidî bu eseri, Ebû Hanîfe’nin *Fıkh-ı Ekber* adlı eserinden manzum olarak tercüme etmiştir. Eser, 1683/H. 1095’te telif edilmiştir.<sup>27</sup>

<sup>24</sup> Ayrıntılı bilgi için bk. Karaca, *agt.*, s.11.

<sup>25</sup> Ayrıntılı bilgi için bkz. Sezer Özyaşamış Şakar, *Birgivî Muhammed Efendi’nin Manzum Vasiyyet-nâmesi (Eleştirili Metin-Dil İncelemesi-Sözlük)*, (Basılmamış Doktora Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2005.

<sup>26</sup> Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul: Meral Yayınları, [ts.], c. 1, s.327; M. Sait Özevarlı, Hıbrî Ali Efendi, *DİA*, c. XVII, s. 428.

<sup>27</sup> Ayrıntılı bilgi için bkz. Gülsüm Özcan, *Manzûme-i Akâid-i Seyyidî (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük-Dizin)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Fatih Üniversitesi, sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013.

#### 1.1.2.1.9. Nazmü'l-Le'âli

İshak b. Hasan Tokâtî tarafından kaleme alınmış olan eser, 1687/H. 1098 senesinin Şaban ayında tamamlanmış olup mesnevi nazım şekliyle 327 beyitten müteşekkildir. Eser, *Manzûme-i Akâid* olarak da bilinmektedir.<sup>28</sup>

#### 1.1.2.1.10. Manzûme-i Akâid

Kadı Hüseyin Ispartavî, bu eserini 1731/H. 1144 senesinde telif etmiştir. Eser, 2037 beyitten oluşmaktadır. Bilinen iki yazma nüshası vardır.<sup>29</sup>

#### 1.1.2.1.11. Zuhrü'l-Âhire

Süleyman Nahîfî tarafından telif edilen eser, 1009 beyit tutarında olup ilk 756 beyiti *Tevhîd-i Hak ve Manzûme-i Akâid*, son 253 beyiti ise bazı nüshalarda *Fazîlet-i Savm* adıyla geçmektedir. Şairin bu eserinde birkaç eserini birleştirdiği ve bunlara *Zuhrü'l-Âhire* adını verdiği düşünülmektedir.<sup>30</sup> Şair, 1738/H. 1151'de vefat etmiştir. Buna göre eser, bu tarihten önce yazılmıştır.

#### 1.1.2.1.12. Terceme-i Fıkh-ı Ekber

Eser, Ebû Hanîfe'nin Fıkh-ı Ekber'inin Alemî tarafından manzum olarak tercümesidir. Eserin telif tarihi bilinmemektedir. Üç nüshası tespit edilmiştir. Müstensihî belli olmayan bir nüshasının istinsah tarihi 1741/H. 1154'tür.<sup>31</sup>

#### 1.1.2.1.13. Kaside-i İtikâdiyye

Eserin tam adı *Kasîde-i İtikadiyye Der Hakk-ı Hudâvendîçün Celle Şânuh ve 'Amme Nevâlüh* olup es-Seyyid İsmail Sâdık Kemal bin el-Hâc Mehmed Salih Vecîhî Paşa tarafından kaside nazım şekliyle 215 beyit olarak kaleme alınmıştır. Telif tarihi bilinmeyen eser, 1867/H. 1284 senesinde Şeyh Vefâ Matbaası'nda basılmıştır.<sup>32</sup>

<sup>28</sup> Ayrıntılı bilgi için bkz. Bayram Özfirat, *Tokatlı İshak Efendi'nin Nazmu'l-Ulum, Nazmu'l-le'ali ve Manzume-i Keydani Adlı Mesnevileri (İnceleme-Metin)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2006.

<sup>29</sup> Ayrıntılı bilgi için bkz. Serap Ekşioğlu, *Kadı Hüseyin Ispartavî, Manzûme-i Akâid (Tenkitli Metin-Dil İncelemesi-Gramatikal Dizin)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize, 2012.

<sup>30</sup> Karaca, *agt.*, s.13-14.

<sup>31</sup> Ayrıntılı bilgi için bkz. Ali İhsan Akçay, *Türk Edebiyatında Manzûm Akâid-nâmeler: İnceleme-Metin*, (Basılmamış Doktora Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 2011.

<sup>32</sup> Akçay, *agt.*, s. 92-93.

#### 1.1.2.1.14. Kasîde-i Emâlî Türkçe Tercüme-i Manzûmesi

Ûşî'nin *Kaside-i Emâlî*'sine yapılan manzum tercümeledendir. Eserin müellifi, Yanyalı Hâfız Refî' Efendi'dir. Eser, 1887/H. 1305'te Sultan II. Abdülhamit'e sunulmuştur. 175 beyitten müteşekkildir.<sup>33</sup>

#### 1.1.2.1.15. Türkçe İtikad

Veled Çelebi İzbudak'a ait olan eser, 1915/H. 1334'te Beyrut İkbâl Matbaası'nda basılmıştır. 21 sayfadan müteşekkildir. 4+4=8'li hece ölçüsüyle yazılmış olup 102 kıtadır.<sup>34</sup>

#### 1.1.2.2. Müellifi Bilinip Telif veya İstinsah Tarihi Bilinmeyen Akâidnâmeler

##### 1.1.2.2.1. Terceme-i Kasîde-i Yekûlü'l-'Abd

Manzume, *Emâlî* kasidesinin manzum tercümesidir. Eserin müellifi olan Visâlî'nin hangi Visâlî olduğu bilinmemektedir. Eser, 66 beyitten müteşekkil olup iki nüshası mevcuttur.<sup>35</sup>

##### 1.1.2.2.2. Hüdâ Rabbim Manzûmesi

Daha çok ilmihâl niteliğinde olan eser, girizgâh ve üç bölümden oluşmaktadır. Manzume, Türk edebiyatında üç şaire nispet edilmektedir. Bunlar; Sunullâh Gaybî, İbrahim Hakkı ve Muhammed Nûru'l-Arabî'dir. Bilal Kemikli manzumenin ilk şairinin Gaybî olduğunu ifade ederek bir çalışmasında bu şairlere nispet edilen manzumeleri karşılaştırmalı olarak ortaya çıkarmıştır.<sup>36</sup>

##### 1.1.2.2.3. Manzûme-i Risâle-i Rûmî

Eser, Rûmî'nin mensur akâid risalesinin Sâdikî tarafından manzum olarak kaleme alınmış halidir. Telif tarihi bilinmemektedir. 19 varak olup 410 beyitten müteşekkildir.<sup>37</sup>

<sup>33</sup> Akçay, *agt.*, s. 49.

<sup>34</sup> Akçay, *agt.*, s. 94-95.

<sup>35</sup> Akçay, *agt.*, s. 44-46.

<sup>36</sup> Ayrıntılı bilgi için bkz. Bilal Kemikli, "Popüler Dîmî Kültürümüze Dâir Bir Manzûme ve Üç Şâir 'Hüdâ Rabbim' Manzûmesi Etrafında Tartışmalar", *Journal of Islamic Research*, S 14, No: 3-4 (2001), ss. 492-500.

<sup>37</sup> Ferdi Kiremitçi, "Klasik Türk Edebiyatında Öğretici Mensur Eserleri Nazma Aktarma Çalışmaları ve Sâdikî'nin Manzum Akaid-Nâme Örneği" *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, S 7/1 2012, s.1501-1539.

#### 1.1.2.2.4. Tercüme-i Akâid-i Lâmiyye alâ Mezhebi Mâturîdiyye

Eser, *el-Emâlî*'nin bir diğer manzum tercümesidir. Şem'î el-Prizrenî'ye ait olduğu ifade edilmektedir. 148 beyitten müteşekkildir. Eser'e Şem'î'nin dörtlük ve beyitler ilave ettiği bilinmektedir.<sup>38</sup>

#### 1.1.2.2.5. Manzume-i Akâid-i Tercüme-i Nukurrî

Manzumenin son beyitlerinde eserin müellifinin Hücetü'l-İslâm lakaplı Muhammed isminde biri olduğu söylenmiştir. Eserin telif tarihi hakkında bilgi bulunmamaktadır. Eser, Ebû Hanîfe'nin *el-Vasıyye* adlı akâide dair eserinin 182 beyitten müteşekkil bir tercümesidir.<sup>39</sup>

#### 1.1.2.3. Müellifi ile Telif ve İstinsah Tarihi Bilinmeyen Akâidnâmeler

##### 1.1.2.3.1. Terceme-i Akâid-i Nûniyye

Eserin müellifi ve telif tarihine dair kesin bilgiler bulunmamaktadır. 217 beyitten müteşekkildir.<sup>40</sup>

---

<sup>38</sup> Karaca, *agt.*, s.11.

<sup>39</sup> Akçay, *agt.*, s. 27-28.

<sup>40</sup> Ayrıntılı bilgi için bkz. Ali İhsan Akçay, *Türk Edebiyatında Manzûm Akâid-nâmeler: İnceleme-Metin*, (Basılmamış Doktora Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 2011.

## I. BÖLÜM: ŞEYH SEYYİD İSMA‘İL HABİBÎ EFENDİ

### 1.1. Hayatı

Şeyh Seyyid İsmâ‘îl Habîbî Efendi’ye dair kaynaklarda ayrıntılı bilgiler yer almamaktadır.<sup>41</sup> İsmâ‘îl Habîbî Efendi’nin ne zaman ve nerede doğduğu bilinmemektedir. Mesleğinin vaizlik olduğunu *Hırz-ı Cân*’ın sebab-i telif bölümünden öğrenmekteyiz. Halvetî tarikatının Sinaniyye koluna mensup olmuş, Ümmî Sinan-zade Hasan Efendi’ye intisap etmiştir.<sup>42</sup> İsmâ‘îl Habîbî Efendi, İstanbul’un Fatih ilçesinin Melek Hatun Mahallesi’ndeki Mimar Acem Tekkesi’nin, Şeyh Sarı Osman Efendi ve Şeyh Sarı Abdullah Efendi’den sonraki üçüncü postnişinidir.<sup>43</sup> İsmâ‘îl Habîbî Efendi, Halvetî şeyhi iken Yenikapı Mevlevîhanesi postnişini Hacı Dede diye de bilinen<sup>44</sup> Câmi Ahmed Dede’ye intisap etmiştir.<sup>45</sup> Böylece Mevlevilik tarikatına da girmiştir. İsmâ‘îl Habîbî Efendi, kendisini, sahibinin peşinden giden kurt köpeğine benzeterak Mevlânâ’nın yolundan gittiğini ifade etmiştir.<sup>46</sup> 1668/H. 1078’de Câmi Ahmed Dede’nin vefatından sonra 1679-1680/H. 1090’da Konya’daki âsitânedeki Hüseyin Çelebi, İsmâ‘îl Habîbî Efendi’ye Yenikapı Mevlevîhanesi şeyhi olması için meşihat-nâme gönderdiyse de İsmâ‘îl Habîbî Efendi postnişin olamamış, o gece vefat etmiştir.<sup>47</sup>

<sup>41</sup> İsmâ‘îl Habîbî Efendi’ye dair ilk derli toplu bilgiler Beyhan Kesik tarafından Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü’nde verilmiştir. İlgili madde için bk. “HABİBÎ, Şeyh Seyyid Habîbî İsmail Efendi” Maddesi, <http://www.turkedebiyatuisimlersozlugu.com/>, madde yazım tarihi: 13.06.2014.

<sup>42</sup> Hâfız Hüseyin Ayvansarâyî, *Vefeyât-ı Ayvansarâyî*, haz.: Ramazan Ekinci, İstanbul: Buhara Yayınları, 2013, s.147; Osmânzâde Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, haz.: Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2006, c. IV, s. 278.

<sup>43</sup> Fatih Köse, *İstanbul Halvetî Tekkeleri*, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2012, s. 111; Tabibzâde Mehmed Şükrü, *İstanbul Tekkeleri Meşayihî*, İ.B.B. Atatürk Kitaplığı Sayısal Arşiv ve e-Kaynaklar, Yer Numarası: 297.792 TAB 297.792 TAB 1, vr. 23<sup>a</sup>.

<sup>44</sup> Mehmet Ziya, *Yenikapı Mevlevihanesi*, haz.: Yavuz Senemoğlu, [ys]: 1001 Temel Eser Tercüman Yayınları, [ts], s. 130.

<sup>45</sup> Hâfız Hüseyin Ayvansarâyî, *Vefeyât-ı Ayvansarâyî*, haz.: Ramazan Ekinci, İstanbul: Buhara Yayınları, 2013, s. 147.

<sup>46</sup> İsmâ‘îl Habîbî Efendi, *Sahbâ-yı Kudsiyye Fî-Mecâlis-i Ünsiyye*, Süleymaniye Kütüphanesi Şehid Ali Paşa, no. 1136, vr. 67<sup>b</sup>.

<sup>47</sup> Hâfız Hüseyin Ayvansarâyî, *Vefeyât-ı Ayvansarâyî*, haz.: Ramazan Ekinci, İstanbul: Buhara Yayınları, 2013, s. 147; Mehmet Ziya, *Yenikapı Mevlevihanesi*, haz.: Yavuz Senemoğlu, [ys]: 1001 Temel Eser Tercüman Yayınları, [ts], s. 130; Osmânzâde Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, haz.: Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2006, c. IV, s. 278; Sakıb Mustafa Dede, *Hâzâ Kitâb-ı Sefîne-i Nefise-i Mevleviyân*, Mısır: Matbaa-i Vehbiye, 1283, s. 111; Necdet Yılmaz, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf Sufiler, Devlet ve Ulema*, İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, 2007, s.150.

Vefat sebebini Mehmet Ziya, sekte-i kalb olarak kaydetmiştir.<sup>48</sup> Hüseyin Ayvansarâyî vefat tarihine رحمت العارفين *rahmetü'l-ârifîn* ibaresiyle tarih düşürmüştür.<sup>49</sup> İsmâ'îl Habîbî Efendi, Mimar Acem Camii haziresinde, mihrabın sağ tarafında, sokağa bakan pencere önünde defnedilmiştir.<sup>50</sup> Mezar taşına Mevlevî külâhı üzerine hilâfet alameti olan üstüvanî resmedilmiştir.<sup>51</sup>

Mezar taşı yazısı şudur: *Merhûm ve mağfûrun leh / el- 'âlim el-kâmil el-mükemmil / el- 'ârif 'uşşâk-ı İlâhî / hâzret-i pîrimiz Şeyh / Hâbîbî İsmâ'îl Efendi / rûhiyçün Fâtiha / Sene 1090.*<sup>52</sup>

İsmâ'îl Habîbî Efendi'nin vefatından sonra Şeyh Mehmed Efendi, Mimar Acem Tekkesi'ne şeyh olmuştur.<sup>53</sup> Şeyh Mehmed Efendi'nin Habîbî İsmâ'îl Efendi'nin oğlu olduğu zikredilmektedir.<sup>54</sup> Tabibzade Mehmed Şükrü ise Şeyh Mehmed Efendi'nin Hüseyin Efendi diye birinin oğlu olduğunu belirtir.<sup>55</sup> İsmâ'îl Habîbî Efendi'nin ailesine dair kaynaklarda geçen tek bilgi budur.

İsmâ'îl Habîbî Efendi'ye Yenikapı Mevlevihanesi meşihatının verilmesi hususunda kaynaklarda bazı bilgiler yer almaktadır. Sakıb Dede, *Sefîne-i Nefise-i Mevleviyân* adlı eserinde bu hadiseyi şu şekilde nakletmektedir:

*Ol kâ'id-i gürûh-ı muhlîşin egerçi 'aķîb-i mürebbîlerinde ser-bülend-i tâc-ı pür-ibtihâc-i hilâfet-i seriye-i şadriyye olmuş-idi lâkin şüriyye-i hân-kâhiyyelerinde ihtilâf-ârâ zuhûr idüb ihvân-ı dervîşân cenâb-ı sa'âderlerinin istihlâfını ve aķbâb-ı ricâl-i devlet fuzûlâne Şeyh İsmâ'îl Merkezînin meşihatını ricâ-mend olub fariķayn dahı müsâ'ade-i merâmları bâbında 'atabe-i 'aliyye-i hudâvendigârîye niyâz-nâmeler irsâl itmekle mesned-niştin-i türbe-i muķaddese-i Mevleviyye olan Hüseyin Efendi hâzretleri evvelâ müsâ'ade-i niyâz-*

<sup>48</sup>Mehmet Ziya, *Yenikapı Mevlevihanesi*, haz.: Yavuz Senemoğlu, [ys]: 1001 Temel Eser Tercüman Yayınları, [ts], s. 132.

<sup>49</sup>Hâfiz Hüseyin Ayvansarâyî, *Vefeyât-ı Ayvansarâyî*, haz.: Ramazan Ekinci, İstanbul: Buhara Yayınları, 2013, s. 148.

<sup>50</sup>Mehmet Ziya, *Yenikapı Mevlevihanesi*, haz.: Yavuz Senemoğlu, [ys]: 1001 Temel Eser Tercüman Yayınları, [ts], s. 132.

<sup>51</sup>Hâfiz Hüseyin Ayvansarâyî, *Vefeyât-ı Ayvansarâyî*, haz.: Ramazan Ekinci, İstanbul: Buhara Yayınları, 2013, s.148; Osmânzâde Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, haz.: Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2006, c. IV, s. 278.

<sup>52</sup>Kabrinin ve mezar taşının fotoğrafları için *Ekler* bölümüne bakınız.

<sup>53</sup>Fatih Köse, *İstanbul Halvetî Tekkeleri*, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2012, s. 111.

<sup>54</sup>Ayvansaraylı Hafız Hüseyin, *Camilerimiz Ansiklopedisi Hadikatü'l-Cevamî'*, haz.: İhsan Erzi, İstanbul: Tercüman Aile ve Kültür Kitaplığı Yayınları, 1987, c. II, s. 57.

<sup>55</sup>Tabibzâde Mehmed Şükrü, *İstanbul Tekkeleri Meşayihî*, İ.B.B. Atatürk Kitaplığı Sayısal Arşiv ve e-Kaynaklar, Yer Numarası: 297.792 TAB 297.792 TAB 1, vr. 23<sup>a</sup>.

*nâme-i aḥbāba Şeyḫ İsmā‘îl nāmına meşîhat-nâme iḥsân idüb ve ba‘de leyle-i ta‘yîn-i işâret-i rûhâniyye ile ‘azîz-i mûmâ-‘ileyh ibrâz ve ḥîni- i iktizâda menşûr-ı ḥilâfet-i Aḥmediye izhârı tenbîhiyle ‘amel olunub ba‘de’l-‘aşr meşîhat-nâmesi Şeyḫ İsmâ‘îl’e îşâl olunub şubḥ-ı ferdâda mâkâm-ı meşîhata kıyâma qarâr verilmekle sükkân-ı ḥân-ḳâh maḥzûn olduklarında Ḥazret-i Aḥmed el-Ḳârî, el-leyâlî ḥubâlâ telidne külle ‘acîbe<sup>56</sup>, maẓmûn-ı mükâşefe maḳrûniyle tesliyet-fermâ oldığı kân-felâkü’t-tebâşîr-i bâhir olub leyle-i ḥublâ-yı merḳûmede Şeyḫ İsmâ‘îl, zâde-i mâder-i dünyâ ve sâri‘-i cihân-ı ‘uḳbâ olmağla ḥilâfet-i cenâb-ı velâyet-me‘âblarına ihtisâş-yâb ve ḥuşûş-ı ḥilâfet-i bâ-istiklâllerinde mürîdîn ve muḥibbîn yek-dil olub bi’l-ittifâḳ menşûr-ı ḥilâfetleri niyâzi için tedârik-i maḥzar üzre iken dervîş-i merḳûm menşûr-ı ḥilâfetlerin ibrâz ve keyfiyet-i teslim ve tenbîh-i ḥazret-i seccâde-nişîn-i âsitâne-i velâyet-i âşiyâne-i Mevleviyyeyi naḳl ile cümlenüñ i‘tikâdları şad-hezâr mertebe ḳuvvet ve şafvet-pezîr olmuşdur.<sup>57</sup>*

Burada anlatılana göre, Yenikapı Mevlevihanesi’nde Ahmed Kâri’nin şeyhliği hususunda ihtilaf çıkmıştır. Mevlevihane dervişleri, hilafetin Ahmed Kâri’ye verilmesini, bazı devlet adamları ise gereksiz yere İsmâ‘îl Habîbî’nin postnişinliğe getirilmesini Konya’da bulunan âsitânenin postnişinini Hüseyin Efendi’den bazı mektuplar göndermek suretiyle talep etmişlerdir. Hüseyin Efendi de bu istekler üzerine meşîhat-nâmeyi evvela İsmâ‘îl Habîbî namına vermişse de ertesi gün bazı ruhani haller neticesinde Ahmed Kâri adına ikinci bir meşîhat-nâme yazmıştır. Yalnız meşîhat-nâmelerden önce İsmâ‘îl Habîbî için verdiği ortaya çıkarılmasını; gerek görüldüğü takdirde Ahmed Kâri için verdiği meşîhatnamenin ortaya çıkarılmasını tembih etmiştir. Bir ikindi sonrası meşîhatname İsmâ‘îl Habîbî’nin eline geçmiş ve ertesi sabah posta geçmek üzere kararlaştırılmıştır. Lakin İsmâ‘îl Habîbî sabaha karşı vefat etmiş ve bunun üzerine dervişler hep birlikte Ahmed Kâri için verilen meşîhatin tembih üzere ortaya çıkarılmasını sağlamışlardır.

Her ne kadar Ahmed Kâri postnişin olmuşsa da o da aynı sene vefat etmiştir.<sup>58</sup> Ahmet Kari’nin ikinci defa postnişin olduğu tarihe ulaşmak suretiyle

<sup>56</sup> Tercümesi: Geceler hamiledir, bütün acayıplıkları doğurur.

<sup>57</sup> Sakıb Mustafa Dede, *Hâzâ Kitâb-ı Sefîne-i Nefîse-i Mevleviyân*, Mısır: Matbaa-i Vehbiye, 1283, s. 110-111.

<sup>58</sup> Seyyid Sahih Ahmed Dede, *Mevlevîlerin Tarihi -Mecmûatü’t-Tevârîhi’l-Mevleviyye-*, haz.: Cem Zorlu, İstanbul: İnsan Yayınları, 2013, s.316; Hâfız Hüseyin Ayvansarâyî, *Vefeyât-ı Ayvansarâyî*, haz.: Ramazan Ekinci, İstanbul: Buhara Yayınları, 2013, s. 148.

İsma‘îl Habîbî Efendi’nin öldüğü günü tespit etmek istedik ancak kaynaklarda yeterli bilgiye ulaşamadık.

## 1.2. Edebî Kişiliği

İsma‘îl Habîbî Efendi’de bahseden kaynaklarda edebî kişiliğinden söz edilmez. Edebî kişiliği belirlenmeye çalışılırken elde bulunan eserlerinden hareket edilmiş olup onun şeyhliği ve Mevlevilikle olan irtibatı da göz önünde bulundurulmuştur.

Şair, derleme ve telif ettiği eserlerini sıraladıktan sonra bunların kitabet olunmaya layık olduklarını ve ehli katında sevilip değer bulduklarını ifade etmiştir. Eserlerini, iman ve İslam esasları, sünnetlerin bildirilmesi, fikhî ve dinî meseleler üzerine yazan İsma‘îl Habîbî, eserlerinden herkesin faydalanmasını istemiştir. Eserlerinde manzum ve mensur kısımlar iç içedir. Onun, hiçbir devlet büyüğünü methetmemesi dikkat çekmektedir. Kendisi de eserlerini yazarken Allah rızasından başka bir amacının olmadığını dile getirmiştir:

Eyledüm li’llâh bunı yokdur ğaraž  
Ĝayr-ı Hâkğdan istemem aña ‘ivaž (151)

İlâhî bu kitâbı rızâña yazdım  
Murâdım sensin ancağ yok murâdım Dâr-ı Rahmân 2<sup>a</sup>/ B 1

Murâdım yok-durur ancağ murâdım  
Rızâ-yı Hâkğ-durur ğayrı degüldür

Seven Allâhı ey döst ber-murâddur  
Sevenden sevilen ayrı degüldür Tuhfetü’l-Berere 3<sup>b</sup>/ B 5

Ayrıca eserlerinin ehil kişiler tarafından istinsah edilmesini ve yazıldıktan sonra tekrar tekrar kontrol edilip hatalarının düzeltilmesini talep etmiş, hatalı yazımlardan müstensihlerin ahirette mesul olacağını ve bu hataların müftülerin kınanıp dile düşmesine sebep olacağını ifade etmiştir. Bu da İsma‘îl Habîbî’nin ilmî titizliğini ve hassasiyetini göstermektedir:

... *istinsağ ve istikbâb iden aħbâbdan ricâ olunur ki kitâb murâd olundukda ziyâde ihğiyât üzre olub ehline yazduralar tâ ki mesâ’il cevâblarında ğağâ itmeyeler, ba‘de’l-kitâbet tekrâr muğâbele idüb,*



*hataalarını düzdüreler, tâ ki âhiretde mes'ûl ve mu 'azzeb olmayalar, ve müftülerün dahı maṭ 'an ve medhûl olmasına sebep olmayalar...<sup>59</sup>*

Halk için yazdığını belirtmediği eserlerinde münşiyane bir üslup takınmıştır. *Tuhfetü'l-Berere* isimli kitabında bu münşiyane üslup karşımıza çıkmaktadır. Bu tarzda yazdığı eserlerde çok sayıda Arapça ve Farsça bölümler de mevcuttur.<sup>60</sup> Bu durum şairin, Mevlânâ'yı övdüğü ve eserin yazılışın anlattığı kısımlar örnek teşkil eder. Ayrıca gerek *Hırz-ı Cân*'daki gerekse de diğer eserlerinde yer alan mensur kısımlar onun nesir sahasındaki başarısını da göstermektedir:

*...ol maḥbûbu kulûbi'l- 'arîfîn, şem 'ü cem 'i'l- 'aşîkîn, kâfile-sâlâr-ı râh-ı ıstıfâ, mazhar-ı esrâr-ı ḥaḳîḳat-i Muştafâ, mu 'tekif-i bâr-gâh-ı kibriyâ, nûr-ı çeşm-i evliyâ, seyyidim, senedim, rûḥ-ı pür-fütûḥum zaḥîre-i yevmî ve ğadım, serimde efser-i sa 'âdetim, sînemde sūrûr u râḥatım ḳurretü'l- 'uyûnum...<sup>61</sup>*

*...Pes mişâl-i kibrît-i aḥmer ve tiryâḳ-ı ekber ve iksîr-i enver ve yâ kuvvet-i ezher ve zümürrüd-i aḫzar ve şarâb-ı kevşer meşâbesinde olan ba 'zı kelimât-ı ḥikmet-eşer ve nikât müşkiyyetü'l-fevâyiḥ şafâ-ḥaberlerinde 'aşîkân vişâl-i cânâna sermâye-i cân ve pîşkeş-i pîşe-gâh-ı erbâb-ı 'irfân olmaḳ için ba 'zı cevâhir-i girân-mâye mestûr ve mezbûr olması ḥâtıra ḥuṭûr...<sup>62</sup>*

İsmâ'îl Habîbî Efendi'de Mevlânâ'nın büyük bir etkisi görülmektedir. *Hırz-ı Cân*'da ve diğer eserlerinde Mevlânâ'nın şiirlerinden alıntılar yapmış ve kendisini, onun peşinden giden bir kurt köpeğine benzetmiştir:

*Bu fakîr-i pür-taḳşîr ve bî-temkîn ya 'nî seg-gorgîn-i Mevlânâ Ḥudâvendigâr Celâle'd-dîn eş-Şeyḫ İsmâ 'îl 'afa'llâhu 'anhu...<sup>63</sup>*

*Pes cümleden ehemm kâr-ı muḥabbeti, dildâr ile sûz-ı sîne ve eşk-i dîde olduyşa bu kemîne-i bî-miḳdâr ya 'nî seg-gorgîn-i Monlâ Ḥûnkâr eş-Şeyḫ İsmâ 'îl el-mûlaḳḳab bi-Ḥabîbî 'afa'llâhu 'anhu...<sup>64</sup>*

<sup>59</sup> İsmâ'îl Habîbî Efendi, *Dâr-ı Rahmân*, Hacı Selim Ağa Ktp. Hüdâyî Efendi, no. 757, vr. 2<sup>a</sup>;

<sup>60</sup> İsmâ'îl Habîbî Efendi, *Tuhfetü'l-Berere*, Süleymaniye Kütüphanesi Şehid Ali Paşa, no. 1136; İsmâ'îl Habîbî Efendi, *Dâr-ı Rahmân*, Hacı Selim Ağa Ktp. Hüdâyî Efendi, no. 757; İsmâ'îl Habîbî Efendi, *Sahbâ-yı Kudsiyye Fî-Mecâlis-i Ünsiyye*, Süleymaniye Kütüphanesi Şehid Ali Paşa, no. 1136.

<sup>61</sup> İsmâ'îl Habîbî Efendi, *Tuhfetü'l-Berere*, Süleymaniye Kütüphanesi Şehid Ali Paşa, no. 1136, vr. 2<sup>a</sup>.

<sup>62</sup> İsmâ'îl Habîbî Efendi, *Tuhfetü'l-Berere*, Süleymaniye Kütüphanesi Şehid Ali Paşa, no. 1136, vr. 2<sup>b</sup>-3<sup>a</sup>.

<sup>63</sup> İsmâ'îl Habîbî Efendi, *Tuhfetü'l-Berere*, Süleymaniye Kütüphanesi Şehid Ali Paşa, no. 1136, vr. 2<sup>a</sup>.

<sup>64</sup> İsmâ'îl Habîbî Efendi, *Sahbâ-yı Kudsiyye Fî-Mecâlis-i Ünsiyye*, Süleymaniye Kütüphanesi Şehid Ali Paşa, no. 1136, vr. 67<sup>b</sup>.

O, şiirinde muhatabına karşı samimi bir üslup kullanmıştır. Muhatabını ihtar eder ve daima hak yol üzere olmasını tembih eder. Bu terbiye edicilik, onun şeyhliğiyle irtibatlıdır. Sözlerinin tesiri de samimiliğinden ileri gelmektedir. Şair, *ey cân, ey civân, ey dede, ey gözüm* gibi nidalarla bu üslubunu kuvvetlendirmektedir:

Bir ‘alîmdür ol ki anuñ bañr-i ‘ilminden hemân  
Cümle ma‘lûmât degüldür kaçtre vü nem ey civân (1034)

Ebedîdür vardıguñ dârü’l-ķarâr  
Eyle fikri ey gözüm çeşmüñ uyar (95)

Şairin “cân” hitabını çokça kullanması da Mevlevilikle olan sıkı ilişkisinin bir tezahürü olduğu söylenebilir. Zira Mevleviliğe intisap edenler birbirilerine cân diye hitap ederler.<sup>65</sup>

Yukarıda geçtiği gibi, şeyh oluşunun getirdiği sorumluluklar çerçevesinde halkı eğitmek amacıyla kaleme aldığı eserlerinde, sade ve yalın bir anlatımı tercih ederken ilim ve irfanını arttırmak isteyenlere yönelik kaleme aldığı eserlerde münşiyane bir üslup kullanmıştır. Kendisi de halkı eğitmek için yazdığı eserlerin sebep-i telif bölümlerinde herkesin yararlanmasını istediğini diğer eserlerinde ise irfan erbabının öncüsü olmak ve Allah’a kavuşma yolunda bir can sermayesi özelliği ile kalem oynattığını ifade etmektedir. Bu bağlamda İsmâ‘îl Habîbî’nin edebî ve ilmî özelliklerini şahsiyetinde birleştirmiş olduğu söylenebilir. Burada onun elde bulunan eserlerinin ulaşılabilen kısımlarından hareketle ilmî ve edebî yönü ortaya konmaya çalışıldı. Ancak topyekûn eserlerinin tetkikatından sonra tam anlamıyla edebî ve ilmî kişiliğine dair net bilgiler elde edilebilir.

Şairin üslup özelliklerine değinecek olursak onun bazı durumların izahında mecazlardan, istiarelerden ve teşbihlerden yararlandığını görürüz. Şair, muhatabın konuyu daha iyi anlaması için teşbih, istiare ve mecaz gibi yollara başvurmuştur. Bu da onun bir üslup özelliğidir. Eserlerini manzum ve mensur karışık olarak kaleme alması da İsmâ‘îl Habîbî Efendi’nin bir üslup özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır.

<sup>65</sup> Abdülbâki Gölpinarlı, *Mevlevî Âdâb ve Erkânı*, İstanbul: İnkılâp Yayınevi, 2004, s.20.

Üslubuyla bir başka husus ise tarih düşürme üslubudur. Eserin sonunda yer alan "...biñ seksen sekiz târîh-i nebevîniñ ‘aleyhi’ş-şalâtu ve’s-selâm cemâziye’l-âhir ayınıñ yigirmi yedinci gününde kitâbeti itmâm bulub..." ifadesinde sırasıyla yıl, ay ve gün şeklinde verilmiştir. Bu tarih düşürme tarzı ise Türklere ait bir tarzdır.

### 1.3. Eserleri

İsma‘îl Habîbî Efendi’nin toplam on bir eseri ve çeşitli güfteleri mevcuttur. Bu eserlerden bazıları manzum, bazıları mensur, bazıları da manzum-mensur karışık bir şekilde kaleme alınmıştır. Bazı eserlerinin varlığını, kendisinden öğrenmekteyiz. Yine kendisi, eserlerini; iman akâidi, İslam kuralları, fıkıh, şeriat hükümleri ve sünnetlerin bildirilmesi konularında telif ve cem ettiğini bildirmektedir.<sup>66</sup> Ancak kaynaklarda ve kütüphanelerde yapılan taramalar neticesinde bildirdiği eserlerin birçoğuna rastlanmamıştır.

#### 1.3.1. Dâr-ı Rahmân

Eser, 195 varaktır. Nesih yazıyla yazılmış ve okunaklıdır. Derkenarlarda yer yer harekeli olmak üzere şerhler ve beyitler mevcuttur. Eserin telif tarihi 1674/H. 1085’tir. İsma‘îl Habîbî, İman akâidinden bazı müşkül meselelerin çözülmesi için bu kitabı telif ettiğini, kitabın adını ve tarihini şu beyitlerle ifade etmiştir:

Cemî<sup>c</sup> müşkilâtı hâll ider bu

Açar saña Hüdâya toğrı kapu

Didüm adını bunuñ *Dâr-ı Rahmân*

Çü bunuñla bulınur kurb-ı Subhân

Buña târîh *biñ ü seksen beş* oldı

Güneş gibi cihâna yeñi toğdı                      Dâr-ı Rahmân 2<sup>b</sup> / B 8-10

Eserin sonunda ferağ kaydı bulunmaktadır. Buna göre eserin müstensihisi El-Hacı Mustafa bin Mustafa el-Bosnavî olup H. 1136 senesinin Safer ayının Sâfir gününde istinsah edilmiştir. Eser telif tarihi ile istinsah tarihi arasında 51 yıl bulunmaktadır. Eserin tek nüshası Hacı Selim Ağa Kütüphanesi, Hüdâyî Efendi

<sup>66</sup>İsma‘îl Habîbî Efendi, *Dâr-ı Rahmân*, Hacı Selim Ağa Ktp. Hüdâyî Efendi, no. 757, vr. 1<sup>b</sup>.

Kitaplığı Numara 757’de bulunmaktadır. Esere dair müstakil bir çalışmaya rastlanmamıştır.

### 1.3.2. *Sahbâ-i Kudsiyye fi-Mecâlis-i Ünsiyye*

Eser, kaynaklarda ve katalog kaydında Şehbâ-i Kudsiyye olarak yanlış kaydedilmiştir. Zira eserin sebep-i telif kısmında eserin ismi *Sahbâ-i Kudsiyye fi-Mecâlis-i Ünsiyye* olarak geçmektedir. Eser, 45 varaktır. İsmâ‘îl Habîbî’nin bu eseri süslü nesir diyebileceğimiz bir tarzda ve nesih yazıyla yazılmıştır. Eserin Hak âşıklarının yanma ihtiyacını arttırmak ve âşıkların İlahî aşk şarabını içmelerini teşvik etmek için yazıldığı zikredilmektedir.<sup>67</sup> Eserin tek nüshası; Süleymaniye Kütüphanesi, Şehid Ali Paşa Bölümünde Numara 1136’da kayıtlıdır. Esere dair müstakil bir çalışmaya rastlanmamıştır.

### 1.3.3. *Tuhfetü’l-Berere*

Eserin iki nüshası bulunmaktadır. Biri Süleymaniye Kütüphanesi, Şehid Ali Paşa Bölümünde Numara 1136’da kayıtlıdır. Bu nüsha 65 varaktır. İsmâ‘îl Habîbî Efendi, eserin yazılış tarihini şu beyitle 1075 olarak vermektedir:

Buğa târîh *biy yetmiş beş* oldu

Şubh gibi cihâna yîni toğdı

Tuhfetü’l-Berere 4<sup>a</sup> / B 11

İsmâ‘îl Habîbî Efendi, bu eserini irfan erbabına bir rehber ve âşıklara da İlahî sevgiliye kavuşma noktasında bir can sermayesi olsun diye yazdığını belirtmiştir.<sup>68</sup>

Eserin diğer nüshası da Süleymaniye Kütüphanesi, Nazif Paşa Bölümünde Numara 366’da bulunmaktadır. Bu nüsha 40 varaktır. Esere dair müstakil bir çalışmaya rastlanmamıştır.

### 1.3.4. *Hırz-ı Cân*

Bu çalışmaya esas olan eser, *Hırz-ı Cân* olduğu için ilerleyen bölümlerde ayrıntılı bir şekilde tanıtılacaktır.

<sup>67</sup>İsmâ‘îl Habîbî Efendi, *Sahbâ-yı Kudsiyye Fi-Mecâlis-i Ünsiyye*, Süleymaniye Kütüphanesi Şehid Ali Paşa, no. 1136, vr. 68<sup>b</sup>.

<sup>68</sup>İsmâ‘îl Habîbî Efendi, *Tuhfetü’l-Berere*, Süleymaniye Kütüphanesi Şehid Ali Paşa, no. 1136, vr. 3<sup>a</sup>.

### 1.3.5. İlâhiyyât

İsma‘îl Habîbî Efendi'nin güfteleri ve ilâhileri olduğunu, Hüseyin Ayvansarâyî'nin *Vefeyât-ı Ayvânsarâyî* ile Hüseyin Vassâf'ın *Sefîne-i Evliyâ* adlı eserlerinden öğrenmekteyiz.<sup>69</sup> Ancak bu güfte ve ilahilerin topluca bulunduğu bir esere rastlanmamıştır. Yalnız Ayvansarâyî'nin *Vefeyât'* ma aldığı güfte, Sadeddin Arel tarafından bestelenmiştir.<sup>70</sup> Sadeddin Arel'in bestesinde güftenin sahibinin meçhul olduğu kaydedilmektedir. Bu çalışmamızla güftenin İsma‘îl Habîbî'ye ait olduğu tespit edilmiştir. Bahsedilen güfte şudur:

Yâ ilâhî kııl bize luţf u   atâ  
Cezb idüp dönder bizi senden yaņa  
Ver tarîķ-i müstaķîm üzre şebât  
Saņa irgür kıoma yolda ihdinâ<sup>71</sup>

Ayrıca bu güfteye ek olarak Sadeddin Arel'in bestesinde şu mısralar da geçmektedir:

Dest-i fazlınla bize olup muġîs  
Sun şarâb-ı   aşķın ey d st dâimâ  
Var mıdır luţfuna ma   nî ey Laţîf<sup>72</sup>

### 1.3.6. Diġer Eserleri

İsma‘îl Habîbî Efendi, *Dâr-ı Rahmân* isimli eserinde derleyip ve telif ettiği eserlerini şu şekilde sıralamaktadır.<sup>73</sup> Yukarıda zikredilen eserlerin dışında *Dârü's-Selâm*, *Cinânü'l-Cenân*, *Yenâbi'ü'l-Hikem*, *Bahrü'l-Hayât fî-Evsâfu Resûlü Cemî'ü's-Sifât*, *Uyûnü'l-Erba'a*, *Hazâ'inü'l-Cenân*, *Kurretü'l-'Uyûn* adlı eserleri bulunmaktadır. Ulusal Toplu Katalog, Yüksek Öğretim Kurumu Başkanlığı Tez Merkezi ve [www.yazmalar.gov.tr](http://www.yazmalar.gov.tr)'de yapılan taramalar sonucunda İsma‘îl Habîbî'ye ait bu eserlere rastlanmamıştır.

<sup>69</sup>Hâfız Hüseyin Ayvansarâyî, *Vefeyât-ı Ayvânsarâyî*, haz.: Ramazan Ekinci, İstanbul: Buhara Yayınları, 2013, s. 148; Osmânzâde Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, haz.: Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2006, c. IV, s. 278.

<sup>70</sup>TRT Repertuar Numarası: 11012; Beste için *Ekler* kısmına müracaat ediniz.

<sup>71</sup>Hâfız Hüseyin Ayvansarâyî, *Vefeyât-ı Ayvânsarâyî*, haz.: Ramazan Ekinci, İstanbul: Buhara Yayınları, 2013, s. 148.

<sup>72</sup>TRT Repertuar Numarası: 11012.

<sup>73</sup> İsma‘îl Habîbî Efendi, *Dâr-ı Rahmân*, Hacı Selim Ağa Ktp. Hüdâyî Efendi, no. 757, vr. 1<sup>b</sup>

## II. BÖLÜM: *HIRZ-I CÂN*'IN İNCELENMESİ

### 2.1. Eserin Adı ve Telif Tarihi

*Hırz-ı Cân*, sözlükte sığınak, nazar boncuğu, nazar değmemesi için kullanılan muska ve tılsım manasını ihtiva eden *hırz* kelimesi ile ruh, hayat, yaşayış, gönül, nefis, tarikat ehli manalarına gelen Farsça *cân* kelimeleriyle kurulmuş Farsça bir terkiptir.

Eserde *cân* kelimesi, daha çok gönül, hayat, şairin muhatabı ve dōst manalarına gelecek şekilde kullanılmıştır. Eserde korunacak şeyin gönül olduğu açıkça vurgulanmaktadır. Şaire göre muhatabın korunması gereken bir diğer şey ise muhatabın bedenidir. *Hırz-ı Cân*'da yazılanların, canın ve cismin koruyucusu olduğunu dile getiren şair, bunlarla amel edenlerin kurtuluşa ereceğini ifade eder. Bu bağlamda düşünüldüğünde eserin adının gönlü ve bedeni korumak için yapılan muska manasına geldiği söylenebilir.

*Hırz-ı Cân*'ın iki adet telif tarihi bulunmaktadır. İlk telif tarihi 1658/H. 1069'dur. Bu tarih, eserin sebab-i telif bölümünde şu beyitle verilmektedir:

Şorar-ısañ tārīhin bunun şehā  
Biñ dahı altmış toközdur münteha (163)

Eserin diğer telif tarihi ise elimizdeki nüshanın sonunda bulunan temmet kaydında yer almaktadır. Eserin bu ikinci telif tarihi, 1677/H. 1088 olarak şu şekildedir:

...muşannifi *hattıyla biñ seksen sekiz tārīh-i nebevīnün 'aleyhi's-şalātu ve's-selām cemāziye'l-āhir ayınun yigirmi yedinci gününde kitābeti itmām bulub...*

Müellifin H. 1069'da telif ettiği ilk nüsha üzerinde hayatının sonlarına doğru çeşitli tasarruflarda bulunduğu için bu nüshayı kaleme almış olması muhtemeldir.

## 2.2. Şekil İncelemesi

### 2.2.1. Nazım Şekilleri

*Hırz-ı Cân*'da çeşitli nazım şekillerinin bir arada kullanıldığı görülmektedir. Eser, ilk bakışta mesnevi görünümü vermekle beraber giriş bölümü ve hatime bölümünün son kısmı dışında ilmihâl ve akâid konularını ihtiva eden kısımlar, nazm özelliği taşımaktadır. Bunların haricinde her ihtiyatın sonunda rubâî başlığı altında kıtalar, nazmlar ile beyitler bulunmaktadır. Eserde kullanılan bu nazım şekillerinin neler olduğu ve nerelerde yer aldığı aşağıda belirtilmiştir.

#### 2.2.1.1. Mesnevi

Mesnevi, kelime anlamı itibariyle ikişer ve ikişerlik anlamlarına gelen Arapça bir kelimedir. Edebiyatta ise terim anlamıyla aynı vezinde ve her beyiti kendi arasında kafiyeli olan nazım şekline verilen isimdir. En az iki beyitten başlayarak binlerce beyite kadar yazılan mesneviler mevcuttur.<sup>74</sup>

*Hırz-ı Cân*'ın başında bir mesnevide olması gereken bölümlerden tevhid, naat, dört halifenin medhi, sebep-i telif ve hatime kısımları bulunmaktadır. Ayrı bir başlıkla belirtilmese de eser, tevhid ile başlamaktadır. Bu bölümün ardından *Der-Medh-i Resûl-i Ekrem Salla'llâhu 'Aleyhi ve Sellem* başlığı altında Resul-i Ekrem'in övgüsü yapılır. Bu bölümden sonra *Der-Medh-i Ashâb-ı Güzîn Radiya'llâhu 'Anhüm Ecma'in* başlığı altında dört halifenin övgüsü yer alır. Bu bölümü takiben *Sebeb-i Te'lif Hâzâ el-Kitâbu Müşğîn-nikâb* başlığı altında ise kitabın yazılış sebebi, adı, kim tarafından ve ne zaman yazıldığı bildirilmektedir. Bu bölümler ile kitabın son kısmında bulunan mensur ihtiyatların ardından hatime kısmı olarak yine mesnevi nazım şekliyle kitap tamamlanmaktadır. Sebeb-i telif bölümünün sonuna kadar mesnevi nazım şekliyle yazılan kısmın *Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün*; ihtiyatların ardından gelen 36 beyitlik manzumenin ilk beş beyitinin nazma uyduğu, sonrasının ise mesnevi nazım şekli ve *Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Fa'ülün* vezni kullanılarak yazıldığı görülmektedir.

*Hâtimetü'l-Kitâb* başlığından sonra bir takım mensur ihtiyatlar sıralanmış; bunların peşine rubâî, nazm ve kıt'a başlıklı manzumeler eklenmiştir. Bu kısım

<sup>74</sup>Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2003, s. 59.

içinde VII ve XXX numaralı ihtiyatlarda bulunan *Nazm* başlıklı manzumeler ile XXVIII numaralı ihtiyatta bulunan *Rubâî* başlıklı Mevlânâ'dan alınan iki beyitin aslında mesnevi oldukları görülmektedir.

#### 2.2.1.2. Nazm

Sözlük anlamıyla dizmek, düzeltmek, ipliğe inci dizmek manalarına gelen nazm, edebiyat terimi olarak vezinli, kafiyeli söylenen sözlere denmektedir. Biçim olarak ise sadece ilk beyiti kendi içinde kafiyeli olan, mahlas beyiti bulunmayan nazım şeklidir. En az iki beyit olmak üzere çok sayıda beyitle de yazılabilir.<sup>75</sup>

Eserde, nazm olan manzumelere bakacak olursak öncelikle, sebab-i telif bölümünden sonra gelen *Fî'l-Vesâyâ 'alâ-Evlâdi ve 'alâ-Cemî'i'l-Berâyâ* başlığı ile başlayıp *Hâtimetü'l-Kitâb* başlığına kadar devam eden kısmın nazm şeklinde kaleme alındığı görülmektedir. Bu bölümde ilmihâl ve akâid konuları işlenmiş olup hemen her konunun başlığı bulunmaktadır. Başlıklara rağmen kafiye düzeni aynı olduğu için *nazm* düzeni bozulmamıştır denebilir. Şair, her başlık için ayrı bir nazm yazmaktansa bu bölümün tamamını bir nazm olarak kaleme almıştır. Bu bölümün dışında kalan yerlerde nazm olan 10 adet manzume bulunmaktadır.

*Hâtimetü'l-Kitâb* bölümünü takiben *Kıt'a* başlığı altında nazm olan üç beyitlik bir manzume bulunmaktadır. Burada şairin nazm ile kıt'ayı birbirine karıştırdığı görülmektedir.

Eserde nazm ile rubâî de birçok yerde birbirine karıştırılmıştır. İki beyit halinde olan nazmlar, gerek kafiye gerek konu gerekse de mahlas durumundan dolayı rubâîye çok benzemektedir. Rubâî ile nazmı ayıran en temel özellik ise rubâînin kendine özgü vezinlerle yazılmasıdır.<sup>76</sup> IV, VIII, XII, XIV, XVIII, XXIV ve XXXI numaralı ihtiyatlardaki *Rubâî* başlıklı manzumelerin esasında nazm oldukları görülmektedir.

XXXVI. İhtiyatın ardından 5 beyitlik bir nazm gelmektedir. Müellif nüshasında bu manzumede başlık bulunmazken müstensih nüshalarında nazm başlığı yer almaktadır.

<sup>75</sup>İpekten, *age.*, s. 57.

<sup>76</sup>Mehmet Sait Çalka, *Divan Şiirinde Rubâî*, Ankara: Kriter Yayınları, 2015, s. 192.



### 2.2.1.3. Kıt'a

Kelime anlamı itibariyle parça manasına gelen *kıt'a*, edebiyatta bir nazım terimi olarak çoğunlukla 9-10 beyite kadar olup matla ve makta beyitlerinin bulunmadığı, kafiye örgüsü xa xa xa olan bir nazım şeklidir. Kıt'aların konuları oldukça geniştir. Felsefî, dinî-tasavvufî, ahlakî meseleler, nükteli söyleyişler ve tarih düşürmeler kıt'aların konusunu oluşturabilirler.<sup>77</sup>

*Hâtimetü'l-Kitâb* bölümünün ardından *el-Vasiyyetü Fî'l-İhtiyâtât* başlıklı yedi beyitlik bir kıta vardır. Bunun dışında XVII ve XXXIII nolu ihtiyatlarda da başlıksız ikişer beyitlik iki adet kıta bulunmaktadır.

Kıt'a olması gereken bazı manzumelerin *Nazm* ve *Rubâî* şeklinde isimlendirildiği görülmektedir.

Kıt'ayı rubâiden ayıran en temel özelliklerden biri bu nazım şekillerinde kullanılan vezinlerdir. Kıt'a, hemen her vezinle yazılmaktayken rubâî kendine has vezinlerle yazılmaktadır.<sup>78</sup>

II, III, VI, IX, XI, XIII, XV, XVI, XIX, XX, XXII, XXV, XXVI, XXVII, XXIX, XXXII numaralı ihtiyatlarda yer alan Rubâî başlıklı manzumeler aslında birer kıt'adır.

Kıt'a ile nazmın da birbiri yerine kullanıldığı görülmektedir. Bu iki nazım şekli arasındaki en temel fark ise; kıt'anın ilk beyitinin kafiyeli olmayışıdır.

I numaralı ihtiyatta başlığı *Nazm* olan bir kıt'a bulunmaktadır.

Bu bilgilere göre eserde kıt'a nazım şekliyle yazılmış 20 adet manzume bulunmaktadır.

### 2.2.1.4. Tuyuğ

Türkçe bir kelime olan *tuyuğ*, sözlük anlamı itibariyle şarkı söyleme, övme, kapalı, gizli ve cinaslı, imalı söz manalarına gelmektedir. Tuyuğ, terim anlamıyla Türk edebiyatından başka hiçbir edebiyatta örneklerine rastlanmamış nazım şeklinin adıdır. Tuyuğ, kafiye düzeni a a x a olan dört mısralık bir nazım şeklidir. Başlıca özelliği kafiyelerinin cinaslı kelimelerden seçilmesi ve aruzun *Fâ'ilâtün /*

<sup>77</sup>İpekten, *age.*, s. 52.

<sup>78</sup>Çalka, *age.*, s.190.

*Fâ'ilâtün / Fâ'ilün* vezniyle yazılıyor olmasıdır. Buna rağmen nadir de olsa başka nazım şekilleriyle yazılmış olanları bulunmaktadır.<sup>79</sup>

*Hırz-ı Cân*'da iki adet tuyuğ bulunmaktadır. X ve XXXVI numaralı ihtiyatlarda bulunan bu tuyuğların başlıksız olduğu görülmektedir.

#### 2.2.1.5. Beyt

Arapça bir kelime olan beyt; çadır, ev, oda manalarına gelmektedir. Nazım şekli olarak ise iki mısradan oluşan manzumelere *beyt* denilmektedir. Beyti oluşturan bu mısraların aynı vezinde olması şartı aranmaktadır. İki mısraı birbiriyle kafiyeli ise buna *mukaffâ*, *musarrâ* veya *matla*; mısraları birbiriyle kafiyeli değil ise bu beyitlere de *müfred* ya da *ferd* denir.<sup>80</sup>

Eserde biri mukaffa diğeri müfred olmak üzere nazım şekli beyit olan iki manzume vardır. Bunlardan müfred olanı XXI numaralı ihtiyatta; mukaffa olanı ise XXXIII numaralı ihtiyatta bulunmaktadır.

#### 2.2.2. Vezin

Eserin giriş kısmından sebep-i telif kısmına kadar *Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün*; ilmihâl ve akâid konularının işlendiği bölümde *Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün* vezni kullanılmış olup eserin son kısmında, her ihtiyatın sonunda verilen nazm, kıta ve beyitlerde ise farklı vezinler kullanılmıştır.

Eserde, hadis ve ayetlerin kullanıldığı mısralarda vezin çoğu zaman tutmamaktadır.

Eserdeki hangi beyitlerin hangi vezinlerle yazıldıkları aşağıda gösterilmiştir.

1-172	<i>fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün</i>
173-1206	<i>fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün</i>
Hâtimetü'l-Kitâb bölümünden sonra gelen	<i>fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün</i> <i>fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün</i>

<sup>79</sup>İpekten, *age.*, s. 80-81.

<sup>80</sup>İpekten, *age.*, s. 12-13.

Nazm, Kıt'a ve Tuyuğlarda	<i>mefâ'îlün / mefâ'îlün / fa'ûlün</i> <i>mef'ûlü / fâ'îlâtü / mefâ'îlü / fâ'îlün</i> <i>fe'îlâtün / fe'îlâtün / fe'îlün</i>
XXXIII. İhtiyât'ta Mevlânâ'nın Rubâîsi	<i>mef'ûlü / mefâ'îlün / mefâ'îlü / fâ'ûl</i> <i>mef'ûlü / mefâ'îlü / mefâ'îlü / fâ'ûl</i> <i>mef'ûlü / mefâ'îlün / mefâ'îlü / fâ'ûl</i> <i>mef'ûlü / mefâ'îlün / mefâ'îlü / fâ'ûl</i>
XXXIII'de Beyt	<i>müfte'îlün / müfte'îlün / fâ'îlün</i>
1207-1236	<i>mefâ'îlün / mefâ'îlün / fa'ûlün</i>

Bu tabloya göre, eserde toplamda sekiz farklı vezin kullanıldığı görülmektedir.

### 2.2.3. Kafiye ve Redif

#### 2.2.3.1. Kafiye

Kafiye, şiirde ahengi sağlayan unsurlardan biridir. Mısra sonlarındaki ses tekrarları ne kadar fazla olursa şiirin musikisi ve ahengi de o miktarda etkinlik kazanacaktır. Kafiye her ses tekrarı değildir. Tekrar edilen seslerin; anlam bakımından farklı, ses bakımından aynı olmaları gerekir.

Divan şiirinde kafiye oluşturulan beş harf bulunmakta ve bunlara hurûf-ı kâfiye denmektedir. Revî, Tesis, Dahîl, Ridf, Kayd kafiye harfleridir. Bunlardan sonra gelen sırasıyla Vasl, Hurûc, Mezîd ve Nâire harfleri kafiye etkide bulunmayarak redifi oluştururlar.

*Hırz-ı Cân*'da, şairin bir beyit haricinde kafiye kullanımında başarılı olduğu görülmektedir. Aşağıda eserdeki kafiyelerden örnekler bulunmaktadır. Kafiye ile

ilgili tanımlamalarda M. A. Yekta Saraç ve Cem dilçin'in eserlerinden yararlandık.<sup>81</sup>

#### 2.2.3.1.1. Mücerred Kafiye (Kafiye-i Mücerrede)

Mücerred kafiye, sadece revî harfinin tekrarıyla yapılmaktadır. Eserde mücerred kafiye yalnızca mesnevi nazım şekliyle yazılan bölümlerde kullanılmış olup müreddefe kafiyeden sonra en çok kullanılan kafiye türüdür. Arapça, Farsça ve Türkçe kelimelerde bu kafiye bulunmaktadır.

Mevti iden ʿāşıkā şehd ü şeker  
Nitekim hār-ı siyehden gül biter (23)

ʿĀkile ey dōst işāret bes-durur  
Cāhile yüz biñ kelām çün hās-durur (50)

Nūr-ı vechi māhdan enver-durur  
Çadri anuñ ʿarşdan berter-durur (63)

Biri Bū Bekr ü biridür hem ʿÖmer  
Biri hem ʿOsmān biri Hayderdür er (86)

Eyledüm icāz u kıldum muhtaşar  
Tā ola āsān oğına bī-keder (125)

#### 2.2.3.1.2. Mürekkeb Kafiye (Kafiye-i Mürekkebe)

Mürekkeb kafiye, birden fazla sesin tekrarı yoluyla yapılır. Bu kafiye türü, kendi içerisinde üç kısımdır.

##### 2.2.3.1.2.1. Müreddef Kafiye (Kafiye-i Müreddefe)

Müreddef kafiye, revîden önce ridf harfleri olan ʿ (elif) و (vâv) ve ی (yâ)'nın gelmesine bağlıdır. Bu harfler, Latin alfabesinde â, û ve î şeklinde gösterilerek uzun okunurlar. Bu tür kafiye, eserin mesnevi şeklinde yazılan bölümünde en çok kullanılan kafiyedir. Bununla beraber ilmihâl ve akâid konularının yazıldığı nazm olan bölümde de tamamen müreddef kafiye kullanılmıştır. Eserde müreddef

<sup>81</sup> M. A. Yekta Saraç, *Klasik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye*, İstanbul: Gökkuşbu Yayınları, 2013; Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2013.

kafiyenin kullanıldığı beyitlerden örnekleri, aşağıya alarak ridf harflerini koyu-italik yazdık:

- Heşt behişt nūr-ı cemālinden niş**ān**  
Heft caḥīm nār-ı celālinden bey**ān** (8)
- Bā-ḥuşūş ma<sup>°</sup> şūm olan sāde-der**īn**  
Oḡuya ṭab<sup>°</sup> ı bula fenn ü şüc**īn** (128)
- Zerre miḡdārı taşadduḡ ider iseḡ bulasın  
İtmeye zāyi<sup>°</sup> o Subḡān ola saḡa sāye-b**ān** (705)
- İylüḡi sen ḡoma elden dā'imā eyle seḡā  
Ḥaḡḡ sever ehl-i seḡāyı olsa da ez-<sup>°</sup> āşiy**ān** (706)
- Kimsenüḡ ḡaṭ<sup>°</sup> itme ey dōst hīc ümīdin eyle ceḡd  
Ḥaṭ<sup>°</sup> idersenḡ sen daḡı me'yūs olursun bir zam**ān** (795)

#### 2.2.3.1.2.2. Mukayyed Kafiye (Kafiye-i Mukayyede)

Eserde pek az yerde kullanılan bu kafiye revî ve kayd harfleri kullanılarak yapılır. Kayd harfi revîden önce gelir ve revî ile birlikte harekesiz olarak sakın okunur. Aşağıda eserden vereceğimiz örneklerde kayd harflerini koyu-italik bir biçimde gösterdik:

- Meh gehī derdi ile pūr be**d** olur  
Geh erir ḡavfi ile bī-ḡa**d** olur (7)
- Eyleyen vechine mir'at şa**d**nı  
Gösteren <sup>°</sup>ıyd-ı cemālī be**d**nini (19)
- Ḥoḡudan bū-yı visālī ver**d**ni  
Dem-be-dem arturan <sup>°</sup>aşḡī der**d**ni (20)
- Bu bülbul dilüḡ ey dōst olmadın lāl  
Oḡı ḡamdını Ḥaḡḡuḡ eyle şü**k**ri  
Bilür misin ne ola ḡālüḡ ire mevt  
Biricik kendüḡe gel eyle fi**k**ri (VI, Rubā<sup>°</sup> ī)

### 2.2.3.1.2.3. Müesses Kafiye (Kafiye-i Müessese)

Müesses kafiye revî harfinden önce dahîl, dahîlden önce de tesis harfinin bulunması gerekir. Müesses kafiye de eserde en az bulunan kafiyelerdendir. Buna örnek olarak verilen beyitlerde koyu-italik yazılan *k l b ħ k l* revî harflerinden önce gelen *r l k m l ğ ş t k m* dahîl harfleri onlardan önce de *ā* tesis harfleri tekrar edilmiştir.

Anı kıl maṭlab kamuyı t<sup>ā</sup>*ri***k** ol  
Derdün ol olsun bu yola s<sup>ā</sup>*h***k** ol (37)

Eyledüm ĩmā eger <sup>°</sup>*ā***k***l* iseñ  
Bul seni sende eger k<sup>ā</sup>*m***l** iseñ (77)

Eyledüm manzūm ki tā t<sup>ā</sup>*h***b** olan  
Oḳuya ezber aña r<sup>ā</sup>*ġ***b** olan (126)

Kürsilerde vā<sup>°</sup> iz ü n<sup>ā</sup>*s***h** idüm  
Hem-çü bülbül ḳāldē n<sup>ā</sup>*h***k** idüm (165)

Du<sup>°</sup> ādan ġāfil olma <sup>°</sup>*ā***k***l* iseñ  
Oḳı *ud*<sup>°</sup> *ün* remzin k<sup>ā</sup>*m***l** iseñ (1229)

### 2.2.3.1.3. İltizam

Kafiyede revî harfinin birden fazla olmasına iltizam denilmektedir. İltizamda tekrar edilen ikinci revî harfin aynı olması gerekmektedir.<sup>82</sup> Eserdeki birkaç beyitte bu kafiye rastlanmaktadır. Verdiğimiz örneklerde *b r, d ā, h ā* harfleri revî harflerdir.

Var-durur bunda fıḳıhdan çok ḥ**aber**  
Hem daḥı ba<sup>°</sup> zı eḥādīs mu<sup>°</sup> t**eber** (138)

Pertev-i Ḥaḳḳdan olaydı dil cü**dā**  
Dir m'idi kāfirlere meyyit Ḥud**ā** (159)

Şorar-ısañ tārīḥin bunuñ ş**ehā**  
Biñ daḥı altmış toḳuzdur münt**ehā** (163)

<sup>82</sup>Hasan Ali Esir, *17. Yüzyıl şairlerinden Hâfiz-zâde Seyyid Mehmed Sa'dî Çelebi ve Divanı*, Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Yayınları, 2014, s. 54.

#### 2.2.3.1.4. Tunç Kafiye

Eserde az sayıda kullanılan kafiye türlerinden biri de tunç kafiyesidir. Tunç kafiye, kafiyeli kelimelerden birinin diğer kelimenin sonunda bulunmasıyla yapılan bir kafiye türüdür.<sup>83</sup> Aşağıda verdiğimiz örneklerde kafiye oluşturan ibareler koyu yazılmıştır:

- Şevki ile sinesi şemsün çü **nār**  
Varını idüb nişār dā'im **yanar** (6)
- Bağış iden oldur vü**cūd**ı cümleye  
Fazl iden oldur bu **cūd**ı cümleye (14)
- Āşıkınuñ kalbini gülzār iden  
Hem-çü bülbül sinesin pür **zār** iden (18)
- Başların virüb bu rāhı **açdı**lar  
Māl ü mülki Hakk yolında **şaçdı**lar (81)

#### 2.2.3.2. Redif

Redif, kafiyedeki revî harfini takiben sırasıyla vasl, hurûc, mezîd ve nâire harflerinden oluşmaktadır. Bunun yanı sıra redif, harf ve bir ek olabileceği gibi bir veya birkaç kelimedenden de meydana gelebilir.

Aşağıda ilk beyitte yer alan d vasl, r hurûc harfidir. İkinci beyitte yer alan i vasl, d hurûc, n mezîddir:

- ‘Aşkî ile nüh felek devvârdur  
Heft zemînün gözleri enhârdur (5)
- Āteşi İbrāhîme gülzār iden  
Ābı fir‘avne cahîm ü nār iden (28)

<sup>83</sup>Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2013, s. 89.

## 2.3. Muhteva İncelemesi

### 2.3.1. Mukaddime

#### 2.3.1.1. Tevhid

Eserin baş tarafında tevhid başlığı bulunmasa da içerik bakımından ilk elli beyit tevhid mahiyetindedir. Bu bölümde şair, sözlerine Allah'ın, her şeyi yoktan var ettiğini söyleyerek başlamıştır. Ardından Allah'ın, yaratılanlara lütf hazinesini açtığını ve bunu dalgalı bir denize benzeterek lütfunun daima devam ettiğini dile getirmiştir. Şair, her şeyin gizli ve açık bir şekilde onu methederek zikrettiğini, güneşin yanışının ve ayın şekil değiştirmişinin onun aşkından olduğunu, dünya ve ahiretin onun lütf harmanındaki iki daneye benzediğini dile getirir. Kâinatın, onun birlik denizinin bir türlü durmak bilmeyen kabarcığı olduğunu söyleyen şair, sonraki beyitlerde her şeyin ondan zuhur ettiğini, hiçbir şeyin onun izni olmadan meydana gelmediğini ve insanlara ihsanının çok olduğunu belirtir. Bu sözlerinden sonra, Hak âşığı olmak isteyen nasıl bir yol izleyeceğini anlatır. Şair, bu bölümdeki sözlerini akıllı olmayan kişinin sevgiliye kavuşamayacağını, bu doğrultuda akıllı olanlara bir işaretin yeteceğini; ancak cahillere yüz bin sözün dahi fayda etmeyeceğini ifade ederek bitirmiştir.

#### 2.3.1.2. Hz. Muhammed'in (sav.) Övgüsü

Hz. Muhammed'in övgüsünü yirmi sekiz beyitle dile getiren şair, sözlerine ona salât ve selam ederek başlar. Onun resullerin şahı, Allah'ın sevgilisi olduğunu, Allah ile sohbet eden ve onun davetlisi olduğunu söyler. Allah'ın kâinatı onun hürmetine yarattığını anlatan şair, Kur'an-ı Kerîm'den bu duruma işaret eden ayetlerden iktibas ederek yer verir. Bu kısımda Hz. Muhammed'in, parmağının bir işaretiyle ayı ikiye bölməsi, bir sefer sırasında parmaklarından su akıtması ve taşlarla ağaçların onun huzuruna gelip ona selam vermesi mucizelerine yer verir. Şair bu bölümün sonunda Hz. Muhammed'in sırrına ermek isteyenlerin onu sevmelerini, gönüllerinde ona yer vermelerini tavsiye eder.

#### 2.3.1.3. Dört Halifenin Övgüsü

Şair, on bir beyitlik bu bölümde sözlerine sahabelere ve onların ailelerine selam ile başlar, kabirlerinin nur ile dolması için dua eder. Sahabelerin Allah yolunda cihat ettiklerini, bütün mallarını bu yolda harcadıklarını, küfrün



karanlığından dini kurtardıklarını ve dinin yardımcıları olduklarını ifade eden şair, onların mekânlarının gül bahçesi olmasını ve daimi bir mutluluğa erişmelerini de diler. Bu ifadelerden sonra şair, dört halifenin methine geçer ve onların her birinin yakın feleklerdeki ay olduklarını söyler. Onların sırasıyla Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali olduklarını dile getirir. Şair, bu dört halifeyi sevmenin saadete ulaştıracağını; onlara buğz etmenin ise isyankârlık olduğunu da ifade eder. Son olarak dört halifeyle ilgili Kur'an-ı Kerîm'de remizler olduğunu söyleyen şair, Fetih Suresi'nin son ayetindeki *ahrece şey'ehu* ifadesinin Hz. Ebû Bekir'e, *fē-âzerehu* ifadesinin Hz. Ömer'e, *festağleze* ifadesinin Hz. Osman'a ve *festevâ 'alā sūkhî* ifadesinin de Hz. Ali'ye işaret ettiğini dile getirir.

#### 2.3.1.4. Sebeb-i Telif

*Hırz-ı Cân*'ın sebeb-i telif bölümünde; şair, muhatabına seslenerek onlara başıboş gezmelerini, bu dünyaya gelişlerinin bir maksat üzere olduğunu, Allah'ın huzuruna amelsiz gidilmeyeceğini ihtar eder. Ardından şair, nasihatlerine devam ederek bu dünyanın geçici olduğu vurgular ve asıl kazanılması gereken yerin ebedi olan ahiret yurdu olması gerektiği üzerinde durur. Bu ebedi yurdun kazanılması için kişinin, nefesine aldanmayarak iyi işler yapması gerekir. Şair, kitabının beğenilen ve yararlı bir kitap olduğunu; ayrıca bu iyi işlerin kitabında yer aldığını söyleyerek bunlardan yararlanılmasını ister. Bu nasihatlerin ardından eserle ilgili bir takım bilgiler verir. İsmâ'îl Habîbî, eserini herkes anlansın diye Türkçe yazdığını, bu eserde az sözle çok şeyler anlattığını, kolay okunsun diye konuları muhtasar bir şekilde işlediğini ve okuyanların rahatlıkla ezberleyebilmeleri için manzum olarak kaleme aldığını ifade eder. Kimsenin bu eserde yazılanlardan müstağni olmadığını, işlenen her şeyin herkese lazım olduğunu, canlarını cehennemden kurtarmaları için eldeki eserin bir muska, hamayil olduğunu dile getiren şair, bu meyanda eserin ismini *Hırz-ı Cân* koyduğunu belirtir. İsmâ'îl Habîbî Efendi, bu eserinde en gerekli ilmi açıklamaların yer aldığını dile getirerek bunlarla amel edenlerin kâmil birer mümin olacaklarını söyler. Şair, eseri yazmaktaki amacının Müslümanların bu eseri okuyup öğrendikleriyle amel ederek cehennemden kurtulmaları olduğunu ifade eder. Eserini, evladına ve ahabına vasiyet ve emanet olarak bıraktığını dile getirir. Bölümün son beyitlerinde isminin İsmâ'îl olduğunu, eserini 1069'da kaleme aldığını ve vaizlik yaptığını belirtir.

Eserin girişinde bulunan tevhid, naat, dört halifenin methi ve sebab-i telif bölümlerinin beyit numaraları ile kaçar beyitten oluştuğunu gösteren tablo şu şekildedir:

Numara	Konu Başlığı	Beyit Numaraları	Beyit Sayısı
1	Tevhid	1-50	50
2	Hz. Muhammed'in (sav.) Övgüsü	51-78	28
3	Dört Halifenin Övgüsü	79-89	11
4	Sebeb-i Telif	90-172	83
	TOPLAM		172

### 2.3.2. *Hırz-ı Cân*'da İlmihâl Konuları

*Hırz-ı Cân*'da hemen her konu ayrı başlık altında incelenmiş olup başlıklarla beyitlerin içerikleri birbirine uyuşmaktadır. Şair konuları gelişigüzel sıralamamıştır; abdest, namaz, oruç, kurban, hac, zekât ve sadaka gibi temel ibadetlerden sonra nafile ibadetler, güzel hasletleri ve kaçınılması gereken durumları sıralamıştır. Konuların hemen hepsinde başlık bulunmakla birlikte bazılarında başlık yoktur. Bu durumda başlık bulunmayan bölümlere, konularına göre başlıkları biz verdik. Hangi konuların kaçar beyitte anlatıldığını göstermek üzere oluşturduğumuz tablo şu şekildedir:

Numara	Konu Başlığı	Beyit Numaraları	Beyit Sayısı
1	Evlada ve Halka Vasiyetler	173-215	43
2	Abdestin Farzları Hakkında	216-220	5

3	Abdestin Sünnetleri Hakkında	221-229	9
4	Abdestin Edepleri Hakkında	230-238	9
5	Abdestin Mekruhları Hakkında	239-243	5
6	Abdestin Yasakları Hakkında	244-247	4
7	Abdestin Çeşitleri Hakkında	248-257	10
8	Abdesti Bozan ve Bozmayan Haller Hakkında	258-267	10
9	Abdestin Faziletleri Hakkında	268-274	7
10	Abdestin Sırları Hakkında	275-286	12
11	Gusül Hakkında	287-301	15
12	Mesh Hakkında	302-309	8
13	Namaza Hazırlık	310-319	10
14	Namazın Farzları Hakkında	320-325	6
15	Namazın Vacipleri Hakkında	326-346	21
16	Namazın Sünnetleri Hakkında	347-367	21
17	Namazın Müstehapları Hakkında	368-389	22
18	Namazın Yasakları Hakkında	390-398	9
19	Namazın Mekruhları Hakkında	399-449	51
20	Namazın Mubahları Hakkında	450-459	10
21	Namazı Bozan Haller Hakkında	460-468	9
22	Meşru ve Gayrimeşru Olan İşler Hakkında	469-495	27
23	Namazın Sırları Hakkında	496-511	16
24	Namazda Elleri Kaldırmanın Sırları Hakkında	512-515	4
25	Rükû Hakkında	516-517	2

26	Secdeler Hakkında	518-519	2
27	Ka'de Hakkında	520-526	7
28	Nafile İbadetler Hakkında	527-557	31
29	Cuma Namazı Hakkında	558-583	26
30	Mübarek Geceler	584-587	4
31	Ramazan Orucu ve Bayramı Hakkında	588-618	31
32	Müminin Bayramları ve Nafile Oruç Zamanları	619-632	14
33	Kurban Hakkında	633-642	10
34	Hac Hakkında	643-659	17
35	Muharrem Ayı ve Diğer Aylar ile Mübarek Geceler	660-700	41
36	Zekât ve Sadaka Vermek Hakkında	701-707	7
37	Anne-Baba Hakları Hakkında	708-711	4
38	Akrabalara Yardım Etme ve Onları Ziyaret Etme Hakkında	712-713	2
39	Yetimlere ve Başkalarına İhsan Etme Hakkında	714-717	4
40	Merhamet Etme Hakkında	718-719	2
41	Komşu Hakkı Hakkında	720-724	5
42	Tevazu ve Büyüklenmeyi Terk Etme Hakkında	725-727	3
43	Selamlaşma Hakkında	728-729	2
44	Musafaha Hakkında	730	1
45	Ayıplama ve Yermenin Zararları Hakkında	731-737	7
46	Emri Altında Olan Kişiler Hakkında	738-740	3

47	Güzel Ahlak Hakkında	741	1
48	Buğz ve Düşmanlık Hakkında	742-743	2
49	Haset Hakkında	744	1
50	Kin Gütme Hakkında	745	1
51	Fesatlık Hakkında	746	1
52	İki Kişinin Arasını Açmak Hakkında	747	1
53	Ağlatma Hakkında	748-751	4
54	Zulüm Hakkında	752-755	4
55	Kulların Hakları Hakkında	756-769	14
56	Emanete İhanet Etme Hakkında	770-772	3
57	Suizan Hakkında	773-777	5
58	Ayıpları Örtme ve Ortaya Çıkarma Hakkında	778-781	4
59	Tecessüs Hakkında	782	1
60	Kendini Beğenmek Hakkında	783	1
61	Nefis Tezkiyesi Hakkında	784	1
62	Maskaralık ve Alay Etme Hakkında	785-787	3
63	Öfkelenme Hakkında	788-789	2
64	Verilen Sözde Durma Hakkında	790-791	2
65	İnsaf Hakkında	792-793	2
66	Dilenciye Geri Çevirmeme Hakkında	794-796	3
67	Hatır sorma Hakkında	797	1
68	Güçlüğü Giderme Hakkında	798	1
69	Su Dağıtma Hakkında	799	1

70	Din Kardeşinin Yüzüne Gülme Hakkında	800	1
71	Din Kardeşinin İşini Görme Hakkında	801-802	2
72	Ziyafet Hakkında	803	1
73	Cimriliğin Zararları ve Cömertliğin Faydaları Hakkında	804-808	5
74	Hırs ve Kanaat Hakkında	809-810	2
75	Tama Hakkında	811-813	3
76	Tükenmez İstek Hakkında	814	1
77	Dünya Sevgisi Hakkında	815-817	3
78	İsraf Hakkında	818-822	5
79	Eli Sıkılık Hakkında	823	1
80	Dünyalık İçin Mahzun Olmak Hakkında	824-825	2
81	Süslü Giyinmek Hakkında	826-827	2
82	Haram Yeme Hakkında	828-838	11
83	Yemin ve Tövbeyi Bozma Hakkında	839	1
84	Hırsızlık Hakkında	840-843	4
85	Edep Hakkında	844-845	2
86	Âlimlere ve Hocalara Hürmet Hakkında	846-848	3
87	Vefalı Olmak Hakkında	849-850	2
88	Paylaşmak Hakkında	851-852	2
89	Hediyeleşme Hakkında	853-856	4
90	Hasta Ziyareti Hakkında	857	1
91	Davete İcabet Etme Hakkında	858-861	4

92	Karşındakinin İcini Bilmek Ona Göre Davranmak Hakkında	862-863	2
93	Övünmek	864-865	2
94	Az ve Öz Konuşmak Hakkında	866-868	3
95	Mürşid Edinmek Hakkında	869-871	3
96	Avam ve Havas Meclisleri Hakkında	872-876	5
97	Zikir Meclisi Hakkında	877-888	12
98	Kur'ân Okumak	889-897	9
99	Muhabbet Hakkında	898-903	6
100	Allah İçin Sevmek ve Buğz Etmek Hakkında	904-905	2
101	Yumuşaklık ve Acele Etmeme Hakkında	906	1
102	Meşveret Hakkında	907	1
103	Doğruluk ve Yalan Hakkında	908-911	4
104	Takva Hakkında	912-914	3
105	Tevekkül Hakkında	915	1
106	Hayra Vesile Olma Hakkında	916	1
107	Hayra Mani Olma Hakkında	917	1
108	İyiliği Emredip Kötülükten Sakındırma Hakkında	918-920	3
109	Uzlet Hakkında	921	1
110	Sabır Hakkında	922-924	3
111	Zühd Hakkında	925-927	3
112	Ölüme Hazır Olma Hakkında	928-930	3

113	İnsanların Arasını Düzeltme Hakkında	931-934	4
114	Aile Fertlerinin Hakları Hakkında	935-938	4
115	Zevcelerin Hakları Hakkında	939-449	11
116	İrkçılık Hakkında	950	1
117	Faiz Hakkında	951-953	3
118	Yetim Malını Yeme Hakkında	954	1
119	Büyük Günahlar Hakkında	955-966	12
120	Riya Hakkında	967	1
121	Hilecilik Hakkında	968	1
122	Ölçüde Eksik Tartma Hakkında	969-970	2
123	Hakir Görme Hakkında	971	1
124	Alım Satım Hakkında	972-977	6
125	Ağza ve Burna Sövme Hakkında	978	1
126	Dili ve Gözü Haramdan Sakınma Hakkında	979-980	2
127	Şehvetle Bakma Hakkında	981	1
128	Korku ve Ümit Hakkında	982-984	3
129	İlmin Faziletleri Hakkında	985-995	11
130	Nefisle Cihat Etme Hakkında	996-1020	25
	<b>TOPLAM</b>		<b>848</b>

### 2.3.3. *Hırz-ı Cân*'da Akâid Konuları

*Hırz-ı Cân*'da akâid konuları, ilmihâl konularına nazaran daha muhtasardır. Burada iman ve İslam esasları işlenmiştir. Ele alınan konular ayrı başlıklar altında gösterilmemiştir. Başlıkları biz belirleyerek konuların kaçar beyitle anlatıldığını aşağıdaki tabloda gösterdik:



Numara	Konu Başlıkları	Beyit Numaraları	Beyit Sayısı
1	Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat Akâidi Hakkında	1021-1024	4
2	Allah'a İman	1025-1028	4
3	Allah'ın Zafî ve Subutî Sıfatları	1029-1048	20
4	Meleklerle İman	1049-1055	7
5	Kitaplara İman	1056-1059	4
6	Peygamberlere İman	1060-1075	16
7	Ahirete Gününe İman ve Kıyamet	1076-1106	31
8	Hayrın ve Şerrin Takdir-i İlahi Olduğuna İman	1107-1119	13
9	İmanı Olgunlaştırmak	1120-1132	13
10	İslam'ın Şartları	1133-1135	3
11	Mezhepler	1136-1143	8
12	Millet ve Din	1144-1147	4
13	Cennet, Cehennem, Mizan, Sırat, Hesap, Kevser	1148-1152	5
14	Kebire İşlemek ve Dinden Çıkmak	1153-1158	6
15	Enbiya-Evliya; Mucize-Keramet	1159-1161	3
16	Dört Halife ve Sahabeler	1162-1170	9
17	Kur'an-ı Kerim'i ve Bazı Sureleri Okuma'nın Faziletleri	1171-1206	36
	<b>TOPLAM</b>		<b>186</b>

### 2.3.4. Hatime ve İhtiyatlar

*Hırz-ı Cân*'da ilmihâl ve akâid konuları işlendikten sonra *Hâtimetü'l-Kitâb* başlığından sonra mensur ihtiyatlar kaleme alınmıştır. İhtiyatların hemen hepsinde başlık bulunmaktadır. Başlıksız olanlara ise köşeli parantez içinde *ihtiyât* başlığı tarafımızdan verilmiştir. Toplamda 36 adet ihtiyat bulunmaktadır. Bu kısım içinde *cevahir-i garrâ*, *tenbih*, *matlab-ı latîf* gibi başlıklarla verilen kısımlar da ihtiyattan sayılmıştır. Bu ihtiyatlar mensur olarak kaleme alınmış olup her birinde ayetlerden, hadislerden, İslam âlimlerinden, Mevlânâ'dan, Abdurrahman-ı Câmî'den ve Hafız'dan da alıntılar yapılmıştır. Çeşitli başlıklar ile verilen bu mensur uyarıları ve tedbirlerin her birinin sonuna beyit, nazm veya kıta olan küçük manzumeler verilerek o ihtiyatta işlenen konu özetlenmiştir. İhtiyatlardan sonra ise eserin baş kısmındaki mesnevinin devamı niteliğinde olan 30 beyitle kitabın tamamlanması ve sonunda eserin temmet kaydı yer almaktadır.

İsma'îl Habîbî Efendi, ihtiyatları nesir olarak kaleme almada başarılıdır. Zira burada verdiği bilgilerin kaynaklarını zikr etmesi, nesir tekniği ve secileri başarılı bir biçimde kullanması ve her ihtiyatın sonuna konuyu özetleyen nazım parçalarını ilave etmesi, onun hem nazımda hem de nesirdeki maharetini göstermektedir. Onun diğer eserleri de gerek süslü nesir gerekse de basit nesirdeki başarısını gözler önüne sermektedir.

### 2.3.5. Edebî Sanatlar

Edebî sanatlar, Türk edebiyatında metnin vazgeçilmez unsurlarındandır. Gerek şiir gerekse de mensur metinlerde sanatsal bir dilin kurulması edebî sanatları başarılı bir şekilde işlemekten geçmektedir. Bu bağlamda şairler, münşiler ve nâsirler, eserlerinde kaygıları doğrultusunda sanatsal bir dili tercih etmişlerdir. Edebî sanatlar, sanat kaygısı gütmeyen eserlere nispeten daha az bulunmaktadır. *Hırz-ı Cân* da bu nevi eserler arasında sayılabilir. Bu kısımda eserdeki edebî sanatlar üzerinde durulacak.

Edebî sanatlar bazı belagat kitaplarında mecazlar, anlama dayalı sanatlar, müşterek malzemeyi kullanmaya dayalı sanatlar ile lafza dayalı sanatlar olmak

üzere dört başlık altında incelenmiştir. Bu çalışmada da eserdeki edebî sanatlar dört başlık altında incelendi.<sup>84</sup>

### 2.3.5.1. Mecazlar

Bir sözün gerçek anlamının dışında başka bir anlam için kullanılmasına mecaz denilmektedir. Okuyucunun gerçek anlamdan, kastedilen mecaz anlama varabilmesi için sözün gerçek anlamı ile mecaz anlamı arasında bir alaka olmalıdır. Zira mecazın hükmü kastedilen anlamın anlaşılmasıdır.<sup>85</sup> Teşbih, istiare, mecaz-ı mürsel, kinaye, tariz, teşhis ve intak mecaz sanatlarındandır.

#### 2.3.5.1.1. Teşbih

Aralarında bir veya birden fazla ilgi barındıran iki şeyden benzerlik yönünden güçsüz olanın, güçlü olana benzetilmesine teşbih denir.

*Hırz-ı Cân*'ın pek çok yerinde teşbih sanatı görülür. Şair, tütün içmenin zararlarını anlatırken aşağıdaki beyitte insanın dilini kaleme; ağız suyunu da mürekkebe benzetmiştir. Benzetme yönü ve benzetme edatı söylenmediği için bu bir teşbih-i belîğdir:

Bu **lisānuñdur** **ķalem āb-ı dehānuñ** hem **midād**

Defterūñ **ķoķmuş** mülevves **Ħaķķa** gider **bī-gümān** (573)

Bir başka beyitin ilk mısraında şair, ameli tohuma benzeterik muhatabına Recep ve Şaban aylarında onu sulamasını tavsiye etmiştir. Aynı beyitin ikinci mısraında ise gözü çeşmeye, gözyaşını da sele benzeterik gözyaşını sel gibi akıtmasını söylemiştir. Şair, burada benzeyen (:eşķ), kendisine benzetilen (:seyl), benzetme yönü (:revān) ve benzetme edatı (:gibi) olmak üzere teşbihin dört ögesini de kullandığı için bu ayrıntılı bir teşbihtir:

Ek **amel toħmun** recebde şehr-i şa<sup>c</sup> bānda şuvar

**Çeşme-i çeşmünden eşķi seyl gibi** eyle **revān** (687)

<sup>84</sup> M. A. Yekta Saraç, *Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, İstanbul: 3F Yayınevi, 2007; Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2013.

<sup>85</sup> M. A. Yekta Saraç, *Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, İstanbul: 3F Yayınevi, 2007, s.109.

#### 2.3.5.1.2. İstiare

Sözlük anlamı itibariyle “birinden bir şeyi ödünç isteyip almak” olan istiare, bir kelimeye aralarında çeşitli yönlerden benzerlik alakası bulunan başka bir şeyin adını vermektir.

*Hırz-ı Cân*'da istiarenin örneklerine rastlanmaktadır. Şair bu beyitte, iblisi hırsıza benzetmiştir. Burada benzeyen hırsız, kendisine benzetilen ise iblistir. Şair, burada açık istiare yapmıştır. Benzeyenin söylenmediği istiarelere açık istiare denir. İkinci mısırda da dünya hayatının meşgaleleri ve nefsanî hevesleri haramilere benzetilmiş; ancak yine benzeyen yani nefsanî hevesler söylenmeyerek açık istiare yapılmıştır:

Perk şaşkın tevbe atın **iblise** çaldurma meded  
Yolda kalursun **harāmiler** saña virmez emān (180)

Bir başka beyitte şair dünya hayatını pazara benzetmiştir. Burada da benzeyen dünya hayatıdır. Kendisine benzetilene söyleyip benzeyeni söylemediği için açık istiare yapmıştır.

Olma gâfil bu ticâretten ganimet bil buni  
Şavılur **bâzâr** ey dōst bil ecel virmez emān (717)

#### 2.3.5.1.3. Mecaz-ı Mürsel

Mecaz, bir kelimenin gerçek anlamının dışında benzetme amacı gütmeyerek kullanılmasıdır. Bir kelime, mecaz anlamda kullanılacaksa iki şey arasında parça-bütün, neden-sonuç, özel-genel gibi ilgiler içinde kullanılır.

Şair, benzetme amacı gütmeyen, feraset yerine kalp gözü ifadesini kullanmıştır. Haram yiyen kişinin kalp gözünün kapanacağını; yani ferasetinin zarara uğrayıp doğru ile yanlış ayıramayacağını ifade etmiştir:

Yir ise her kim harāmı **kalbi gözi** örtilür  
Haqqı bātıl bātılı haq görür ol ider ziyan (829)

Bir başka beyitte şair, muhatabına avamın sohbetinden uzak durmasını tenbih ederken bu sohbetlerin mecazen ateş olduğunu; bazen avamın, canını yakabileceğini bazen de sözlerinin mecazen soğukluk verip kalbe sonbahar getireceğini, yani sıkıntı verip üzüntüye sokacağını söylemiştir:

Kāc ʿavāmuḡ şoḡbetinden hemçü **āteş** kıl ḡazer  
Sözleri virür **bürüdet** irişür ḡalbe **ḡazān** (873)

#### 2.3.5.1.4. Kinaye

Sözlük anlamı itibariyle “gizlemek” olan kinaye, bir sözün gerçek anlamının kastedilmesiyle birlikte gerçek anlamının dışında da kullanılabilmesidir. Mecazda sözün gerçek anlamıyla anlaşılması mümkün değildir. Hâlbuki kinayede, sözün hem gerçek anlamıyla hem de gerçek anlamının dışında anlaşılması mümkündür.

Aşağıdaki beyitte şair, gül ekenin gül biçeceğini; tohum ekenin de ambarını dolduracağını ifade etmekle birlikte mecazen iyilik edenin, güzel ameller işleyenin güzel neticelere kavuşacağını da kastetmektedir. Burada birinci anlamın gerçekleşmesi mümkün olabileceği gibi ikinci anlamı da kastedilmektedir:

**Güller ek** kim biçsin **gül-zārlar**  
**Zer** ʿidenler ḡoldurur **anbārlar** (Hatimetü'l-Kitāb / Kıt'a)

#### 2.3.5.2. Anlamla İlgili Sanatlar

Kelimelerin birbirleriyle olan anlam ilişkisine bağlı olarak yapılan sanatlardır. Bu bölümde *Hırz-ı Cān*'daki anlamla ilgili olan tenasüp, leff ü neşr, hüsn-i talil, tezat, tekrar, nida, istifham, telmih, irsal-i mesel ve iktibas sanatlarını açıkladık.

##### 2.3.5.2.1. Tenasüp

Aralarında çeşitli bakımlardan ilgi bulunmak üzere en az iki sözcüğün bir dize yahut bir beyit içinde zikredilmesine tenasüp denir.

Şair, beyitte bahar, kış ve bürüdet kelimelerini aynı beyit içinde kullanarak mevsimlerle ilgili tenasüp yapmıştır:

Gör **bahāruḡ** şoḡbetiyle **kış** nice tebdīl olur  
Gider aḡyār-ı **bürüdet** ʿālem olur çün cinān (871)

Bir başka beyitte şair, cennetle ilgili kavramları bir araya getirerek tenasüp yapmıştır. Burada Firdevs, Sidre ve Tuba kelimeleri cennet ile ilişkili kavramlardır.

Sīneḡi **Firdevs** gibi bŷyā ide  
Yirüḡi **Sidre** ile **Ḥübā** ide (107)

### 2.3.5.2.2. Leff ü Neşr

Leff ü neşr, bir beyitin birinci dizesinde en az iki şeyin söylenip ikinci dizede bunların benzerlerinin veya karşılıklarının verilmesi şeklinde yapılan sanattır. Leff ü neşrin leff ü neşr-i müretteb ve leff ü neşr-i gayr-i mürettep (leff ü neşr-i müşevveş) olmak üzere iki türü bulunmaktadır. *Hırz-ı Cân*'da leff ü neşr çok az kullanılmıştır.

Beyitte şair, gazap-sirke, mükedder etmek-bozmak ve zevk-i iman-bal karşılaştırmasıyla leff ü neşr-i gayr-i mürettep uygulamıştır:

Bil **ğazab** ider **mükedder zevk-i imānı** nite  
**Balı sirke bozar** ey dōst böyle dir faḥr-ı cihān (789)

Beyitte, Bū Bekir ile Bū Cehil, meşreb olanuḡ ile sīret olanuḡ, kārı bil taşdıḡdur ile de şekk ü zan fi' li hemān ibareleri karşılıklı verilerek leff ü neşr-i mürettep yapılmıştır:

Bū Bekir meşreb olanuḡ kārı bil taşdıḡdur  
Bū Cehil sīret olanuḡ şekk ü zan fi' li hemān (1202)

### 2.3.5.2.3. Hüsn-i Talil

Gerçek bir olayın hayali ve güzel bir nedene bağlanmasına hüsn-i talil denir. Burada şairin, gerçekliği akıl yoluyla bildirilmesi yerine ruh halinin tesirleriyle ifade etmesi söz konusudur. *Hırz-ı Cân*'da bu sanatın güzel örneklerine rastlamak mümkündür.

Şair, dokuz gezegenin dönüşünün Allah aşkıyla olduğunu ve nehirlerin de yeryüzünün Allah aşkı ile ağlamasından meydana geldiğini hüsn-i talil yoluyla anlatmaktadır:

‘**Aşkı** ile **nüh felek devvārdur**  
**Heft zemīnūḡ** gözleri **enhārdur** (5)

Bir diğerk beyitte de güneşin hararetini, onun Cenab-ı Hakk’a olan iştihakına bağlamıştır:

**Şevki** ile sīnesi **şemsūḡ çü nār**  
Varını idüb nişār dā'im **yanar** (6)

#### 2.3.5.2.4. Tezad

İki düşünce, duygu ve hayal arasındaki birbirine zıt mahiyette olan özelliklerin bir arada söylenmesi sanattır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta karşıtlık bildiren sözcüklerin aynı kavram üzerinde toplanmasıdır. Zira farklı şeyler için zikredilmiş karşıt kavramlar tezad sanatını oluşturmazlar.

Beyitte, vuzû üzerinden zâhir ve batın arasında bir tezatlık ilgisi kurulmuştur. Zahir ve bâtin birbirine zıt kavramlardır. Ayrıca yine zâhir ve bir şeyin içi özü demek olan lübb de birbiri ile tezattır. Bunların vuzû üzerinden ifade edilmesi tam bir tezad sanatıdır:

**Zâhirin** bildüğ vuzûnun **bâtının** dahı işit

**Zâhire** kılma kanâ<sup>c</sup> at **lübb**-durur elzem olan (275)

Yine bir başka beyitte şair, her şeyin açık ve gizli olarak Allah'ı zikrettiğini anlatırken methetmenin zâhir ve nihân olarak iki zıt şekilde gerçekleştiğini bildirmektedir:

Ġarq-ı ni<sup>c</sup> met cümle zerrât-ı cihân

Medhîn oğur cümle şey' **zâhir nihân** (4)

#### 2.3.5.2.5. Tekrir

Şairin, sözün etkisini arttırmak için vurguladığı kelime yahut kelime guruplarını ardı ardına sıralaması tekrirdir. Tekrir bakımından metin zengindir.

Şair, beyitte düşünmenin önemini vurgulamak için *fikir kıl* ifadesini ardı ardına tekrar etmiştir:

**Fikir kıl âh fikir kıl âh fikir kıl**

N'ola hâlûñ eyâ dōst bir zikir kıl (XXXVI. İhtiyat, Nazm / B 1)

Aşağıdaki beyitlerde Hazreti Muhammed'in (sav.) vasıfları sıralanırken ol-durur ifadeleri ile tekrire yapılmıştır:

**Ol-durur** şâh-ı rüsül mağbûl-i küll

**Ol-durur** gülzâr-ı vaḥdetde çü gül

**Ol-durur** maḥlûb odur maḥbûb-ı Hû

**Ol-durur** mergüb odur maşhüb-ı Hū

**Ol-durur** med<sup>ç</sup> uvv-i Rabbü'l-<sup>ç</sup> âlemîn

**Ol-durur** <sup>ç</sup> âlemlere rahmet hemîn (53,54,55)

#### 2.3.5.2.6. Nida

Şiirde duyguların en üst düzeye çıktığı anlarda şairin olaylara ve varlıklara ey, eyâ, yâ, hey, âh gibi seslenme edatlarını kullanmasına nida denir. *Hırz-ı Cân*, nasihatamız bir üslupla yazıldığı için şair, muhatabına pek çok yerde seslenme edatlarıyla onu uyarmaktadır.

Şair, muhatabının gideceği yerin ebedî bir yer olduğunu ve gözünü açıp düşünmesini telkin eder. Bu hususta onu uyarırken, ona *ey gözüm* şeklinde seslenmektedir:

Ebedîdür vardığuñ dârü'l-*qarâr*

Eyle fikri **ey** gözüm çeşmüñ uyar (95)

Başka bir beyitte şair, ey dōst şeklinde muhatabına seslenerek saydıklarını ezberlerse fakih olup kâmillerden olarak yüce bir makamı bulacağını ifade etmektedir:

Bunları hıfz eyle **ey** dōst olasın tâ kim faḫīh

Bulasın <sup>ç</sup> âlî maḫāmı olasın ez-kâmilân (267)

#### 2.3.5.2.7. İstifham

İstifham, bir sözün cevap beklemeksizin soru şeklinde ifade edilmesidir. Daha çok şairin şaşkınlık, hayranlık duyduğu durum veya olaylar karşısında bu yola başvurduğu görülür. Ayrıca bir duygu, düşünce, olay veya duruma dikkati celbetmek için de bu yol kullanılır.

Bu beyitlerde şair, cevap bekleme amacı gütmeden muhatabının dikkatini çekmek ve farkındalığını arttırmak için sözünü soru şeklinde ifade etmiştir:

Görme **misin** ekmese kes hīc biçer **mi** ḫāşılı

Ġāfil olan vaḫt-i geştde çok ziyân ider ziyân (707)

Görmek anuñ <sup>ç</sup> aybını ḡāyet büyük bir <sup>ç</sup> ayb iken

Ġayrinüñ <sup>ç</sup> aybını ifşâ ola **mı** inşāf ey cān (733)



Hakk Te'âlâ niçe yüz biñ 'aybuñı görür senün  
Eyledi **mi** seni rüsvâ bir gün itdi **mi** muhân (779)

### 2.3.5.3. Müşterek Malzemeyi Kullanmaya Dayalı Sanatlar

#### 2.3.5.3.1. Telmih

Telmih, bir beyitte herkesçe bilinen bir olaya, kişiye, inanca işaret ederek onun anımsatılmasıdır. *Hırz-ı Cân*'ın pek çok yerinde dini şahsiyetlere, mucizelere ve olaylara işaret edilmektedir.

Şair, Hz. Muhammed'in (sav.) Hudeybiye savaşı sırasında askerlerin susuz kaldığı anda, onlara mucize ile parmaklarından her birinin çeşme misali su akıtması ve birçok askerin o suyu içmesi olayına telmihte bulunmuştur:

**Parmağından akıdup mâ-i ma'în**  
**Şuladı çok 'askeri** oldı mu'în (64)

Bir diğer beyitte şair, Allah'ın Hz. Musa ile Tûr Dağı'nda; Hz. Muhammed (sav.) ile de Arş'ta mütekellim olduğuna telmih yapmıştır:

**Söyledi Mûsâya Tûrda Aḥmede 'arş** üzre hem  
Ḥarf ü şavtdandur muḳaddes sözidür cānlara cān (1047)

#### 2.3.5.3.2. İrsâl-i Mesel

İrsâl-i mesel veya îrâd-ı mesel, beyitte söylenen bir düşünceye muhatabı inandırmak ve düşünceyi pekiştirmek için atasözü veya atasözü değerinde hikmetli sözlerin kullanılmasıdır. Alıntılanan bu söz, Arapça veya Farsça meşhur bir söz de olabilir.

Bir beyitinde şair, muhatabına yumuşak davranmanın ve aceleci olmamanın gerektiğini ifade etmiş ve burada, *acele işin sonu pişmanlıktır* atasözünü, *her işde iven olur peşmân* şeklinde kaydetmiştir:

Hilmi dāyim pîşe idin Ḥaḳ sever ḡāyet anı  
Ḳıl te'ennî sen **her işde iven olur peşmân** (906)

Arapça ve Farsça sözlerin de irsâl-i mesel sayılacağını zikretmiştik. Aşağıdaki beyitte de şair, Allah'ın kelâmı konusunda, kelamının kadîm olduğunu

dile getirdikten sonra *harfler cinsinden değil* manasındaki Arapça *leyse min cinsi'l-hurûf* sözünü ilave eder:

Hem kelâmıdır qadîm ü **leyse min cinsi'l-hurûf**

Hem dağı şavtdan muqaddes mütekellimdür ʿayân (1043)

### 2.3.5.3.3. İktibas

Sözlük anlamı itibariyle ateş yakmak için kor almak olan iktibas, edebiyatta bir metin içine bir ayet veya hadisin tamamının yahut onlardan bir veya birkaç kelimenin alınmasıdır.

*Hırz-ı Cân*'ın gerek bir ilmihâl ve akâid kitabı olması gerekse de şairin söylediklerini, sağlam temellere dayandırmak istemesi, eserde pek çok iktibas sanatının oluşmasına sebep teşkil etmiştir.

#### 2.3.5.3.3.1. Ayetlerden İktibaslar

İktibas yapılan ayetlerin birçoğu ayetlerden bir veya birkaç kelime olarak mısra içlerinde bulunmaktadır. Bunun dışında eserde ya ayetin tamamı ya da bir kısmı beyitlerin arasında ve ihtiyatların içinde bulunmaktadır.

Eserde şair, İlahî aşkı bir ata benzeterek salike hakikî aşk yolunda bu atı kullanmasını önermektedir. Bu bağlamda Nahl Suresi'nin 7. ayetine işaret ederek insanların taşımakta zorlanacağı yükleri hayvanların taşıyacağını bu ayetin açıkladığını dile getirmiştir:

Esb-i ʿaşka ol süvâr gitme yayan

***Lem tekûnû bâliğhi*** bunu beyân (38)

Hz. Muhammed'in (sav.) övgüsünün yapıldığı bölümde şair; yerin ve göğün ona müştak olduğunu ve onun kadrini yalnız Allah'ın bildiğini söyler ve bu sözlerine delil olarak Hicr Suresi'nin 72. ayetinde "ömrüne yemin olsun" mealindeki *le ʿamrük* ifadesini zikreder:

Bu sözime hüccet istersen eger

Gör ***Le ʿamrük*** ayetin fehm it haber (59)

Şair, Hz. Muhammed'in (sav.) kendinden bir şey yapmadığını, onun yaptığı her şeyi aslında Allah'ın yaptığını anlatmak için Enfâl Suresi'nin 17. ayetinin anlaşılmasını istemektedir:

*İz rameyte* āyetin fehm it şehā

Destini anuḡ didi dest-i Ḥudā

(60)

Hız. Muhammed'in övgüsünde şair, Duhâ Suresi'nin ilk ayetindeki "kuşluk vakti" mealindeki *ve'd-duhâ* ifadesinin Hız. Muhammed'in temiz yüzüne yemin ve aynı surenin 3. ayetinde "darılmadı" mealindeki *mâ kalâ* ifadesinin de Allah'ın ona yakınlığına işaret olduğunu söylemektedir. Sonraki beyitte ise aynı surenin 2. ayetinde "ve gece" mealindeki *ve'l-leyl* in onun saçına yemin olduğunu ve onu methetmek için ne derse layık olacağını ifade etmiştir. Yine aynı surenin 5. ayetinde "sana ihsan edecek" mealindeki *yu tike* ifadesinin Allah'ın ona verdiği söz olduğu ve Hız. Muhammed'in önder, geridekilerin de onun emrinde olduğunu anlatmıştır:

Vech-i pâkine kâsemdür *ve'd-duhâ*

Daḡı kurbına işâret *mâ kalâ*

(66)

Şaçına *ve'l-leyl*dür anuḡ kâsem

Medḡine lâyıḡ-durur her ne disem

(67)

Āyet-i *yu tike* aḡa va' dedür

Seyyid oldur ḡayrı aḡa bendedür

(68)

Ankebut Suresi'nin 69. ayetinde geçen "bizim uğrumuzda cihat ettiler" mealindeki *câhedû finâ* ifadesinin Kur'an-ı Kerim'de geçtiğini hatırlatan şair, cihadın önemini vurgulamış ve Allah'a giden yolun ancak nefis ile cihat ederek açılacağını bildirmiştir:

Çünkü Qur'ân *câhedû finâ* didi

İt cihâdı açıla rāh-ı hüdâ

(104)

Allah'ı seven kişinin ölmeyeceğini söyleyen şair, buna delil olarak Âli İmrân Suresi'nin 169. ayetinde geçen "hayır, bilakis diridirler" ve "rızklandırılırlar" meallerindeki *Bel ahyâ'un* ve *yürzeḡün* ifadelerini göstermektedir. Kur'an-ı Kerim'i okuyana gizli sırların açılacağını söylemiştir:

*Bel* hem *ahyâ'un* didi hem *yürzeḡün*

Oḡı Qur'ân keşf ola sırr-ı kümün

(172)

Eserde, tevhide yani lâ ilâhe illâ'llah diyenin imanının kabul olmamasına bir engel bulunmadığı, Kur'an-ı Kerim'de Fâtır Suresi'nin 10. ayetinde “ona erişir” mealindeki *ileyhi yes'ad* ifadesiyle beyan edildiği dile getirilmiştir:

Zîrâ kim tevḥîde yoḡdur bil ḡabûle hîc ḡicâb  
Çün didi '*ileyhi yes'ad* okı Ḳur'ânda beyân (209)

Şair, namaza girişte elleri kulaklara doğru kaldırmanın sırlarından bahsederken bunun bir manasının da her şeyi terk edip yalnız Allah'a kulluk etmek olduğunu anlatmıştır. Bunu Fâtiha Suresi'nin 5. ayetinde “yalnız sana kul oluruz” mealindeki *ıyyâke na'bûd* ifadesiyle dile getirmiştir:

Çün didim *ıyyâke na'bûd* ḡayrıyı terk eyledüm  
Ekber ü a'zam ḡatımda zât-ı pāküñdür hemân (514)

Şair, namaz sonunda *seb'ü'l-mesânî* diye anılan Fâtiha Suresi'ni, *âyete'l-kürsî* diye anılan Bakara Suresi'nin 255. ayetini ve *şehide kuli'llâhümme* diye anılan Âli İmrân Suresi'nin 18, 26 ve 27. ayetlerini okuyanın gizli manevi hazinelere sahip olacağını söylemektedir:

Hem daḡı *seb'ü'l-meşânî âyete'l-kürsî* vü hem  
*Şehide ḡuli'llâhümme* okı bul kenz-i nihân (531)

İsraf bahsinde şair, salike A'râf Suresi'nin 31. ayetinde geçen “israf etmeyin” mealindeki *lâ tusrifû* ibaresini okumayı tavsiye ederek doğru olan söze uymayı ve nefsin sözünü bırakmayı nasihat etmiştir:

Âh serefdin şaḡın ey döst okı sen *lâ tusrifû*  
Nefs ü dîvün sözünü ḡo olma ḡaḡ sözden ḡaçan (821)

Şair, en büyük zikrin Ankebut Suresi'nin 45. ayetinde Allah'ı anmak olarak belirtildiğini hatırlatarak salike gözünü açıp bol bol Allah'ı anmasını, böylece gönül kapılarının açılacağını bildirmektedir:

Didi *zikru'llâhi ekber* saḡa Ḳur'ân gözün ac  
Eyle zikru'llâhi ekşer açıla ebvâb-ı cân (888)

Mutaffifîn Suresi'nde ölçü ve tartıda hile yapanlar kınanmaktadır. Şair, Mutaffifîn Suresi'nin “ölçüde ve tartıda hile yapanların vay haline” mealindeki 1.

ayetinde ölçüde hile yapanlara Kur'an'ın *veyl* yani “yazıklar olsun” dediğini ifade etmiştir:

Hem şaşkın olma mutaffif hem vezinde nakş ider  
Anlar için **Veyl** didi oğu Qur'ānda beyān (969)

Allah'a yaklaşmak isteyenlerin, Allah yolunda cihat etmeleri gerektiğini belirten şair, bunun açıklamasını isteyenin Ankebut Suresi'nin “bizim uğrumuzda cihat ettiler” mealindeki 69. ayetinde bulacağını bildiriyor:

Gice gündüz ağla inle cezbesin ide ' atā  
**Cāhedū fināy**ı oқи buña isterseñ beyān (995)

Ebedi olanın ve zevali olmayanın yalnız Allah olduğunu dile getiren şair, onun İhlās Suresi'nin “o doğurmadı ve doğurulmadı” mealindeki 3. ayetini zikretmektedir. Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de Bakara-117; Âli İmrân-47,49; Nahl-40; Meryem-35; En'âm-73 ve Yâsin-82. ayetlerde geçen “ol der ve hemen olur” mealindeki *kün feyekûn* ifadesini *kün fekân* şeklinde zikrederek her şeyin onun emriyle olduğunu ifade etmiştir:

Ol-durur dāyim vü bākī yok-durur aña zevāl  
**Lem yelid lem yūled** oldur emri anuñ **Kün fekân** (1027)

Şair, aşağıdaki iki beyitinde “doğruluk meclisi” manasına gelen Kamer Suresi'nin 55. ayetindeki *mağ'adi şıdk* ifadesi geçmektedir. Birinci beyitte şair, nefis mücadelesini anlatıp muhatabın nefisine galip geldikten sonra Allah'ın ona, huzurunda bulunacağı doğruluk meclisinde yer vereceğini ifade etmiş ve insanların, meleklerin, zenginlerin ve fakirlerin onu kıskanacağını belirtmiştir. İkinci beyitte ise kendisinin öldükten sonra sadece bedeninin öldüğünü, ruhunun Allah'ın huzurunda, doğruluk meclisinde yaşayacağını ifade etmiştir:

**Mağ'adi şıdk**ında saña vire cāy  
Reşk ide ins ü melek bay u gedāy (108)

**Mağ'adi şıdk**-ı Hudāda zindedür  
Nūr-ı vaşl-ı yār ile tábendedür (168)

Yine bir başka beyitte Allah'ın, Kur'an-ı Kerim'in birçok ayetinde geçen "ol" mealindeki *Kün* emriyle on sekiz bin âlemi yarattığını ve istediğinde bunun gibileri de var edeceğini ifade etmiştir:

Emr-i **Kün**den itdi icād on sekiz biñ  alemi  
Dilese her bir nefesde ider emşālin  ayān (1046)

Eserin sonunda, duanın ibadetlerin çivisi hükmünde olduğunu söyleyen şair, muhatabın duadan gafil olmamasını; zira Allah'ın, Mü'min Suresi'nin 60. ayetinde "bana dua edin" mealinde *ud'ûnî* buyurduğunu söylüyor:

Du  adan gāfil olma  ākil iseñ  
Oķı **ud'ûnî** remzin kāmil iseñ (1229)

*İhtiyât-ı Âher-i Bî-Nazîr* başlığı altında yer alan kıtada Allah'a sığınanın şüphesiz güvende olacağı söylenip Zâriyât Suresi'nin 50. ayetinin başında yer alan "Allah'a koşun" mealindeki *fefirru* ifadesiyle bunu delillendirmektedir:

Gir hişār-ı Hākķa ey dōst sālīm ol  
Şıġınan Hākķa olur şeksiz emīn  
Çün **fefirrū** didi Kūr'ān gözūñ ac  
Ġayriden yok fāyide oldur emīn (XI)

#### 2.3.5.3.3.2. Hadislerden İktibaslar

İsma'îl Habîbî Efendi *Hırz-ı Cân*'da, hem müstakil olarak hem de hadisin bir parçasını almak suretiyle pek çok yerde hadislerden iktibas etmiştir. Söylediklerine delil olarak ve sağlamlık katmak için hadislerden yararlanmıştır.

Şair, Hz. Muhammed'in (sav.) övgüsü bölümünde yerlerin ve göklerin onun için yaratıldığını dile getirerek "sen olmasaydın, sen olmasaydın bu felekleri yaratmazdım" mealindeki *Levlâke levlâke lemâ halaktü'l-eflâk* kudsi hadisinin *levlâk* ifadesini zikretmiştir:

Didi şānında Hūdā **Levlāk** aña  
Anuñ için oldı var arz u semā (57)

Borca sadık kalma hususunda şair, Hz. Muhammed'e ithaf edilen *hum  addahu deynen* şeklinde ve "onlar bunu borç saydılar" mealindeki tabiri *hum  idehu deyn* şeklinde şiirinde zikretmiştir. Burada borçluların borçlarına sadık kalmalarını, Hz. Muhammed'in (sav.) böyle buyurduğunu dile getirmiş, dünyada

borcunu ödemeyenlerden yarın borçların ahirette kendilerinden alacaklarını söylemiştir:

*Hum ‘idehu deyn* oldu taḥkīk böyle buyurdu Resūl  
Virmez iseñ bunda anı yarın alurlar inan (791)

İnsanlara insafla muamele hususunda şair, “nasıl yargılasan öyle yargılanırsın” mealindeki *kemâ tedînû tudân* hadis-i şerifini şiirinde zikretmiştir:

Zîrâ ki her ne şanursañ eşüñe yoldaşuñ  
Geliser bir bir başuñ *kemâ tedînû* hem *tudân* (793)

Abdesti anlatmaya girmeden önce dinin temizlik olduğunu ve öncelikle temiz olmak gerektiğini belirterek Hz. Muhammed’in “din temizliktir” mealindeki hadis-i şerifini bir beyitte zikretmiştir:

Didi *ed-dînû’n-nezâfe* evvelâ pâklik gerek  
Dâr-ı Ẕuddüse giremez şübhesiz pâk olmayan (201)

Şair, beyitte sonsuzluk arzusundan kaçınılması gerektiğini söyleyerek Hz. Muhammed’in “gelecek olan her şey yakındır” manasındaki *küllü âtin Ẕarîbun* hadisini vezne uydurarak beyte almıştır:

Hem daḥı tûl-i emelden kıl ḥazer terk it anı  
Çün *Ẕarîbdür küllü âtin* mevt gelür nâgeh uyan (814)

İnsanın korkuyla ümit arasında olması gerektiğini söyleyen şair, bazılarının ümidin daha fazla olması gerektiği görüşüne sahip olduklarını dile getirerek “kulum beni nasıl bilirse ben öyleyim” kudsî hadisine bir beyitinde yer vermiştir:

Lîk recâ gâlib gerekdür didiler ba<sup>ç</sup> zıları  
*Ene ‘inde zanni ‘abdîyi* didi çün Müste<sup>ç</sup> ân (984)

#### 2.3.5.3.4. Tazmin

Sözlükte, bir şeyi birşeyin içine koymak ve gizlemek anlamına gelen tazmin edebiyatta bir şairin başka bir şaire ait olan şiirden bir parçayı kendi şiirinde zikretmesidir.<sup>86</sup> İsmâ‘îl Habîbî Efendi de eserinde Mevlânâ, Abdurrahman-ı Câmî ve Hafız’ın şiirlerinden parçaları kendi eserinde zikretmiştir.

<sup>86</sup> M. A. Yekta Saraç, *Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, İstanbul: 3F Yayınevi, 2007, s. 280.

Bu kısımda, verilen manzumelerin yanındaki sayılardan ilki esere ait yer bilgisini eğik çizgiden sonraki sayı ise *Hırz-ı Cân*'daki yer bilgisini göstermektedir.

#### 2.3.5.3.4.1. Mevlânâ'dan Alınan Beyitler

İsma'îl Habîbî Efendi, *Hırz-ı Cân*'da Mevlânâ'nın *Mesnevî-i Ma'nevî* ve *Dîvân-ı Kebîr* adlı eserlerinden bazı beyitleri alıntı yapmıştır. Şairin aldığı beyitler, konuları destekleyici ve örnekleyici niteliktedir. Bu beyitler aktarılırken beyitlerin karşılıklarına tercümeleleri de verilmiştir. *Mesnevî*'den alınan beyitler numaralandırılırken Tâhirü'l-Mevlevî'nin tercümesinden yararlanıldı.<sup>87</sup> Beyitlerin yanında verilen ilk numara, beyitin *Mesnevî*'deki sırasını; ikinci numara ise *Hırz-ı Cân*'daki sıra numarasını gösterir.

Şairin *Mesnevî*'den aldığı beyitler şunlardır:

‘Uc ile’l-ķalb ü ser yā sāriye

Fîhi eşcār u nehr-i cāriye

(8241/118)

*Ey sâlik; Gönül’e meylet ve onun sahrasında yürü ki, orada ağaçlar ve akan çeşmeler vardır.*<sup>88</sup>

Dūzahest ān hāne ki bî-revzenest

Aşl-ı dîn ey bende revzen kerdenest

(10085/120)

*Penceresi olmayan ev bir cehennem gibidir. Ey kul, dinin aslı, mânevî bir pencere açmak ve oradan tevhid ve hidâyet ziyası alarak kalbi aydınlatmaktır.*<sup>89</sup>

Ān ki ġâfil buved ez kiş-i bahār

Û çi dāned kıymet-i ĩn rūzgār

(1835/143)

*Baharda ekinden ġâfil olan, o vaktin kıymetini ne bilir?*<sup>90</sup>

Ġayr-ı hāķ her çi hōş est ü nā-hōş est

Ādemī sūzest ü ‘ayn-ı āteşest

(3911/155)

<sup>87</sup> Mevlânâ, *Mesnevî*, Türkçesi: Tâhirü'l-Mevlevî Kırkambar Kitaplığı.

<sup>88</sup> *Mesnevî*, c. 2, s. 55

<sup>89</sup> *Mesnevî*, c. 2, s. 168.

<sup>90</sup> *Mesnevî*, c. 1, s. 141.



*Yâ Rabbî; hoş olsun, nahoş olsun, senden başka her şey ayn-ı âteştir ki, insanı yakar.*<sup>91</sup>

Ger şodî dil zinde bî-pertev kenün  
Hîc goftî kâfirân-râ meyyitûn (10216/156)

*Eğer cân, îmân ve ikân nuru olmaksızın diri olsaydı Cenâb-ı Hak, kâfirler hakkında (İnnehum myyitûn) der miydi?*<sup>92</sup>

‘Ömr ü merg in her dü bâ-ḥaḫ ḥôş bûd  
Bî-Ḥudâ âb-ı ḥayât âteş bûd (16944/157)

*Allah ile olunca, ömür ve ölümün ikisi de hoştur. Fakat, Hak’sız Âb-ı hayat bile ateş olur.*<sup>93</sup>

Ân ki toḥm-ı ḥâr kâred der cihân  
Hân u hân ü râ mecû der gülsitân (4141/Hâtimetü’l-Kitâb)

*Dünyada diken tohumu eken kimseyi, sakın hâ gül bahçesinde arama.*<sup>94</sup>

Hîc gendüm kârî vü cev ber dehed  
Hîc dîdî esb kerh-i ḥar dehed (1643/ Hâtimetü’l-Kitâb)

*Hiç buğday ekilip de arpa çıktığını gördün mü? Ata çekilip de eşek sıpası doğuran bir kısrığa rast geldin mi?*<sup>95</sup>

Şükr cân-ı ni‘ met ü ni‘ met çü pôt  
Z’ân ki şükr âred turâ tâ gû-yı dôt (10568 / XXVIII)

Ni‘ met âred ḡaflet ü şükr intibâh  
Şayd-ı ni‘ met kon be-dâm-ı şükr-i şâh (10569 / XXVIII)

*Şükretmek nimetin canı mesabesindedir. Nimet ise ceset gibidir. Çünkü nimet seni dōstun nezdine kadar götürür. Nimet, ḡaflet; şükür, uyanıklık getirir. Allah’ın şükür tuzağıyla nimeti avla.*

<sup>91</sup> Mesnevî, c. 1, s. 271.

<sup>92</sup> Mesnevî, c. 2, s. 176.

<sup>93</sup> Mesnevî, c. 2, s. 604.

<sup>94</sup> Mesnevî, c. 1, s. 287.

<sup>95</sup> Mesnevî, c. 1, s. 130.

*Hırz-ı Cân*'da *Dîvân-ı Kebîr*'den iki beyit bulunmaktadır. Şiirlerin yanında verilen ilk numara, *Dîvân-ı Kebîr*'deki<sup>96</sup> gazel numarası ve beyit numaralarını; ayrıcağtan sonraki numara ise *Hırz-ı Cân*'daki beyit numaralarını ifade etmektedir.

Süvâr-ı ʿ ışk şev vez reh mî-nediş

Ki esb-i ʿ ışk bes reh-vâr bâşed

Be-yek hamle tu-râ menzil resâned

Eger çi râh-ı nâ-hem-vâr bâşed (453-7,8 / 47-48)

*Hırz-ı Cân*'ın XXXIII. İhtiyatında Mevlânâ'nın bir rubâîsine yer verilmiştir. Rubâînin yanındaki ilk sayı Mevlânâ'nın rûbâîlerindeki sıra numarasını ifade etmektedir.<sup>97</sup>

Ger şayd-ı Hudâ şevî zi-ğam reste şevî

Ger der-şifat-ı hîş revî beste şevî

Mî dâñ ki vücûd-ı tû hicâb-ı reh-i tust

Bâ-hôd me-nişîn her zamân heste şevî (1146 / XXXIII)

*Allah sevgisine av olursan gamdan, kederden kurtulmuş olursun. Fakat kendi arzularının peşinden koşarsan bağlanırsın, isteklerinin esiri olursun. Şunu iyi bil ki; senin şu maddî varlığın, Hakk'ı senden gizleyen bir perdedir. Kendinden kaç, kendinle oturma, yoksa her zaman yaralanırsın.*

#### 2.3.5.3.4.2. Abdurrahman-ı Câmî'den Alınan Beyitler

*Hırz-ı Cân*'da Abdurrahman-ı Câmî'den üç beyit bulunmaktadır. Bu beyitler, Abdurrahman-ı Câmî'nin *Heft Evreng* isimli yedi mesnevilik mecmuasında yer alan *Subhatü'l-Ebrâr* adlı mesnevisinde geçmektedir.

Her ki cāñiş bûd der bedenî

Ger şevved her ser-i müyiş dehenî

Ebedü'd-dehr suhen-sâz konend

Perde ez nev ü kühen bâz konend

<sup>96</sup> Mevlâna, *Dîvân-ı Kebîr Seçmeler*, haz.: Şefik Can, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2011, s. 455.

<sup>97</sup> Mevlâna, *Dîvân-ı Kebîr Seçmeler (rubâîler)*, haz.: Şefik Can, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2011, s. 309.

Ne-tüvânend ki ârend necây  
Şükr-i müyî zi-keremhâ-yı Hudây (V)

*Canı bedene büründüğü zaman saç kılının ucu dile gelir, ebediyen konuşur; eskilerden ve yenilerden fâsıl söyler. (Ancak o kıllar) hiçbir araya gelip de Allah'ın keremlerinin kıl kadar şükrünü edemezler.*

#### 2.3.5.3.4.3. Hâfız-ı Şîrâzî'den Alman Beyitler

*Hırz-ı Cân*'da Hâfız-ı Şîrâzî'nin *Divan*'ından bir beyitine yer verilmiştir. Beyit, üçüncü ihtiyatın sonunda yer almaktadır.

Feyz-i ezel be-zür u zer [er] âmedî be-dest  
Âb-ı Hızır naşîbe-i İskender âmedî (439-5 / III)

*Ezelî feyiz zorla, parayla geçseydi ele ölümsüzlük suyu İskender'e nasip olurdu.*<sup>98</sup>

#### 2.3.5.4. Lafızla İlgili Sanatlar

Lafızla ilgili sanatlar, sözcüğün anlamı dikkate alınmaksızın yapısı, söylenişi ve yazılışı bakımlarından oluşturulan sanatlardır.

##### 2.3.5.4.1. Cinas

Söyleniş ve yazılışları aynı anlamları farklı iki kelimenin bir arada bulunmasıdır. Bu sanata *tecnis* adı da verilmektedir. Cinasın cinas-ı tam, cinas-ı müferrek, cinas-ı muharref, cinas-ı nakıs, cinas-ı lahık, cinas-ı mükerrer ve cinas-ı hat olmak üzere yedi çeşidi vardır. Bunlardan bazıları da kendi içlerinde çeşitlilik göstermektedir. Biz burada bu cinas çeşitlerinden cinas-ı tam, cinas-ı nakıs, cinas-ı lahık, cinas-ı mükerrer ve cinas-ı hattan örnekler verdik. Cinasın diğer türlerine örnek tespit edemedik.

##### 2.3.5.4.1.1. Cinas-ı Tam

Söylenişleri ve yazılışları bir, anlamları farklı iki kelimeyle yapılan cinastır. Bu beyitte, kendüğe gel ibaresinde cinas bulunmaktadır. Birinci mısradaki şair, muhtabın halkı taklidi bırakıp kendisi olmasını, ikinci mısradaki ise şahsına yönelmesini tavsiye etmektedir.

Taklîdi қо   ammeye **kendüğe gel**

<sup>98</sup> Hâfız-ı Şîrâzî, *Hafiz Divanı*, trc.: Mehmet Kanar, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2011, C. 2, s. 1003.

ıl teraħħum gel biraz **kendüñe gel** (94)

#### 2.3.5.4.1.2. Cinas-1 Nakıs

Cinas-1 nakıs, cinaslı sözcüklerin birinde bir harfin fazla olmasıdır. Bu fazla harfin başta, ortada ve sonda olması bakımından cinas-1 nakıs üç çeşittir. Fazla harf cinaslı sözcüklerden birinin başındaysa buna cinas-1 mutarraf; ortasındaysa cinas-1 müşevveş; sonundaysa cinas-1 müzeyyel denir.

Aşağıdaki beyitte çeşm ve çeşme kelimeleri nakıs cinaslıdır. Çeşme kelimesinin sonunda çeşm kelimesine göre bir harf fazladır. Fazla harf sonda olduğu için bu ifade, cinas-1 müzeyyel grubundadır:

Ek   amel toħmun recebde şehri-ı şa  b nda şıvar  
**Çeşme-i çeşmünden** eşki seyl gibi eyle rev n (687)

#### 2.3.5.4.1.3. Cinas-1 Lahık

Bu tür cinaslarda cinaslı sözcüklerin bir harfleri farklıdır.

Aşağıdaki beyitte n r (نار) ve n r (نور) kelimelerinin orta harfleri değişiktir. Bu bakımdan burada cinas-1 lahık bulunmaktadır:

Od şalan varına **n r-ı**   aşk-ile  
Şu şalan **n rına n r-ı** vaşl ile (21)

Bir başka beyitte ise kel m (كلام) ile sel m (سلام) kelimeleri birbiriyle cinaslıdır. Burada da yalnızca kelime başlarındaki harfler değişiktir:

Taş ağac itdi **kel m** virdi **sel m**  
Bi  şetin muştıladı Beyt 'l-Ĥar m (65)

#### 2.3.5.4.1.4. Cinas-1 M kerrer

Cinas-1 m kerrer, aralarında cinas bağı bulunan sözcüklerden birinin diğer sözcüğün son hecesiyle yazılış ve ses bakımlarından aynı olmasıdır. Cinas-1 müzdevic, bu cinasın bir diğer adıdır.

Aşağıdaki beyitte, *hem* ile *dirhem* arasında cinas vardır. *Hem*, bağlama edatı; bir para birimi olan *dirhem* kelimesinin son hecesini oluşturmaktadır. Bu bakımdan bu, bir cinas-1 m kerrerdır:

Hem daħı nefħ eylemek kim ğayr-ı mesm   ola ol

Hem dahı ağızında dirhem şaklamak yā gayrı ān (405)

#### 2.3.5.4.1.5. Cinas-ı Hat

Cinas-ı hat, cinaslı sözcüklerin yazılışlarında nokta değişikliği bulunan cinastır. Buna cinas-ı hattî, cinas-ı musahhaf ve cinas-ı tashif de denmektedir.

Bu beyite gâfil ve âkil kelimeleri arasında cinas-ı hat ilişkisi vardır. Âkil (عاقل) kelimesi ile gâfil (غافل) kelimesi arasında nokta farklılıkları bulunmaktadır:

Du‘ ādan **gâfil** olma ‘**âkil** iseñ  
Oķı *ud‘ūnī* remzin kāmīl iseñ (1229)

#### 2.3.5.4.2. İştikak

İştikak, bir kök ile aynı kökten türemiş birden fazla kelimenin aynı beyit içinde kullanılmasıdır. Bunun yanı sıra yazılış ve okunuşları aynı olup farklı kökten türemiş kelimelerin bir arada kullanılmasına da şibh-i iştikak denmektedir. *Hırz-ı Cân*’da iştikakın pek çok yerde kullanıldığı görülmektedir.

Şair, aşağıdaki beyitinde zıkr ve zâkir kelimelerini bir arada kullanmıştır. Zıkr, kök; zâkir ise onun ism-i faili durumundadır:

Bil gānīmet **zıkr**-i Hāķķı cān u dilden **zâkir** ol  
Ol-durur ĥamr-ı İlāhī ol-durur şahbā-yı cān (881)

Şair, bir başka beyitinde zulm, zâlim ve mazlûm kelimelerini bir arada kullanmıştır. Zulm kelimesi kök halindedir, zâlim onun ism-i faili, mazlûm ise ism-i mefulüdür. Kök ve ondan türeyen iki ibare bir arada kullanıldığından iştikak sanatı vardır:

İtme **zulmi** kimseye hem **zâlimüñ** yiri caĥīm  
**Mazlūmuñ** nāşırı Hāķķdur ger geçerse de zamān (752)

#### 2.3.6. *Hırz-ı Cân*’da Atasözleri

Atasözleri az sözle çok şey anlatır, okuyucuyu uyarır ve şiirdeki anlamı tamamlamaya yarar. İcaz açısından atasözleri oldukça önemlidir. Şairler de şiirlerinde atasözlerini kullanarak anlatmak istediklerini muhtasar ve öz bir biçimde anlatırlar. İsmā‘îl Habîbî de *Hırz-ı Cân*’da atasözlerinin bu önemli özelliklerinden

faydalanır. Hırz-ı Cân'da tespit edebildiğimiz atasözlerinin geçtiği beyitler şunlardır:

*Ne dilersen eşine o gelir başına* “Sen başkaları için iyi şeyler dile ve yap ki başkaları da senin için iyi şeyler dilesin, yapsın.”

Zîrâ ki her ne şanursañ eşüñe yoldaşuñ  
Geliser bir bir başuñ *kemâ tedîñü* hem *tudân* (793)

*Bıçak kendi sapını kesmez* “Kişi, menfaat gördüğü şeye zarar vermez”

Ehli vardur cümle kârıñ ehlini bul ehlini  
Tîğ ü hânçer kendi şapın hîc yonar mı it beyan (992)

Bunlardan başka atasözü olduğunu tespit edemediğimiz ancak atasözü mahiyetindeki sözler de bulunmaktadır.

*Gözü şaşsı olan biri iki görür.*

Kendi hışmuñ ‘ aksini sen görme ey dōst ğayrıda  
Gōzi şaşsı olanuñ iki görür biri her ān (775)

*Sular alçağa akar.*

Mü’ min oldur kim kāmudan kendüyi ednâ bile  
Şular ey dōst görme misin alçağa olur revan (726)

*Gül diken gül koklar.*

Var-durur tafşîli bunuñ anı *Minhâcda* ara  
Gül diken gül kōklar āhir dikmeyen ider ziyan (684)

*Hazan vakti ekilen baharda biçilir.*

Her biri bir şüret-ile hâşr olur şek itme sen  
Nîtekim biter bahârda ekilen vaqt-i hâzân (1082)

### 2.3.7. *Hırz-ı Cân*'da Geçen Arapça ve Farsça Sözcükler

#### 2.3.7.1. Arapça Sözcükler

##### 2.3.7.1.1. Ayetler

1. ... *Zālike meşeluhum fi't-Tevrāti ve meşeluhum fi'l-İncīli kezer'in ahrece şeş'ehu fe-āzerehu festeğleze festevā 'alā sūkhī yu'cibu'z-zürre'e liyağīza bihimü'l-küffār...* (Fetih, 48/29)(88. beyitten sonra.)

“İşte bu, onların Tevrat'ta ve İncil'de anlatılan durumlarıdır: Onlar filizini çıkarmış, onu kuvvetlendirmiş, kalınlaşmış, gövdesi üzerine dikilmiş, ziraatçıların hoşuna giden bir ekin gibidirler. Allah, kendileri sebebiyle inkârcıları öfkelenmek için onları böyle sağlam ve dirençli kılar.”

2. *İnnelme'l-mu'minûne'l-lezîne âmenü billāhī ve Resūlihī...* (Nûr, 24/62)(1132. beyitten sonra.)

“Mü'minler ancak Allah'a ve peygamberine inanan...”

3. *Subhāne rabbike rabbi'l-'izzeti 'ammā yaşifûn ve selāmun 'alā'l-mürselīn ve'l-ḥamdu li'llāhi rabbi'l-'âlemīn* (Sâffât, 37/180)(IX. İhtiyat'ta.)

“Senin Rabbin; kudret ve şeref sahibi olan Rab, onların nitelendirdiği şeylerden uzaktır, yücedir.”

4. *Şehida'llāhü ennehu lâ ilāhe illā hüve, ve'l-melā'iketü ve ulü'l-'ilmi kâ'imen bi'l-kıştı, lâ ilāhe illā hüve'l-'azizü'l-ḥakīm, inne'l-lezîne 'inda'llāhi'l-islām...* (Âli İmrân, 3/18-19)(XII. İhtiyat'ta.)

“Allah, melekler ve ilim sahipleri, ondan başka ilâh olmadığına adaletle şahitlik ettiler. O'ndan başka ilâh yoktur. O, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir. Şüphesiz Allah katında din İslâm'dır...”

5. *Lā yemliküne ş-şefā'ate illā meni't-teḥaze 'inda'l-lāhi 'ahden* (Meryem, 19/87) (XIII. İhtiyat'ta.)

“Rahmân'ın katında söz almış olanlardan başkaları şefaathakına sahip olmayacaklardır.”

6. ... *inneke lâ tuhlifü'l-mī'ād* (Âli İmrân, 3/194) (XIII. İhtiyat'ta.)

“...şüphesiz sen, va'dinden dönmezsin.”

7. ...*ve'l-bākīyātü's-şālīhātü [hayrun]'inde rabbeke şevāben ve hayrun emelen* (Kehf, 18/46)(XIV. İhtiyat'ta.)

“...baki kalacak salih ameller ise, Rabbinin katında, sevap olarak da ümit olarak da daha hayırlıdır.”

8. ...*fā'tebirü yā uli'l-ebşār* (Haşr, 59/2) (XXXIII. İhtiyat'ta.)

“Ey basiret sahipleri, ibret alın.”

9. ...*innā li'llāhi ve innā ileyhi rāci'un* (Bakara, 2/156)(XXX. İhtiyat'ta.)

“...biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah'a aidiz ve şüphesiz O'na döneceğiz”

10. *E fe hasıbtüm ennemā hılaķnāküm 'abeşen...* (Mü'minûn 23/115)(XXXIII. İhtiyat'ta.)

“Sizi boşuna yarattığımızı mı sandınız...”

11. ...*va'llāhu yehdī men yeşā' ilā şırātin müstakīm* (Nûr, 24/46)(XXXIII. İhtiyat'ta.)

“...Allah, dilediği kimseyi doğru yola iletir.”

12. ...*velā yuħıttüne bihi 'ilmā* (Tâhâ, 20/110)(XXXIV. İhtiyat'ta.)

“...Onların bilgisi ise Rahmân'ı kuşatamaz.”

13. ...*külle yevmin hüve fi şe'n* (Rahmân, 55/29)(XXXV ve XXXVI. İhtiyat'larda.)

“...O, her an yeni bir ilâhî tasarruftadır.”

14. ...*Külle men 'aleyhâ fân* (Rahmân, 55/27)(XXXVI. İhtiyat'ta.)

“Yer üzerinde bulunan her canlı yok olacaktır”

15. ...*feriķun fi'l-cenneti ve ferıķu fi's-sa'iri* (Şûrâ, 42/7)(XXXVI. İhtiyat'ta.)

“...bir grup cennette, bir grup ise cehennemdedir.”

16. ...*fe-leyse kemişlihi şey'un...* (Şûrâ, 42/11)(XXXV. İhtiyat'ta.)

“...O'nun benzeri hiçbir şey yoktur...”

17. ...*eħadu... şamedu... lem yelid ve lem yüled ve lem yekün lehu küfüven eħad* (İhlâs, 112/3-4)(XXXV. İhtiyat'ta.)



“O, tektir, yaganedir, samettir, doğmamıştır, doğurulmamıştır, hiç bir şey ona denk olmadı.

18. *Hüva'llāhü'l-lezī lā ilāhe illā hū 'alimü'l-ğaybi ve's-şehādeti...*(Haşr, 59/22)(XXXV. İhtiyat'ta.)

“O, kendisinden başka hiçbir ilâh olmayan Allah'tır. Gaybı da, görünen âlemi de bilendir...”

19. *Feşubhāna'llāhi hīne tumsüne ve hīne tuşbihüne ve lehu'l-ğamdu fi's-semāvāti ve'l-arzi ve 'aşıyyen ve hīne tuşhirüne yuḥricu'l-ğayye mine'l-meyyiti ve yuḥricu'l-meyyite mine'l-ğayyi ve yuḥyi'l-arze ba'de mevtiḥā ve kezālike tuḥrecūn* (Rûm, 30/19)(X. İhtiyat'ta)

“Allah, diriyi ölüden çıkarır, ölüyü de diriden çıkarır. Ölümünden sonra yeryüzünü diriltir. Siz de (mezarlarınızdan) işte böyle çıkarılacaksınız.”

20. *...inne'l-ḥasenāti yüzhıbnı's-seyyi'āti...* (Hûd, 11/114)(XX. İhtiyat'ta)

“...çünkü iyilikler kötülükleri giderir...”

#### 2.3.7.1.2. Hadisler

1. *Subhāna'llāhu ve'l-ğamdüli'llāhi velā ilāhe illā'l-lāhu ekberu ve-lā-ğavle ve-lā kuvvete illā bi'llāhi'l-'aliyyi'l-'azīm* (Mecma'ü'z-Zevâid, 16849)(XIV. İhtiyat'ta.)

“Allah şerikten ve kusurdan uzaktır. Her türlü hamd ve minnet Allah'a mahsustur. Allah'tan başka ilah yoktur. Güç ve kuvvet ancak yüce ve azamet sahibi olan Allah'a mahsustur.”

2. *Ḳāle Subhānehu ve Te 'ālā fi'l-ğadısi'l-ğudsī ene 'inde ḡanni 'abdī bī* (Sahîhü'l-Buhârî, 7505)(*Sah Kayıtları* Başlığı Altında)

“Yüce Allah kudsî hadisinde buyurdu ki kulum beni nasıl bilirse ben öyleyim.”

3. *Kemā ḳāle şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem cezbetün min cezebātü'r-Raḡmān tüvāzī 'amelü's-Saḳaleyn şadaḳa Resūlu'llāh* (Tefsîru Nîsabûrî, C 4, s. 500)(179. beyitten sonra)

“Hz. Muhammed’in -salât ve selâm ona olsun- dediği gibi Rahman’ın cezbelerinden bir cezbe ins ve cinin amelinden hayırlıdır. Resulullâh doğru söyledi.”

4. *Ķāle Resūlu’llāhi Şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem men tevazza’ ve ģasale a ‘zā’ehu küllema ģasale ‘uzven tesāqati’z-zünūbe ‘an zālike’l- ‘uzvi(?)*(276. beyitten sonra)

“Resulullah –salât ve selâm ona olsun- buyurdu ki kim abdest alır ve azalarını yıkarsa ne zaman ki bir azasını yıkadı, o azadan günahlar dökülür.”

5. *Allahümme rabbe hāzihî’d-da ‘veti’t-tāmmeti ve’ş-şalāti’l-ķā’imeti āti Muhammedi’l-vesīlete ve’l-fazīlete ve ba ‘shu maķāme’l-mahmūdellezi va ‘deteh* (Sahîhü’l-Buhârî, 4719)(324. beyitten sonra)

“Ey şu eksiksiz davetin ve kılınacak namazın Rabbi Allah’ım! Muhammed’e vesīleyi ve fazileti ver, onu kendisine vaat ettiğin makâm-ı mahmûda ulaştır.”

6. *Ķale Resūlu’llāhi şallā’llāhu ‘aleyhi ve sellem el-īmānu inne tūmine bi’llāhi ve melā’iketihî ve kütübihî ve rūsūlihî ve’l-yevmi’l-āhîru ve bi’l-ķaderu ģayrihî ve şerrihî mina’llāhi Te ‘ālā* (Ahmed b. Hanbel, Müsned, 367)(1103. beyitten sonra.)

“Hz. Muhammed –salât ve selâm ona olsun- buyurdu ki iman, Allah’a meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, kadere ve hayır ve şerrin Allah’tan olduğuna iman etmendir.”

7. *Kemā ķāle şallā’llāhu ‘aleyhi ve sellem ehli’l-bid‘a kilābu ehli’n-nār* (Câmi‘ü’l-Ehâdîs, 9489)(176. beyitin derkenarında)

“Hz. Muhammed –salât ve selâm ona olsun- buyurduğu gibi, bidat ehli cehennem ehlinin köpekleridir.”

8. *Ķāle Resūlu’l-lāhi şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem kāle ģine yuşbiĥu yūmsī Allāhümme innî eşbahtü üşhidūke ve üşhidü ģamelete ‘arşike ve melā’iketeke ve cemî‘a ģalkıke ente’l-lāhu lâ ilāhe illâ ente vaĥdeke lâ şerıke leke ve enne Muĥammeden ‘abdūke ve resūlūke merrete a ‘taķa’llāhu rubu ‘ahu mine’n-nāri ev erba ‘an fe-nışfehu ev şelāseten fe-şelāsete erbā ‘ihî ev erba ‘an fe-küllehu* (Suyûtî, Cem‘ü’l-Cevâmi ev el-Câmi‘ü’l-Kebîr, 5884)(I. İhtiyat’ta.)

“Resulullah –salat ve selam ona olsun- buyurdu ki: kim sabahladığı ve akşamladığı zaman bir kere ‘Allah’ım ben sabaha vardım. Seni, arşın hamelesini, melekleri ve bütün mahlûkatını şahit tutarım ki sen tek mabudsun. Ortağın yoktur. Muhammed senin kulun ve resulündür’ derse Allah, onun dörtte birini veya yarısını veya üçte ikisini veya tümünü cehennemden azadeder.

**9. *el-ḥamdü li’llâhi ḥamden keṣîren ḥâliden me‘a ḥulûdike ve leke’l-ḥamdu ḥamden lâ müntehâ lehu düne ‘ilmike, ve leke’l-ḥamdu ḥamden lâ müntehâ lehu meşîyyetike, ve leke’l-ḥamdu ḥamden lâ ecri li-kâ’ilihi illâ rızâke*** (Beyhakî, Şu‘abü’l-Îmân, 4217)(IV. İhtiyat’ta.)

“(Ya Rabbi) senin ebediliğinle beraber sana ebediyyen hamd olsun. Senin ilminin altında sana sonsuz hamdler olsun. Senin dilemenin altında sana sonsuz hamdler olsun. Sana, söyleyenine, rızandan başka mükâfatı olmayan hamdler olsun.

**10. *Evvelü men yüd‘â ile’l-cenneti yevme’l-kıyâmeti’l-lezîne yeḥmedûna’llâhe Te ‘âlâ fi’s-serrâ’i ve’z-zarrâ’i*** (Begavî, Şerhü’l-Sünne, Babu Sevabi’t-Tahmîd)(V. İhtiyat’ta.)

“Kıyamet günü cennete ilk girecek kişi sıkıntıda da rahatlıkta da Allah’a hamd edenlerdir.”

**11. *Ḳâle ṣallâ’llâhu ‘aleyhi ve sellem e’t-tâ‘imu’ş-şâkiru bi-menzileti’ş-şây’imi’ş-şâbiri*** (Tirmizi, 2674)(V. İhtiyat’ta.)

“(Resulullah) –salat ve selam ona olsun- buyurdu ki: Yiyip şükreden oruç tutup sabreden yerindedir.”

**12. *Ḳâle ṣallâ’llâhu ‘aleyhi ve sellem elḥamdu ‘ale’n-ni‘meti emānün li-zevâlihâ*** (Suyutî, Cami‘ü’l-Kebir, 12225)(V. İhtiyat’ta.)

“Resulullah –salat ve selam ona olsun- buyurdu ki: nimete hamdetmek, o nimetin azalmaması ve yok olmaması için emniyettir.”

**13. ...*Emlik lisâneke velyese ‘ke beytüke vebki ‘alâ ḥaḫî’etike*** (Ahmed b. Hanbel, Müsned, 17915)(VII. İhtiyat’ta.)

“...dilini tut, evin sana geniş olsun ve hatana ağla.”



“Rabb’inden dünya ve ahirette af, afiyet ve bağışlanma iste... Rabb’inden dünya ve ahirette af, afiyet ve bağışlanma iste... eğer sana dünyada ve ahirette afiyet ve muafat verilirse kurtulaşa erdin.“

18. ...*keffāretü men aġtebtehu en testaġfire lehu* (Sübülü’l-İslam, 1427)(XVII. İhtiyat’ta)

“...gıybet ettiġin kişinin kefareti onun için istiġfar etmendir.”

19. *mā min ‘abdin velā emmetin estaġfiru’llāhe fi külli yevmü seb‘in merete illā ġafera’llāhu Te‘ālā lehu seb‘a-mieti zenbin ve ġad ħābe ābdin ev emmetin āmelü fi’l-yevmi ve’l-leyletin ekşer min seb‘a-miete zenbin* (Câmi’ü’l-Ehadis, 20582)(XIX. İhtiyat’ta)

“Hiçbir kul ve ümmet yoktur ki, bir günde Allah’a yetmiş kere istiġfar etsin, ancak Allah onun yediyüz günahını affeder. Bir kul veya ümmet helak olmuştur ki bir gün ve gecede yedi yüzden fazla günah işliyor.”

20. ...*ittebi‘i’s-seyyi’ete ħaseneten temħuhā* (Hilyetü’l-Evliyâ, Meymûn b. Ebû Şübeyb Babı)(XX. İhtiyat’ta)

“...kötülüġün peşinden onu mahv edecek iyilik yap.”

21. *Lā bel lil-müslimîn* (Sünenü’l-Beyhakî, 11732)(XX. İhtiyat’ta)

“...Hayır, bütün Müslümanlara aittir.”

22. *Men eddā diyyetehu ile’l-mesākîni e‘teķehu Allāhu mine’n-nār* (?) (XXI. İhtiyat’ta)

“...Kim diyet borcunu miskinlere verirse Allah, onu cehennemden azadeder.

23. *yebne ādeme şalli lî erba‘a rek‘ātin fi-evveli’n-nehāri ekfike āħirehu* (Ahmed b. Hanbel, Müsned, 22524)(XXIV. İhtiyat’ta)

“Ey âdemoġlu! Günün başında, bana dört rekât namaz kıl; sonunda ben sana yeteyim.”

24. *kemā ġāle ‘aleyhi şalavātu’llāhü’l-‘aliyyi’l-a‘lā men şallā ba‘de’l-‘işā’i erba‘en lem yefşil beynehünne ‘adelne bi-erba‘a ev mişlihinne mine’l-leyleti’l-ķadr* (Musannefü’bni Ebî Şeybe, 7275)(XXV. İhtiyat’ta)

“Resulullah’ın –yüceler yücesi salat ona olsun- buyurduğu gibi: kim yatsıdan sonra dört rekât namaz kılsa ve aralarını selamla ayırmazsa bu, kadir gecesindeki benzerine denk gelir.”

**25. *Allāhümme ente rabbī lā ilāhe illā ente ‘aleyke tevekkeltü ve ente rabbü’l-‘arşi’l-‘azīm māşā’illāhu kāne vemā lem yeşā’ lem yekün lā-ḥavle velā kuvvete illā bil’illāhi’l-‘aliyye’l-‘azīm a’lemu inna’llāhe ‘alā külli şey’in ḳadīr ve inna’llāhe ḳad eḫāta bi-külli şey’in ‘ilmen Allāhümme innī e’üzü bike min şerri nefsi ve min şerri dābbetin ente āḫizun bi-nāşiyetihā inne rabbī ‘alā şirātin müstaḳīm...*** (Cami’ü’l-Ehadis, 4941)(XXVI. İhtiyat’ta)

“İlâhî, Rabb’im sensin, senden başka ilâh yok. Sana güvenirim. Büyük arşın Rabb’i sensin. Allah ne dilerse o olur. Binaenaleyh dilemediği şey olmaz. Kuvvet ve kudret yüce ve büyük Allah’ındır. Biliniz ki, Allah her şeye kadirdir. Allah’ın ilmi her şeyi kaplar. İlâhî, ben nefsimin şerrinden, her şirretin ve her canlının şerrinden sana sığınırım. Hepsinin perçeminden tutacak olan sensin. Muhakkak ki Rabb’im doğru yolun sahibidir”

**26. *ceddidü imāneküm ḳālū bi-māzā yā Resūla’llāh ḳāle bi-lā ilāhe illā’llāh*** (Ahmed b. Hanbel, Müsned, 8695) **ve ‘an Ebī Bekr es-Şiddīḳ raḍiya’llāhu ‘anh ḳāle se’eltü Resūla’llāhi şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem ‘an kefaretü eḫdāşinā fe-ḳāle şehādetü en lā ilāhe illā’llāh** (Câmi’ü’l-Ehadis, 27632)(XVII. İhtiyat’ta)

“...İmanınızı yenileyin (buyurdu). Ne ile ya Resulallah dediler. Buyurdu ki: Lâ ilâhe illallâh ile. Ebubekir Sıddık dedi ki, günahlarımızın kefareten Resulallah’a sordum, o da Lâ ilâhe illallâh şehadetidir buyurdu.”

**27. *el-şükrü nişfü’l-îmân*** (Beyhakî, Şu‘abü’l-Îmân, 4274)(XVIII. İhtiyat’ta)

“Şükür, imanın yarısıdır.”

**28. *meni’sterca ‘a ‘inde’l-muşibeti ḫabera’llāhu muşibetehu ve aḫsene ‘uḳbāhu ve ce ‘ale lehu ḫalefen yerzāhu*** (Câmi’ü’l-Ehadis, 45663)(XXX. İhtiyat’ta)

“Kim musibet zamanında ‘innâ lillâhi ve innâ ileyhi raci’ün’ derse Allah; onun musibetini giderir, akıbetini güzel yapar ve ona razı olacağı bir karşılık verir.”

**29. *...tefekkürü sâ‘atin ḫayrun min ‘ibādeti seneti*** (Câmi’ü’l-Ehadis, 14734)(XXXIII. İhtiyat’ta)

“...bir an tefekkür etmek, bir yıl ibadetten hayırlıdır.”

30. ...*tefekkürü sâ‘atin hayrun min ‘ibâdeti seb‘ine seneten* (Câmi‘ü’l-Ehadis, 14734)(XXXIII. İhtiyat’ta)

“...Bir an tefekkür etmek, yetmiş sene ibadetten hayırlıdır.

31. *Küllümâ hakâhü’l-fehmu ve hallâhü’l-vehmu fa’llâhu bi-hulâfi zâlik fe-ğultü me’l-‘aklu fe-ğâle ednâhu terkü’d-dünyâ ve a‘lâhu terkü’-tezekkürü fi zâti’llâhi Te‘âlâ fe-ğultü me’t-taşavvuf yâ Resûla’llâh fe-ğâle serru min esrâri’llâhi Te‘âlâ yûdi‘uhu fi ahabbi’l-halki ileyhi fe-men ketemehu kâne emînen ve men ebâhahu kâne havvânen* (Zeylün Târîhu Bâğdâd, 724)(XXXIV. Tenbih’ta)

“Ne şey ki; fehim onu anladı, vehim onu kuşattı, Allah ondan başkadır. Dedim ki akıl nedir ya Resullallah? Buyurdu ki; en düşüğü dünyayı terk etmek, en yücesi ise Allah’ın zatında tefekkürü terk etmektir. Dedim ki tasavvuf nedir ya Resulallah? Buyurdu ki; iddiaları terk etmek manaları gizlemektir. Dedim ki fakirlik nedir ya Resulallah? O da buyurdu ki; Allah’ın en çok sevdiği kullarına koyduğu sırlarından bir sırdır. Onu kim gizlerse emin olur; kim onu açıklarsa pişman olur.”

32. *Yâ Mûsâ men kaçare emelehu ve hassene ‘amelehu ve âyese min halki ve ‘akade kalbehu ma‘iyy fehuve fi şulûbetin ebeden ve men keffe lisânehu ‘ammâ lâ-ya‘nîhi fe-hüve fi şadâkatın ebeden, ve men hâfe minnî ve nehâ nefsehu ‘an hevâhâ fe-hüve fi cihâdin ebeden* (XXIII. İhtiyat’ta Hasan bin Ali’nin Hz. Muhammed’den (sav.) rivayet ettiği bildirilmiştir, kaynağı bulunamadı.)

“Ey Musa! Kim arzusunu kısaltır, amelini güzel yaparsa, mahlûkatımdan ümidini keser, kalbini bana bağlarsa o ebediyyen sağlamlıktadır. Kim lisanını malayaniden korusa ebediyyen doğruluktadır. Kim benden korkar ve nefsinin arzularından yasaklarsa ebedi cihattadır.”

### 2.3.7.1.3. Diğer Arapça Sözcükler

Bu başlığın açılması, burada zikredilen Arapça sözcüklerin, hadis veya ayet olmayışındandır. Bazı Araça sözcüklerin eserde, kime ait oldukları bildirilmiştir. Sözcük kime ait olduğu parantez içinde ifade edilmiştir.

1. *Allâhümme‘c‘alenâ mine’s-şâbirîn eş-şâkirîn* (XXX. İhtiyat’ta)

“Allah’ım! Bizi; sabreden ve şükredenlerden eyle.”

**2. *Allāhümmağfirli ve lil-mü’minîne ve’l-mü’mināt*** (XVIII. İhtiyat’ta)

“Ya Rabbi! Beni ve müslüman erkek ve kadınları bağışla.”

**3. *Hāzā gāyetü’l-cehlü ve’l-ḥumḳ evredehu’ş-şeytān fi gāyetü’d-dīn*** (İmam Gazâlî’ye ait bir söz, Hâtimetü’l-Kitâb kısmında.)

“Bu, cahilliğin ve ahmaklığın son noktasıdır. Şeytan bunu din manasında getirdi.”

**4. *Hüve aşlun min uşüli’l-islām kad iştemele ‘alā-mühimmāti min kavā’idi’d-dīn fefhem felā-tetrukhā*** (İmam-ı Müslim’e ait bir söz, I. İhtiyat’ta)

“Bu, islamın asıllarından bir asıdır. Bu, dinin kaidelerinden mühim olanları kuşatmıştır. Burayı anla ve terketme.”

**5. *mā min kelimetü aḥabbü ila’llāhi Te ‘alā velā eblağa ‘indehu min kelimetü e’ş-şükri ‘alā’l-īmānu min kavli’l-‘abdi el-ḥamdüli’llāhi’l-lezi en ‘amü ‘aleynā ve hedānā lil-İslām*** (Ulemadan genel bir söz, III. İhtiyat’ta)

“Yüce Allah’ın katında, kulun ‘bize nimet veren ve islama hidayet eden Allah’a hamd olsun’ sözünden ve ‘imana şükr’ kelimelerinden daha sevgili ve daha yüce kelime yoktur.”

**6. *Allāhümme mā eşbaḥa ve emsā binā ve bi-cemī’ ḥalkıke min ni‘metin fi dīnin ve dīnen fe-minke vaḥdeke lā şerıke leke ve leke’l-ḥamdu ‘alā zālike yüvāfi ni‘ameke ve yekāfi mezıdeke ḥamden yefzılu ‘alā ḥamdi külli ḥāmidin ke-fazlıke ‘alā cemī’ ḥalkıke lā aḥşī şenā’en ‘aleyke ente kemā eşneyte ‘alā nefsike Allāhümme leke’l-ḥamdu kemā yenbağī li-celāli vechike li-‘azımi sulṭānike*** (İmam-ı Tirmizî’ye ait bir dua, VI. İhtiyat’ta)

“Allah’ım! Bizi ve bütün mahlûkatın; akşam ve sabah, din ve dünya hususunda bir nimetle sabahlamadık ve akşamlamadık ki; o nimet mutlaka, yalnız sendendir. Senin ortağın yoktur. Nimetine karşılık olarak sana hamd olsun. Ve her hamd edenin hamdinden fazla olarak; senin mahlûkatın üzerindeki fazlın gibi senin ziyadene denk gelecek şekilde hamd olsun. Ben sana övgüyü saymam, sen kendini nasıl övdüysen öylesin. Ya Rabbi! Sana, saltanatının büyüklüğü ve zatının yüceliği kadar hamd olsun.”



7. *Yā Rabbī hāzīhi vedī‘atī ‘indeke feruddehā ‘aleyve yevme fāktī...hāzīhi vedī‘atike rededtühā ileyke* (VII. İhtiyat’ta)

“Ya Rabbi! Bu, benim senin katındaki emanetimdir; ihtiyacım gününde onu bana ver. Bu emaneti sana emanet veriyorum.”

8. *estağfiru’l-lāhe’l-lezī lā ilāhe illā hüve’l-ḥayye’l-ḳayyūme gaffāru’z-zünūbi ve etūbu ileyhi min külli zenbin şağīrin ev kebīr daḳīḳin ev celīlin ve min külli ḥaḳī‘atin ve seyyi‘atin ve mekrūh-ı ‘inde rabbi* (İmam-ı Tirmizî’ye ait bir dua, XVI. İhtiyat’ta)

“O, bir Allah’a istiğfar ederim ki; O tektir, hayat sahibidir. Bütün varlıkları ayakta tutandır, bütün günahları affedendir, büyük-küçük, az-çok günahlardan O’na sığınırım ve bütün hatalardan, ayıplardan ve çirkin şeylerden O’na sığınırım.”

9. *Allāhümme aḡfirlī ve li-küllī men zekertehu bi-sū’in ev aḡtebtehu ev behhetu ev eziyyetehu bi-ḡayri ḥaḳḳ mine’l-mü‘minīne ve’l-mü‘mināti ve’l-müslimīne ve’l-müslimāt el-aḫyā’e minhum ve’l-emvāt* (XVII. İhtiyat’ta)

“Ya Rabbi! Beni ve kötü konuştuğum, gıybet ettiğim, iftira ettiğim ve müminlerden haksız yere günaha nispet ettiklerimi, yaşayanlarını ve ölülerini affeyle.”

10. *Allāhümme aḡfirlī ve li-vālideyye ve’l-cemī‘i’l-mü‘minīne ve’l-mü‘mināt ve’l-müslimīne ve’l-müslimāt e’l-aḫyā’e minhum ve’l-emvāt* (XVIII. İhtiyat’ta)

“Ya Rabbi! Beni, anne-babamı, bütün Müslümanları, ölülerini ve dirilerini bağışla.”

11. *Subḫāne men lem yec‘alū ilā ma ‘rifetihī ṭarīken illā bi’l-‘aczi ‘an-marifetihī* (Hz. Ebu Bekir’e ait bir söz, XXXIV. İhtiyat’ta)

“O, bir Allah’ı tespih ederim ki; kendisini tanımaya, kendisini tanımak için acizlikten başka bir yol kılmadı.”

12. *Mā-taşavvere fī ḳalbike fa’llāhu ‘azze ve celle bi-ḫılāfihī* (Hz. Ali’ye ait bir söz, XXXIV. İhtiyat’ta)

“Ne şey ki; aklına geldi (Allah hakkında) ise Allah, ondan başkadır.

13. *Küllümā meyyeztümūhu bi-evhāmikum ev edrektumūhu bi-‘uḳūlikum fī etemmī me‘ānikum fe-hüve mesrūfun ve merdūdun ileykum muḫdeşun mesnu ‘un mişlekum* (İmam-ı Şiblî’ye ait bir söz, XXXIV. İhtiyat’ta)

“Vehimlerinizle ayırdığınız ve akıllarınızda idrak ettiğiniz her şey, manalarınızın en tamamında, o size dönmüştür, sizin gibi yaratılmıştır.”

14. *Hüve en ta‘leme kudreta’llāhi fi’l-eşyā’i bilā-mizācin ve şun‘ahu lil-eşyā’i bilā-ilācin ve illetu külli şeyin şun‘uhu velā illete li-şun‘ihi li-ennehu meyyezehu ‘ani’l-ağrazi ve leyse fi’s-semāvāti ‘ulā velā fi’l-‘arazīne e’s-suflā müdebbirun gayru’llāh ve küllümā taşavvere fi vehmik fa’llāhu subhanehu bi-hılāfi zālīk* (Zünnun-ı Mısrî’ye ait bir söz, XXXIV. İhtiyat’ta)

“Yüce Allah’ın kudretini bütün eşyada, karışmadan olduğunu bilmendir. Sanatının eşyaya dâhil olmadan olduğunu, bilmendir. Her şeyin sebebi, Allah’ın sanatıdır. O’nun sanatının bir sebebi yoktur. Çünkü Allah gayelerden münezzehtir. Yüce göklerde ve alçak yerlerde Allah’tan başka tedbir edici yoktur. Allah hakkında vehmine ne geldiyse Allah ondan başkadır.”

15. *Allāhümme inni dahele şekku fi imānī ve lem a‘lem bihi tubtu ‘anhu ileyke ve kûlu bi’l-ihlāşi lā ilāhe illā’llāh Muhammedün Resûlu’llāh, Allāhümme in dahele ‘ş-sirkü fi tevhidī ve lem a‘lem bihi tubtu ‘anhu ileyke ve kûlu bi’l-ihlāşi lā ilāhe illā’llāh Muhammedün Resûlu’llāh, Allāhümme in dahele’n-nifāku fi tātī ve lem a‘lem bihi tubtu ‘anhu ileyke ve kûlu bi’l-ihlāşi lā ilāhe illā’llāh Muhammedün Resûlu’llāh, Allāhümme in dahele’r-riyā’u ve’l-‘ucbu fi ‘amelī ve lem a‘lem bihi tubtu ‘anhu ileyke ve kûlu bi’l-ihlāşi lā ilāhe illā’llāh Muhammedün Resûlu’llāh Allāhümme in dahele’l-vesvesetü fi şadrī ve lem a‘lem bihi tubtu ‘anhu ileyke ve kûlu bi’l-ihlāşi lā ilāhe illā’llāh Muhammedün Resûlu’llāh* (XXXI. İhtiyat’ta)

“Allah’ım! Eğer imanıma şüphe girmişse ve ben onu bilmiyorsam, sana ondan tövbe ediyorum ve ihlasla *Lâ İlāhe İllallāh Muhammedün Resûlullāh* diyorum. Allah’ım! Şayet tevhidime bilmeden şirk girmişse ondan sana tövbe ediyorum ve ihlasla *Lâ İlāhe İllallāh Muhammedün Resûlullāh* diyorum. Allah’ım! Şayet taatime bilmeden nifak girmişse ondan sana tövbe ediyorum ve ihlasla *Lâ İlāhe İllallāh Muhammedün Resûlullāh* diyorum. Allah’ım! Şayet amelime bilmeden riya ve ucub girmişse ondan sana tövbe ediyorum ve ihlasla *Lâ İlāhe İllallāh Muhammedün Resûlullāh* diyorum. Allah’ım! Şayet sadrıma ben bilmeden vesvese girmişse ondan sana tövbe ediyorum ve ihlasla *Lâ İlāhe İllallāh Muhammedün Resûlullāh* diyorum.”

### III. BÖLÜM: *HIRZ-I CÂN*'IN TRANSKRİPSİYONLU METNİ

#### 3.1. Metin Hazırlanırken Dikkat Edilen Bazı Hususlar

- Beyitler, beşerli gruplar halinde numaralandırılmıştır.
- Hatime bölümünün ardından gelen her ihtiyat Romen rakamlarıyla gösterilmiştir.
- Eserin sayfa numaraları, manzum kısımlarda beyit başlarında; mensur kısımlarda ise metin içinde [ ] köşeli parantezle gösterilmiştir.
- Arapça ibareler, ayetler ve hadis-i şerifler italik; eserde kırmızı mürekkeple olan başlıklar ve bazı kısımlar, koyu renkte yazılmıştır.
- Vezin hataları, kafiye kusurları gibi özel durumlar dipnotta belirtilmiştir.
- Eserin derkenarlarında, metindeki bazı kelimelerin sah kayıtları, anlamları ve açıklamaları mevcuttur. Bunlar, ilgili inceleme kısmında ayrıca ele alınmış, metin içinde gösterilmemiştir.
- Kelimelerin yazımı ve imlasında (hemze, -b/-p zarf-fiil eki vb.) eserde yazıldığı gibi okunmuş olup mümkün mertebe eserde yazılı haline riayet edilmiştir: dāyimā, kāyināt, olub, idüb, hīc, parmağ, barmağ vb.
- Tire (-) sadece kelimeye bitişik yazılan *i-* fiili, *ile* edat ve bağlacı ve *içün* edatının kelimeye bitişik yazıldığı yerlerde, kelime ile ekleri ayırmada, *durur* kuvvetlendirme eki ile kendisiyle birlikte yazıldığı kelimeyi ayırmada, birleşik kelimelerin arasında ve Arapça-Farsça terkiplerde kullanıldı.
- K'ol, anuñ-çün gibi bazı kelimeler vezin gereği bitişik yazılmıştır. Bu kelimelerin bazılarında bitişme yerlerinde üstten kesme, bazılarında ise tire kullanılmıştır.
- Özel isimlerin yazımında büyük harf kullanımına dikkat edilmiştir. Mensur kısımlarda noktalama işaretleri tarafımızdan konulmuştur.
- Müellif nüshası herşeyi çözmeyebilir. Böyle durumlarda müstensih nüshalarından da yararlanılabilir. Buna binaen vezni hatalı beyitlerin tamirinde müstensih nüshalarından da yararlanılarak metin tamiri yoluna gidilmiş, bunlar dipnotlarda belirtilmiştir.
- Metin tamirleri köşeli parantez [ ] içinde gösterilmiştir.

- “Ey” nidası bazı yerlerde vezin gereği “i” şeklinde okunmayı gerektirmektedir. Bu yerlerde metinde *ey* şeklinde okunmuş, dipnotta i olarak okunursa vezin kusurunun giderileceği belirtilmiştir.
- Vezin gereği yapılan ses türetmeleri metinde gösterilmiştir: fikir, zikir, şükür, necis, bahis...
- Müellif nüshasının elde bulunması, diğer nüshalara başvurulmayacağı anlamına gelmemektedir. Kimi durumlarda şair, eserini yazdıktan yıllar sonra değişiklikler yapabilir.<sup>99</sup> Bu bakımdan müellif nüshasında bulunmayan beyitler dipnotlarda gösterildi. Bu beyitler dipnotlarda gösterilirken müellif nüshasında hangi beyitten sonra geliyorsa o beyit numarası yazılarak “den sonra.” ifadesinin ardından müstensih nüshasında olan beyit yazıldı ve beyitin sonunda da müstensih nüshasındaki yeri işaret edildi.
- Kimi beyitlerin müstensihler tarafından özetlendiği görülmüştür. Müellif nüshasında özetlenen beyitler dipnotta gösterilmiş, beyitlerin müstensih nüshalarında yer alan şekilleri de varak numaraları ve beyit yerleriyle beraber ifade edilmiştir.

### 3.2. Hırz-ı Cân’ın Nüshaları

#### 3.2.1. *Hırz-ı Cân*’ın Müellif Nüshası

##### 3.2.1.1. Bursa İnebey Yazma Eser Kütüphanesi Numara: 6437/3 (Müellif nüshasıdır, çalışmada İ kısaltmasıyla gösterilmiştir.)

Baş: Hamd aña kim yokları var eyledi

Kenz-i luḫfun ḫalka ṯṣār eyledi

Son: Ḥabībün ḫürmetine itme maḫrûm

Çü sensin mu‘ṯî vü vehhâb u ḫayyûm

Eserin Adı: *Hırz-ı Cân*

Kütüphane Yer Numarası: 6437/3

Cilt: Sırt Sertab meşin mıklepli, mukavva

<sup>99</sup> M. Fatih Köksal, *Eski Türk Edebiyatında Tenkit ve Teori*, İstanbul: Kesit Yayınları, 2012, s. 18.

Yazı: Nesih, söz başları kırmızı mürekkepledir.

Sütun: Çift sütun.

Varak: 106-179+2.

Satır: Her sayfada 22 satır.

Ölçüler: 192x134 / 150x70 mm.

Müellif: İsmâ‘îl Habîbî

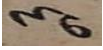
Telif/İstinsah Tarihi: 1088

Eserin mensur kısımlarında vakfeler bulunmaktadır. Derkenarlarda sah kayıtları ve açıklamalar mevcuttur. Sah kayıtlarında bazı kelimelerin anlamları verilmiştir.

#### 3.2.1.1.1. Derkenarlar

Derkenarlar daha çok dinî-ilmî eserlerde görülmekte olup bu kısımlarda bir şahsın biyografik malumatı, kelime veya kavramlara dair izahlar, birtakım tarihi bilgiler vb. farklı açıklamalar yer almaktadır.<sup>100</sup> *Hırz-ı Cân*'ın müellif nüshasının bazı sayfalarının derkenarlarında beyitlere dair açıklamalar, kelime anlamları ve sah kayıtları mevcuttur.

##### 3.2.1.1.1.1. Sah Kayıtları

*Hırz-ı Cân*'da sah kayıtları ile bazı yerlerde ifadeler değiştirilmiş bazı yerlerde de ilaveler yapılmıştır. Sah kaydının bulunduğu yerlerde *şahh* kelimesi  şeklinde yazılarak sah kaydı olduğu belirtilmiştir. Sah kayıtlarının bulunduğu yerler (beyit ve ihtiyat numarası); kayıt, bir ifadenin yerine geldiyse hangi ifadenin yerine geldiği ve sah kaydı tablo ile şu şekildedir:

Beyit veya İhtiyat Numarası	Sah Kaydının Yerine Geldiği İfade	Sah Kaydı
140	<i>Oğuyasın bulasın tã tãze cãn</i>	<i>Var-durur bunda oğı bul tãze cãn</i>
283	<i>olasın</i>	<i>Gezesin</i>

<sup>100</sup> M. Fatih Köksal, *age.*, s. 21.

560		<i>Sükût</i>
566	<i>dehân</i>	<i>Benân</i>
835	<i>Ferce gelür ol uzar dâyim harâma zulm ider</i>	<i>Ferce gelür meyl ider kâr-ı zinâya her zamân</i>
1031	<i>kim kadîmlerdür bular</i>	<i>biri hem tekvîndür</i>
1108	<i>dilegi</i>	<i>İstegi</i>
1117	<i>Hem dahı îmâna maḥlûḫ dime kim ol küfr olur</i>	<i>Hem dahı îmâna maḥlûḫ dime mutlaḫ küfr olur</i>
1123		<i>Bil ki evvelki iki bulunmasa kâfir dinür Lîk şonraki iki bulunmasa dinmez ey cân</i>
XII		<i>yevme fâḫetî</i>
XXI		<i>on biḫ kerre subḫanal'İllâhi ve bi- ḫamdihî deyüb</i>
XXIX		<i>ba' dehu şalâta dâḫil oldılar ve ben firâşum üzre tevaḫḫuf itdüm vaḫtâ ki namâzlarını tamâm itdiler su'âl idüb</i>
XXXIII		<i>fâ' tebirü yâ uli'l-ebşâr ḫavl-i Kerîmi üzere</i>
XXXIII		<i>ve mü'eşşirden eşeri istidlâl ḫılur</i>
XXXIV		<i>zîkri sebḫat itdüḫi üzere</i>

### 3.2.1.1.1.2. Kelime Anlamları

*Hırz-ı Cân*'da pek çok kelimenin manası derkenarlarda bulunmaktadır. Eser, didaktik bir eser olması hasebiyle okuyucunun anlamakta zorlanabileceği bazı ifadelerin derkenarlarda anlamlarına yer verilmiştir. Anlamı verilen kelime, onun ilintili olduğu beyit numarası ve derkenarda kelime için yazılı ifade bir tablo hazırlanarak şu şekilde gösterilmiştir:

Beyit veya İhtiyat Numarası	Anlamı Verilen İfade	Derkenarda Verilen Anlam
226	<i>hān</i>	<i>ya ʿ nī āgāh ol</i>
232	<i>ān</i>	<i>ya ʿ nī ol kimse</i>
250	<i>girān</i>	<i>ya ʿ nī çok</i>
261	<i>ḳayḥ</i>	<i>iriş</i>
262	<i>buşāḳ</i>	<i>tükürük</i>
318	<i>kerān</i>	<i>ya ʿ nī bī-nihāye</i>
320	<i>hān</i>	<i>ya ʿ nī āgāh ol</i>
322	<i>semān</i>	<i>ya ʿ nī sekiz</i>
349	<i>neşr eşābi ʿ</i>	<i>ya ʿ nī ellerin kaldırdığında barmakların açmak</i>
350	<i>ān</i>	<i>ya ʿ nī ol kimse</i>
359	<i>te ʿ evvüz</i>	<i>ya ʿ nī e ʿ ūzū bi ʿ llāhi mine ʿ ş-şeytāni ʿ r-racīm demek</i>
360	<i>nihān</i>	<i>ya ʿ nī sırren</i>
364	<i>tesmī ʿ</i>	<i>ya ʿ nī semi ʿ a ʿ llāhü limen-ḥamideh demek</i>
370	<i>su ʿ āl</i>	<i>öksürük</i>
373	<i>enf</i>	<i>burun</i>
401	<i>bidān</i>	<i>ya ʿ nī bil</i>
409	<i>bel ʿ</i>	<i>yutmak</i>
413	<i>iḳ ʿ ā</i>	<i>ya ʿ nī dizlerin diküb oturmak</i>
414	<i>ḳalbü ʿ l-ḥaşā</i>	<i>ya ʿ nī ufaḳ taşları çevirmek</i>
430	<i>mihān</i>	<i>ya ʿ nī ey ulular</i>
432	<i>ḥıfḳ-ı na ʿ lına</i>	<i>ya ʿ nī na ʿ lınınun şadāsına</i>
436	<i>hān</i>	<i>ya ʿ nī āgāh ol</i>
439	<i>ilcā</i>	<i>ilcānuḡ ma ʿ nāsı oldur ki imām olan kimesne namāz cāyiz olacaḳ miḳdārı oḳuduḡdan sonra ḥazır olsa</i>

		ķavminden meded umub fetħ itsünler deyü säkit olub tevakkuf itse yâhüd âyeti tekrâr itse rükü´ a varmasa yâhüd bir âyetden bir âyete intikâl itmese mekrûhdur
439	ân	ya´nî ol imâm
440	hân	ya´nî âgâh ol
442	ân	ya´nî ol imâm
421	ķamla	bit
422	büzâķ	ya´nî tükürmek
447	bidân	ya´nî bil
478	câhid	inkâr iden
486	muhân	hûr
639	mûsir	ġanî
640	esmen	ya´nî semiz
642	ân	ya´nî ol kimse
652	muhân	ya´nî hûr
663	ħisân	ħisân ya´nî ikrâm
665	hân	ya´nî âgâh ol
701	kerân	bî-nihâye
712	bî-kerân	kâf-ı´ Arabînüġ fetħiyle nihâyetsiz ma´nâsınadur kerân
721	ķıdr	ķıdr çömlek ve tencere
748	kerân	kenârsız
811	hevân	hûrluķ
823	iķtâr	ya´nî her şeyi şıķ tıtmâķ
851	rübâ	rübâ bir şey'i ķapıcı
958	ķazf	ya´nî şâliħa ħatuna zinâ lafzıyla söġmek
1031	tekvîn	tekvînüġ ma´nâsı fı´l ve ħalk ve İcâd ve iħdâs ve iħtirâ´ ile ta´bîr olunur ve ma´dümü´ ademden iħrâc



		ile tefsîr olunur kemā fî Şerhi'l- <sup>ç</sup> Aķāyidi'n-Neseft <i>rahmetu'llāh</i>
1084	kāfirān	cem <sup>ç</sup> -i kāfir
1084	ķır	zift
1085	ān	ya <sup>ç</sup> nī ol müddet-i kıyāmet
1179	muhān	ya <sup>ç</sup> nī hūr ve haķır
XI	cünne	ķalkan

### 3.2.1.1.1.3. Açıklamalar

*Hıız-ı Cān*'da beyit kenarlarına beyitlerdeki bazı ifadelere veya beyitin tümüne dair açıklamalar yer almaktadır. Derkenarında açıklaması bulunan beyitlerin numaraları, açıklamanın varsa ilgili olduğu ifade ve açıklamalar tablo halinde Şu Şekilde gösterilmiştir:

Beyit Numarası	Açıklanan İfade	Açıklama
38	<i>bāligħhi</i>	ķāle subħānehu ve taħmilu eŐķāleküm beledin lem tekünü bāligħhi illā bi-Őıķķı'l-enfusi inne rabbeküm le-ra'üfun raħım fi-süretü'n-Naħl.
186	<i>it edā ķaşren seferde</i>	ya <sup>ç</sup> nī seferde dört rek <sup>ç</sup> atıı iki rek <sup>ç</sup> atını ķaşır ider ķılmaz
176	<sup>101</sup>	Ķāle Subħānehu ve Te <sup>ç</sup> ālā fi'l-ħadıŐı'l-ķudsī ene <sup>ç</sup> inde zanni <sup>ç</sup> abdī bī kudsī
209	<i>ileyhi yeŐ<sup>ç</sup> ad</i>	ya <sup>ç</sup> nī Kelime-i Lā İlähe İllā'llāh
303	<i>mesħ</i>	ya <sup>ç</sup> nī ibtidā ābdest alub edüĝlerin geydükden Şonra ol ābdesti ne zamān bozulursa mesħüı ibtidāsı ol zamāndan ħesāb olunur ol ābdest alduĝı zamāndan ħesāb olunmaz
337	<i>bu ikisin</i>	ya <sup>ç</sup> nī cehr ile ihfāyı yirlü yirinde ider

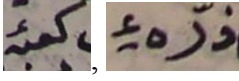
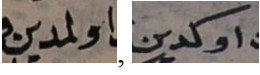
<sup>101</sup> Tire (-), açıklamanın beyitin tamamını kapsadığını ifade etmektedir.

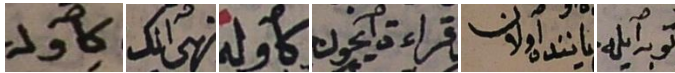
345	ṭumānīnet	ya' nī ṭumānīnet sāyir ef'āl gibi bi'z-zāt başka 'ibādet degüldür belki ğayrı ef'āle qarīn olmuşdur ya' nī sāyir ef'āl içündür
350	ṣenāyı oqumaq	ya' nī subhāneka'llāhümme oqumaq āhirine varınca
353	qavmedür	ya' nī rükü' dan qāyim olduğu
353	celse beyne's-secdeteyn	ya' nī iki secde mābeyninde oturmaq
361	bu ikisin	ya' nī te'vvüzi ve besmelei sırren oqurlar.
365	taḥmīd itmek	ya' nī gerek farzda gerek nāfilede rabbenā leke'l-ḥamd demek
380	ṣaḥmetey üzneyn	ya' nī ellerin tekbīr için qaldırdıqda iki qulaqları yumuṣağına ber-ā-ber eylemek
394	-	ya' nī esbābı ve bedeni ile bir yāḥūd iki kerre oynamak muḥarremāt-ı ṣalātdandur üç kerre oynasa namāzı fāsīd olur fefhem
405	ğayrı ān	dirhem ya' nī aqçe yā ğayrı
410	-	ya' nī rükü' ve sücūdda tesbīḥleri terk eylemek ve ücden eksük eylemek gibi
413	iḳ'ā	ve qad nuhiye 'ani'l-iḳ'ā'i ve hüve en yez' a el yeteyhi 'alā 'atibeyhi beyne's-secdeteyni 'alā tefsīri'l-fuqahā'i ve fī'l-lüğati el-iḳ'ā'u en yeliṣaqa'l-yeteyhi bi'l-'arzi ve yenṣibe sāḳeyhi (Tercüme: İkadān nehy olundu, fakihlerin tefsirine göre iki kalçasını topuklarının üzerine koymaktır. Lüğatçilere göre kalçaları yere koyup ayakları dikmektir.)
414	-	eger üç kerre iderse namāzı fāsīd
439	ilcā	ilcānuğ ma' nāsı oldur ki imām olan kimesne namāz cāyiz olacaq miqdārı oquduqdan ṣoḡra

		hazır olsa kavminden meded umub fetih itsünler deyü sâkit olub tavaḳuf itse yâhūd âyeti tekrâr itse rükû´a varmasa yâhūd bir âyetden bir âyete intikâl itmese mekrûhdur
457	der-ân	ya´nî anda ya´nî teṭavvu´da
522	yemîn ehli	ya´nî Aşḫâbü´l-Yemîn
531	seb´ü´l-meşânî	Fâtiḫatü´l-Kitâb
857	o cân	ya´nî Resûl-i Ekrem şallâ´llâhu ´aleyhi ve sellem.
869	yâr-ı yâri	ya´nî mürşid-i kâmilî
888	zîkru´llâhi ekber	ḳâle subḫānehu ve´z-zîkru´llâhi ekber
978	Fî-Şetmi´l-Fem	<i>Lev şetemtüm femem mü´minin ev enfehu yükferu ve´htilufe fî efvâhi´l-küffâri fe-yükeffire fî´l-eşahḫi kemâ fî´l-Mühimmâti</i> (Tercüme: Şayet bir müminin ağzına veya burnuna küfrederse küfre düşer kâfirlerin ağzına küfretmekte ihtilaf edildi. Essah görüş, küfre düşmesidir. El-Mühimmât kitabında geçtiği gibi.)
1129	Mübtedi´dür ehl-i düzaḫ	Kemâ ḳâle şallâ´llâhu ´aleyhi ve sellem: ehlü´l-bid´a kilâbun ehli´n-nâr (Tercüme: Resulullah –salat ve selam ona olsun-buyurduğu gibi; bidat ehli cehennem ehlinin köpekleridir.)
1131	-	<i>Ḳâle seyyidü´t-ṭâyifeti´l-Cüneydi´l-Bağdâdi, ḳuddise sırruhu: e´ṭ-ṭuruḳi ila´llâhi küllühâ mesdüdetün ´ale´l-ḫalki illâ men iḳtefâ işre Resûlu´llâhi şalla´llâhu ´aleyhi ve sellem kemâ Minhâcü´r-Reşâd ve ğayrihi</i> (Cüneyd-i Bağdâdi -Allah onun sırrını mukaddes kılsın-dedi ki Allah´a giden yollar mahlûkata

		kapalıdır; ancak Hz. Resulullah'ın -salât ve selam ona olsun- izine tâbi olmak müstesna. Minhâcü'r-Reşâd'da geçtiği gibi. )
1040	-	ya' nî 'amelde Ebû Hânîfe Hâzretleri zâhib olduğu mezhebün ğayrıları ki İmâm-ı Şâfi'î ve Mâlikî ve Hânbelî gibi rahima'llâhu, bunlar ehl-i sünnet ve cemâ'atdûr lâkin 'amelde mezhepleri muhtelifdûr fefhem

### 3.2.1.1.2. Hırz-ı Cân'ın Müellif Nüshasının İmlâ Hususiyetleri

- *Hırz-ı Cân*'da (◌) ile biten kelimelerin bazılarında belirtme hâl eki (◌) ile gösterilmiştir: ...
- Eserde bazı kelimelere gelen ayrılma hâl ekinin -dın, -din şeklinde yazıldığı görülmektedir: ...
- Bazı kelimelerin sonunda (◌) harfi yerine (◌) harfi kullanılmıştır.
- Eserde kimi Türkçe kelimelerin -ân ile kafîye yapılabilmesi için son eklerinde (◌) harfinin kullanıldığı görülmektedir.
- İşaret sıfatı ve zamir olan “ol” eserde او و او olmak üzere iki farklı şekilde yer almaktadır.
- Yazılışında esasen hemze (◌) bulunan kâ'inât ve dâ'imâ kelimelerinin imlasında hemze yerine (◌) harfinin kullanıldığı görülmektedir. Bu kelimeler yazıldığı gibi okunmuştur. (kâ'inât, dâ'imâ).
- “Parmak” kelimesinin yazımında iki şekil kullanılmıştır. Kimi yerde *barmağ* kimi yerde de *parmağ* şeklinde yazılmıştır.
- “Hîç” kelimesinin eserde, mütemediyen “hîc” olarak yazıldığı görülmektedir.
- Eserde “sana” kelimesinin ساکا , سا کا ve ساکه olmak üzere üç farklı şekli bulunmaktadır.
- “ile”, “içün”, “ol”, “olan” ve “iken” kelimeleri bazı yerlerde vezin gereği kendinden önceki kelimeye bağlanarak okunmayı gerektirmektedir. Bu durumda ya eklenen kelimenin ilk sesli harfi yahut bu kelimelerin eklendiği kelimenin son sesli harfi düşer. Bu kelimelerin başındaki (◌) harfinin üstünde kendinden önceki kelimeye bağlanması gerektiğini gösteren bir işaret bulunmaktadır. Bu işaret, Kur'an-ı Kerim'de de bulunmaktadır:



### 3.2.2. *Hırz-ı Cân*'ın Müstensih Nüshaları

Yaptığımız araştırmalar neticesinde *Hırz-ı Cân*'ın müellif nüshası haricinde iki nüshasını tespit edebildik. Bu nüshalar iki ayrı kütüphanede bulunmaktadır. Eserin başka nüshasına rastlanmamıştır. Bu, eserin başka nüshaları olmadığı anlamına gelmemektedir.

Metni oluşturmada müellif nüshası esas alınmakla beraber metni maddi kusurlardan arındırmada müstensih nüshalarından yararlanıldı.

Müstensih nüshalarında, müellif nüshasında olmayan beyitler bulunmaktadır. Bu beyitlerin yer yer konu akışını bozduğu görülmektedir. Bu da beyitlerin müstensihler tarafından eklendiğini düşündürmektedir. Bu beyitler, ilgili yerlerde dipnotlarda gösterildi. Dipnotlarda verilen beyitlerin yanında parantez içerisinde, o beyitin yer aldığı nüshanın kısaltması, varak numarası ve yan çizgiden sonra da o varaktaki beyit sırası verilmiştir.

Müstensih nüshalarının tavsifi şöyledir:

#### 3.2.2.1. Taksim Atatürk Kitaplığı (Çalışmada A kısaltmasıyla gösterilmiştir.)

Baş: Hamd aña kim varı ol var eyledi

Kenz-i fazlın halka işâr eyledi

Son: Habîbüñ hürmetine itme mañrûm

Çü sensin Mu'cî vü Vehhâb u Qayyûm

Eserin Adı: *Hırz-ı Cân*

Cilt: Cildi yok.

Kütüphane Yer Numarası: 297.451 297.451 1069 H. 1

Yazı: Nesih, söz başları kırmızı mürekkepledir.

Sütun: 21 çift sütun.

Varak: 37

Satır: 21

Ölçüler: 225x130, 155x80 mm.

Müstensih: Seyyid İsmā‘īl Sa‘īd

İstinsah Tarihi: ?

Eser, manzumdur. Yazar 5<sup>a</sup>, Eser 4<sup>b</sup>’de. Eserin başında ‘‘Te’līf-i Mi‘mār şeyhi Ḥabībī İsmā‘īl Efendi, Mevlevī-ḥāne Yeñikapusı dāḥilinde Mi‘mār Cāmi‘ miḥrābı öñünde medfūndur. Ketebuhu es-Seyyīd İsmā‘īl Sa‘īd ḥāliyā şeyḥ-i Mi‘mār’’ kaydı yer almaktadır.

**3.2.2.2. Milli Kütüphane Numara: (Çalışmada M kısaltmasıyla gösterilmiştir.)**

Baş: Ḥamd aḡa kim varı ol var eyledi

Kenz-i ḳuflın keşf ü izḥār eyledi

Son: Ve in cā’e kātibuhu bi’s-sehvi ve’n-noḳṣān

Fe-tecāvez ‘anhu bi’l-‘afvi ve’l-ḡufrān

Eserin Adı: Manzūme-i Akā’id

Cilt: Mihrabiyesi müzehhep ve mülevven; cetveller yaldızlıdır. Salbek şemseli, zencirekli, köşebentli, koyu vişne rengi meşin kaplı mıklepli mukavva cilt.

Kütüphane Yer Numarası: Yz A 8837

Yazı: Harekeli Nesih

Sütun: Çift sütun her sayfada

Varak: 60

Satır: 13

Sayısı: 13

Ölçüler: 210x155-152x105 mm

Müstensih: ?

İstinsah Tarihi: ?

### 3.3. Hırz-ı Cân'ın Transkripsiyonlu Metni

108<sup>b</sup>

**Kiṭāb-ı Hırz-ı Cān**

**Bismi'llāhi'r-Raḥmāni'r-Raḥīm**

1 Ḥamd aṅa kim yoḡları var eyledi  
Kenz-i luṭfuḡ ḡalka ṭṣār eyledi

Mevc urub baḡr-i ʿ aṭası itdi cūṣ  
Tā ebed ṭurmaz ider dā'im ḡurūṣ

Mevcinūḡ bir keffidür seb' a semā  
Cūṣınuḡ bir ḡaṭresi ʿ arṣ-ı ʿ alā

Ġarḡ-ı ni' met cümle zerrāt-ı cihān  
Medḡin oḡur cümle ṣey' zāhir nihān

5 ʿ Aṣḡı ile nūh felek devvārdur  
Heft zemīnūḡ ḡözleri enhārdur

Ṣevḡı ile sīnesi ṣemsūḡ çü nār  
Varını idüb niṣār dā'im yanar

Meh gehī derdi ile pūr bedr olur  
Geh erir ḡavfi ile bī-ḡadr olur

Heṣṭ behiṣṭ nūr-ı cemālinden niṣān  
Heft caḡīm nār-ı celālinden beyān

Ḥirmen-i luṭfundan anuḡ dü cihān  
İki dāne gibidür olmuṣ ʿ ayān

---

4<sup>ab</sup>: -M.



10 Sofra-i na'c māsı arz-ı müstakır  
Düşmen ü dōstı anı yağmā ider

Vaḥdetī baḥrında cümle kā'ināt  
Bir ḥabābdur yā serāb-ı bī-şebāt

Cümleden oldur ğanī vü bī-mişāl  
Cümlesi muḥtāc aḫa umar nevāl

Rızqlar andan rızqlanur bulur ğidā  
Ḥaylar andan ḥayy olur bulur nemā

Baḥş iden oldur vücūdı cümleye  
Fazl iden oldur bu cūdı cümleye

15 Olmaz iḥşā ni'c meti ger olsa 'ad  
Ḳapusına varana olmadı sed

İ 109<sup>a</sup>

Bābı açuḫ luḫfinuḫ pāyānı yoḫ  
Ḳullarına dā'imā iḥşānı çoḫ

Sen idersin cürmi ol ider 'aḫā  
Sen idersin naḫşı ol ider vefā

Āşıḫınuḫ ḫalbini ğülzār iden  
Hem-çü bülbül sīnesin pür zār iden

Eyleyen vechine mir'āt şadrını  
Gösteren 'ıyd-ı cemālī bedrini

20 Ḳoḫudan bū-yı vişālī verdini

---

12<sup>ab</sup>: -M.

Dem-be-dem arturan   aşk  derdini

Od  alan varına n r-1   a k-ile  
 u  alan n rına n r-1 va l ile

Derdini kılan hay t i re hay t  
Ba   iden d 'im be a ref  -i mem t

Mevti iden   a ıka  ehd    eker  
Nitekim h r-1 siyehden g l biter

Leylden i r c iden n r-1  ab h  
 emse hem ba   eyleyen n rdan cen h

25 Fel  iden habb t  inb t eyleyen  
Ref  iden ibr d  cenn t eyleyen

 ı ları yaz eyleyen yazları k    
N  leri n   eyleyen n  ları n  

R  -i   u  a a iden va lın dev   
Eyleyen derd   bel y   ad   l 

 te i İbr h me g lz r iden  
 b  Fir  avne ca  m   n r iden

Seyyi' t  eyleyen n r u  ev b  
Diler-ise t  ati iden   i  b

30 F  il-i mu t rdur oldur  n H k m  
A a dinilmez  ir  oldur   Al m

Zerredür   ilminde cümle   ilm-i H ak  
İdemez h c kes anu  h kminde da 

İremez h kmetine   a l-ı be er  
 unı neyden bit r r  ehd    eker

Bitir r h r-ı siyehden g lleri  
Hem  ılır  eyd  a a b lb lleri

G l gibi  o am dir ise  sen eger  
Ney gibi  olam dir ise  ger  eker

35 N fe key m  g-ile  olsun dir ise   
Bu g n l c n nı bulsun dir ise 

 iddet-ile sev H akı eyle niy z  
Ehl-i derd ol ol h a  k  b -mec z

İ 109<sup>b</sup>

Anı  ıl ma lab  amuyı t rik ol  
Derd   ol olsun bu yola s lik ol

Esb-i   a  a ol s v r gitme yayan  
*Lem tek n  b li  hi* bunı bey n

Z r  esb-i   a   g yet yorgadur  
H c bulunmaz b yle reh-v r  urfadur

40 H tvetinde irg r r ma l b na  
V s l ider sevg li ma b b na

O arınca n kasın h cc c olan  
 a ları a ar ge er   u  a  olan

Yükledince yükünü berrī olan  
Yelkenin açar uçar bahrī olan

Cem<sup>ç</sup> idince azıķını hāciyān  
Kuş gibi ider tevekkül<sup>ç</sup> āşıķān

Ceng iderken mes'elede ehl-i kāl  
Vāşıl olur Hākķa şāhib-vecd ü hāl

45 Tırma imdi esb-i<sup>ç</sup> aşķı bulagör  
Sebķat idüp cümlesini geçegör

Nitekim Monlā buyurur tüt kulaķ  
Zevķ it anı var-ısa sende mezāk

### Meşnevī

Süvār-ı<sup>ç</sup> ışķ şev vez reh mī-nediş  
Ki esb-i<sup>ç</sup> ışķ bes reh-vār bāşed

Be-yek hamle tu-rā menzil resāned  
Eger çi rāh-ı nā-hem-vār bāşed

Olmayan derd ehli bulmaz vaşl-ı yār  
Saņa didüm<sup>ç</sup> āķil iseñ aņla var

50<sup>ç</sup> Āķile ey dōst işāret bes-durur  
Cāhile yüz biņ kelām çün has-durur

**Der-Medh-i Resul-i Ekrem Şalla'llāhu<sup>ç</sup> Aleyhi ve Sellem**

---

42<sup>ab</sup>-48<sup>ab</sup>: -A, -M.

Hem dahı olsun şalāt-ıla selām  
Ol şehe kim ol-durur ħayrū'l-enām

Ol-durur şāh-ı rūsül maħbūl-i kül  
Ol-durur gūlzār-ı vaħdetde çü gül

Ol-durur maṭlūb odur maħbūb-ı Hū  
Ol-durur mergūb odur maşħūb-ı Hū

Ol-durur med<sup>ç</sup> uvv-i Rabbü'l-<sup>ç</sup> ālemīn  
Ol-durur <sup>ç</sup> ālemlere raħmet hemīn

55 Aña olmuşdur hemān <sup>ç</sup> arz-ı cemāl  
Ġayrılar aña ṭufeyl umar nevāl

İ 110<sup>a</sup>

Ġayrıya oldur vesīle vuşlata  
Bulmayan anı iremez ħurbete

Didi şānında Ĥudā *Levlāk* aña  
Anuħ için oldı var arz u semā

Yir ü gök arz u semā müştāk aña  
Ķadrini bilen anuħ ancak Ĥudā

Bu sözime ħüccet istersen eger  
Gör *Le<sup>ç</sup> amrük* āyetin fehm it ħaber

60 *İz rameyte* āyetin fehm it şehā  
Destini anuħ didi dest-i Ĥudā

---

56<sup>ab</sup>: -A, -M.

59<sup>ab</sup>-60<sup>ab</sup>: -A, -M.

Barmağıyla mähı şak iden odur  
Bâtilı ref<sup>c</sup> haqqı haq iden odur

Zulmet-i küfri izäle eyledi  
Ümmete dâni nevâle eyledi

Nür-ı vechi mähdan enver-durur  
Kadri anuñ<sup>c</sup> arşdan berter-durur

Parmağından aqıdup mäh-i ma<sup>c</sup>ın  
Şuladı çok<sup>c</sup> askeri oldı mu<sup>c</sup>ın

65 Taş ağac itdi kelâm virdi selâm  
Bi<sup>c</sup> şetin muştuladı Beytü'l-Ḥarâm

Vech-i pākine qasemdür *ve'd-duḥā*  
Daḥı qurbına işâret *mā kalā*

Şaçına *ve'l-ley*dür anuñ qasem  
Medḥine lâyıq-durur her ne disem

Āyet-i *yu'rike* aña va<sup>c</sup> dedür  
Seyyid oldur ğayrı aña bendedür

Ḥāk-pāyidür kamu ḥalk-ı cihân  
Dürr-i meknündür şadef içre nihân

70 Ğayr-ı tenden Ḥaḳ nihân itmiş anı  
Şüret-i mişl-i beşerde ey velî

---

70<sup>ab</sup> den sonra: Zerre itse nür-ı sırrından zühür  
Qalmaz idi yeryüzinde hiç küfür // M 4<sup>a</sup>/beyit 1.

Zerre olsa nūr-ı hüsnünden ʿayān  
Kalmaz idi ehl-i his virürdi cān

Cümle küffār mü'min olurdu hemān  
Taşlar cevher olurdu bī-gümān

Sırr-ı Aḥmedden yiyem dirseḡ şeker  
Gec ḥicāb-ı ḥassı rūḥ ol bul ḥaber

Cümle ʿālem ten-durur bil anı cān  
Cānuḡ içinde aḡa eyle mekān

75 Sev anı tā kim bulasın sīnede  
Nitekim şems görünür āyinede

Keşf iderdüm daḡı esrār-ı nihān  
Lāyık olmaz loḡma-i ḥāşāna ʿām<sup>109</sup>

İ 110<sup>b</sup>

Eyledüm īmā eger ʿāḡil iseḡ  
Bul seni sende eger kāmil iseḡ

Sendedür esrār cümle kāyināt  
Eyle mir'āt sīneḡi e't-tayyibāt

**Der-Medḡ-i Aşḡāb-ı Güzīn Raḡıya'llāhu ʿAnhüm Ecma ʿīn**

Hem şaḡāb u āline olsun selām  
Ravzaları nur-ıla ḡolsun müdām

80 Yār olup yār-ı Ḥudāya cān-ıla

72<sup>ab</sup>,73<sup>ab</sup>: -A, -M.

76<sup>ab</sup> Kafiye kusuru bulunmaktadır.

İtdiler sa‘y ü cihād ol hān-ıla

Başların virüb bu rāhı açdılar  
Māl ü mülki Hāḫḫ yolında şaçdılar

Zulmet-i küfri izāle itdiler  
Dīn yolın açub nevāle itdiler

Eyleyüb i‘lām-ı imānı refi‘  
Nāşır-ı dīn oldılar cāndan cemī‘

Hāḫḫ Te‘ālā yirlerin gülzār ide  
Tā ebed vaşlı ile ḥandān ide

85 Bā-ḥuşūş dōrt yārı kim dōrt şāhdur  
Her biri eflāk-i ḳurbda māhdur

Biri Bū Bekr ü biridür hem ‘Ömer  
Biri hem ‘Osmān biri Ḥayderdür er

Bunları sevmek sa‘ādetden nişān  
Buğzları oldı şeqāvetden beyān

Bunlaruñ fazlında vardur beyyināt  
Oḳı Kur’ānda bula ḳalbün şebāt

Ḳāle Subḥānehu ve Te‘ālā: *zālike meşeluhum fi’t-Tevrāti ve meşeluhum fi’l-İncīli kezer ‘in aḥrece şeṭ’ehu fe-āzerehu festeḡleze festevā ‘alā sūḳıhi yu ‘cibu’z-zürre ‘e liyaḡīza bihimü’l-küffār. İlä-āye.*

‘İkrime ḥazretleri raḍıya’llāhu ‘anh buyurmuşlar ki: *aḥrece şeṭ’ehu* Ebū Bekre işāretdür, *fe-āzerehu* ‘Ömerden ‘ibāretdür, *festeḡleze* ‘Osmāndan



kināyetdür, *festevā ‘alā sūkhī* ‘Alīden beşāretdür rızvānallāhi Te‘ālā  
‘aleyhim ecma‘ın. ‘Uyūnü’t-Tefāsīrde ve ğayrıda mesturdur.

Severüz cümleyi albden sālīmīn  
Rızvānallāhi‘ aleyhim ecma‘ın

İ 111<sup>a</sup>

**Sebebi Te’līfi Hāze’l-Kitābu Müşgīn-Nikāb**

90 Ba‘ dehu işit sözüüm ey yol eri  
Yolcısın gezme şaın sen ser-serī

Bī-hūde bil gelmedüñ bu dāra sen  
Bil gidersin asızın ol yāra sen

Şaldılar bunda seni bil kār için  
İdesin kesb ü ticāret yār için

Var mıdur yüzüñ gidesin eli boş  
anı fikrüñ anı sende ‘ al u hūş

Taqlīdi o ‘ āmmeye kendüñe gel  
ıl teraum gel biraz kendüñe gel

95 Ebedīdür vardıgüñ dārü’l-arār  
Eyle fikri ey gözüüm çeşmüñ uyar

Saa yodur kimseden hīc fā’ide  
Ĝayr-ı Hādan saa yodur ‘ āide

Māl u mülküñ cümlesi girü alur  
abr içinde döşegüñ toprak olur

Saņa mūnis kimdūr anda bir göre  
İşbu günü fikr idüb   aql irgüre

ıl   amel oldur saņa l zım olan  
   mil olandur Őeh  Mevl  bulan

100 Eyle hıdmet kim saņa yol vireler  
El n alub h zrete irg reler

Sen ise nefis   hev ya bendesin  
ayd-ı Őeyt n ile h bs   bendesin

Zen gibi başılma d ve ol ric l  
 t cih d  nefis-ile eyle ıt l

Muħkem anı Őık em n virme Őaķın<sup>103</sup>  
Diņleme fery dını olma em n

unki ur' n *c hed  fn * didi  
 t cih d  aıla r h-ı h d 

105 R hına ide hid yet ol Ker m  
Cezbesin ide   in yet ol Raħ m

Ala dest n irg re d stlarına  
ar ide env rına g lz rına

S neņi Firdevs gibi b y  ide  
Yir nĵi Sidre ile T b  ide

---

103<sup>a</sup> Őık: Őık h c  .

Mağ<sup>‘</sup>adi şidd<sup>‘</sup>inde saña vire cāy  
Reşk ide ins ü melek bay u gedāy

İresin bir<sup>‘</sup> izzete dil söylemez  
Yazamaz kātib kalem şerh eylemez

İ 111<sup>b</sup>

110 Cennet-i<sup>‘</sup> ācil dir aña şūfiler  
Girer aña dünyāda Mevlāyiler

Sīne-i<sup>‘</sup> uşşākdadur cennāt-ı Hū  
Hem ber-i müştākdadur ravzat-ı Hū

<sup>‘</sup>Aksidür taşrada olan nev-bahār  
<sup>‘</sup>Ārif isen saña didüm aña var

Anlamaz<sup>‘</sup> aql-ı ma<sup>‘</sup>āş ehli bunı  
Zirā oldur rāh-ı Hakkun reh-zeni

Zannı beddür dāyimā ider gümān  
Kaşdı anuñ zevk-i dünyādur hemān

115 Sem<sup>‘</sup>-i rūhānī gerek bu sözlere  
Kıl taleb Hakkdan anı saña vire

Çeşm-i kalbün açā rūşen eyleye  
Sīne bāğın tāze vü şen eyleye

Akıda nehr-i şafāsın sīnede  
Göresin görmedüğün āyīnede

---

109<sup>ab</sup>’den sonra: Ölmedin iste bu sırra vuşlatı  
Girmedin kabre bulagör cenneti // A 4<sup>a</sup> / beyit 7.

### Meşnevî

‘Uc ile’l-ķalb ü ser yā sāriye

Fîhi eşcār u nehr-i cāriye

Bāb-ı ķalbi aça gör ey yol eri

Ķalma a‘ mā olma cāhil gel beri

120 Dūzahest ān hāne ki bī-revzenest  
Aşl-ı dīn ey bende revzen kerdenest

Üşte saña bir kitāb-ı müsteţāb  
Anuñ-ıla ķıl ‘amel fetħ ola bāb

Eyleyüb bir kez nażar ķılma ferāğ  
Dāyimā çeşmün aña eyle çerāğ

Furşatuñ var-iken elde eyle kār  
Biçesin hāşılunuñ vaķt-i bahār

Türkī dilde eyledüm imlā ki tā  
‘Ām ola nef‘i ide her kes şafā

125 Eyledüm ĩcāz u ķıldum muhtaşar  
Tā ola āsān oķına bī-keder

Eyledüm manzūm ki tā ŗālib olan  
Oķuya ezber aña rāğıb olan

Nażm olan dürrün olur hıfzı kolay  
Sīne şandūķunda olur aña cāy

120<sup>ab</sup>:-A, -M.

121<sup>ab</sup>’den sonra: Ķıl ‘amel bunda olan sözler ile  
Mevti gözle dāyimā gözler ile // A 4<sup>a</sup> / beyit 19.

Bā-ḥuṣūṣ ma' ṣūm olan sāde derūn  
Oḡuya ṭab' ı bula fenn ü ſücūn

Hīc degül müstaġnī bundan bir eḡad  
Cümleye elzem-durur bī-ḡadd ü 'ad

İ 112<sup>a</sup> 130 'Ākil iseḡ ḡırz-ı cān idin bunı  
Ḳıl ḡamāyil üns-i cān idin bunı

Adını lāyık ḡosam hem **Ḳırz-ı Cān**  
'Āmil olan çün bulur nārdan emān

Bundadır cümle kitābuḡ zübdesi  
Bundadır dürlü 'ulūmuḡ nüktesi

Bundadır elzem olan 'ilmī beyān  
Bundadır ġāyet kese lāzım olan

Bunlaruḡla kim 'amel ḡılsa belī  
Mü'min-i kāmīl olur olur velī

135 Bunda var Ḳur'ān-ı ḡaḡdan hem sebaḡ  
Ehl-i inṣāf iseḡ aḡa ḡoṣca baḡ

Gerçi kim çoḡdur teṣānīf-i cihān  
Buḡa da ḡıl bir naḡar ey yār-ı cān

Var-durur ba'zı cevāhir ſüretā  
Görünür aṣḡar velī ekṣer bahā

---

130<sup>ab</sup>: -M.

133<sup>b</sup> bundadır: bunda İ.

Var-durur bunda fıkhıdan çok haber  
Hem dahı ba'zı eḥādīs mu'teber

İhtiyāt için anı itdüm beyān  
Oḡuyasın bulasın oddan emān

140 Hem dahı 'ilm-i 'aḡāyidden beyān  
Var-durur bunda oḡı bul tāze cān

Cānı yok şūret-durur cāhil olan  
'Aḡlı yok nekbet-durur kāhil olan

Ni' me ḡāle ḡazret-i Monlā-yı mā  
Rūḡuna olsun Ḥudādan çok ḡenā

Ān ki ḡāfil buved ez kiṡt-i bahār  
Ū ḡi dāned ḡıymet-i ĩn rūzgār

Nesne biḡmez ekmeyen görmez misin  
'İbret-ile bir nazār ḡılmaz mısın

145 Mezra' a-i uḡrā-durur dūnyā-yı dūn  
Furṡatı ḡıḡarma elden olma dūn

Bu-durur ḡaşdum oḡuya müslimīn  
İdüb 'amel olalar nārdan emīn

---

139<sup>ab</sup>: -M, -A.

145<sup>ab</sup>'den sonra: *Ḥızz-ı Cān* ḡodum adın bu nüṡhanuḡ

Zīrā budur ta'vīzi cān u tenūḡ

Bu-durur ḡıfza sebeb bil cānuḡı

Nefs-i dīvden ḡurtaran ĩmānuḡı

Yirūḡı ḡūlzār iden envār iden

Mülk-i bāḡīde ebed ḡünkār iden // M 7<sup>a</sup> / beyit 2-4.

Eyledüm bunı vaşiyet ümmete

Eyledüm bunı vedī<sup>c</sup> at ümmete

Hem daḥı evlāduma aḥbābuma

Bu vaşiyet-nāmedür heb cümleye

Ümmet-i Aḥmed-durur ḥayrū'l-ümem

Cümlesine Ḥaḳ ide luṭf u kerem

150 Şucların <sup>c</sup>afv eyleye ḡafr eyleye

Dü cihānda fazlı ile toylaya

İ 112<sup>b</sup>

Eyledüm li'llāh bunı yoḳdur ḡaraż

Ġayr-ı Ḥaḳḳdan istemem aḡa <sup>c</sup>ivaz

İsterem ancaḳ rızāsını anuḡ

Maṭlabı oldur hemān cān u tenüḡ

Cān u ten olsun aḡa her dem fedā

Cān u ten ansız-durur mürd ü hebā

Ni<sup>c</sup> me ḳāle ḡazret-i Monlā-yı Rüm

Ol-durur ḡavvāş-ı baḡr-i her <sup>c</sup>ulüm

155 Ġayr-ı Ḥaḳ her çı ḡoş est ü nā-ḡoş est

Ādemī sūzest ü <sup>c</sup>ayn-ı āteşest

Ger şodī dil zinde bī-pertev kenün

Hīc gofī kāfirān-rā meyyitün

---

148<sup>ab</sup>: -M, -A.

‘Ömr ü merg in her dü bā-ḥaḳ ḥôş bûd  
Bî-Ḥudā āb-ı ḥayāt âteş bûd

Ya‘nî Ḥaḳḳdan ğayri ḥoş nā-ḥoş-durur  
Ādemīyi yaḳıcı âteş-durur

Pertev-i Ḥaḳḳdan olaydı dil cüdā  
Dir m’idi kāfirlere meyyit Ḥudā

160 Ḥaḳ ile ḥoşdur ḥayāt u hem memāt  
Bî-Ḥudā âteş-durur āb-ı ḥayāt

Pertev-i ‘aşḳ-ı Ḥudāyı bula gör  
Ol-durur āb-ı ḥayāt tîz içe gör

İçen anı ebedî görmez memāt  
Sîne şerhinde oḳı dimez ruvāt

Şorar-ısaḅ târîhin bunun şehā  
Biḅ daḅı altmış toḳuzdur müntehā

İsmüm İsmā‘îl-durur şorar iseḅ  
Ḳabr içidür yirümi arar iseḅ

165 Kürsilerde vā‘iz ü nāşih idüm  
Hem-çü bülbül ḳâlde nâḫık idüm

Şimdi tütüldü dilüm yirüm türāb  
Gözlerüm şoḅuldı oldu ten ḥarāb

---

157<sup>ab</sup>,158<sup>ab</sup>: -M, -A.

162<sup>ab</sup>: -M, -A.



Şorar-ısañ rûhumı ölmedi ol  
Ten gibi fânî olub şolmadı ol

*Mağ ʿadi şıdık-ı* Hüdâda zindedür  
Nür-ı vaşl-ı yâr ile tâbendedür

Şems toğsa sâyeden qalmaz eşer  
Zerreler şemsde vücûdı maḥv ider

170 Hüsni-zandır Rabbüme bu sözlerüm  
Hüsni-zannı sever andan umarum

Seven Allâhı ölür mi ey aḥî  
Seven Allâhı görür mi düzaḥı

İ 113<sup>a</sup>

*Bel hem aḥyâ'un* didi hem *yürzeḳün*  
Oḳı Qurʿân keşf ola sırr-ı kümün

**Fî'l-Veşâyâ ʿAlâ-Evlâdi ve ʿAlâ-Cemîʿi'l-Berâyâ  
Va'llâhü'l-Hâdî**

**Fâʿilâtün / Fâʿilâtün / Fâʿilâtün / Fâʿilün**

Bu-durur evvel vaşiyet hem naşîhat ey civân

Tîz yetiş yolda qalursun zîra göçdi kârvân

Yol uzak qorquludur çoḳdur ḥarâmî râhda

Sen ise cismün zaʿîf yoḳdur binit qalduḡ yayan

175 Tîz süvâr ol merkeb-i tevbeye yetiş bul necât  
Esb-i tevbe qatı yorgadır aña olmaz mekân

Daḡı yorga ister-iseñ ʿaşk-ı Subḥândur ol at

---

170<sup>ab</sup>: -M, -A.

Göz açub yumunca irer ferşden   arşā bī-gümān

Līk bu kesb-ile olmaz mevhibe-i Raḥmān-durur  
Eyle sa  yi lu fi  okdur maḥr m olmaz y z uran

Bābınu  bevvābı yo dur lu funu  k ttābı yo   
Raḥmeti deryāsına yo dur kenār y z ur hemān

Cezbe-i Raḥmāna ey d st ke f olur c mle ḥicāb  
İste anı kıl tazarru  katıla cānu a cān

**Kemā k le  alla'llāhu  alehi ve sellem: cezbet n min  
cezbat 'r-Raḥmāni t v z   amel ' -Sa aleyn.  ada a  
Res lu'llāh.**

180 Perk  a ın tevbe atın ibl se  aldurma meded  
Yolda  alursun ḥarāmiler sa a virmez emān

  113<sup>b</sup>

Tevbe kıl t z it  ibādet eyle varu  bezl-i H   
Bulasın birine b -ḥadd a ıla ebvāb-ı cān

L k keselle etme eyd st  a -ıla it  ullu ı  
Dānede l bb olmasa olmaz  emer andan  ayān

Eyle va tinde edā be  va t namāzı b -kesel  
C mleden elzem olan budur sa a itme g mān

İtmes n ilhā seni andan  a ın h c bir  amel  
M l   ferzend   ticāret k r u kesb ile d k n

177<sup>a</sup> “mevhibe-i”, “mevhibe” şeklinde okunursa vezin bozuklu u giderilmi  olur.  
177<sup>ab</sup>,178<sup>ab</sup>: -M, -A.

185 Cāh u ʿizz ü saltanat bāğ u gülzār u şafā  
Derd ü miḥnet berd ü şiddet ḥar ü ālām-ı cihān

Baḥr-ile berrde seferde hem daḥı terk eyleme  
İt edā kaşren seferde virdi ruḥşat Müsteʿ ān

Cennetüñ miftāḥı oldur itme zāyiʿ pek şaḫın  
Terk iden bir vaḫt namāzı bulamaz oddan emān

Hem cemāʿ atle ḫıl anı eyledi teʿkīd Resūl  
Süriden çıkan koyunı ekl ider ḫurdlar hemān

Var-durur yigirmi beş anda ziyāde hem şevāb  
Berḫ-veş geḫer şırātı cennete olur revān

190 Biri didi kim Resūle ḫorḫarum nārdan ḫatı  
Didi ḫorḫarsañ namāzı ḫıl cemāʿ atle her ān

Kim cemāʿ atle ḫılana yoḫ-durur ḫavf u ʿiḫāb  
Olur anlar zıll-ı ʿarşda ḫurb-ı Ḥaḫḫda kāmūrān

İ 114<sup>a</sup>

Didiler evde ḫılar gelmez cemāʿ ate biri  
Didi kim ol ehl-i nārdur bu yeter tehdīd ey cān

ḫaldı ise ger ḫazāya tīz anı eyle edā  
Mevt gelür aḫsız bilürsin olmasun ḫālūñ yaman

Cümleden evvel namāzdan şorılır yevmüʿl-ḫesāb  
Pek şaḫın ḫıfz eyle anı nitekim cismūñde cān

195 Ger namāzuñ kāmīl ise cümle aʿ mālūñ ḫabūl

192<sup>b</sup> “ey”, “i” şeklinde okunursa vezin bozukluğu giderilmiş olur.

Vāy eger   aksi olursa yir n  teŐd r duĥ n

G r   Az zili melek-ken ni e ma r d eyledi  
Secdeden  n y z  evirdi  tmadı emrin ol  n

 tutmayıcaĥ sen de emrin ĥ l n  eyle kıy s  
Aĥla ey misk n bu ĥ le olma Rabb' nden  a an

 n nam zuĥ   ilmi eyd st far -ı   ayndur c mleye  
Evvel  l zımdur anı bile her p r   civ n

 Őte saĥa T rk  dilde eyleyem ta r r anı  
Ĥıf z idesin t  ki bir ĥoŐ olasın ez-k mil n

200 Diyel m  bdesti evvel ol-durur mift ĥ aĥa  
Anuĥ-ıla a ilur b b-ı cin n itme g m n

Didi *ed-d n 'n-nez fe* evvel  p klik gerek  
D r-ı  udd se giremez Őubhesiz p k olmayan

G zle  bdestde edeb sen eyle esb g 'l-vuz     
Ef al 'l-bird r didi anı Res l-i M ste    n

  114<sup>b</sup>

Ya   n  kim bir ĥoŐca k mil yıka hep a   z ların  
 almasun h c  urı yir t  olmasun n ra mek n

 k dir iseĥ d yim   bdesti h c terk eyleme  
V s   at-i rızka sebebd r hem bel lardan em n

197<sup>ab</sup>: -M, -A.

199<sup>ab</sup>: -M.

200<sup>ab</sup>,201<sup>ab</sup>-203<sup>ab</sup>: -M, -A.

204<sup>b</sup>  bdesti h c: h c  bdesti  .

205 Evvelinde niyyet ü hem besmele lâzım-durur  
Tā ki t̄ahir ola cümle  uzvuŋ eyd st bī-g mān

Dimez iseŋ besmele ancak yuduŋuŋ pāk olur  
Ger dir iseŋ cümle cism ŋ b yled r sırr-ı nihān

Zīrā vardur z̄ikr-i Hakkda h̄aŋŋa-i bī-m ntehā  
Ehl-i z̄ikre egri baŋma olma sen ez-eblehān

Hem daŋı her  uzv i  n ta  yīn olan ed  iyeyi  
Oŋı eyd stum bil rseŋ bilmesen tev id hemān

Zīrā kim tev ide yoŋdur bil kab le hīc hīcāb  
  n didi  ileyhi yes  ad oŋı Kur'ānda beyān

210 Hem daŋı ŧehādeteyni oŋı hoŧ ba  de'l-vuz   
Hem daŋı s re-i Kādri iki  c kerre be-h'ān

Hem daŋı on kez ŧalātı it Res le ey dede  
Ecrine yoŋdur nihāyet didi ol fahr-ı cihān

Ger degilse vaŋt-i mekr h  ıl iki rek  at namāz  
Tā vuz nuŋ ŧ kri i  n bulasın luŋf-ı nihān

İ 115<sup>a</sup>

Vaŋtden  ndin alsa ābdest y zi ŧems gibi  opar  
Oŋınurken ger ezān alsa y zi māh-ı cihān

ŧonra alsa necm-i berrāŋ gibi ola hem y zi  
Sa   yine g re bulur ecri kiŧi ey pehlevān

206<sup>ab</sup>'den sonra: Dost zikrinde ki zīrā var-durur bir haŋŋa kim  
T̄ahir ider  aŧıkını  atar ol cānna cān // M 16<sup>a</sup> / beyit 11; A 11<sup>a</sup> / beyit 5.

207<sup>ab</sup>: -M, -A.

215 Hem taḥiyya-i mescid için kı1 iki rek<sup>ç</sup> at namāz  
İtdi tenbīḥ ol Resūl terk itme anı ey civān

### **Fī-Ferāyizi’l-Vuzū’**

Bil ki ābdestün eyā dōst farzları dōrd şey’-durur  
Evveli yüzün yumaḫdur ḫablayu cümle hemān

Hem ikinci ḫolların dirsekleri ile bile  
Bil üçünci rub<sup>ç</sup> -1 re’si meshdür itme gümān

Daḫı dōrdünci ayakların ḫopuḫlarla bile  
Yumaḫ oldu farz eyā dōst didi Ḫur’ānda beyān

Līk her<sup>ç</sup> uzvı ḡasilde iḫtimām itmek gerek  
Ḓasl odur kim şuyı bir ḫoş aḫıda ide revān

220 <sup>ç</sup>Uzv-1 mefrūzada ḫalsa dāne-i şuşam ḫadar  
Degmese şü didiler olmaz namāz cāyiz ey cān

### **Fī-Sūneni’l-Vuzū’**

Hem daḫı bil kim vuzūnuḫ sūneti on üç-durur  
Biri niyyet hem ikinci besmele ey nev-civān

İ 115<sup>b</sup>

Hem üçünci ḫaş<sup>ç</sup> aya daḫı elin daldırmadın  
Yumaḫ oldu ellerini tā bilege dek hemān

Oldı dōrdüncisi misvāk hem beşinci mażmaza  
Daḫı altıncısı anuḫ oldu istinşāḫ revān

Hem yedinci ḫablayu ol başını mesh eylemek

215<sup>a</sup> “taḥiyya-i”, “taḥiyya” şeklinde okunursa vezin bozukluğu giderilmiş olur.

220<sup>b</sup> “ey”, “i” şeklinde okunursa vezin bozukluğu giderilmiş olur.

Sekkizinci kulağa meş oldu işit bî-gümân

225 Toğkuzuncı oldu tertîb nitekim manşûşdur  
Ya<sup>ç</sup> nî yüzün yuya evvel şonra elin ba<sup>ç</sup> d-ez-ân

Başını meş ide ey dōst şonra yuya ayağın  
Hem onuncısı velâdur birbiri ardınca hân

On birinci üçe dek yumağ-durur her<sup>ç</sup> uzvını  
On ikinci şakalın meş hem hilâllamak ey cân

Hem dağı parmağların hilâllamağdur on üçü  
Bu-durur sünnet vuzûda gözle anı her zamân

Eyle ihyâ sünnetini Hağğ ide ihyâ seni  
Tâ ebed cennât-ı<sup>ç</sup> Adni eyleye saña mekân

#### Fî-Âdâbi'l-Vuzû'

230 Hem dağı âdâbı anuñ bil toğuz eşyâ-durur  
Gözle âdâbı eyâ dōst ol-durur rāh-ı cinân

İ 116<sup>a</sup>

Evveli âbdest alurken dünyâ kelâmın itmemek  
Belki zîkr ide Hudâyı ol-durur revh-ı cenân

Dağı ikincisi ey dōst sağ eliyle eylemek  
Eyledikde mazmaza hem dağı istinşâkı ân

Hem üçüncü şol el-ile oldu sümkürmek dağı  
Dağı dördüncüsü anuñ zîkr-i Hağğ'dur bî-gümân

227<sup>b</sup> “ey”, “i” şeklinde okunursa vezin bozukluğu giderilmiş olur.

230<sup>ab</sup>'den sonra: Hürmet idene iderler hürmeti şekk yok-durur

Bî-edeb olan bulamaz hürmet-i her dü cihan // M 17<sup>a</sup> / beyit 11.

231<sup>a</sup> “dünyâ” kelimesi tek hece kabul edilirse vezin bozukluğu giderilmiş olur.

Ya<sup>ç</sup> nī her <sup>ç</sup> uzvı yur iken getüre şehādeteyn  
Hem beşinci kendi göre emr-i ābdesti hemān

235 Oldı altıncı yönelmek kıbleye karşı şehā  
Hem yedinci ayak üzre içe bākīsın revān

Sekkizincisi hem anuñ çün tamām ola vuzū'  
Getüre şehādeteyni kıbleye karşı o cān

Hem dağı toközuncısı vaqt-i kerāhet yoğ-ısa  
Kıla ol şükr-i vuzūyı iki rek<sup>ç</sup> at ey civān<sup>136</sup>

Bil şevābı çok-durur şükr-i vuzūyı itme terk  
Anı kılan cennete evvel girer çün sābıkān

#### **Fī-Mekrūhāti'l-Vuzū'**

Hem dağı mekrūh olan eşyā vuzūda üç-durur  
Biri anuñ şuyı urmağ yüzine pek pek revān

240 Biri hem sümkürmek anuñ şuya tükürmek-durur  
Biri dağı şol el-ile mazmazadur ey fülān

#### **İ 116<sup>b</sup>**

Hem kezālık şol el-ile itmek istinşākı ol  
Oldı mekrūh gözle anı olma sen ez-gāfılān

Hem dağı söz söylemekdür vaqt-i istincāda  
Hem helāda bakmağ ol edeb yirine ey civān

Hem tükürmek gāyıṭ u bevlıne de mekrūhdur  
Bunları hıfz eyle [ey] dōst olma [sen] ez-cāhilān

<sup>237a</sup> “hem dağı”, “dağı” şeklinde okunursa vezin bozukluğu giderilmiş olur.



### Fī-Menhiyyāti'l-Vuzū'

Diñle menhiyyātı dañı sen vuzūda beş-durur  
Birisi ābdest şuyunı itmek isrāf her zamān

245 Biri hem ücden ziyāde yāñūd eksük yıķamak  
Farz olan a<sup>c</sup> zāyı ey dōst böyle gelmişdür beyān

Biri hem ābdest alurken <sup>c</sup> avretin açmaķ-durur  
Şağ el-ile hem <sup>c</sup> özürsüz biri istincā hemān

Hem beşincisi şuya itmek tegavvut yāñū bevl  
Kıl hāzer bunlardan ey dōst de'b-durur lāzım olan

### Fī-Envā' i'l-Vuzū'

Hem dañı ābdest eyā dōst bil ki üç nev<sup>c</sup> üzredür  
Birisi farzdur ki ol alur namāz için kılan

Hem cenāze mess-i muşhaf secde-i āyet gibi  
Biri dañı oldı vācib Ka<sup>c</sup> bei tavāf iden

250 Hem üçünci nev<sup>c</sup> i anuñ oldı mendūb bilmiş ol  
Olur iseñ bunı hāfiz bulasın ecr-i girān

İ 117<sup>a</sup>

Nevm için almaķ eyā dōst hem vuzū' üzre vuzū'  
Hem dañı ābdest ile dā'im gezen her vaķt ü ān

Hem dañı ğıybet kıtında yāñū kizb itse şehā  
Yāñū şı<sup>c</sup> ri itse inşād eylese lağv-ı zebān

249<sup>a</sup> cenāze: cenāze vü İ.

251<sup>a</sup> eyā dōst: dañı İ.

Yāhū itse ahaha ayr-ı alātda ey aı  
Yāhū meyyit yaygamak-un alınan ābdest revān

Mū'minūn unkim silāhıdur vuzū' terk eyleme  
Pes silāh ol ıl cihād-ı ekberi ey pehlevān

255 Bil cihād-ı aar ey dōst kāfir ile cengdūr  
o-durur anu evābı terk itme anı ey civān

Līk ziyāde dūmenūn nefsu-durur o afleti  
Didi a dā-i  adūvvūn aa Resūl-i Mūste ān

Nefse it dāyim azāyı olma mekrinden emīn  
Nefsine ālib olandur pehlevāna pehlevān

#### **Fī-Nevāızi'l-Vuzū'**

İit ey dōst hem vuzūyı naz iden eyāyı da  
Arddan önden her ıkan ey' naz ider yodur gümān

Bu ikiden ayrı daı her ne kim olsa baıs  
an irin arı u gibi hem burun anı ey cān

260 Hem daı re's-i cūrūhdan ıkuban sā'il olan  
Bunlaru cümlesi bozar ıl hāzer gözle beyān

İ 117<sup>b</sup>

Hem daı fem olusu umak meger balam ola

254<sup>ab</sup>: -A.

255<sup>b</sup> “terk itme anı ey civan”, “itme terk anı i cān” eklinde okunursa vezin bozukluu giderilmi olur.

256<sup>b</sup> “‘ adūvvūn aa”, “‘ adūvv aa” eklinde okunursa vezin bozukluu giderilmi olur.

255<sup>ab</sup>-257<sup>ab</sup>: -M, -A.

259<sup>b</sup> “ey”, “i” eklinde okunursa vezin bozukluu giderilmi olur.

259<sup>ab</sup>,260<sup>ab</sup>: Bu ikiden ayrı daı her ne kim olsa baıs

Hem daı re's-i cūrūhdan ıkuban sā'il olan // A 12<sup>a</sup> / beyit 15.

260<sup>ab</sup>: Hem daı bunlara bezer her ne kim olur-ısa

Hem daı re'sü cūrūhdan ıkuban sā'il olan // M 18<sup>b</sup> / beyit 4.

Hem dağı an ile ayđdur olmaz ise de dehn

Hem buşak ile eger kim muhteliş olursa an  
alib olsa y ber--ber olsa bozar b-gmn

Hem uğunmak hem cnn hem nyim olmak muştacı<sup></sup>  
Yhd ola mttek y mstenid ey pehlevn

Lk uyumak 'imen y rki<sup></sup> en y sciden  
Otururken dağı hem bozmaz vuzy ey civn

265 Hem dağı mess-i zeker hem <sup></sup>avreti mess eylemek  
Nkz olmaz bil vuzy byledr bunda beyn

ahaha bozar velkin olsa şalt ire ol  
ahaha oldur işide kendi hem yanınd'olan

Bunlar hfz eyle ey dst olasn t kim fah  
Bulasn <sup></sup>l maam olasn ez-kmiln

### **F-Fezyili'l-Vuz**

şit imdi hem vuznuğ diyeym fazln sağa  
Nitekim geldi hadşde didi ol faھر-i cihn

*le Resl'ul-lhi şalla'llhu <sup></sup>aleyhi ve sellem: men  
tevazza' ve şasale a'za'ehu kllem şasale <sup></sup>uzven  
tesati'z-znbe <sup></sup>an zlike'l-<sup></sup>uzvi.*

Ya<sup></sup> n her bir <sup></sup>uzvm yudugunca zenbi hem  
Skt olur şyle kim almaz gnh ey civn

266<sup>a</sup> ire: iinde .

269<sup>a</sup>: vezin bozuk.

İ 118<sup>a</sup>

270 Hem daḥı üc şey' eyā dōst maḥv ider didi ḥuṭā  
‘Ālī ider hem maḳāmın olur ol ez-sābıḳān

Biri esbāġ-ı vuzūdur biri iksār-ı ḥuṭā  
Ya ‘ nī gidüb mescide adımların çok çok atan

İntizārdur hem birisi bir namāzdan birine  
Bu-durur didi ribāṭ faḥr-ı cihān cānlara cān

Ol mücāhid it ġazāyı nefis-ile her dem şehā  
Bil ġazā-yı ekber anı pehlevān ol pehlevān

Cüz' arslanlıḳdur ol kim şafları yırtı boza  
Şīr ḥaḳıḳatde odur kim nefsinide vīrān

#### **Fī-Esrāri'l-Vuzū'**

275 Zāhirin bildüñ vuzūnuñ bātının daḥı işit  
Zāhire ḳılma ḳanā ‘ at lübb-durur elzem olan

Yüzini ol yayḳamaḳdur gözleri yaşı ile  
Hem lisānuñ zıkr-ile yumaḳ-durur her vaḳt ü ān

Ḳalbüñi hem ḥaşyet ile zenbiñi tevbe ile  
Yayḳayub pāk eylemekdür nitekim āb-ı revān

Sīneñi pāk idesin mezmüm olan aḥlākdan  
Ol ḥased baḥl ü riyādur hem ṭama ‘ kizb-i zebān

Hem daḥı ṭul-i emeldür hem daḥı ḥırş u hevā

272<sup>a</sup> intizārdur: intizār İ; 272<sup>b</sup> faḥr-ı cihan: ya ‘ nī cihād İ.

274<sup>ab</sup>: -M, -A.

278<sup>a</sup> idesin: eylemek hem İ.

Hem dağı ħubb-ı sivādur hem ğazab kibr ey civān

İ 118<sup>b</sup>

280 Bil ŧalāt-ı ma<sup>ç</sup> nevīye cümle māni<sup>ç</sup> dūr bular  
Bunlaruñla ol namāz cāyız degül itme gümān

Bunlaruñ her birisi murdar necisler gibidür  
Bunları yu gitsün ey cān āb-ı tevbe-y-le hemān

Ba<sup>ç</sup> dehu sen al vuzūyı<sup>ç</sup> aşq-ı Eħad ābı ile  
Pāk olasın tā ki saña keşf ola sırr-ı nihān

Ƙıl teraħħum kendüñe nite mülevveş gezesin  
Sen iken maṭlūb-ı<sup>ç</sup> ālem sen iken cān-ı cihān

Ƙadrüñi bil olma zāyi<sup>ç</sup> bir-durur bil gelişüñ  
Güdügüñ dār-ı ebeddür fāyda virmez ĩn ü ān

285 Yā İlähī Ƙıl meded fażluñ bize eyle<sup>ç</sup> aṭā  
Bizi bize Ƙoma ey dōst ħālimüz olur yaman

Bu **Ĥabībī** derd-mendi ol ħabībüñ ħürmeti  
Cezbe-i<sup>ç</sup> aşkuñla pāk it ŧu gibi eyle revān

### **Fī'l-Ġusl**

Diñle ey dōst ğusli dağı ideyim saña<sup>ç</sup> ayān  
Bu kitābım ola tā enmūzec-i küll-i beyān

Aņasın tā kim du<sup>ç</sup> ādan rūħımı ŧād idesin  
Ben de seni añam anda isteyem Ĥaḳḳdan emān

281<sup>a</sup> bunlaruñ: bunlar İ.

282<sup>a</sup> “ābı ile”, “āb-ile” ŧeklinde okunursa vezin bozukluğu giderilmiş olur.

Ġuslunġ ey dōst farzı ũcdŭr birisidŭr mażmaza  
Biri istinşāķdur anuġ ġasl-i ten biri hemān

İ 119<sup>a</sup>

290 **Sŭnneti** hem dōrt dŭr anuġ biri yumaķ ellerin  
Birisi ķılmaķ izāle necs olan eşyāyı hān

Ba<sup>ˆ</sup> dehu ābdesti almaķ ol namāz iķŭn şehā  
Ba<sup>ˆ</sup> dehu dōkmek şuyı ol cismŭne ũc kez revān

Mŭcibi ōnden ve arddan haşefe ger olsa ġayb  
Fā<sup>ˆ</sup> il ũ mef<sup>ˆ</sup> ũle ey dōst ġusl olur lāzım ol ān

Hem nŭzŭlidŭr menĭnŭnġ defķ ũ hem şehvet ile  
Hem daġı hayz u nifāsunġ inķıķā<sup>ˆ</sup> ıdur ey cān

Hem daġı uyansa bulsa ger şiyābında menĭ  
Yāġŭ mezĭy bulsa ey dōst ġusl olur vācib hemān

295 Biri daġı cum<sup>ˆ</sup> a ġusli biri hem <sup>ˆ</sup>ıydeyndur  
Biri hem iķrām iķŭndŭr bu-durur sŭnnet olan

Cāyiz olmaz muġdeş iķŭn hem daġı cŭnŭb iķŭn  
Muşġafa mess eylemek illā ġılāf-ile hemān

Hem daġı Ķur’ān oķumaķ cŭnŭbe cāyiz degŭl  
Lĭk zĭkr ũ hem tesābĭġ hem du<sup>ˆ</sup> ā cāyiz olan

Ġusli te’ġĭr itme ey dōst ol şeķāvetdŭr şaķın  
Dĭne rızķa <sup>ˆ</sup>ōmre daġı var-durur anda ziyān

<sup>ˆ</sup>Arz ider feryād Ĥudāya ũc kişiden ey aġĭ

293<sup>b</sup> “ey”, “i” şeklinde okunursa vezin bozukluġu giderilmiş olur.

Bir harāmdan ğusl idenden biri nā-haĳĳ dökse ĳan

300 Hem biri ğüneş toğunca uyusa ğaflet ile  
Bulmaya iki cihānda eylük ol vaĳt uyuyan

İ 119<sup>b</sup>

Ac ğözün uyar cānuğ yolcuya yokdur uyumaĳ  
Yol uzaĳdur ĳok harāmī ğoĳdi ĳalduğ kār-bān

### Fī'l-Meşĳ

Şorar isen ĳükm-i meşĳi ol muĳīm için şehā  
Bir ğün oldu ğicesiyle ğayrı yok aĳa zamān

Līk meşĳ ider müsāfir üç ğün ü üç ğice hem  
Evvvel ābdest bozduğundan ol ĳesāb olur hemān

Farz olan miĳdārı meşĳün elden üç barmaĳ-ĳurur  
ĳāke ol üç barmaĳını sākā varınca revān

305 Cāyiz olmaz bir edüğde olsa bir yırtık ki ol  
Üç küçük parmaĳı şıĳsa ayağuğ aĳa ey cān

Hem daĳı ĳarmuĳ u corab üzre olsa ol ĳatı  
Yā mücelled yā mūna<sup>c</sup> al meşĳi olur cāyiz<sup>c</sup> ayān

Naĳz iden ābdesti ey dōst meşĳi daĳı naĳz ider  
Sākā dek ĳıkısa ayaĳ hem naĳz olur itme ğümān

Hem daĳı şarĳılar üzre meşĳi bil cāyiz-ĳurur  
Ger vuzūsuz daĳı anı baĳladıysa da hemān

305<sup>ab</sup>den sonra: Cümle yırtık cem<sup>c</sup> olur başka birinde ĳaddehu

İkisi bir yerde olmaz aĳla bir ĳoş ey civan // M 20<sup>b</sup> / beyit 2; A 13<sup>b</sup> / beyit 3.

305<sup>b</sup> “ey”, “i” şeklinde okunursa vezin bozukluĳu giderilmiş olur.

Ger idersem dağı tafşıl söz uzar gelür melāl  
İktizā bil anı ister oldı çün āhir zamān

310 Göre var mı ay u günün Ğömrünün hīc vüsĞati  
Eyledi ezmān teĞārüb gitdi berekāt cihān

İ 120<sup>a</sup>

Ğayrı terk it ĞulaĞun tüt emr-i ĞaĞı pek gözet  
DāĞıye eyle icābet bu-durur lāzım olan

Ğāzır ol dīvān-ı ĞaĞı olınur beş vaĞt nidā  
Eyleme laĞv u laĞıfe oĞınur iken ezān

Söylese her kim kelām-ı dünyāyı ĞindeĞl-ezān  
Ğabı olur aĞmāli anuĞ didi ol faĞr-i cihān

Her ne dir ise müĞezzin sen dağı anı oĞı  
BaĞdehu iste vesīle faĞr-ı Ğālem-çün hemān

315 Didi her kim ki vesīle dilese benüm için  
İderüm aĞa şefāĞat olmazam andan nihān

Ol duĞā-i vesīle budur: *Allahümme rabbe hāzihi'd-daĞveti't-tāmmeti ve's-şalāti'l-Ğāımeti āti Muhammedi'l-vesīlete ve'l-fazīlete ve baĞshu maĞāme'l-mahmūdellezi vaĞdeteh.*

Vir şalāti rühına ol āşınā ol cān-ıla  
Ğāşınā olan anuĞla hīc ebed görmez yaman

Çün gelesin cāmiĞe pes şaff-ı evvelde bulun  
Tür imāmuĞ saĞ yanında yāĞū ardında ey cān

317<sup>b</sup> “ey”, “i” şeklinde okunursa vezin bozukluĞu giderilmiş olur.



Bu iki yerde tūrana var-durur bī-ḥadd ḥesāb  
Bu iki yerde gözet sen var-durur kenz-i kerān

Hic namāz gibi eyā dōst yoḡ-durur mūncī laṭīf  
Bā-ḥuṣūṣ āḥir zamānda ol-durur dārū'l-emān

İ 120<sup>b</sup>

### Fī-Ferāyizi'ş-Şalāt

320 Bil şalātuñ farzı on beşdür anı ḥıfz eyle sen  
Sekizidür taşrasında yidisi içinde hān

Taşra olan farzınuñ evvelkisi bil vaḡt-durur  
Hem daḥı pāk eylemek cismin ve şevbin hem mekān

Setr-i ʿavret biri hem biri teveccüh kıbleye  
Biri niyyet biri tekbīr eylemek oldı şemān

Dāhilinde olanuñ daḥı kıyām evvelkisi  
Birisidür hem kırāʿat hem rükūʿ biri ey cān

Hem sücūd biri biri hem ḡaʿde-i āḥīredür  
Gözle yirlü yirini olma şaḡın ez-ḡāfilān

325 Biri hem tertīb-durur cümle şalātta ey aḥī  
Hem yidincisi ḥurūcdur kendi fiʿliyle hemān

### Fī-Vācibāti'ş-Şalāt

Vācibāti hem yigirmi bir-durur ḥoş anla sen  
Kimi maḥşūşdur şalāta kimisi ʿāmdur ey cān

Evveli taḥrīmedür kim ibtidā tekbīrdür ol

318<sup>ab</sup>: -M, -A.

323<sup>b</sup> “ey”, “i” şeklinde okunursa vezin bozukluğu giderilmiş olur.

326<sup>b</sup> “ey”, “i” şeklinde okunursa vezin bozukluğu giderilmiş olur.

Hem ikincisi anuḡdur ka<sup>ˆ</sup> de-i ūlā revān

Hem üçüncisi teşehhüddür bil iki ḡa<sup>ˆ</sup> dede  
Daḡı dördüncü ṡumānīnet-durur ey yār-ı cān

Ya<sup>ˆ</sup> nī bir ḡoş eylemekdür secde vü rükū<sup>ˆ</sup> ları  
Ola ḡalbūḡ muṡma'in kim oldu yirinde olan

İ 121<sup>a</sup> 330 Hem beşinci cümle farzı mevzi<sup>ˆ</sup> inde eylemek  
Hem daḡı vācibleri de eylemek yirinde ān

Hem yedincisi selām lafzı ile itmek ḡurūc  
İster-iseḡ ger selāmet bunları ḡıfz it ey cān

Sekkizincisi eyā dōst bil ḡırā'at-çün müdām  
Ta<sup>ˆ</sup> yīn itmek iki evvel rek<sup>ˆ</sup> atını her zamān

ṡoḡkuzuncısı girü hem iki evvel rek<sup>ˆ</sup> ata  
Ta<sup>ˆ</sup> yīn itmek Fātiḡai oldu vācib bī-gümān

Hem onuncı zamm-ı sūre Fātiḡa ile bile  
Yāḡūd üç āyet ḡıṡārdan yā ṡavīlden bir hemān

335 On ikinci Fātiḡai taḡdīm itmek sūreye  
On üçüncü hem vitirde oḡumaḡ ḡunūt ey cān

Hem daḡı on dört ile [hem] daḡı on beşincisi

327<sup>ab</sup>,328<sup>a</sup>: <sup>ˆ</sup> Ām olan yedi-durur kim birisi taḡrīmedür

ḡa<sup>ˆ</sup> de-i ūlā biri hem hem teşehhüd ḡa<sup>ˆ</sup> detān // M 8<sup>b</sup> / beyit 11.

328<sup>b</sup>,329<sup>a</sup>,330<sup>ab</sup>: Hem rükū<sup>ˆ</sup> vü secdelede ḡoş ṡumānīnet-durur

Farzları hem vācibātı yerlü yerinde hān // M 9<sup>a</sup> / beyit 1; 328<sup>b</sup>: -M.

331<sup>b</sup> “ey”, “i” şeklinde okunursa vezin bozukluḡu giderilmiş olur.

332<sup>ab</sup>,333<sup>ab</sup>: Oḡumaḡda ta<sup>ˆ</sup> yīn itmek iki evvel rek<sup>ˆ</sup> atı

İḡtişāru Fātiḡa hem ola anlarda hān // M 9<sup>a</sup> / beyit 3.

335<sup>b</sup> “ey”, “i” şeklinde okunursa vezin bozukluḡu giderilmiş olur.

Cehr-ile ihfâyı itmek yirlü yirinde revân

Ger cemâ<sup>ç</sup> atle kıllarsa gözedür bu ikisin  
Münferide oldı vüs<sup>ç</sup> at nice dilerse hemân

Hem dağı on altısı[dur] muğtedî itmek sükût  
Eyledüğünde kırâ<sup>ç</sup> at bil imâm ey hoş dehân

On yedinci hem imâma tâbi<sup>ç</sup> ola muğtedî  
Her ne hâl üzre bulursa ol imâmı her zamân

İ 121<sup>b</sup>

340

Hem tilâvet secdesidür on sekizinci şehâ  
Ger imâm ger münferid bunda ber-â-berdür hemân

Dağı tekbîrât-ı<sup>ç</sup> iydeyn vâcibüñ on tokkuzı  
Hem rükû<sup>ç</sup> tekbîridür anda yigirminci<sup>ç</sup> ayân

Hem dağı yigirmi biri secde-i sehvdür anuñ  
Ger imâm ger münferid terk itse vâcib bî-gümân

Naşuñ olur anuñ-ıla bil dürüst ey yol eri  
Kıl<sup>ç</sup> amel eyle tedârik olmadın fevt vaqt ü ân

Zikr olınan vâcibâtuñ cümlesinde bilmiş ol  
Secde-i sehv vâcib olur terk olınsa ey civân

336<sup>ab</sup>,337<sup>ab</sup>: Cehri hem ihfâyı itmek mevzi<sup>ç</sup> inde ey ağı

Ger cemâ<sup>ç</sup> atle kıllınsa ol şalât ey pehlevân // M 9<sup>a</sup> / beyit 6; 336<sup>a</sup>, 337<sup>b</sup>: -M.

338<sup>ab</sup>,339<sup>ab</sup>: Hem imâm Qur'ân oğurken sâkit olmağ muğtedî

Hem aña tab<sup>ç</sup> iyyet itmek cümle ahvâlde uyan // M 9<sup>a</sup> / beyit 7.

340<sup>ab</sup>,341<sup>a</sup>: Hem dağı tekbîrleridür iki bayrâmuñ<sup>ç</sup> ayân

Hem dağı secde-i tilâvet ger imâm u muğtedî // M 9<sup>a</sup> / beyit 8.

341<sup>b</sup>,342<sup>a</sup>: Hem ikinci rek<sup>ç</sup> atnuñ<sup>ç</sup> idlerüñ tekbîridür

Hem dağı secde-i sehvdür vâcibde beyân // M 9<sup>a</sup> / beyit 9.

342<sup>b</sup>,343<sup>a</sup>: Ger imâm ger münferid lâzımdur itmek anı

Naşuñ olur anuñ-ıla bil dürüs ey reh revân // M 9<sup>a</sup> / beyit 10; 343<sup>b</sup>: -M.

345 Lîk tûmânînet de vâcib olmadı zîrâ ki ol  
Ġayrı içün vâcibedür anla bir hoşca beyân

Sâyir ef<sup>c</sup> âl gibi ya<sup>c</sup> nî başka [tâ<sup>c</sup> at] olmadı  
Ġayrı ef<sup>c</sup> âle olubdur dâyimâ ol iktirân

### Fî-Süneni'ş-Şalât

Sünnetin bil hem şalātuñ seb<sup>c</sup> a vü<sup>c</sup> ısründur  
Kimi<sup>c</sup> âmdur kimi hâşdur idelüm bir bir beyân

Evveli bil ref<sup>c</sup> -i yeddür vaqt-i tahtîrde anuñ  
Hem ikincisi Ġunûtda ref<sup>c</sup> -i yeddür ey civân

Hem dağı üçüncisidür ref<sup>c</sup> -i yed<sup>c</sup> iydeynde  
Râbi<sup>c</sup> inci neşr eşâbi<sup>c</sup> ref<sup>c</sup> -i yedde ey fülân

İ 122<sup>a</sup>

350 Oldı beşinci eyâ dōst hem Şenâyı oğumak  
Dağı altıncı komağdur sağ eli şol üzre ân

Hem dağı yedincisidür intiğâl tekbîrleri  
Sekkizinci tesbîh üç olmağ rükû<sup>c</sup> da ey civân

Ṭoğkuzuncısı rükû<sup>c</sup> da dîzlerin ağız eylemek  
Hem onuncı açmağ anda bil eşâbi<sup>c</sup> i revân

On birinci kavmedür sünnet rükû<sup>c</sup> dan anı bil  
On ikinci celse beyne's-secdeteyn anla beyân

346<sup>ab</sup>: -M.

348<sup>b</sup>,349<sup>a</sup>: Hem Ġunûtda ref<sup>c</sup> ü yeddür dağı<sup>c</sup> iydeynde hemân // M 9<sup>b</sup> / beyit 2<sup>b</sup>.

349<sup>b</sup>,350<sup>a</sup>: Hem dağı neşrü eşâbi<sup>c</sup> ref<sup>c</sup> ü yedde ey ağı

Oğumak dağı şenâyı oldı sünnet ey fülân // M 9<sup>b</sup> / beyit 3.

350<sup>b</sup>,351<sup>a</sup>: Sağ elüñi şoli üzre hem komağ sünnet-durur

İntiğâlātuñ cemî<sup>c</sup> an tekbîri hem ey civân // M 9<sup>b</sup> / beyit 4.

351<sup>b</sup>,352<sup>ab</sup>: Tesbîh üç olmağ rükû<sup>c</sup> da rik<sup>c</sup> atınuñ kabzı hem

Hem dağı tefrîc eşâbi<sup>c</sup> oldı sünnetler bedân // M 9<sup>b</sup> / beyit 5.

On üçüncü yedi<sup>ç</sup> üzvuñ üzre itmekdür sücüd  
Dağı on dördü üçer kez secdede tesbîh hemân

355 On beşi ba<sup>ç</sup> de't-teşehhüd virmedin dağı selâm  
Hazrete itmek şalâtı rûhına itmek revân

Nefsine mü'minlere itmek du<sup>ç</sup> ā on altısı  
On yedinci şağa şola hem selâm ey hoş civân

On sekizi sünnetüñ cehren dimek tekbîrleri  
Eylese her kim imâmet bu-durur lâzım olan

On toğuzı muğtedînüñ dağı tekbîrâtı hem  
Tekbîrâtına imâmuñ ide ey dōst iktirân

Hem yigirmisi imâma her fi<sup>ç</sup> ilde uymağ  
Hem yigirmi biridür anuñ te<sup>ç</sup> evvüz ey civân

İ 122<sup>b</sup> 360 Hem dağı yigirmi ikinci oğumağdur Besmele  
Hem dağı sünnet-durur bu ikisin itmek nihân

Münferid dağı imâm bu ikisin gizli oğur  
İden ihyâ sünnetini hayy olur her dü cihân

Hem dağı yigirmi üçü te'mîni sırren dimek

353<sup>ab</sup>-354<sup>a</sup>: Qavme vü celse dağı hem yedi<sup>ç</sup> üzvi üzre sücüd // M 9<sup>b</sup> / beyit 6<sup>a</sup>.

357<sup>ab</sup>: Hâş olan sünnet dağı ondur anı güş eyle sen

Biri tekbîrâtı cehr eylemek imâm olan // M 9<sup>b</sup> / beyit 9; 357<sup>b</sup>: -M

358<sup>ab</sup>-359<sup>a</sup>: Muğtedînüñ dağı tekbîri aña olmağ qarîn

Hem dağı cümle fi<sup>ç</sup> ilde imâm uya bî-ziyân // M 9<sup>b</sup> / beyit 10.

359<sup>b</sup>-360<sup>ab</sup>: Hem dağı kıлмаğ te<sup>ç</sup> evvüz anı ihfâ eylemek

Oğumağ hem besmele ihfâ ile şonra ey cân // M 9<sup>b</sup> / beyit 11; 360<sup>a</sup> “oğumağdur”,  
“oğumağ” şeklinde okunursa vezin bozukluğü giderilmiş olur.

361<sup>ab</sup>: -M.

Münferid hem dağı ey dōst ğayrıya imām olan

Hem dağı yigirmi dōrdi muğtedī cehriyyede  
Te'mīnī sırren dimekdür bu-durur bunda beyān

Hem dağı yigirmi beşi sūnnetūñ tesmī<sup>ç</sup> hemān  
Mağşūs olmağdur imāma oğumağ anı o cān

365 Hem yigirmi altısı bil muğtedī vü münferid  
Tağmīd itmek her şalātda eylemek vird-i zebān

Hem yigirmi yedisi bil dōşeyüb şol ayağın  
Şağını naşb eylemekdür erlere sūnnet hemān

Hem nisā itmek teverrük ka<sup>ç</sup> dede sūnnet-durur  
Bunları hıfz eyle bir hoş olasın ez-kāmilān

### **Fī-Müsteħabāti'ş-Şalāt**

Müsteħabātı şalātun hem dağı yigirmi üç  
İşler-ise kim anı sever Ĥudā-yı Müste<sup>ç</sup> ān

<sup>ç</sup> Ām-durur on dōrdi anuñ hem dağı toğuzı ħāş  
Şağ ü şola iltifātı terk-durur evvel ey cān

İ 123<sup>a</sup> 370 Hem dağı esnediginde ağızını örtmek-durur  
Hem dağı def<sup>ç</sup> -i su<sup>ç</sup> āldür mümkün olduğca hemān

Hem kırā'at eylemek üçden ziyāde āyet ol  
Hem dağı Ķur'ānda tertīl eylemek ey ħüb dehān

362<sup>ab</sup>,363<sup>ab</sup>: Hem imām hem muğtedī te'mīnī sırren eylemek  
Eylemek hem muğtedī cerhīmede anı nihān // M 9<sup>b</sup> / beyit 12.

364<sup>ab</sup>,365<sup>ab</sup>: Hem dağı tesmī<sup>ç</sup> imāma ħaşa olmağ ey<sup>ç</sup> azīz  
Muğtedī vü münferide dağı tağmīd her zamān // M 9<sup>b</sup> / beyit 13.

369<sup>b</sup> “ey”, “i” şeklinde okunursa vezin bozukluğı giderilmiş olur.

Hem dağı zahr-ile re'sin tesviye 'inde'r-rükü'  
İki dizin hem omak ablü'l-yedeyn ey nev-civān

Hem dağı enfden muadde mellerin vaz' eylemek  
Enfini hem cebhesinden omak evvel bī-gümān

Hem refi' de 'aksin itmek bunlaruğ vaqtü'l-ıyām  
Ya' nī evvel cebhesin sonra yedeyn ü rükbetān

375 Secdeyi hem iki eli ortasında eylemek  
El ayak barmakların hem ibleye itmek revān

Hem selāmı virmedin ol alnını mesh itmemek  
Toprak u dağı 'araktan bu-durur ahsen olan

Hem dağı vaqtü'l-ıyām ol iki ayak beynini  
Eylemek dört parmak ancak gözlemek ādāb ey cān

Ellerin hem fağzı üzre ka' dede vaz' eylemek  
Sağa sola vechi tađvīl hem selām vağti hemān

Üşte bunlar 'ām olandır müsteđābātda velī  
Hāş olan dağı touzdur hıfzıdur lāzım olan

İ 123<sup>b</sup> 380 Şahmetey üzneyn ile olmak ber-ā-ber ellerin  
Eyledikde ref' -i yed tekbīr için ey yār-ı cān

Līk nisāda olmak ey dōst omuzı ber-ā-beri  
Müsteđābdur anla bir hoş anlara eyle beyān

377<sup>a</sup> ayak: ayağı İ, A; 377<sup>b</sup> "ey", "i" şeklinde okunursa vezin bozukluğu giderilmiş olur.

Hem iki elini erler göbek altına kımak  
Hem nisā gögsine kımak müsteħab oldu inan

Yañlarından hem ricāl keffeynini iħrācdur  
Ĥīn-i taħrīmede ey dōst   avrata   aksi hemān

Ķadr-i mesnūnı ri   āyet hem kırā’atda imām  
Hem ziyāde okumak tesbīhleri müfred olan

385 Hem daħı kıltuğların bañından ib   ād eylemek  
Hem daħı bañnı faħızdan faħzı sākdan ey civān

Hem daħı sākını arzdan her rükū   vü secdede  
  Aksidür lākin nisāya bunların lāzım olan

Fātiħai okumakdur iki soñ rek   atda hem  
Bu-durur meşhūr rivāyet çok eken itmez ziyān

Hem okumak Fātiħadan evvel ey dōst besmele  
Rek   atun her birinde müsteħabdur her zamān<sup>183</sup>

Hem ferāğını imāmun mesbūkun gözetmesi  
Müsteħabdur kıll   amel kim bulasın ecr-i kerān

İ 124<sup>a</sup>

**Fī-Muħarremāti’ş-Şalāt**

390 Bil şalātta hem ħarām olan daħı on dōrt-durur  
Biri cehren tesmiyedür biri te’мін bī-nihān

Yüz çevirüb sağ u sola iltifātdur biri hem  
Hem nazar itmek semāya hem tayanmak ey civān

388<sup>b</sup> “rek   atun”, “rek   atunun” şeklinde okunursa vezin bozukluğu giderilmiş olur.



Hem daḥı ref<sup>ç</sup> eylemekdür ellerin ba<sup>ç</sup> de'r-rükü<sup>ç</sup>  
Şāfi<sup>ç</sup>iler nitekim ider anı gözle ey cān

Hem daḥı ref<sup>ç</sup> eylemek barmağların arzdan şehā  
Kim rek<sup>ç</sup> āt u secdelerde pek şaḡın andan ey ḥān

Hem teşehhüdde oturmak iki ökçe üstüne  
Hem daḥı şevb ü bedenle oynamak yek dü hemān

395 Hem işāret eylemek sebbābe ile ey aḥī  
Şāfi<sup>ç</sup>iler ider anı nehydür bizde beyān

Hem daḥı bir cānibe ḡaşr-ı selām itmek hemān  
Hem Ḳunūtı oḡumak ḡayr-ı vitirde ey civān

Daḥı tekbīr ü şenāda daḥı tesbīḥātda  
Yā teşehhüdde ziyāde eylemek bir şey' ey cān

Hem daḥı bir vācibi terk eylemek ḡaşden şehā  
Oldı bu cümle ḡarām bil ḡıl ḡazer itme ziyān

İ 124<sup>b</sup>

**Fī'l-Mekrūhāt**

Hem daḥı mekrūh olanlar bil şalātda ey aḥī  
Cümlesi elli toḡuzdur ḡıfz it anı bul emān

400 Ḳırḡ ikisi <sup>ç</sup> āmdur anuḡ ideyim taḡrīr saḡa  
Biri tekbīrātı tekrār eylemek muḡlāḡ ey cān

Biri hem şaymak-durur eli ile āyetleri

392<sup>b</sup> “ey”, “i” şeklinde okunursa vezin bozukluğu giderilmiş olur.

393<sup>b</sup> “ey”, “i” şeklinde okunursa vezin bozukluğu giderilmiş olur.

394<sup>b</sup> yek dü: bir iki İ.

397<sup>b</sup> “ey”, “i” şeklinde okunursa vezin bozukluğu giderilmiş olur.

400<sup>b</sup> “ey”, “i” şeklinde okunursa vezin bozukluğu giderilmiş olur.

Yāhū tesbīhleri ey dōst hem taḥaṣṣurdur bidān

Bögrü üstüne komaḳdur ol elin cebbār gibi  
Kim namāz cāy-ı ḥuṣū<sup>ˆ</sup> dur sevmez anı Müste<sup>ˆ</sup> ān

Hem cebābir ḥalklarınınuḡ cümlesinden kııl ḥazer  
Oldı mekrūh ol namāzda ḡayrı yirde de hemān

Hem bilā-<sup>ˆ</sup> özrin birisi bil tenaḥnuḡdur anuḡ  
Ger ḥurūf olsun gerekse olmasun anda<sup>ˆ</sup> ayān

405 Hem daḡı nefḡ eylemek kim ḡayr-ı mesmū<sup>ˆ</sup> ola ol  
Hem daḡı aḡzında dirhem ṣaḳlamaḡ yā ḡayrı ān

Şöyle ola kim kırā<sup>ˆ</sup> atdan anı men<sup>ˆ</sup> eyleye  
Hem rükū<sup>ˆ</sup> da eylemek i<sup>ˆ</sup> lā-i re<sup>ˆ</sup> s ey pehlevān

Hem daḡı itmek teḡammur ya<sup>ˆ</sup> nī örtmek başını  
Teṣbīh olur<sup>ˆ</sup> avrata ol itmez anı er olan

İki dişi arasında olanı yutmaḡ daḡı  
Ger ḳalīl daḡı olursa itme anı ey civān

İ 125<sup>a</sup>

Ki noḡūd miḳdārı yutsa fāsıd olur bil namāz  
Bel<sup>ˆ</sup> -i ḡayvān ṣıfatıdır lāyık olmaz anda ān

410 Hem sünenden birini terk eylemek mekrūhdur  
Eylemek itmām rükū<sup>ˆ</sup> da hem kırā<sup>ˆ</sup> ati ey cān

İntikālāt ḡayrısında taḥṣīl-i ezkār hem  
Hem daḡı vaḡ<sup>ˆ</sup> -ı yedeyndür dizlerinden öḡ hemān

411<sup>b</sup> “ey”, “i” şeklinde okunursa vezin bozukluğu giderilmiş olur.

Hem daḥı ref<sup>c</sup> -i yedeyndür rükbeteynden sonra bil  
Çalkıduğunda ol kıyāma <sup>c</sup>özri olmasa hemān

Hem daḥı ik<sup>c</sup> ā-durur vaqt-i cülūsda birisi  
Biri daḥı ağızın örtmek esnemeksüz ey civān

Hem daḥı gözini yummak hem daḥı kalbū'l-ḥaşā  
Kim meger secdeye <sup>c</sup>usret ola olda merretān

415 Hem daḥı kable'l-ferāğ ol cebhesin mesh eylemek  
Toprāk u yāḥūd <sup>c</sup>arağdan turmayub cüz'ī hemān

Hem libāsın divşürüb daḥı gerinmek esnemek  
Çıtladub parmaklarını uzadub şıkmak revān

Bir ayakdan birine rāḥat için naql eylemek  
Hem rükū<sup>c</sup> uḡ gayırıda parmakların açmak ey cān

Hem kırā'atde eyā dōst biri de ta<sup>c</sup> cıldür  
Hem rükū<sup>c</sup> da arқа ve başın berāber itmek ey yār-ı cān

İ 125<sup>b</sup>

Hem yürümeğdür şalātda üç adım yāḥūd ziyād  
Her adımda tursa da ger olmaz ol maḡbūl olan

420 Līk eger bir <sup>c</sup>özr olursa olmaz ol mekrūh bil  
Çomadı dīnde ḥarac hīç luḡf idüb ol Müste<sup>c</sup> ān

Mā'il olmak hem kıyāmda sağ u sola ey aḥī  
Çamlayı üçden aşığa daḥı öldürmek hemān

417<sup>b</sup> “ey”, “i” şeklinde okunursa vezin bozukluğu giderilmiş olur.

418<sup>b</sup> “etmemek ey” çıkarılırsa vezin bozukluğu giderilmiş olur.

Hem anuñ defni kezālik hem daħı atmaq büzāk  
Hem daħı ħaffi çıķarmaķ az   amel ile ey cān

Çok   amel ile olursa bil olur fāsid namāz  
Gözle ādābı eyā dōst sen namāzda her zamān

Ṭıbi koķmak hem terevvūħ mirvaħa yā Őevb ile  
Ücden ednāda bulunsa oldu mekrūħ ey civān

425 İtse üç kez bunları bil fāsid olur ol namāz  
Bunları bir ħoŐca ħıfz it olma sen ez-gāfilān

Hem daħı ta   yīn-i sūre bir Őalāt iün müdām  
Zīrā ba   zen ba   zı üzre tafzīl olur bī-gümān

Sūreteyni cem   idüb hem ortada birin koķmak  
Rek   at-ı vāħidde ey dost oldu mekrūħ ol inan

Āyetüñ hem birisinden ħayrıyadur intiķāl  
Olsa daħı sūreler ger aralarında ey ħān

İ 126<sup>a</sup>

Hem mu’ahħar sūreyi taķdīm muķaddem üstüne  
Rek   ateynde daħı olsa oldu mekrūħ ey fülān

430 Daħı her bir rek   ada her sūrede hem tesmiye  
Hem bilā-   özrin Őabīyi oldu taħmīl ey mihān

  Āmdur işbu zıkr olanlar ħāŐı daħı on yedi  
Ya   nī kim ancaķ Őalātta bulunur bunlar hemān

422<sup>b</sup> “ey”, “i” Şeklinde okunursa vezin bozukluħu giderilmiş olur.

427<sup>b</sup> vāħidde ey dōst: vāħidde İ.

428<sup>b</sup> “ey”, “i” Şeklinde okunursa vezin bozukluħu giderilmiş olur.

Biri anuñ bil imāmuñ muntazır olmasıdur  
Hıfķ-ı na<sup>ç</sup> lına şalāta gelenüñ ey reh-revān

Hem ikinci rek<sup>ç</sup> atı taṭvıldür ūlā üstüne  
Bil kırā'atde eyā dōst ol dañı farzda hemān

Hem imām u muḳtedī itmek tevaḳḳuf fikr idüb  
Āyet-i raḥmetde dañı hem<sup>ç</sup> azābda ey civān

435 Münferide lık tevaḳḳuf farzdadur mekrūh olan  
Nāfilede oldı vüs<sup>ç</sup> at eylese itmez ziyān

Secde kılamak hem dañı dülbendi kevri üstüne  
Hem ricāl baṭnını ilşāk eylemek faḫzına hān

Hem dañı iki ḳolını yire baṣ itmek dañı  
Hem ḳamīş ü ṭaḳyesin geymek ḳıḳarmak her zamān

Hem şalātı eylemek taṭvıl şehā olan imām  
Şöyle kim ḳavm üzre ol eşḳal gele ey yār-ı cān

Hem şalātı ide taḫfif ḳavminüñ ecli için  
Feth için hem ḳavmini ilcā ide ḫazır olsa ān

İ 126<sup>b</sup>

440 Ol zamān kim oḳuya ḳadricüzi ol imām  
Mekrūh olmaḳ andadur ilcā eyā dōst añla hān

Hem dañı cehr eylese gündüz nevāfilde velī  
Gice de cehr eylese mekrūh degüldür bil beyān

Āyet-i secde oḳumaḳ hem imām ihfāda pes

Kim meger okuya anı āhir-i sūrede ān

Hem sūr u hüzn için kılmān mükerrer āyeti  
Farz olan her bir namāzda kim meger   ozri olan

L k nev fil hem s nende olmadı mekr h ol  
Z r  vardur bu ikisinde [v ]s  at ey pehlev n

445 Farz olan rek  atda hem itmek m kerrer s reyi  
Yanların hem dirsegine ref  id b kılmak ey c n

Hem dağı terđ b   terh b  yeti vağt  gele  
Diye şadağa  ll hu ve Res l h uyan im ma ey h n

Hem bil -  ozrin  ayanmak h y ta y  direge  
Farzda hem dağı s nende hem nev filde bid n

 ř tam m oldu cem   an s yled m mekr hları  
Hem mub h t  da diňle ac ey  d st g ř-ı c n

G ř-ı c nla diňle ey d st nađř ola t  s nede  
K lub a  m l ola sin ğ ravza-i d r 'l-cin n

  127<sup>a</sup>

**F -Mub h ti'ř-şal t**

450 On bir evvelde ey d st sekizi    mdur vel   
Biri bakmak g z ucuyla y z  evirmedin hem n

   zr i n hem d zlemek secde yerin iki kere  
Hem ilan  katl i n c z'  d r şmek ey civ n

445<sup>b</sup> “ey”, “i” şeklinde okunursa vezin bozukluğu giderilmiş olur.

446<sup>b</sup>: vezin bozuk.

450<sup>a</sup> “evvelde”, “evvelinde” şeklinde okunursa vezin bozukluğu giderilmiş olur.

Hem derāhim yā denānīr olsa ağzında şehā  
Anı māni<sup>ç</sup> olmasa mesnūn kırā’atden hemān

Hem elinde olsa bir şey’ anı māni<sup>ç</sup> olmasa  
Secdeden yāhūd rükū<sup>ç</sup> dan ol mübāh oldu revān

Hem daḥı te’līfī üzre oḡumaḡ Qur’ānı hem  
Şevbini serpmek rükū<sup>ç</sup> da itmeye tā kim ziyān

455 Āḥirin bir sürenüñ hem oḡumaḡ bir rek<sup>ç</sup> ada  
Āḥir-i uḡrāyı daḥı ol birinde ey civān

Hāş olanda üç-durur diñle mubāḥātda anı  
Sūrei tekrār oḡumaḡ ol teṭavvu<sup>ç</sup> da hemān

Hem teṭavvu<sup>ç</sup> da dayanmaḡ ḥāyıṭa yā ġayrıya  
Özrsüz daḥı olursa ol mübāḥ oldu der-ān

Hem şalātında imām şekk eylese kıлмаḡ nazar  
Göz ucuyla ardına ḡalkar mı ḡalk yā ġayr-ı ān

Üşte bunlardur mubāḥāt bil şalāt içre şehā  
Müfsidātı da işit kim olasın ez-kāmilān

#### [Fī-Müfsidāti’ş-Şalāt]

İ 127<sup>b</sup> 460 Müfsidātı bil şalātuñ beş-durur<sup>ç</sup> ale’l-<sup>ç</sup> umūm  
Biri itmekdür tekellüm nās kelāmıyla ey cān

Nāimen yaḡzan vü<sup>ç</sup> amden sāhiyen az u keşīr  
Ger ḡaḡīḡat yāḡū ḡikmen cümlede ider ziyān

457<sup>b</sup> daḥı olursa: daḥı İ.

461<sup>b</sup> “ey”, “i” şeklinde okunursa vezin bozukluḡu giderilmiş olur.

Hem dağı đıđk eylemek hem dağı ikşār   amel  
Ger şalâtı olmasa ışlâğ i un ey nev-civân

Hem ferâyizden    z rs z birini terk eylemek  
İğtiyârsız da olursa ger kıra'ati hemân

Ya   n  şol kimse gibi kim bir iki rek   at kıla  
Oğumaya anda bir Şey' ola ol ez-gâfilân

465 Hem dağı kaşd-ı hadesd r m fsid n beşincisi  
Eyled m icmâl t  kim hıfz ide t lib olan

T lib ol   ilme ey  d st olasın mağb b-ı H   
C hil n h c yiri yoğdur olmaz ol Mevl  bulan

H tem-i m hr-i S leym ndur ey  d st   ilm-i Hađđ  
Tağınan ol m hri bulur   izzet-i her d  cih n

D v-i nefse g lib olur h km ider kalb iline  
Sebkat ider    bid nı bulur ol kenz-i nih n

### **Fi'l-Meşr     t**

Hem dağı bil sen ey  d st oldu meşr     t d rt  
Biri farzdur biri v cib biri s nnet b -g m n

İ 128<sup>a</sup> 470 Biri dağı m steğabdur ağa t bi   d r mub ğ  
Ağla ey d st s zler mi olma sen ez-g fil n

Gayr-ı meşr    iki nev   d r anı dağı ağla sen

462<sup>a</sup> eylemek hem: eylemek İ.

466<sup>b</sup> olmaz ol: olmaz İ.



Biri anuñdur muħarrem biri mekrũhdur ey cān

Mũfsid-i a<sup>ç</sup> māl daħı tābi<sup>ç</sup> -durur bu ikiye  
Sekkiz oldu cümlesi pes hıfz it anı ey civān

İdeyũm tafşıl bir bir idesin tā kim du<sup>ç</sup> ā  
Ĥayr-ı nās oldur k'ola ĥalkı nef<sup>ç</sup> i her zamān

**Farz** odur kim ola anda şübhesiz kaç<sup>ç</sup> ī delīl  
Ĥükmi anuñ işleyene bil şevābdur cāvidān

475 Terk iden görür <sup>ç</sup> iķābı olmasa <sup>ç</sup> özri eger  
Kāfir olur iden inkār bu-durur gerçek beyān

**Vācib** oldur ola şābit şübheli delīl ile  
Olmaya kaç<sup>ç</sup> ī eyā dōst ola zannı bā-gümān

Ĥükmi anuñ ĥükmi-i farzdur işlemekde ey aħī  
İ<sup>ç</sup> tiķādda kāfir olmaz fāsıķ olur tārikān

Cāhidi lākin đalāle nisbet olunur şehā  
Bulamaz ecr ü şevābı olmaz ol ez-<sup>ç</sup> ābidān

**Sũnnet** oldur kim aña oldu mūdāvim ol Resũl  
Bir iki kez gāhī terk itdi anı ancaķ hemān

İ 128<sup>b</sup> 480 Ĥükmi anuñ işleyene var-durur ecr ü şevāb  
Hem hüdāda terkine vardur <sup>ç</sup> iķāb itme gümān

Ol sũnen k'ola <sup>ç</sup> ibādātda aña dirler hüdā

471<sup>b</sup> “ey”, “i” şeklinde okunursa vezin bozukluğu giderilmiş olur.

473<sup>a</sup> ĥayr: aħyar İ.

Ėayrıya dirler zevāyid anda   itāb var hemān

**Müsteħab** dirler aņa kim ĥazret anı gāhıce  
İşledi gāh terk eyledi līkin sever sābık olan

Ėükmi anuņ işleyene var-durur ecr-i cemīl  
Tārikine yoğ   iķāb olmaz velī ecri bulan

**Hem mubāħ** dirler aņa kim terk-i ityānında   abd  
Oldı ey dōstum muħayyer ĥayrı yoğ lāzım olan

485 Ėükmi anuņ işlemede yoğ-durur cānā Őevāb  
Tārikine hem dağı yoğdur   iķāb budur beyān

**Hem muħarrem** ol-durur kim nehy’ anuņ Őābit ola  
Olmaya anda mu   ārıē ola kaç   ī bī-gümān

Ėükmi anuņ tārikine var-durur ecr-i cezīl  
İşleyene var   iķāb olur cehennemde muħān

Oldı istiħlāli anuņ küfr eyā dōst ęıl ĥazer  
Başduğı yiri gözetmek   āķile lāzım olan

**Hem daęı mekrūh** oldur nehyi mu   ārıē’ola  
Olmaya kaç   ī delīl zannı ola anda beyān

İ 129<sup>a</sup> 490 Ėükmi anuņ terk idene var-durur ey dōst Őevāb  
İşleyene hem   iķābuņ var-durur ĥavfi inan

Līk istiħlāli anuņ olmadı küfr ey dede

481<sup>b</sup> var: vardur İ, A.

482<sup>b</sup> “terk eyledi līkin”, “eyledi terk līk” Şeklinde okunursa vezin bozukluğu giderilmiş olur.

Çün şübütı olmadı kat'î delîl ile beyân

Pes gerekdür andan itmek 'ākile ğayet ħazer  
İmtihāndur işbu dünyā ğāfilān ider ziyān

**Müfsid** oldur naķş ide meşrū' olan a' māli hem  
Hükmi anuñ var ' iķāb kaşden idene ey civān

Sehv-ile idenlere yoķdur ' iķāb ey şehriyār  
Zirā ref' itdi bu ümmetden ħaķāyı Müste' ān

495 Hāmd aña oldur Kerīm kullarına luţfi ' aẓīm  
Umaruz ' afv-ı cerāyim eyleye luţf-ı nihān

#### **Fī-Esrāri's-Şalāt**

Eyledim ey dōst şalātuñ zāhir hükmin ' ayān  
Bātımindan daħı işit diyeyüm bir kaç beyān

Cümle şey'ün lübbidür maķbül olan hīc şübhesiz  
Nitekim ten cīfe olur olmaz-ısa anda cān

Cān eyā dōst şıdķ u ihlāş ' aşķ u sūz u derddür  
Olmaz-ısa bu ħışāl ger olmaduñ lübb ehli hān

Dāne-i bī-mağz eyā dōst gör virür mi hīc nihāl  
Beyza fāsıd olsa yavrı hīc olur mı andan ' ayān

İ 129<sup>b</sup> 500 Pes gerekdür çün namāza tūrasın fikr idesin  
Kime karşı tūrduñ ey dōst kim-durur kıble-i cān

493<sup>a</sup> müfsid oldur: oldur İ.

499<sup>b</sup> “andan ' ayān”, “and-' ayān” şeklinde okunursa vezin bozukluğu giderilmiş olur.

Hāzır ola alb ü cānu cānlaru cānı ile  
Gözleru nūr ile ola sinu ola gūl-sitān

Hīc bilūr misin eyā dōst kim-durur mubil saa  
Bile idu nie bir cānı virūrdu rāy-gān

Cānları hal iden oldur cānlara cān baı iden ol  
Rāzı-ı küll-i halāyık hālı-ı kevn ü mekān

Görmez ise anı sen gizlū degūl bir şey' aa  
Pes edeb gözle eyā dōst olma sen ez-gāfilān

505 Cān u dilden eyle ta zīm fikrūi cem eyleyūb  
Aıla tā kim hicāblar kef ola sırr-ı nihān

Ol-durur mi rāc-ı mü'min ol-durur urre-i uyūn  
Ol-durur Haa vesīle ol-durur dārū'l-emān<sup>510</sup>

Gāflet ile ger ılırsa olmaz ol mabūl-i Ha  
Yüzūe urur melekler eski evb gibi hemān

Yidi şey' lāzım alātda didiler ehl-i lebāb  
Tā alātu ola kāmīl aıla ebvāb-ı cān

Biridūr anu hūzū biri hūzūr-ı alb hem  
Biridūr daı tefehhūm biri ta zīm revān

İ 130<sup>a</sup> 510 Biri hem heybet birisi oldu hem anu recā  
Hem hāyā yedincisi görme amel Hadan utan

503<sup>ab</sup>,504<sup>ab</sup>: -M, -A; 503<sup>a</sup> “ol”, vezne göre fazla.

506<sup>a</sup> “urre-i uyūn”, “urre uyūn” şeklinde okunursa vezin bozukluu giderilmiş olur.

506<sup>b</sup>,507<sup>ab</sup>: adrini bilsen namazu olma gāfletle ılan // M, A.

Ger idersem bunları tafşil eyā dōst söz uzar  
‘Ākile yiter işāret anlamaz cāhil olan

### **Fī-Sırr-ı Ref<sup>c</sup> -i Yedeyni Fī’ş-Şalāt**

Hem daḥı ref<sup>c</sup> -i yedeynüñ sırrı budur yā İlāh  
Ellerüm tüt kııl ḥalāş baḥr-i ma<sup>c</sup> āşiden emān

Ḥubb-ı dāreyni şehā iki elümle arduma  
Atdum üş sensin murādum ğayrı yoķ ey Müste<sup>c</sup> ān

Çün didim *ıyyāke na<sup>c</sup> būd* ğayrıyı terk eyledüm  
Ekber ü a<sup>c</sup> zām kıatımda zāt-ı pāküñdür hemān

515 Kıulağa ref<sup>c</sup> -i yedeynüñ sırrı hem dimek olur  
Emrüñi sāmı<sup>c</sup> mucıbbem [sensin ekber] bī-gümān

### **Fī’r-Rükū<sup>c</sup>**

Hem rükū<sup>c</sup> da bu işāret var-durur kim ey aḥı  
Zahrumı kesr eyledim<sup>c</sup> işyān-ıla oldum muhān

Münkıatı<sup>c</sup> oldı cemı<sup>c</sup> an ḥıle vü tedbırlerüm  
Elüm al kıaldır beni sensin ğıyāş-ı dü-cihān

### **Fī’s-Sücūd**

Hem sücūdda var-durur işbu işāret daḥı bil  
Ḥāk-i pestim yoķ vücūdum sendedür varlık hemān

Ne olaydı ḥāk olaydum saña<sup>c</sup> işyān itmedin  
Süreyü rü-yı siyāhum geldüm üş yā Rab emān

### **Fī’l-Ka<sup>c</sup> de**

520 Hem işāret var-durur ey dōst teşehhüdde daḥı

Çapuña atdum cülüs yoğdur baña ğayrı mekân

İ 130<sup>b</sup>

İşbu yirden gitmezem <sup>ç</sup>afv itmeyince cürmimi  
Sen ıabül itmez iseñ kimdür viren ğayrı emân

Hem selâmda var işâret virdüğünde şağına  
Ey yemîn ehli size olsun selâm her vağt ü ân

Beni yâd idüğ du <sup>ç</sup>âda tâ size vâşıl olam  
Bula aĥvâlüm selâmet irişe reyĥân-ı cân

Çün şola vire selâmı dir eyâ ehl-i caĥîm  
Zî-ĥasâret baña kim ger sizlere olam revân

525 Eller in ref <sup>ç</sup>eyleyüb eyler du <sup>ç</sup>â ister meded  
İtmeye ehl-i şimâlden ide zi-aşĥâb-ı cinân<sup>21</sup>

Çoğ-durur dağı şalâtuğ sırları şerĥ olsa ger  
Söz uzar itmez taĥammül sâmi <sup>ç</sup>-i âĥir zamân

Lîk diyeyüm şol <sup>ç</sup>ameller kim ıatı elzem-durur  
İşleyen bulur sa <sup>ç</sup>âdet Ĥağğ ıatında câvidân

Cümleden tekbîr-i evvel ol imâm ile şehâ  
Çoğ-durur ğayet şevâbı idemez diller beyân

Hem dağı ba <sup>ç</sup>de'l-farîza otuz üçer kerre sen  
Tesbîĥ ü taĥmîd ü tekbîr oğı terk itme ey cân

530 Kim müdâvim olsa buña sebğat ider cümleyi

525<sup>b</sup> zi-aşĥâb: z'aşĥâb şeklinde okunursa vezin bozukluğı giderilmiş olur.

527<sup>ab</sup>,528<sup>ab</sup>: -M, -A.

529<sup>b</sup> "ey", "i" şeklinde okunursa vezin bozukluğı giderilmiş olur.

İremez aña şevābda eylese sa<sup>ç</sup> y ins ü cān

İ 131<sup>a</sup>

Hem dağı *seb<sup>ç</sup> ü'l-meşānī āyete'l-kürsī* vü hem  
*Şehide kuli'llāhümme* okı bul kenz-i nihān

Hem dağı vaqt-i şubħda söyleme dünyā sözün  
Sünnet-i şubħı kıl evde şonra mescide revān

Çünkü kılduğ farz-ı şubħı bil ğanīmet vaqtüñi  
Okı *Yāsīnī* dilersen şiddet-i mevtden emān

Okı hem müsebbe<sup>ç</sup> ātı sen kabīl-i şemsde  
Hem dağı ba<sup>ç</sup> de'l-<sup>ç</sup> aşr itme tekāsül ey civān

535 Kim anı terk itmese olur velīyyu'llāh ol  
Mevtden öñ görür cinānda yirini ol pehlevān

Hem dağı kim kılsa şubħı ba<sup>ç</sup> dehu şabr eylese  
Tā güneş toğsa yirinden olsa bir yire revān

Ba<sup>ç</sup> dehu itse kıyām vü kılsa dü rek<sup>ç</sup> at namāz  
Bir hac u<sup>ç</sup> umre şevābın bulur ol şeksiz ol ān

Bil o vaqtde zıkr-i Hakkıñ çok-durur hāşşiyyeti  
Cānuña cān katılır olur derūnuñ gül-sitān

Hem dağı kıl sen duħāyı anı terk itme şaķın  
Çok-durur anda fazīlet idemez diller beyān

540 Kim müdāvim olsa aña görmez ol faķr ü<sup>ç</sup> anā

531<sup>a</sup> vezin bozuk.

532<sup>b</sup>,533<sup>a</sup>: -M.

Açılır anuñ yüzine bil sekiz bāb-ı cinān

Hem daħı ƙable'z-zuhr ƙıl dördi hīc terk eyleme  
Cennet-i ħuld açılır raħmet saçılır ol zamān

İ 131<sup>b</sup>

Anı nār mess itmeye didi Resūl-i muħterem  
Nuƙkı anuñ vaħy-i Ĥaƙƙdur kendiden açmaz dehān

Hem daħı zuhruñ ōñunda dōrt ƙıl ey dōst sūnneti  
Çoƙdur anuñ da ōevābı diyemez anı lisān

Hem daħı ƙable'l-<sup>c</sup> aŝr dōrt sūnneti terk eyleme  
Çoƙ-durur ecri anuñ da virdi ħaber cānlara cān

545 Mağribūñ ōñunda hem altı ƙılırsañ sūnneti  
Elli yıllıƙ bil zūnūbuñ maħv olur didi o ħān

Hem daħı beyne'l-<sup>c</sup> iŝā'in ƙatı aħsen vaƙt-durur  
Eyle iħyā sen o vaƙti bulasın iħyā-i cān

Kim o vaƙtde ƙılsa kişi ger yigirmi rek<sup>c</sup> atı  
Cennet-i a<sup>c</sup> lāda yapa aña altundan mekān

Ĥıfz ide anı belādan ola emānında Ĥaƙuñ  
Çoƙ-durur luƭfi Ĥudānuñ eyleme ŝaƙın gümān

Hem daħı dōrder edā it yatsınuñ sūnnetlerin  
Bulasın iħyā ōevābın ŝubħa dek ey reh-revān

544<sup>b</sup> “cānlara cān”, “cāna cān” şeklinde okunursa vezin bozukluğu giderilmiş olur.

548<sup>a</sup> “emānında”, “emānda” şeklinde okunursa vezin bozukluğu giderilmiş olur.

549<sup>ab</sup>'den sonra: Hem daħı ƙable'l-menām terk eyleme vitri ŝaƙın

Kim meger ŝāħib-teheccūd olasın ey yāru cān // M 22a / beyit 2.



550 Hem daħı kıl sen teheccüd eyleme hıc terk anı  
Yol eri yolda gerekdür alamaz menzil yatan

On ikidür bil teheccüd dört-durur ednāsı hem  
Çok eken çok biçer ey dōst az eken ider ziyān

İ 132<sup>a</sup>

Hem daħı ba<sup>ç</sup> de'l-<sup>ç</sup> işā sen itme kelām dünyāyı  
Kālbüñi ider mükedder tutilur mir'āt-ı cān

Hem daħı sen ġāfil olma kıl şalāt-ı tesbīhi  
Kādir iseñ her gün eyle olma sen andan uşan

Çok-durur anuñ şevābı ger midād olsa bihār  
Yazamaz <sup>ç</sup> aşr-ı <sup>ç</sup> aşirin kātib olsa ins ü cān

555 Mā-taқaddüm zenblerüñ hem cümlesi mağfūr olur  
Kaşden ü sehven haţāen aşikārā vü nihān

Dört-durur rek<sup>ç</sup> atı anuñ hem onar tesbīh-durur  
Üç yüz olur ger <sup>ç</sup> idād olsa eyā şāh-ı cihān

Var-durur tafşīli bunuñ bul Meşābīhde anı  
Kim Nevāfil bābı içre oldı hażretten beyān

Hem daħı sen cum<sup>ç</sup> aya cümleden öñdin vara gör  
Zıll-ı <sup>ç</sup> arşda ola yirüñ cümlesinden kāmurān

Ol-durur haţac-ı mesākīn mü'minüñ ol <sup>ç</sup> ıydıdur  
Başma şaқın kimseyi eyle sükūt lağv itme hān

557<sup>ab</sup>'den sonra: Çok-durur aқvāl bunda kālī қо hāli gözet  
Ekeğör toħmı biçesin hıç eken itmez ziyān // A 14b / beyit 8.

560 Cum<sup> </sup> anuŒ farzını g zet eyleme sen terk anı  
Anı kim terk eylese olur anuŒ h li yaman

D rt  ıl evvel s nnetini Őnra daĒı d rt-durur  
İki de Őnra  ılarsaŒ m steĒabdur ey civ n

Hem daĒı  Ēir-i zuhrda d rt  ılarsaŒ h b-durur  
 ylen Œ yirine   yim olur ol didi mih n

İ 132b

 uslile  ıl cum<sup> </sup> ayı z r  ki s nnet ol-durur  
MaĒv olur bir hefte zenb Œ hem ziy de bil<sup> </sup> ay n

 ayrı vaĒtde de ey  d st  usle s r<sup> </sup> at eyle sen  
  n cen bet v Ēı<sup> </sup> ola t hir ol t rma bir  n

565 İctih d it  asl-i a<sup> </sup> z da  oma bir yiri huŒk  
Didi Ēazret kim cen bet her  ıl altında nih n

Ger cen bet v Ēı<sup> </sup> olsa ibtid   usl eyle hem  
Ba<sup> </sup> dehu gider  ıluŒ kes t rnaĒuŒ ey h b ben n

  nki  ılduŒ cum<sup> </sup> ayı  ıl fazl-ı SubĒ nı taleb  
Meclis-i va<sup> </sup> za v  zikre h zır ol bul t ze c n

S neĒi ider m nevver va<sup> </sup> z u Ēikmet s zleri  
B Ē-ı cennetd r o meclis olma sen andan  aĒan

Cum<sup> </sup> a g n kes t rnaĒuŒ diler iseŒ ecr-i Ēasen  
   ne v   oltuĒuŒı heftede bir kez h n u h n

560<sup>ab</sup>: -M, -A.

567<sup>ab</sup>,568<sup>ab</sup>: -M, -A.

570 T̄ib ile hem ol muḳayyed gül gibi dāyim ḳoḳun  
Olma ey dōst sen m̄levves ḳoḳmasun aḡzuḡ duḡān

Kim eziyyet bulunur bed ḳoḡuda ḡayre ṣaḳın  
Eyleyen ḡayre eziyyet bulamaz nārdan emān

Ḳoḳudur cümle libāsuḡ ḡalka idersin cefā  
Mü'mine lāyık degül ola ḡidā ḳara duḡān

Bu lisānuḡdur ḳalem āb-ı dehānuḡ hem midād  
Defterüḡ ḳoḳmuş m̄levves Ḥaḳḳa gider bī-gümān

İ 133<sup>a</sup>

Aḡzuḡuz Ḳur'ān yolıdur pāk idüḡ didi Resül  
Oḳuya bāb-ı sivākı gör nedür anda beyān

575 Arama ruḡṣat anuḡ-çün eyleme fetvā ṭaleb  
Kendinuḡ ḡabṣine ṣāhid girü kendidür hemān

Yapraḡa itme naḡar ḳara duḡānı gör aḡī  
Taḳlīdi terk it <sup>ç</sup> avāma ḡayet idersin ziyān

572<sup>ab</sup>: -A.

572<sup>ab</sup>'den sonra: Bu sözüme olma rencür ḡaḳḳ söz ey dōst acıdur  
Eyle inṣāf kendüḡ ey dōst olma hemçün eblehān  
Fer<sup>ç</sup>-i nārdur çün duḡān <sup>ç</sup> āḳil olan andan ḳaçar  
Olmasa cinsiyyet ey yār anı sevmezdi içen  
Bunda vardur bir daḳıḳ sır keṣfi cā'iz olmadı  
Ṣuḡa kim ola hidāyet Ḥaḳḳ ider aḡa <sup>ç</sup> ayān // M 22<sup>b</sup> / beyit 9-11; A 14<sup>b</sup> / beyit 19-  
21.

573<sup>ab</sup>'den sonra: Ḳabre girdikde eyā dōst çözüdür a<sup>ç</sup> zālaruḡ  
Kefenüḡ ider m̄levves ser ü burnuḡdan aḳan  
Āh meded nice virürsin sen su'āli ol zamān  
Ḳoḳudur ḳabrüḡ içini aḡzuḡ içinden çıkan // M 22<sup>b</sup>/ beyit 13, 23<sup>a</sup>/beyit 1; A 15<sup>a</sup> /  
beyit 2-3.

574<sup>ab</sup>: -M, -A.

576<sup>ab</sup>'den sonra: Mekr-i Ḥaḳ çeṣmüḡi örtmüş eylemiş nārı ḡidāḡ  
Ol ṣıfāt-ı düzaḡıdür nār yimez ehl-i cinān  
Yoḳ-durur ey dōst cinānda nār u derd ü mühmelāt  
Ṭayyib ü ṭāhir olandur hem aḡa dāḡil olan  
Ve siyābeke fetāhhir ayetini hem oḳuya  
Hem oḳu ve'r-rücze fehcur ayetin aḡla beyān // M 23<sup>a</sup> / beyit 4-6; A 15<sup>a</sup> / beyit 6-  
8.

Çok-durur anuñ ziyānı söyler isem söz uzar  
° Āķile besdür işāret ķurtılır anı ķoyan

Terk it anı it ğıdāñı zıkr-i ĥayy-ı lā-yezāl  
Göbegüñ müşg-ile ıolsun çün Ĥotende āhūvān

Nola ĥāşıl mühmelātdan fikr ide bir şonunı  
Kendünĵi esirge ey dōst olmasun ĥālün yaman

580 Zākır ol dāyim Ĥudāyı eyle istiġfārı kār  
Bā-ĥuşuş vaķt-i seĥerde derd-ile eyle fiġān

Bil o vaķtde ° arş-ı Raĥmāndan nesīm-i yār eser  
Kime kim itse işābet olur ol Mevlā bulan

Uyuma vaķt-i seĥerde uyuyan olur faķır  
Aġlamaz rüz-ı ĥaşırde Ĥaķķ için uyumayan

Yaķaza oldı ĥayātun nevmdür ġüyā memāt  
Dāĥil it mevtden ĥayāta bul felāĥ itme ziyān

İ 133b

Dört giceyi uyuma sen tā bula ķalbün ĥayāt  
Recebün evvel gicesi nişf-ı Şa° bān ey civān

585 Biri daĥı leyle-i fıtr u biri ađĥā-durur  
Kim bu dōrdi eylese iĥyā bulur revĥ-i cenān

Hem biri şordı Resüle ķanġı vaķtdür ki ol

---

577<sup>ab</sup>den sonra: Zāĥirün pāk olmayınca bātınun olmaz laĥıf  
Te°vılün nefis te°vılidür ĥaķķı ġör ĥaķķa inan  
Olmaz ol misvāk eyā dōst lüle-i zaķķūmdur ol  
Āteşin içinden aķar zāĥiren şekli duĥān // M 23<sup>a</sup> / beyit 8-9; A 15<sup>a</sup> / beyit 10-11.

Pek kabül ola du<sup>‘</sup>ā anda fedā yoluña cān

Didi ki her gicenüñ āhirinüñ cevfidür ol  
Hem dağı her bir namāzuñ şoñıdur itme gümān

Şehr-i şavma kıl ri<sup>‘</sup>āyet şavmı anuñ farz-durur  
Şāyim ol her<sup>‘</sup>uzvuñ eyle giceler kâ'im hemān

Yılda bir kerre gelür çün ğayrı işüñ eyle terk  
Ođı Qur'ān gice gündüz nūra ğarķ ol ey civān

590 Hūylaruñı eyle tebdil aħsen-i hulķ ehli ol  
Loķmañı eyle helāl hem sırr-ı şavm ola<sup>‘</sup> ayān

Ğıybet ü fazla kelāmdan hem hāzer kıl ey aħī  
Giderür şavmuñ şevābın kalbünji ider vīrān

İder iseñ yañılıb ger eyle istiĝfārı tīz  
Çünki yırtduñ şevb-i şavmı yama anuñla hemān

Nıyyeti aħşāmdan eyle hem saħūrı itme terk  
Çok-durur hāşşıyyeti söyler isem uzar beyān

İ 134<sup>a</sup>

Hem terāvīhi eyā dōst olma tārik ķo kesel  
Çüst ü çāpük ol bu yolda olma kārbandan ķalan

595 Çünki rahmetdür cemā<sup>‘</sup> at<sup>‘</sup> aķlı cem<sup>‘</sup> it aña kac  
Ardda ķalma gir ķaķāra soñra idersin ziyān

Gicesinüñ her birinde leyle-i ķadri gözet

589<sup>ab</sup>,590<sup>ab</sup>:

Oğı Qur'ānı hem anda cümle kārı terk idüb  
Loķmañı eyle helāl tā sırr-ı şavm ola<sup>‘</sup> ayān // M, A.

Bā-ḥuşūş ʿ aşr-ı aḥīrde olma gāfil ey civān

Her gice kı1 iki rekʿ at üçer ihlāşla şalāt  
Leyle-i kadrün şevābın bulur anı işleyen

Hem daḥı ʿ aşr-ı aḥīrde iʿ tikāfi itme terk  
Sünnet-i ḥazretdür ol ider anı aḥa uyan

Ara anuḡ teklerinde leyle-i kadrı gözet  
Bī-kıyās bulur şevābı ol gice uyumayan

600 Kı1 namāz-ı kadrı ey dōst tā ola kadrün yüce  
Yüz koyan dergāh-ı Ḥaḡḡa itmez ziyān itme gümān

Hem daḥı terk itme zayıf ol saḡī ol ayda pek  
Nān bulur nāna kıyan u cān bulur cāna kıyan

Didi ḥazret şāyimünḡ fıtrına olsa kim sebeb  
Bula anuḡ şavmı gibi ol daḥı ecri hemān

Kim tıyursa ḡarnını bir şāyimünḡ luḡ eylese  
İçe ḡavzumdan şarābı bula her derdden emān

İ 134<sup>b</sup>

Hem daḥı dört şeyi anda çok idün didi Resūl  
Biri tevḡīd biri istiḡfār müdām her vaḡt ü ān

605 Biri hem cennet suʿāli biri hem nārdan ʿ atāḡ  
İşbu dörde ol mülāzım bulasın fazl-ı kerān

599<sup>ab</sup>den sonra: Hem ḡanīmet bil duʿāyı vaḡt-i iftārda aḡī

Saḡa senden bil yaḡın olur o vaḡtde Müsteʿān // M 24a / beyit 2; A 15<sup>b</sup> / beyit 9.

597<sup>ab</sup>,599<sup>ab</sup>,600<sup>ab</sup>: -M, -A; 600<sup>b</sup> “itmez ziyān itme gümān”, “nitekim itmez ziyān” şeklinde okunursa vezin bozukluḡu giderilmiş olur.

602<sup>ab</sup>,603<sup>ab</sup>: -M.

Ḳadr-i şavmı perk bil ey dōst gāyet anı ḥāfız ol  
Aczūme yoḳdur nihāyet idemez diller beyān

Didi Ḥaḳḳ *eş-şavmu lī ve ene eczī bihi*  
Çün cezāyı ol ider n’olmaḳ gerek anla ey cān

Çoḳ-durur esrār şavmda eyle cehd kim keşf ola  
Sinūn ola bāḡ-ı ḳudsī ḳoḳa verd ü erguvān

Çünki tutduḡ şavmı ey dōst fiṭre sen eyle edā  
Nışf-ı şā<sup>607</sup> buḡday yāḥūd semeni lāzım olan

610 Nışf-ı şā<sup>607</sup> beşyüz diremdür hem yigirmi ey aḡī  
Mūsire vācib velīkin eylemez viren ziyān

Zīre kim buyurdu ḥāzret kim ider ise edā  
<sup>611</sup>Arz olur şavmı Ḥudāya olur ḳabūle iḳtirān

Vaḳti yevm-i <sup>608</sup>ıyd-durur fecrūn ṭulū<sup>609</sup> unda velī  
Virür iseḡ ger muḳaddem müsteḥabdur perk inan

Yevm-i <sup>610</sup>ıydde hem namāzı ḡusl ile eyle edā  
Bu-durur sūnnet eyā dōst itme sūnnetden ḳaçan

İ 135<sup>a</sup>

Hem daḡı ekl eyle bir şey<sup>611</sup> çün namāza ḳıḳasın  
<sup>612</sup>ıyd-ı aḡḥāda velīkin <sup>613</sup>aksidür lāzım olan

615 Eyle tekbīr hem muşallāya giderken yolda sen  
Ḥafiyeten <sup>614</sup>ıyd-ı fiṭrda cehr-ile aḡḥāda hān

607<sup>b</sup>“ey”, “i” şeklinde okunursa vezin bozukluğu giderilmiş olur.

611<sup>b</sup>: “Ḥudāya”, “Ḥudā” şeklinde okunursa vezin bozukluğu giderilmiş olur.

Rabbüñi zıkr itmede ‘ār itme halkdan ey aḥī  
Ol münāfiḳ meşrebidür şaḳım idersin ziyān

Yevm-i ‘ıydde lehv ü lu‘be olma meşğül ḳıl ḫazer  
Ḳıl ziyāret dōstlaruñı it seḫā ey yār-ı cān

Eyleyem saña şalāt-ı ‘ıydı ey dōstum beyān  
Zīrā kim yılda gelür ol unudur ba‘zı civān

İ‘lem inne şalāte’l-‘ıydı vācibetün ‘alā men yecibe ‘aleyhi’l-cum‘atu  
felyükebbir tekbirete’l-iḫrāmi şümme yeḫā‘u yedeysi taḫte sürettehi ve  
yüsennī şümme yükebbiri şelaşi tekbīrātin yuḫşilehu beyne külli tekbīreteyni  
bi-sektit ḳadre şelaşi tesbīḫāti ve yerfe‘u yedeysi ‘inde külli tekbīretin  
minhünne ve yursiliumā fi’l-işneyn şümme yeḫā‘uhumā ba‘de’s-şālīseti  
ve yeḫra’u’l-fātiḫati ve süreten kemā fi’l-cum‘ati şümme yükebbiru ve  
yerke‘u fe-izā ḳāme ilā’r-rek‘ati’s-şāniyeti yebtedi’ bi’l-ḳırā’ati şümme  
yükebbiru ba‘deḫā şelaşe tekbīrātin ‘alā hey’eti’t-tekbīrāti’l-ülā şümme  
yükebbiru ve yerke‘u fe’z-zevāyidu fi-rek‘atin şelaşe ve’l-ḳırā’atü fi’l-ülā  
ba‘de’t-tekbīr ve fi’s-şāniyeti ḳableh hazā keyfiyetü’s-şalāte

İ 135<sup>b</sup> ‘inde ‘ulemā’ine kemā fi Şerḫü’l-Münyeh li-İbrāhīmi’l-Ḥalebī ve ḡayrihi

Ehl-i taḫḳīḳ didiler kim mü’minüñ beş ‘ıydı var  
Biri ol gün kim aña yazılmaya zenb ü ziyān

620 Birisi daḫı o gün kim ḫatm ola imān ile  
Aşl-ı bayram işbu gündür luḫf ide ol Müste‘ān

Hem üçüncisi şırātı giçe āsānlıkla ol  
Ḳurtula nār-ı caḫīmden bula şiddetden emān

Ol-durur dördünci ‘ıyd kim cennete dāḫil ola

615<sup>ab</sup>,616<sup>ab</sup>: -M.



Dürr ü mercân la' l ü yâkût kaşr ola aña mekân

Hem beşinci 'ıyd eyâ dōst ol cemālu'llāhdur  
Yâ İllāhî kı l müyesser eyle fazl-ı bî-kerân

İster-iseñ işbu 'ıydi pes sivādan şāyim ol  
Eyle sa' y ü ictihādı nefşüğe virme emān

625 Sitte-i şevvāli dağı tut kaçurma bul şevāb  
Bir yılun şavmı gibi ecri bulur anı tutan

Hem dağı her ayda üç gün şāyim olsa bir kişi  
Ol ayı tutmuş gibidir cümleten itme gümān

Bā-ħuşuş eyyām-ı biyzi şāyim olsa bir ehad  
Ol kadar vardur şevābı idemez diller beyān

On üçü on dördü on beş gūnidür her ayun ol  
Bunları şāyim olandur ekşer-i ehl-i cinān

İ 136<sup>a</sup>

Hem dağı zî'l-ħiccenün 'aşr evvelin gāyet gözet  
Hācılar gibi şevāba irişür şāyim olan

630 'Arefe gün şāyim olsa biñ günün şavmın bulur  
Böyle buyurdu ħadīşde ol Resül-i ins ü cān

Eylese bir kerre tehlīl işbu günlerde didi  
Olamaz aña mu' ādil veznde heft āsumān

Eyle adħıyye şehā kim ol fedādur nefşüğe  
Binüb aña sen şırātı geçisersin bî-gümān

---

630<sup>ab</sup>: -M, -A.

Çünkü bismi'llāh diyesin zebḥ için ey yol eri  
Ġayri bir söz dimedin kes başını aqsun o an

atre-i ūlāda cümle zenblerün heb maḥv olur  
Sen olasın cümleden öñ cennet-i   adne revān

635 Şorar-ısañ vaqtını ba  d-ı şalāt-ı  ıyddur  
Naḥr günü hem daḥı ūc gün-durur cāyız olan

Ūc bölük ıl laḥmını eyle taşadduḡ birini  
Birini zayfuḡ için birin zaḥıre ey fülān

Bu-durur sünnet velıkin cümlesin bezl eylesün  
Sebkat idersin cemı  i pehlevānsın pehlevān

Sünnet olan ol gün anuḡ laḥmını yimek-durur  
Yimedın bir şey'i aşlā tā seḥerden ey civān

Msire vācib-durur ġayriye oldı müsteḥab  
Eylemek urbān velıkin ıl ḥazer alma yayan

İ 136<sup>b</sup> 640 Şorar-ısañ ger şıfātından anuḡ esmen gerek  
Sālim ola her yeri anı begene her gören

Gş u dmminden şlş ger olsa maḡt  yok zarar  
Hem daḥı boynuzı anuḡ olsa aşlından nihān

Biri urbān itmese lākin darısı olusı  
Eylese altun taşadduḡ bulamaz zebḥ ecrin ān

641<sup>ab</sup>'den sonra: Olsa hem ḥışşı eyā dst ya  nı ḥādim olsa ger  
Hem daḥı mecnn olursa oldı cāyız ey pehlevān // M 25<sup>b</sup> / beyit 7.

Var-durur ba'zı amel kim eylese anı kişi  
Nāfile ḥaccın şevābın bulur ol şeksiz inan

Bir kaçın anuḡ diyeyüm yādigār olsun saḡa  
Kıl amel lākin işidüb olma sen andan kaçan

645 Kılsa şubḡı bir kişi andan tevaḡkuf eylese  
Zākir olsa Rabbini toḡunca tā şems-i cihān

Ba' dehu kılsa dü rek' at yāḡū dört rek' at namāz  
Bir ḡac u'umre şevābın bulur ol kāmil ol ān

Hem daḡı meşy eylemek bir mü'minüḡ ḡacāt-çün  
Vālideyne hem daḡı birr eylemek ey pehlevān

Hem cemā'atle işāyı eylemek ey dōst edā  
Hem şalāt-ı cum'aya ḡusl eyleyüb olmaḡ revān

Bunlaruḡ her birisinde var-durur bir ḡac şevāb  
Ka'bei yapmaḡ dilersenḡ yab göḡül olma yıḡan

650 Bir göḡül yapsaḡ hezārān ḡac şevābı var-durur  
Kim göḡül Allāḡ evidür andadur kenz-i nihān

İ 137<sup>a</sup>

Bilmedüḡ sen seni līkin ey dirīḡā ey dirīḡ  
Aḡla iḡle kıl tazarru' luḡf ide tā Müste'ān

Hem daḡı bilmek gerek kim farz-durur ḡac mūsire  
Eylese terk anı olur ḡaḡḡ katında pek muḡān

652<sup>ab</sup>'den sonra: Vācib olur bil' azāb aḡa gerekdür pes ḡazer  
Neyler ol mālı kişi kim eyleye nārı mekān // M 26<sup>a</sup> / beyit 7.

Dünyevî mîrâşuñ olsa anda biñ cān-ıla tîz  
Şedd-i raḥl idüb giderdün Ğ özri terk idüb hemān

Bā-ḥuşuş mîrâş-ı cümle enbiyā heb andadur  
Hem daḥı ravza-i Resûl muḥterem faḥr-ı cihān

655 Ḥayf-durur şol kimseye kim gele dünyā evine  
Görmeye ol yerleri ancaḳ murādı ola nān

Ḥacc-ı şūrî anda ise ḥacc-ı bâḥın sendedür  
Ġāfil olma Ğ arş-ı Raḥmān sendedür gizlü nihān

Şāḥibini ister-iseñ saña sendendür yaḳın  
Ac gözün uyar cānuñ bulmaz anı dünyā ḳovan

Söyler-isem sırr-ı ḥaccı söz uzar ḡāyet velî  
Oḳı tafşilin dilerseñ sîne şerḥinde beyān

Ya Ğ nî şerḥ it sîneñi ac bāb-ı ḳalbi zıkr-ile  
Bulasın bir ḥāleti kim diyemez anı zebān

660 Hem daḥı şehr-i muḥarrem ḡayet ulu ay-durur  
Şāyim ol evvel ḡünün çün yıl başıdur ey civān

İ 137<sup>b</sup>

Evvelinden on ḡünüñ şavmı ve yāḥūd cümlesi  
Çoḳ fażîlet var-durur yazamaz anı ins ü cān

655<sup>ab</sup>den sonra: Ola ḳorḳan çün zen ey dōst himmetün eyle bülend  
Ol-durur rezzāḳ-ı Ğ ālem oldur viren oldur alan // M 26<sup>a</sup> / beyit 11.

659<sup>ab</sup>: -M.

661<sup>ab</sup>den sonra: Kim eḥādişde geldi her kim tuta zi'l-ḥicce şonuñ  
Hem daḥı şehr-i muḥarrem evvelin ey yāru cān  
Şavm ile ḥatm itmiş olur ol çıkan yılı ol er  
Şavm ile hem başlamış olur giren yılı o cān  
Şā'im olmuş gibi olur ol iki yılı şehā

Hem   a ur  g nini  a ın yime hıfz eyle perk  
Yimez ol g nde vuh  -ı k h u  ahr   h v n

S nnet-i  sl mdan oldu a a ta   z m eylemek  
On iki peygambere ol g nde H k  itdi  is n

Pi ur b ba   zı ta    mı eylemek it    m o g n  
Gelecek yıla varınca berek t olur ey c n

665  ok ulular eylemi d r tecr be anı  ah h  
 un ekend r ma  ul alan dinleme gayriyi h n

 ok-durur ol g nde ey d st i leyecek h b   amel  
Taf ilini ister-ise   er -i  ir   ada bey n

C mleden itmek ta adduk  ıla-i ra m eylemek  
Hem da ı on ki iye virmek sel m ey ho  de n

Hem yetimi o samak hem n sa ta   z m eylemek  
Hem mar z ger var-ısa itmek   iy det ey civ n

Giyd r b   ury nları hem olmak mu afih d st-ıla  
 ki ki i beynini  ul  eylemek ey y r-ı c n

670 Hem da ı yoldan ez yı  aldırub def   eylemek  
Hem cen ze var-ısa h zır olub olmak rev n

---

 afr olur c mle g n hı bulur ol lu f-ı nih n  
Hem mu arrem ayınu  evvel gicesin uyuma  
Eyle ihy  kıl tazarru   b yle gelmi d r bey n  
H zret o gice H d dan  mmetin itdi ric   
H k  te    l  itdi va   de virdi  te den em n // M 26<sup>b</sup> / beyit 3-7.

663<sup>a</sup> a a: ol g ne  .

664<sup>b</sup> “ey”, “i”  eklinde okunursa vezin bozuklu u giderilmi  olur.

669<sup>a</sup>: “hem”, vezne g re fazla.

İ 138<sup>a</sup>

Hem dađı ğusl eylemek ol günde ğāyet ħūb-durur  
Hem dağı meclis-i zikre ħāzır olmağ ey civān

Her birinde bunlaruğ vardur eĥādīs ey aĥī  
Ger sa'ādet ister isenđ ħıl 'amel itme ğümān

Dime hem Őehr-i Őafer sen Őūm-durur perĥīz gerek  
Őūm o ğündür kim idesin anda sen cürmi hemān

Nehy olubdur kim tıyere mü'mine lāyık deĝül  
Mü'mine lāyık tevekkül Ĥaĥĥa itmemek ğümān

675 On ikinci gicesi hem bil rebī'ü'l-evvelüğ  
Māh-ı kevneynüğ cihāna tođduĝudur hem çü cān

Kim sevinse anuğ-ıla olsa cānı pür-sürür  
Őād idüb Allāh anı vire cinānda ĥoŐ mekān

Hem receb ayı eyā dōst Şehr-i a'zamdur ħatı  
Çok ĥadīs gelmiş-durur fazlında anuğ bī-ĝümān

Didi vardur cennet iäre bir 'azīm nehr-i laťif  
Ta'ımı Őekkerden elezdür ħoĥusu müŐgdür hemān

Levni hem südden beyāzıdur Őelciden ebreddür ħatı  
İärer anı ol recebde bir ğünün Őāyim olan

680 Hem dağı ħabruđ 'azābın ğörmeye Őāyim anı  
Cennete hemçün 'arūsān 'izz'ile ola revān

667<sup>ab</sup>-672<sup>ab</sup>: -M, -A.

672<sup>ab</sup>'den sonra: Hem dağı Şehr-i muĥarrem Őavmınuđ her bir ğünü  
Bir yılıuğ Şavmı ğibidür didi ol ğüne emān // M 27<sup>a</sup> / beyit 1; A 17<sup>a</sup> / beyit 21.

İ 138<sup>b</sup>

Uyuma evvel gicesin var-dur anda çok şevāb  
Ağlamaz yevm-i haşirde Hakk için uyumayan

Evvel-i cum<sup>ç</sup> a gicesi kim reğāyibdür adı  
Rağbet ider ol giceye cümle ehl-i āsumān

Kılsa kim beyne'l-<sup>ç</sup> işā'in on iki rek<sup>ç</sup> at namāz  
Müşg-ile kabri tolısar bula vahşetden emān

Var-durur tafşīli bunun anı Minhācda ara  
Gül diken gül kōklar āhir dikmeyen ider ziyān

685 Hem yigirmi yedisinde leyle-i Mi<sup>ç</sup> rācdur  
Sever ol fahr-ı cihānuñ vaqtlerin ümmet olan

Mā-ḥaşal şehr-i recebden gāfil olma şāyim ol  
Tevbe kııl cümle günāha bu-durur elzem olan

Ek<sup>ç</sup> amel toḥmun recebde şehr-i şa<sup>ç</sup> bānda şuvar  
Çeşme-i çeşmünden eşki seyl gibi eyle revān

Biçesin tā şehr-i şavmda irişe maḥşüller  
Bulasın rūḥānī zevkler ola kalbün gül-sitān

İtmez-iseñ böyle ey dōst kande bulasın şafā  
Sırr-ı şavmdan yiyemezsin hīc şemer ey ehl-i nān

690 Şehr-i şa<sup>ç</sup> bān hem mu<sup>ç</sup> azzam ay-durur āgāh ol  
İki ayuñ ortasında kenz gibi olmuş nihān

İ 139<sup>a</sup>

Ekşeri şāyim olu[r]dı bu ayı şāh-ı rūsül

Dir idi a' māl bu ayda ' arz olur Ḥaḫḫa revān

Şāyim olsa işbu ayda bir günü bir kimse ger  
Nār anı mess itmeye ola yiri dār-ı cinān

Yūsufuñ ḫüsni gibi ḫüsni ola yevmü't-tenād  
Ola mümtāz mü'mininde nitekim şems-i cihān

Ola şāyim üç gün ol bula rızā-yı ekberi  
Böyle buyurdi ḫadīse ol ḫabīb-i Müste' ān

695 On beşinci gicesi leyle-i berātdur anuñ  
Mü'mine nārdan berāt līk şaḫīye hem ' aks-i ān

Ol gice dünyā gögüne berḫ urub envār-ı Hū  
Şubḫa dek ider nidā kim ḫanı bir ḫācet uman

Eyle iḫyā ol giceyi ağla iñle şubḫa dek  
Yalvar ol Şubḫāna kim oldur yazan oldur bozan

Leyle-i taḫdīr-durur o gice iste ḫācetüñ  
Yegreki ḫācetlerüñ iste rızāsın her zamān

İşbu ayda hem daḫı kıl tevḫīdi çok çok sen  
Hem şalāt eyle Resülün rūḫına her vaḫt ü ān

700 Böyle gelmişdür ḫaberde var-durur bī-ḫadd şevāb  
Söz tutar ' āḫil olanlar cāhilün kārı gümān

İ 139<sup>b</sup>

**Fī'z-Zekāt ve't-Taşadduḫ**

Ḳıl taşadduḫ hem bu günlerde ekeḡör bürr-i birr

694<sup>ab</sup>: -M, -A.



Tā ola ecrün muzā<sup>‘</sup> af biçesin taḥl-ı kerān

Bā-ḥuşūşā kim zekāt hem farz-durur müsirlere  
Müsir iseñ vir zekātı bulmaḡ isterseñ emān

Virmez iseñ ger zekātı māluñ olur cümle nār  
Olasın ġāyet mu<sup>‘</sup> azzab ḥālün olur pek yaman

Hem şalātuñ daḥı maḡbūl itmeye aşlā Ḥudā  
Fikr ide ḥālün nic’ola el-emān yā Rab emān

705 Zerre miḡdārı taşadduḡ ider iseñ bulasın  
İtmeye zāyi<sup>‘</sup> o Subḥān ola saña sāye-bān

İylügi sen ḡoma elden dā’imā eyle seḥā  
Ḥaḡḡ sever ehl-i seḥāyı olsa da ez-<sup>‘</sup> āşiyān

Görme misin ekmese kes hīc biçer mi ḥāşılı  
Ġāfil olan vaḡt-i geştde çoḡ ziyān ider ziyān

### **Fī-Ḥuḡūḡı’l-Vālideyn**

Vālideyne ḡıl ri<sup>‘</sup> āyet ḥaḡların ġāyet gözet  
<sup>‘</sup> Āḡḡ olan bulmaz cinānuñ reng ü büyundan nişān

Olsa <sup>‘</sup> āşī ger Ḥudāya līk anlara muḡī<sup>‘</sup>  
Anı yaza ehl-i birrden vire āteşden emān

710 Ger muḡī<sup>‘</sup> olsa Ḥudāya anlara itse ezā  
Yazar anı <sup>‘</sup> āşiyāndan böyle dir faḡr-ı cihān

İ 140<sup>a</sup>

Egri baḡsa yüzlerine <sup>‘</sup> āḡ olur meyl ol veled

Gülse lâkin yüzlerine ol olur ehl-i cinân

### **Akrabāya Terahhüm ve Şıla-i Raḥm**

Hem daḥı kıl akrabāya şefkat ü luḥf u kerem  
Şıla-i raḥm it eyā dōst rızkuḥ ola bī-kerân

Şefkat iden akrabāya vüs<sup>ˆ</sup>at-i rızka irer  
<sup>ˆ</sup>Ömri olur hem ziyāde böyle dir ol cāna cān

### **Yetīme ve Ğayriye İḥsān**

Hem yetīme eyle iḥsān kıl kerem yap ḥātırın  
Kim yetīmi ağladursa dıtrer<sup>ˆ</sup>arş-ı āsumān

715 Didi ḥazret olsa sâ<sup>ˆ</sup>[y] ḥul<sup>ˆ</sup>avrata miskīnlere  
Ol mücāhidler şevābın bulısar itme gümān

Hem daḥı gündüz şıyām u gice ḳāyim ecrini  
Bula dāyim ol kişi luḥf ide aḥa Müste<sup>ˆ</sup>ān

Olma ğāfil bu ticāretten ğanīmet bil bunı  
Şavılır bāzār ey dōst bil ecel virmez emān

### **Fī't-Terahhüm**

Cümleye eyle terahhüm ger şığār u ger kibār  
Sever ol Allāh raḥīmi işle anı her zamān

Kemlige eylükler eyle ol-durur efḍal<sup>ˆ</sup>amel  
Yoḥsa her kes eylüge eylügi ider bī-gümān

### **Fī-Ḥaḳki'l-Civār**

---

711<sup>ab</sup>: -M, -A.

715<sup>ab</sup>-717<sup>ab</sup>: -M, -A.

720 Hem dahı ھاqq-ı civārı kıl ri<sup>c</sup> āyet pek katı  
Ĝāyet ulu ھاqq-durur ol oñmaz ol ھاqqı yıkan

Hem buħār-ı kıdruñ ile eyleme cāre ezā  
Tatdur aña ne pişürseñ gözle ħālin her zamān

İ 140<sup>b</sup>

Bir kişiyeye yiten ey dōst ikiye üçe yiter  
Baħlı terk it bul şevābı ol-durur saña kalan

Şağ u şoldan pīş ü pesden kırk eve dek cārdur  
Şorılır yevm-i kıyāmda ĝāfil olma ey fülān

Ac yatsa koñşulukda birisi ger bir gice  
Şorıla koñşısı andan ola mu<sup>c</sup> azzeb hemān

#### **Fī't-Tevāzu<sup>c</sup> ve Terki't-Tekebbür**

725 Kıl tevāzu<sup>c</sup> müslimīne ko tekebbür fi<sup>c</sup> lini  
Zerre olsa ger tekebbür ħālidür anuñ yaman

Mü'min oldur kim kamudan kendüyi ednā bile  
Şular ey dōst görme misin alçağa olur revān

Raħmet-i ھاqqı dilersenñ dāyimā eyle ħuzū<sup>c</sup>  
Münkesir kalbün katında bul beni didi hemān

#### **Fī's-Selām**

İhtiyāra eyle ta<sup>c</sup> zīm hem teraħħum aşğara  
Hem selāmuñ eyle ifşā dāyimā olma uşan

İbtidā sen vir selāmı eyle ceħd bul çok selām  
<sup>c</sup> İzzetün olur ziyāde heb sever pīr ü civān

723<sup>ab</sup>,724<sup>ab</sup>: -A; 724<sup>b</sup> hemān: ey civān İ.

### Fî'l-Muşāfahat

730 Ol muşāfiḥ dōstlaruḅla yūzūḅi eyle gūşād  
Luṭf-baḥş ol çūn bahār olma şaḅın hem çūn ḥazān

### Fî-Muzarrati'z-Zemm ve't-Ta' yīb

Kimseyi zemm eyleme baḅma 'uyūbına anuḅ  
Bil ki anda olmaya ey dōst şaḅın sende olan

Gör 'uyūb-ı nefşūḅi lāzım olan oldur saḅa  
Ĝayrinūḅ 'aybından aşlā yoḅ-durur saḅa ziyān

İ 141<sup>a</sup>

Görmek anuḅ 'aybını ĝāyet büyük bir 'ayb iken  
Ĝayrinūḅ 'aybını ifşā ola mı inşāf ey cān

Sen anı rüsvāy idersin kimse bilmezdi anı  
Sen daḅı rüsvāy olursın yevm-i dīnde ey civān

735 Oḅı Settār ismini Ḥaḅḅuḅ sever settārı ol  
Oḅuya 'ilm-i edebden olma cāhil ey fūlān

Kimseyi ḅavlūḅle yāḅūd fi' lūḅ ile incidüb  
Ḥāṭırın itme perīşān olma sen şaḅın çıḅan

Müslim oldur kim eyā dōst sālīm ola müslimīn  
Dest ü dilinden anuḅ her dem bula emn ü emān

### Fî'l-Mülūk

Elūḅ altında olanuḅ cümleḅüḅ ḅaḅḅın gözet  
Cümlesinden bil su'āl vardur saḅa ac çeşmi hān

733<sup>b</sup> "ey", "i" şeklinde okunursa vezin bozukluğu giderilmiş olur.

734<sup>ab</sup>,735<sup>ab</sup>: -M, -A.

Şuçlarını eyle ʿafv vü dāyimā eyle ʿatā  
Tā senün de suçlarını ʿafv ide ol Müsteʿān

740 Farz-ı ʿayn olan ʿulūmı eyle taʿlīm anlara  
Kıldurub beş vaqt namāzı ḥaḳ yola eyle revān

### **Fī-Ḥaseni'l-Ḥulḳ**

Ḥüsn-i ḥulḳı pīşe idin ol-durur efḍal ʿamel  
İster-iseñ ola ḳabrün bāğ-ı ḥuld-i gül-sitān

### **Fī'l-Buğzi ve'l-ʿAdāvet**

Kimseye buğz eyleyüb itme ʿadāvet ey aḥī  
Gitmez ise işbu ḥaşlet ḥālün olur pek yaman

Meşḥ olub ḳalbün ḳoparsın yevm-i dīnde çün sebu ʿ  
Ḥaşlet-i ehl-i nifāḳdur nār olur aña mekān

İ 141<sup>b</sup>

### **Fī'l-Ḥased**

Hem daḥı hīc kimseye itme ḥased ʿāḳıl-iseñ  
Çünkü Ḥaḳḳ'dur ğayri yoḳdur ortada viren alan

### **Fī'l-Ḥıḳd**

745 Hem daḥı kīn eyleme şaḳın ki dīnün maḥv olur  
Olamaz ehl-i cināndan işbu ḥaşletde ḳalan

### **Fī'l-Ġamz**

Hem daḥı birin birine ğamz idüb itme fesād  
Yiridür ehl-i fesāduñ ḳıl ḥazer nār u duḥān

744<sup>ab</sup>'den sonra: Didi ḥazret ekl ider ḥased sevābın kişinün  
Nitekim āteş odunı ekl ider virmez emān // A 19<sup>a</sup> / beyit 1.

### Fî'1-Fürkati Beyne'1-İşneyn

Hem dağı olma sebep hıc fürkatine kimsenüñ  
Ayrılır rahmet-i Hađđdan ferdi ferdden ayıran

### Fî'1-İbkâ'

Alma gözi yaşını hıc kimsenüñ gāyet şağın  
Çatre dağı olur-ısa olur ol bağr-i kerān

Garđ ider ol seni āđir uğradur gird-ābına  
Kimsenüñ hađđını şomaz Hađđdur   adil bī-gümān

750 Çünki ađlatduñ eyā dōst güldür anı bul ħalāş  
Çünki zehr-ile acıtduñ eyle pes şırın dehān

Hem dağı āhını alma kimsenüñ eyle ħazer  
Yok-durur aña siper bil tiri irer nāgehān

### Fî'z-Zulm

İtme zulmi kimseye hem zālimumñ yiri cağım  
Mazlūmuñ nāşırı Hađđdur ger geçerse de zamān

Sevme sen zālimleri hem olma anlara mu ın  
Hedm-i dīne nāşır olmuş gibi olursın hemān

Hağ didi Qur'ānda kim ki zālime meyl eylese  
Āteş anı mess ider olur cehennemde muhān

İ 142<sup>a</sup>

755 Zālīm ile bile olan ger şağır ü ger kebīr  
Hep şerīk olur zulumde pes ħazer kıll ey civān

### Fî'1-Ĥukūki'1-  Ubūd

754<sup>ab</sup>,755<sup>ab</sup>: -M, -A.

Ḥaḳḳ-ı ʿ abdden pek ḥazer kı̄l bā-ḥuṣūṣ kāfir ola  
Ḳatı müşküldür meger kim luṭf ide ol Müsteʿ ān

Dirhemün altı bölükden bir bölük ḥaḳ olsa ger  
Elli vaḳt anuṅ namāzın vireler aṅa inan

Ḥaḳḳ-ı kāfir olur ise ol daḥı müşkül-durur  
Kim şevāb aṅa virilmez od olur aṅa mekān

Kim meger luṭf ide ol dōst derdüne dermān ide  
Bitürür ḥār-ı siyehden gülleri çün gül-ruḥān

760 Ḥaḳḳ-ı ḥayvān daḥı gāyet müşkül ü aṣʿ ab-durur  
Lāzım olur pes kıṣāṣ zerre ḳadar olsa da ān

Kimi sögdün kimi dögdün kimine ʿ özr eyledün  
Kimi asduṅ kimi baṣduṅ kimine olduṅ kıyan

Kimi gıybet kime laʿ net kimine itdün ezā  
Bilmedün kim nitdün-ise kendüne itdün ey cān

Ḳıl ḳadar ḥaḳḳını ḳomaz kimsenün Ḥaḳḳ kimsede  
ʿ Ādil oldur eylemez ol kimseye zerre ziyān

İde bir ḳaṣṣāb ḥayyı eṣer-i laḥmın taleb  
Müşterinün kim elinde ḳoḥusu olmuş nihān

765 Eli vire ḥaḳḳını Ḥaḳḳ ḳomaya ol zerrei  
Ola yiri birinün nār birinün dār-ı cinān

762<sup>b</sup> “ey”, “i” şeklinde okunursa vezin bozukluğu giderilmiş olur.

765<sup>ab</sup>: -M.

İ 142<sup>b</sup>

Gözün ac imdi eyā dōst gelmedin yevm-i kışās  
Hışmuñ ile tīz helālleş bulasın oddan emān

Kādir olmazsañ Hudādan iste dermān kendüñe  
Kullarına oldur erḥam atasından bī-gümān

Kıl tazarru<sup>ç</sup> ağla iñle dāyimā eyle niyāz  
Messi kīmyā zerr iderse ol-durur kīmyā düzen

Kıl taşadduk rūḥlarına it şevābını<sup>ç</sup> atā  
Eyle istiğfār u tevḥīd gönder anı her zamān

#### **Fī'l-Emāneti ve'l-Ḥiyānet**

770 Hem emānete ḥiyānet eyleme ey dōst şaḡın  
Ol münāfiḳ şıfatıdur derk-i esfeldür mekān

Didi ḥazret olsa üç ḥaşlet eger bir kimsede  
Olsa da şāyim muşallī ol münāfiḳdur hemān

Biri anuñdur ḥiyānet biri hem kizb eylemek  
Biri hem va<sup>ç</sup> desine itmek ḥılāf çün eblehān

#### **Fī-Sūi'z-Zann**

Hem daḡı eyle ḥazzer sen olma bed zan kimseye  
Sū-i zannı kendüñe it nefşüñe sensin uyan

Sen eger aḡsen olayduñ itmez idüñ kem nazar  
Toğrı olan toğrı görür egri olan<sup>ç</sup> aks-i ān

775 Kendi hışmuñ<sup>ç</sup> aksini sen görme ey dōst gayırda

769<sup>ab</sup>: -M, -A.

771<sup>ab</sup>, 772<sup>ab</sup>: -M, -A.



Gözi şaşu olanuñ iki görür biri her ân

Çeşm-i iblîs Âdemi tîn gördi gayrı görmedi  
Çün gözi haq-bîn degüldi oldı pes kârı yaman

İ 143<sup>a</sup>

Rabbüne de hüsni-i zann it luftını eyle ümîd  
Her ne hâlde olur ısañ olma aña bed-gümân

### Fî-Setri'l-‘Uyüb ve İfşâ’ehâ\*

Hem dañı ‘aybını urma kimsenüñ hîc yüzine  
Gâyet ulu suç-durur bu tevbe kııl buña hemân

Haqq Te‘âlâ niçe yüz biñ ‘aybuñı görür senüñ  
Eyledi mi seni rüsvâ bir gün itdi mi muhân

780 Oldı ise girü sensin kendüñi rüsvâ iden  
Eylemişsin sen o kârı başuña geldi ey cân

Kendi kârıñdur cemî‘ an sen ekersin ol biter  
Süre-i *Zilzāl* oqu keşf ola rāz-ı nihân

### Fî’t-Tecessüs

Hem dañı itmeecessüs kimsenüñ ‘aybuñ şağın  
Kendi aybuñ itecessüs terk it anı bul hemân

### Fî'l-‘Ucb

Hem dañı kendüñi görme olma mu‘cib pek şağın  
Ol ‘amel şeytân işidür nār u düzağdur mekân

\* Başlıktan sonra: Hem dañı sen kimsenüñ hîc ‘aybını fâş eyleme  
Kâdir-iseñ anı setr it itme hîc anı ‘ayân  
Setr ide tâ kim Hudâ da cümle ‘aybuñ yevm-i dîn  
Haqq sever settarı ey dōst fazlı anuñ bî-kerân // M 30b / beyit 3-4; A 19<sup>b</sup> / beyit  
8-9.

780<sup>b</sup> “ey”, “i” şeklinde okunursa vezin bozukluğu giderilmiş olur.

### Fī't-Tezkiyeti'n-Nefs

Hem dağı nefsüñe ögme ol da şeytān kārıdur  
Hem dağı koma laķab kimseye oldur pek yaman

### Fī't-Temesħur ve'l-İstihzā'

785 Hem dağı itme temesħur kimseyi ğāyet şaķın  
Yoluña gelür eyā dōst her ne iderseñ hemān

Bu cihān bir tağ gibidür her ne iderseñ sadā  
Saña 'ā'id ol nidādur ğayrısı olmaz devān

Oķı sen sūre-i *Veyl* gör ne buyurdı Ĥudā  
Gözün ac cānuñı uyar cem' it ' aķluñ ey civān

İ 143<sup>b</sup>

### Fī't-Tehevür

Hem dağı itme tehevür kimseye itme ğazab  
Ger emīn olmaķ dilerseñ hışm-ı Raħmāndan ey cān

Bil ğazab ider mükedder zevķ-i ĩmānı nite  
Balı sirke bozar ey dōst böyle dir faħr-ı cihān

### Fī-Ĥulfi'l-Va' de\*

790 Hem dağı va' deñe itme hīc ĥulāf eyle ĥazer  
Ol münāfik ĥaşletidür geçdi muķaddemde beyān

*Hum 'idehu deyn* oldı taħķīķ böyle buyurdı Resūl  
Virmez iseñ bunda anı yarın alurlar inan

788<sup>b</sup> "ey", "i" şeklinde okunursa vezin bozukluğu giderilmiş olur.

\* Başlıktan sonra: Ĥulf-i va' dden hem şaķın ğāyet o fi' l-i bed-durur

İşlemez ol işi ey dōst şaķınur dīni olan // M 31<sup>a</sup> / beyit 4; A 19<sup>b</sup> / beyit 21.

790<sup>b</sup> "haşletidür", "haşleti" şeklinde okunursa vezin bozukluğu giderilmiş olur.

### **Fî'l-İnşâf**

Kendüñe her ne şanursañ ğayriye de anı şan  
Saña niçe'yse bu cânuñ aña öyledür hemân

Zîrâ ki her ne şanursañ eşüñe yoldaşuña  
Geliser bir bir başuña *kemâ tedîñü* hem *tudân*

### **Fî-Reddi's-Sâ'il**

Hem dañı olma bañıl redd itme hîc bir sâ'ili  
Sâ'ili redd idenüñ olmaz du'âsı hîc revân

795 Kimsenüñ kaç' itme ey döst hîc ümîdin eyle cehd  
Kaç' idersenñ sen dañı me'yūs olursın bir zamân

Ger sevindürsenñ birini Haqq seni sevindürür  
Ğuşsa-i yevm-i kıyâmdan hem saña virür emân

### **Fî-Hâberi'l-Havâtır**

Yapagör ey döst qalbi qalb-durur 'arş-ı İläh  
Ka'be bünyâd-ı Halîldür qalbi bânî Müste'an

İ 144<sup>a</sup>

### **Fî'l-'Usr**

Hem dañı bir mu'sıruñ 'usrını ger ref' eylesenñ  
Saña âsân ider Allâh her işüñ itme gümân

### **Fî-Saқиyyi'l-Mâ**

Ger içürsenñ bir içim şu mü'mine Allâh için  
İçüre cennet şarâbın virür iken sen de cân

### **Fî't-Tebessüm 'Alâ-vechi Ahıyyi**

800 Yüzine ger güle baqsañ mü'minüñ cümle günâh

793<sup>b</sup>: Vezin bozuk.

Dökilür niteki evrāk dökilür vaqt-i hazān

### **Fī's-Sa'yi'l-Emri Ahīyyi**

Mü'minün ey dōst bitürseñ bir işin sa'y eyleseñ  
Bitürür otuz murāduñ luḫf ider ol Müste'ān

Hem Medīne mescidinde i'ṭikāf gibi şevāb  
Virür Allāh saña ey dōst böyle dir faḫr-ı cihān

### **Fī'z-Ziyāfet**

Mü'mine loḫma yidürseñ bī-ğaraż Allāh için  
Zıll-ı 'arşda Ḥaḫḫ seni ider ziyāfet bī-gümān

### **Fī-Muzarrati'l-Baḫl ve Fevāyidi's-Seḫā**

Var-durur iki melek kim her gün iderler du'ā  
Vir cevāda sen ḫalef hem mümsike dāyim ziyān

805 Kıl ḫazer dāyim baḫilden ḫaşlet-i murdārdur  
Yiri yoḫdur dü cihānda kendüye oldur kıyan

'Āşī-i ecved eyā dōst raḫmete aḫreb-durur  
'Ābid-i ebḫelden ey yār böyledür taḫḫīḫ beyān

Şāḫ-ı cennetdür seḫā itmiş tedellī dünyeye  
Kim aña itse temessük yir olur aña cinān

İ 144<sup>b</sup>

Nār-ı dūzaḫdan şa'bdur baḫ aña olma yaḫın  
Cezb ider ehlini nāra nār olur aña mekān

### **Fī'l-Ḥırş ve'l-Ḳanā'at**

Olma ey dōst hem ḫarīş eyle ḫanā'at şākir ol

---

802<sup>ab</sup>: -A.

Her Һarīş maҺrūm-durur Һoymaz gözi olmaz uşan

810 Kıl Һanā<sup>°</sup> at rāҺat ol cümle ta<sup>°</sup> abdan ey aҺī  
Kenz-i bākī buldı Şeksiz dünyede Һāni<sup>°</sup> olan

### **Fī'ṫ-ṫama<sup>°</sup>**

Hem daҺı itme tama<sup>°</sup> hīc kimsenüň bir Őey'ine  
Çün tama<sup>°</sup> mezmūm Őıfatdur Őoňıdur zūll ü hevān

Çün naşībünden ziyāde yiyemezsin pes niçün  
°Ömrüňi zāyi<sup>°</sup> idersin yüklenüb bār-ı girān

Bu Һama<sup>°</sup> dandur cemī<sup>°</sup> an baş kesüb Һan dökmele  
Vay aҺa kim işbu Һaşlet bulına yā Rab emān

### **Fī-ṫūli'l-Emel**

Hem daҺı ṫūl-i emelden kıl Һazer terk it anı  
Çün Һarībdür küllü ātin mevt gelür nāgeҺ uyan

### **Fī-ḫubbi'd-Dünyā**

815 Hem daҺı dünyāyı sevme virme māla göňlüňi  
Göňli dünyāya virenler bulmaz Allāhdan emān

Olsa bir Һalbde eger kim Һubb-ı dünyā ey aҺī  
ZevĶ-i İslāmdan naşībi olmaz anuň bī-gümān

Ya<sup>°</sup> nī kim Һubb-ı İlāhī Һamr-ı saĶraĶ-ı vişāl  
Hīc aҺa olmaz naşīb ü dīvedür Һalbi meĶān

İ 145<sup>a</sup>

Olma müsriflerden ey dōst sevmez anları ḫudā  
Didi ihvān-ı Őeyāfīn anlara ol Müste<sup>°</sup> ān

Lîk müsrif olur isen rāh-ı Hakkda müsrif ol  
Cümle varuñ bezl idersen zerre itmezsın ziyān

820 Zerre ger şehvet için sen virsen olur ol seref  
Zāyi<sup>c</sup> olur senün için ol olur nār u duhān

Āh serefdin şağın ey dōst oğı sen *lā tusrifū*  
Nefs ü dīvün sözini ko olma hağ sözden kaçan

Bu binālar zīb ü zīnet cümlesi isrāfdur  
İtdi mi anı şahabe hem selef ey nev-civān

Hem dağı iktār eyā dōst ol dağı mezmūmdur  
Evsat-ı hālde yūri kim ol-durur rāh-ı cinān

Hem dağı dünyā için sen olma mağzūn kıl hazer  
Kālbūñ olur pek perīşān dīnūñ olur pek yaman

825 Kağı vādide helāk olsa kayurmaz anı Hakk  
Vādī-i kaşd-ı hevādan böyle dir cānlara cān

Geyse kim şöret libāsın Hakk aña kılmaz nazar  
Tā anı çıkarmayınca böyle dir fağr-ı cihān

Ger harīr geyse eyā dōst nār olur aña libās  
Çün harām itdi anı Hakk geldi ehadīsde beyān

### İ 145b

Hem dağı yime harāmı kıl hazer gāyet hazer  
Ol-durur dīnūñ yıkan vü ol-durur kālbūñ bozan

821<sup>ab</sup>den sonra: Çekmek āteşden duhānı ol degül midür seref

Hīç gıdā ider mi bunı kendüye<sup>c</sup> ākıl olan // M 32<sup>a</sup> / beyit 11

823<sup>a</sup> mezmūmdur: mezmūm İ.

826<sup>ab</sup>,827<sup>ab</sup>: -M, -A; 827<sup>a</sup> “eħādīsde”, “ħadīsde” şeklinde okunursa vezin bozukluğu giderilmiş olur.

Yir ise her kim Һarāmı Һalbi gözi örtilür  
ҺaҺkkı bātıl bātılı ҺaҺ görür ol ider ziyān

830 Һol cisim kim ol bite ekl-i Һarāmdan ey aҺı  
Olısar nāra ğidā vü idiser āh u fiġān

Hem bir evde ger bulınsa bir Һarāmdan ba<sup>ç</sup> zı şey<sup>7</sup>  
Ol eve girmez melekler şübhe yoҺ buҺa inan

Çün yidi Ādem şecerden ol Һarāmı itdi Һay<sup>7</sup>  
Yidi Һayya oldı zehr aġzında anuҺ ol zamān

Sende daҺı zehr olur ider sirāyet cismüne  
Çeşmüne gelür kör olur göremez ҺaҺkkı ey cān

Sem<sup>ç</sup> e gelür hem aşamm olur işitmez ҺaҺk Һözi  
Dilüne gelür olursın yāve gūy u bed-zebān

835 Deste gelür ol uzar dāyim Һarāma zılm ider  
Ferce gelür meyl ider kār-ı zināya her zamān

Қalbe gelür meyl ider ol<sup>ç</sup> izz ü cāh u manşıba  
RaҺm u şefkat gider andan olur ol şır-i jiyān

İ 146<sup>a</sup>

Pāye gelür toġrı yola gidemez dāyim düşer  
Līk hevā yollarına yiller gibi olur revān

Giderek mesh olur anuҺ Һalbi olur çün sebu<sup>ç</sup>  
Mesh-i Һalbden kıl Һazer sen fāyda virmez peşimān

830<sup>ab</sup>den sonra: Olsa anuҺ ger libāsında Һarāmdan direm

Redd olur anuҺ namāzı Һazrete olmaz revān // M 32<sup>b</sup> / beyit 5.

833<sup>b</sup> “ey”, “i” şeklinde okunursa vezin bozukluġu giderilmiş olur.

Nağz-ı   ahd ü tevbe dağı  albi meşđ ider şehā  
Okı sen Aş āb-ı Seb ı kıl  azer eyle fiġān

840 Hem dağı bir şey'i kim sen  omaduğ alma anı  
Uġrı olma  oġrı ol ok gibi ol olma kemān

 tulum ki bunda kimse  uymamış a vāl ni  
Yevm-i tublā n'ola  āl đ fikr ide ey  altabān

 abr i inden  alkduġunda  alkasın p r  avf u b m  
Uġrı l t  zān  k til  amr u d d  o ar dehān

Nice kim   işret iderseğ mevtiği hem  yle bil  
Her ne  alde mevt iderse  aş olursın  yle hān

Hem edeb g zle her işde ol m 'eddeb   b k r  
B -edeb yiri deg ld r  urb-ı  a   d r-ı cinān

845 B -edeb bed  ılmadı kend sine ancak hemān  
Belki āf ka iriş r fi   l-i  ubşundan du ān

Hem dağı  urmet  ıl ey d st   ālim   şālihlere  
  Ālim ey d st  alka nisbet nitelim şems-i cihān

  Ālime buġz eylemekd r selb-i  māna sebep  
 tme ġiybet yime la mın zehr var anda nihān

  146<sup>b</sup>

Hem dağı  stāda eyle  urmet   ta   z mler  
 ayr-ı ābā ol-durur kim ide   ilm   d n beyān

Hem dağı bir kimseden ger g rseğ eyl k bil anı



Yirine eyle mükāfāt kıadir iseñ ey civān

850 Ger degülseñ kııl du   ā pes hātırın şād eylegil  
Olma küfrān-ı ni   am kim ol-durur ğayet ziyān

Loķmañı bezl eyle ey dōst olma sen loķma-rübā  
Ĥayr-ı nās oldur ki nef   i ire ğayre her zamān

Ĝayra nef   üñ olmaz-ısa aduñ insāndur hemān  
Belki ğayvāndan betersin eyle ğālünje fiĝān

Hem dağı dōstı ziyāret eylesen boş gitmegil  
Kim eli ğālī olanuñ yüzine baķmaz zamān

Hedyeler ile teveddüd idiuñ didi Resül  
Ĥubbe şāhid hedyelerdür da   vī şāhidsiz yaman

855 Gelse hediye bir kıışiden *el-hedāyā tüşterek*  
Yalıñuz bel   itme anı hemçü ğayvān ey civān

Meclisünde kim var-ısa anlara bezl it biraz  
Ķalmaz-ısa saña kıalır fażl u luřf-ı Müste   ān

Hem dağı itmek   iyādet ğaķķ-ı müslimden-durur  
Didi cennet baĝçesidür meclis-i ğaste o cān

Hem dağı eyle icābet da   vet olunsañ eger  
Ger faķır dağı olursa itme kibri ol revān

İ 147<sup>a</sup>

Mü'minün mü'minde ğaķķı altıdur didi Resül  
Birisi virmek selāmı biri da   vete revān

---

852<sup>ab</sup>: -A.

860 Birisi itmek   iy det hem naşıhat birisi  
Eylese senden aleb ger ol naşıhat ey f l n

Biri hem teşm td r anuğ aqsırub amd eylese  
Biri hem olsa cen ze  zır olmağdur rev n

Hem dağı şadrı g zetme kıl tev zu   bul şev b  
Ger b kır zerr  zre ursa ol zere var mı ziy n

ande ise zer zerd r mis gir  misd r vel   
    tib r ider buğa ok c hil-i  hir zam n<sup>271</sup>

Hem dağı itme taşall f hem uyel dan şağın  
şalınub fağr eyliyenler şonra olurlar muh n

865 Evvel ğ koğmuş men d r şonuğ  hir c fe hem  
Kend ği noldum şanursın mevt ğe var mı g m n

Hem dağı ok s yleme meclisde itme g ft   g   
H rmet ğ yile vir[e]sin şamt iden itmez ziy n

Hem dağı at   itme s zin kimsen ğ g zle edeb  
S yler isen s z ğ olsun d yim  nuş u bey n

Bil fuz l  g ft   g lar alb ği ider ar b  
D ne-i l bb ğ yoğ olur olur v c duğ  n şaman

---

860<sup>ab</sup>-862<sup>ab</sup>: -A.

862<sup>ab</sup>'den sonra: Kim en niyyet iderse aşır olur şeyt n ile

R h-ı ađđ yoğluğ-durur sen ol ağa c ndan rev n // M 33<sup>b</sup> / beyit 13; A 21<sup>b</sup> / beyit  
4.

862<sup>ab</sup>-863<sup>ab</sup>: Miss eger zer  zre ursa altuna var mı ziyan

Zer ande ise zerd r mis gir  misd r vel  // M 34<sup>a</sup> / beyit 1.

868<sup>b</sup> “olur”, “ol” şeklinde okunursa vezin bozukluğu giderilmiş olur.

İ 147<sup>b</sup>

Ẓıkr-i yāri yār idin kim sinūñ olsun çün bahār

Yār-i yāri yār idin kim yārūñ olsun saña cān

870 Yār ilinden bunda bir yār bula gör yār ol aña  
Bil ğanīmet şöhetini ol-durur dārū'l-emān

Gör bahāruñ şöhetiyle kış nice tebdīl olur

Gider aġyār-ı bürüdet   ālem olur çün cinān

**Fī'l-Mücāleseti me a'l- Avām ve'l-Ĥavāş**

Kaçma şālīh şöhetinden sen daġı ey şehriyār

Ola tā tebdīl mizācuñ keşf ola esrār-ı cān

Kāc   avāmuñ şöhetinden hemçü āteş kıl ġazer

Sözleri virür bürüdet irişür ġalbe ġazān

Kim celīs-i sev'ūñ oldu meclisi ġaddād-veş

Nārı yaġmazsa libāsuñ koġudur üstüñ duġān

875 Şālīh olan kimsenüñ meclisi   atġār gibidür

Virmez ise saña müşgden büyı olur revġ-i cān

Mār-ı bedden bil beterdür yār-ı bed zinhār şaġın

Mār-ı bed cāna ziyān vü yār-ı bed imāna hān

**Fī-Meclisi'z-Zıkr**

Hem daġı meclis-i zıkrı bil ğanīmet kıl taleb

Didi cennet baġçesidür aña ol cānlara cān

876<sup>ab</sup>'den sonra: Mār ider seni şehīd ü yāru bed ider yezīd  
Ey figān ez-yāru nā-cins ey figān ey yāru cān // M 34<sup>b</sup> / beyit 2.

Degme kese yol virülmez meclis-i Raḥmān'dur ol  
Giremez cennete ey dōst kim meger ehl-i cinān

Ya<sup>c</sup> nī kim sābıklarındur ol maḳām keĵ anlama  
Meclis-i ḥāşa varamaz gidemez pā-yı<sup>c</sup> avān

İ 148<sup>a</sup>

880 Ğayretinden ṭard ider anı ūihāb-ı zıkr-i hū  
Şanma ki kendüsi gelmez var-durur anı ḳovan

Bil ğanīmet zıkr-i Ḥaḳḳı cān u dilden zākir ol  
Ol-durur ḥamr-ı İlähī ol-durur ūahbā-yı cān

Ol-durur hem mā-i kevşer ol-durur āb-ı ḥayāt  
Kim iĉerse anı ölmez ḳatılur cānına cān

Ol-durur ūems-i İlähī ol-durur aḳmār-ı Hū  
Ṭoĝsa kimüĵ sīnesinde nūr ider anı ol ān

Ol-durur baḫr-i İlähī ol-durur yenbū<sup>c</sup> -ı Ḥaḳ  
Kim ṭala[r]sa ol biḫāra ḳıĉarur mercān-ı cān

885 Ol-durur rūḫa ğıdā vü ol-durur cāna ūafā  
Ol-durur nūr-ı İlähī ol ider pīri civān

Ol-durur zād-ı muḫıbbīn ol-durur ḫıūn-ı İläh  
Kim aḫa dāḫil olursa tā ebed bulur emān

Ğuūşalar gider anuḫla muṭma'in olur ḳulüb  
Ḳa<sup>c</sup> r-ı ḳāḫ olur anuḫla bāĝ [u] bāĝĉe gül-sitān

880<sup>ab</sup>'den sonra: Anlar ile oṭuran ṭuran ūaḳī olmaz ebed

Böyle buyurdu ḫadīūde Resūl-i Müste<sup>c</sup> ān // M 34<sup>b</sup> / beyit 6.

884<sup>a</sup> ol-durur: oldur İ.

Didi *zıkrı'llāhi ekber* saña *Qur'an* gözün ac  
Eyle *zıkrı'llāhi ekser* açıla *ebvāb-ı cān*

Hem dağı *Qur'anı* oğı ol-durur *efđal* 'amel  
*Sīneđi* eyle *münevver anuğ-ıla* her *zamān*

890 Ol-durur *qalbe şifā* vü ol-durur *derde devā*  
Ol-durur *nūr-ı Hüdā* vü ol-durur *cānlara cān*

İ 148<sup>b</sup>

*Nūr-ı zāt-ı Haqq-durur* kim *lā-mekāndan* *tođmıř* ol  
'*Ālemi* *itmiş* *münevver* *çeşm-i münkir*den *nihān*

Ol-durur *ħabl-i İlāhī* kim *aña* *mess* eylese  
*Cezb* ider 'arş-ı *berīne* *yirini* ider *cinān*

Ol-durur *deryā-yı vağdet* *kisve-i ħarfde* *nihān*  
Ol-durur *esrār-ı ħazret* *diller* *idemez* *beyān*

*Rabbisiyle* *söyleşür* *Qur'anı* *şeksiz* *oğuyan*  
Eyleseñ *cānuđ niřār* *azdur* *buña* *ey ħüb* *dehān*

895 Kim *ođusa* *gice* *gündüz* *nūra* *ğarğ* *olur* *özi*  
*Müşg-ile* *tolar* *derūnı* *gizlüler* *olur* 'ayān

*Ĥarfinüñ* *her biri* *kāse* *gibi* *tolu* *ħamr-ı Hū*  
*Cān* *dehānı* *içer* *anı* *içemez* *zāhir* *dehān*

Ol *dehānı* *ister-iseñ* *sev* *Ĥudāyı* *cān-ıla*  
*Bulasın* *sīneđ* *içinde* *sırr-ı* *Qur'anı* 'ayān

---

887<sup>ab</sup>,888<sup>ab</sup>: -M, -A.

894<sup>ab</sup>: -M, -A.

### Fî'l-Muhabbet

Kim muhabbet kîmiyâ-yı ekber-i Subhân-durur

Zerresi tarh olsa dîve ol melek olur ol ân

Ġāfil olma sen muhabbetden eyâ dōst anı bul

Anı bulan cümle maqşūdı bulur itme gümān

900 Şiddet-i hubba düşersen ç aşk olur anuñ adı

Göz yumub açınca irer hāzrete anı bulan

Nāqasını oñarınca hācılar ey yol eri

Ṭağları aşar geçer kuşlar gibi ç āşık olan

İ 149<sup>a</sup>

Berrī olan eyleyince pest ü bālādan güzer

Yelkenin açar uçar bir lahẓada bahrī olan

Derdüñe oldur ṭabīb ü cānuña oldur ḥabīb

Bulmayan ḥayvāndur anı şūreti insān hemān

### el-Ḥubb-ı Li'llāh ve'l-Buğz

Hem daḥı li'llāh seviş sen ol-durur aḥsen ç amel

Olur anlar zıll-ı ç arşda ğıbṭa ider ins ü cān

905 Hem daḥı buğz eyle aña ol ki şerç i ḥōr görür

Cümle işüñ li'llāh olsun rāh-ı şerç e ol revān

900<sup>ab</sup>'den sonra: Bulmak istersen anı zikri koma dilden müdām  
Mest olur anı içenler açılır astāru cān  
Hey meded bul keyf-i ğaybī gör neden mahrūmsın  
Yazamaz aqlām anı idemez diller beyān // M 35<sup>a</sup> / beyit 12-13.

901<sup>ab</sup>, 902<sup>ab</sup>: -M, -A.

905<sup>ab</sup>: -M, -A.

905<sup>ab</sup>'den sonra: Hem daḥı kemlük idene eylük eyle dā'imā  
Merdlik oldur anı işle merd iseñ ey yāru cān // M 35<sup>b</sup> / beyit 3; A 22<sup>a</sup> / beyit 19.  
Eylüğe eylük eyâ dōst ḥarda daḥı bulunur  
Kaşısı bir ḥar ḥarı olda kaşır anı hemān // M 35<sup>b</sup> / beyit 3.

### **Fî'l-Hilm ve't-Te'ennî**

Hilmi dāyim pîşe idin Hâk sever gāyet anı  
Kıl te'ennî sen her işde iven olur peşimān

### **Fî'l-Meşveret**

Meşveret kıl cümle işde anı bil gāyet ehem  
Danışanlar yol aşarlar şonları olmaz yaman

### **Fî'ş-Şıdk ve'l-Kizb**

Ṭoğrı söyle her sözi eyle kizbden pek hāzer  
Ṭoğrıya Allāh mu'indür aña irişmez ziyān

Kāzib olanuñ tutilur dili nez' -i rūḥda  
Hem cevābı viremez kabri içinde bed zebān

910 Ṭut dilüñ bulmağ dilersenñ iki 'ālemde necāt  
Dil gibi yokdur kişiyे bir zarar ider ey cān

Dil eger sālīm olursa cümle a'zā kırtılur  
Olmaz ise kendüñe sensin kıyan ey kej dehān

### **Fî't-Taqvā**

Zād idin taqvāyı ey dōst utan Allāhdan utan  
Niçe bir bu ḥ'āb-ı gaflet göçdi gitdi kārவān

İ 149<sup>b</sup>

Gün-be-gün ḥayruñı artur çünki 'ömrüñ eksilür  
Tācir-i sū' gibi olma muḥkem idersin ziyān

Ne-durur taqvā eyā dōst bu-durur zübde-i kelām  
Ṭutasın emr-i Ḥudāyı olasın dünyā kıoyan

910<sup>b</sup> “ey”, “i” şeklinde okunursa vezin bozukluğu giderilmiş olur.

914<sup>a</sup> “zübde-i”, “zübde” şeklinde okunursa vezin bozukluğu giderilmiş olur.

### **Fî't-Tevekkül**

915 Kıl tevekkül cümle işde hâzret-i Hâkķı şıgın  
Şıgınan ol zât-ı pāke buldı her derdden emān

### **Hayra Delālet**

Ķādir oldukça delālet eyle hayra her kesı  
Kendi itmiş gibi olur hayra dāll olan hemān

### **Māni'ü'l-Hayr Olma**

Māni'ü'l-hayr olma saķın gāyet ol mezmūmdur  
Şıfat-ı ehl-i caķımdür oķı Ķur'ānda beyān

### **Emr-i Ma' ruf ve Nehy-i Münker**

Emr-i ma' ruf nehy-i münker mü'mine vācib-durur  
Līk şimdi itmez anı merdüm-i āķır zamān

Nehye ķādir olmaz-ısaņ ķavl ü fi' l-ile eger  
Ķalbden anı eyle inkār bil anı gāyet yaman

920 Nehy-i münker olmaz ise fitneler ider zuhūr  
Şerr ü şūr artar cihānda kimse pes bulmaz emān

### **'Uzlet**

'Uzlet eyle halkdan ey dōst ol-durur muķkem hişār  
Dāhil olan ol hişāra bulur āfetden emān

### **Fî'ş-Şabr**

Her ne kim gelse Ķudādan aņa şabr it şākir ol  
İnkıyād it hüküm-i Hâkķa ol-durur elzem olan

---

917<sup>ab</sup>: -A.



İbtidā geldikdedür şabruñ şevābı ey aḥī  
Şonra her kes şābir olur olmaz ol maḳbūl olan

İ 150<sup>a</sup>

Şābiruñ ecri ʿ aẓīmdür didi Qurʾānda Ḥudā  
Oḳı anı tā kim ola saña esrārı ʿ ayān

### Fīʾz-Zühd

925 Hem daḥı dünyāyı terk it eyle zühdi ihtiyār  
Terk iden dünyāyı olur dü cihānda kāmurān

Didi ḥāzret dünyede ol nitekim olur ğarīb  
Bu sözüñ ger anladuñsa sırrını yiter beyān

Ḥaḳḳ Teʿ ālā didi dünyāya ḳalīl fikr eyle pes  
Ol ḳalīli terk-ile itme şaḳın sen imtinān

### Fīʾt-Teraḳḳub liʾl-Mevt

Mevti hīc ḳalbden çıkarma ḥāzır ol dāyım aña  
Vaḳti anuñ hīc bilinmez gelür ol aḳsız inan

Görme hīc anı kerīh sen kendüñi ḥīnde şaḳın  
Çünki oldur seni ey dōst dōstuña ulaşıdurur

930 Çār u nāçār çün gidersin bāri tavʿ an ḥoş-durur  
Teslīm olan ḥükm-i Rabbe aḣş-ider itmez ziyān

### Fī-Işlāḥi Zātüʾl-Beyn

### Fīʾt-Terahḥum

924<sup>ab</sup>: -A.

924<sup>ab</sup> den sonra: Baʿ zı şey mekrūh görünür zāhirā lākin Ḥudā  
Gizlemişdür ḥayrı anda olma sen andan kaçan  
Çoḳ olur ki ḥayrı şanursın velī şer andadır  
İhtiyār-ı ḥaḳḳı gözet bulmak isterseñ emān // M 36<sup>a</sup>/ beyit 13, 36<sup>b</sup>/beyit 1.

927<sup>ab</sup>: -M, -A.

Eyle ıslāh zāt-ı beyni tā kim ıslāh olasın  
Kıl teraḥḥum ṭul olan ḥatunlar[a] vir aş u nān

Didi ḥazret kim bitürse ḥacetün bir ṭul zenün  
Mescidümde i<sup>ç</sup> tikāfdan yig bulur faẓl-ı kerān

Hem daḥı koṅşuluğunda aḥa yir virse eger  
Virürüm aḥa civārumda didi yir Müste<sup>ç</sup> ān

Hem daḥı bir gözsüzi yedse yedi adım kişi  
Ḥaḥḥ aḥa cennetde yapa la<sup>ç</sup> ü zümrüdden mekān

İ 150<sup>b</sup>

### Fī-Ḥuḳūki'l-Mülūk

935 Hem daḥı memlūkuḥa kıl merḥamet ḡāyet şaḥın  
Dögme nā-ḥaḥ yire sögme şoḳma anı çün çıḡan

Yidügününden yidür aḥa geydügününden vir libās  
Şuçların<sup>ç</sup> afv eyle dāyım bulmaḥ istersenḡ emān

Hem daḥı dīn ü şalāti anlara ta<sup>ç</sup> līm kıl  
Şorılır yevm-i kıyāmda senden anlar bī-gümān

Zīr-i destününde olanuḡ cümlesinden şübhesiz  
Olinursın sen su'āl bil ḥāzır it aḥa beyān

### Fī-Ḥuḳūki'l-Ezvāc

931<sup>ab</sup>'den sonra: Kim esirgese yetīmi eylese luṭf u kerem  
Bula şol elṭāfi Ḥaḥḥdan idemez diller beyān  
Aḡladursa ger yetīmi eyleyüp aḥa ezā  
Aḡlayup aḥa melekler ditrer<sup>ç</sup> arş u āsumān  
Hem esirge ṭul olan ḥatunları er gibi ol  
Bitürüb ḥacetlerini vir civārında mekān // M 36<sup>b</sup> / beyit 8-10; A 23<sup>a</sup> / beyit 2-4.

936<sup>ab</sup>'den sonra: Gül gibi ol her kese baḥş it tebessüm dil-fürüz  
Yaḳma āteş gibi dāyım uğraduḡunu hemān // A 23<sup>a</sup> / beyit 10.

Zevce haqqından hazer kıl bil emānetdür saña  
Anı hoş tut eyle ta<sup>ç</sup> līm dīn ü īmān her zamān

940 Haşmı benem didi hazret şol ki nā-ḥaḳ yire ol  
<sup>ç</sup>Avratın rencīde ide hōr tuta anı ey cān

Hem daḥı ḥatunlara da pek gerek er haqqını  
Eyleye gāyet ri<sup>ç</sup> āyet olmaya münfek bir ān

Didi hazret secde itmek gelse lāzım ādeme  
Emr olurdu secde ide <sup>ç</sup>avrat ere bī-gümān

Ger erinüñ aḳsa burnundan iriñ ḳan ü şadīd  
Yalasa <sup>ç</sup>avratı anı ödemez haqqın bir ān

İzni olmadın ḳılarsa nāfile olmaz ḳabūl  
Haqq-ı zevci bundan anla bu yiter saña beyān

945 Bil ḥarāmdur taşra çıḳsa izni olmadın erün  
Her adımda la<sup>ç</sup> netu'llāh yağar üstüne hemān

İ 151<sup>a</sup>

Döşeginden ḳaçsa erün la<sup>ç</sup> net ider her melek  
Rāzı olmaz andan Allāh ol ider gāyet ziyān

Hem daḥı la<sup>ç</sup> net olur şol <sup>ç</sup>avrata kim beñzede  
Kendüsini erlere geyüb libās-ı şöhret ān

939<sup>a</sup> hazer kıl: hazer İ.

940<sup>b</sup> “ey”, “i” şeklinde okunursa vezin bozukluğu giderilmiş olur.

946<sup>ab</sup>’den sonra: Hem ḥarīr geymek ḥarāmdur didi erlere Resūl

Kim geyerse bunda anı geymes ol ender-cinān

Didiler te’vīl idüp işbu ḥadīşi ulular

Ya<sup>ç</sup> nī kim gāyet laḫīfīn geyemez bunda geyen // M 37<sup>b</sup> / beyit 2-3; A 23<sup>a</sup>/ beyit 21,

23<sup>b</sup>/ beyit 1.

Hem dağı altun gümüşden ablar isti  mālī de  
Ere hem  avratlara oldu arām itme gümān

Lākin üstünde uliyyer  avrata olmaz arām  
Ger zekātın virür ise böyle gelmişdür beyān

### **Fī'l-Ensāb**

950 Hem dağı nesebi terk it dime kim benem fülān  
Ekrem olan a atında ehl-i tavādur hemān

### **Fī'r-Ribā**

Hem ribādan ıl azer sen el-azer gāyet azer  
Bil arāmdur na-ı atı  eyledi anı beyān

Yetmiş ikiden ziyāde var günāhı bil anu  
Anu ednāsı zinādır ümmi ile ey fiān

Kātib ü āhid olanlar hem ribāda ey aı  
Cümlesi birdür günāhda ol sen andan pek açan

### **Fī-Ekli Mālū'l-Yetīm**

Hem dağı māl-ı yetīmden ıl azer eyle firār

948<sup>ab</sup> den sonra: Hem dağı öhret libāsın osa kim Allāh için  
Geydüre yevm-i ıyāmda il'at-i ā u girān  
āil olan bir iki gün zameti bunda eker  
onra bulur anda  izz ü lu u rāat cāvūdān  
Göre ol far-ı cihānı kim geyer idi  abā  
Yimemidi hem oyunca arpadan a-ile nān  
Sen dağı ümmet ise gözle anu pes sünnetin  
Fā'ide virmez saa ey dōst ūf u cūbbe aylasān  
orsalar dirsın ki girmez albe anu ubbi hı  
āhire bamaz İlāhum ol baa itmez ziyān  
Girmese albūne ubbi aa meyl itmez idū  
Dīv-i nefsū mekridür ol virme sen aa emān // M 37<sup>b</sup> / beyit 5-10; A 23<sup>b</sup> / beyit  
3-8.

Bunu-ıla aldanur eker hevā ehli ehā  
ānde bulur urb-ı aı nefsu dīvine uyan // M 37<sup>b</sup> / beyit 11.

949<sup>ab</sup>: -M, -A.

953<sup>ab</sup>: -M, -A

Kim yise māl-ı yetīmi pür olur nār u duḡān

### Fī'l-Kebāyir

955 İbn-i ʿAbbās didi kim yigirmidür ulu günāh  
İşler-ise kim anı olur caḡīm aḡa mekān

Biri şirk oldı anuḡ biri ye'is biri ḡanūt  
Ya ʿnī kim kesmek ümīdin raḡmet-i Ḥaḡḡdan hemān

### İ 151<sup>b</sup>

Biri hem mekr-i Ḥudādan dāyimā olmaḡ emīn  
Biri daḡı olmaḡ ʿāşī vālideynine ey cān

Biri daḡı ḡatl-i nefis ki olmaya Ḥaḡḡ için ol  
Biri daḡı muḡşenāta ḡazfdür ey nev-civān

Biri hem zülmen yemekdür māl-ı eytāmı şehā  
Biri hem ḡaçmaḡ ḡazādan ceng iderken mü'minān

960 Biri hem ekl-i ribādur biri hem siḡr eylemek  
Biri hem itmek zināyı oldı ol ḡāyet yaman

Biri hem itmek yemīni kāziben ḡavf itmeyüb  
Biri hem men ʿ-ı zekātdur oḡmaz anı işleyen

Biri hem itmek sarīḡa māl-ı maḡnemden alub  
Biri hem yalan yire itmek şehādet ey fiḡān

Şurb-ı ḡamr itmek biri hem ol-durur ümm-i şerār  
Anı iden kimse bulmaz iki ʿālemde emān

Biri hem ʿamden şalātı terk idüb hīc ḡılmamaḡ

---

957<sup>b</sup> “ey”, “i” şeklinde okunursa vezin bozukluğu giderilmiş olur.

Ol-durur kendüye kıyan ol-durur dīnin yıkan

965 Biri hem kaç<sup>c</sup> -ı raḥimdür biri hem oldı cenef  
Ya<sup>c</sup> nī kim mīrāşını aşl-i vaşīden kaçırın

Üşte bunlardur kebīre işleyen oldı ḥarāb  
Kim iderse ictināb yiri olur dārü'l-cinān

### **Fī'r-Riyā**

Hem riyādan pek ḥazer kıl ol-durur şirk-i ḥafī  
Yok ider a<sup>c</sup> māli aşlen nār olur aña mekān

İ 152<sup>a</sup>

### **Fī'l-Ġışş ve'l-Ĥiyel**

Hem şaķın sen itme ġışyi olma hergiz ḥīle-ger  
Didi ḥazret bizden olmaz mākir ü ġāşī olan

### **Fī't-Taḥfif**

Hem şaķın olma muḥaffif hem vezinde naķş ider  
Anlar için vey/didi oķu Qur'ānda beyān

970 Rızķunı kādir degülsin ḥalk idüb arturmaġa  
Bī-hüde niçün idersin yirüñi nār u duḥān

### **Fī'l-İḥtikār**

Olma şaķın muḥtekir hem ol-durur yavuz<sup>c</sup> amel  
Didi mel<sup>c</sup> ün aña ḥazret ġāyet idersin ziyān

### **Fī'l-Bey<sup>c</sup> ü Şirā'**

Hem daḥı bey<sup>c</sup> ü şirāda toġrı ol dīnün gözet  
Oldı bī-dīn ol ki ider ḥīle vü mekri inan

966<sup>ab</sup>'den sonra: Yā İlāhī bizi ḥıfz it bunları itme naşīb  
Eyledükse tevbe olsun zāhir ü bāḥın nihān // M 38<sup>b</sup> / beyit 2.

Biri dise bilür Allāh işbu baña şunadur  
Olmasa ger öyle ol kāfir olur ol bī-gümān

Zīrā ol yalan yire tutmuş olur t̄ānık H̄akı  
Rabbisin taḥfif iden ḫānde bulur oddan emān

975 Hem dise Allāh bilür ki ben seni cānum gibi  
Severem öyle degülse ol ider ḡāyet ziyān

Hīc kişi olur mı kim cānı gibi ḡayrı seve  
Var mıdur cāndan e<sup>c</sup> azz hīc kim meger ol Müste<sup>c</sup>ān

Hem biri dise efendim başı için böyledür  
Didiler şirk-i ḫafidür işbu söz ḡāyet yaman

#### **Fī-Şetmi'l-Fem**

Hem daḫı aḡzına söḡse yāḫū enfe necs-ile  
Kāfir olur didiler yazdılar aña çok beyān

İ 152<sup>b</sup>

#### **Fī-Ḥıfzı'l-Liṣān ve'l-<sup>c</sup> Ayn**

Dilüñi ḫıfz eyle ey dōst hem daḫı çeşmün şaḫın  
Baḫmasun aṣlā ḫarāma ol anı andan yuman

980 Bil ḫarāma baḫııcı göz ṭolısar āteş ile  
Nūr-ı imānla ṭolar hem gözin andan çeviren

#### **Fī'n-Nazari me<sup>c</sup> a's-Şehve**

Hem daḫı bir emrde ḫılma nazar şehvet ile

974<sup>ab</sup>: -A.

976<sup>ab</sup>: -A.

977<sup>ab</sup>: A'da 978. beyitten sonra.

977<sup>ab</sup>'den sonra:

Buña göre it ḫıyās sen ḡayriyi eyle ḫazer

Dilüñi ḫıfz eyle ey dōst olma cānuña ḫıyan // A 24<sup>a</sup> / beyit 14.

Zānī olmuş gibidür ümmi ile öyle baķan

### Fī'l-Ḥavf ve'r-Recā

Hem dađı ḥavf it Ḥudādan itme hem ķať<sup>6</sup> -ı recā

Bu iki perr ile olur ḥazrete ķullar revān

Ger cenāḥınuđ birisi olsa nāķıř şübhesiz

Yerde ķalur uçamaz murg gidemez tā āřiyān

Līk recā ğālib gerekdür didiler ba<sup>6</sup> zıları

*Ene<sup>6</sup> inde zanni<sup>6</sup> abdīyi didi 6ün Müste<sup>6</sup> ān*

### Fī-Fazīleti'l-İlm

985 Hem dağı<sup>6</sup> ömrüñi<sup>6</sup> ilme şarf idüb eyle<sup>6</sup> amel

Ḥātem-i mühr-i Süleymān<sup>6</sup> ilmi bil ey reh-revān

<sup>6</sup>İlm ikidür bir ḥoř ağla biri ķāldür biri ḥāl

984<sup>ab</sup>'den sonra: Herkesüğ dağı nāmını eylük ile eyle yād  
Dostlaruđ ğāyet 6oķ olur hem olur yirüñ cinān  
Kimseye<sup>6</sup> arz itme ḥācet faķruñı keşf eyleme  
Bāb-ı Ḥaķķda münz[ev]ī ol andan iste ķüt u nān  
Varlık anuğ ni<sup>6</sup> met anuğ cümlesi muḥtāc ağa  
Aç ķalmaz dergehinde mür u mār ḥük u segān  
Ḥāmid ol her ḥāle dā'im şükr idüb ol ḥazrete  
Ni<sup>6</sup> meti bil sende 6oķdur diller idemez beyān  
Cümleden göz ni<sup>6</sup> meti fikr eyle inřāf idüb  
Yum anı bir laḥza ey yār şonra aç gör ey cān  
Buğa göre cümle a<sup>6</sup> zāñı kıyās it řākir ol  
Yüz sürüb dergāhına ķul ol ağa bezl eyle cān  
Virdüği ni<sup>6</sup> meti ey dōst kimseden itme dirīğ  
Ķonuğa eyle ri<sup>6</sup> āyet bil ğanīmet anı cān  
Ne sa<sup>6</sup> ādetdür kiřiye ğayriyi iť<sup>6</sup> ām ide  
Ḥīc bunuğ şükri olur mı fikr eyle ey yāru cān  
6oķ-durur ey dōst sözler söyler isem söz uzar  
Elzem olanın diyeyim bir ķaçın dağı hemān  
Biri istibrā-durur bil ḥaķ unutdılar anı  
Biri hem ḥayz u nifāsda ehline itmek ķıran  
Biri hem naķř-ı yemīnde itmemek keffāreti  
Bu üçünden pek řaķın sen olma sen ez-ğāfilān  
Hem dağı řaķın ribāya olma řāhid ķıl ḥazer  
Yazılır defterüñe senüñ de anda yazılan  
Varma töhmet mevzi<sup>6</sup> ine nāmuñı itme ḥarāb  
Meclis-i ehl-i řalāḥdan ķaçub ayrılma bir ān // M 39<sup>a</sup>/ beyit 8-13, 39<sup>b</sup>/ beyit 1-7.



Biri zāhir biri bātin sen buña gāyet inan

Evvelā zāhir ʿulūmı bir hoş aḡla ʿālim ol  
Baʿdehu eyle sülūk u ʿilm-i ḡāle ol revān

Zāhirüñ olmazsa kāmīl bātinuñ bulmaz kemāl  
Görme misin cümle eşyā öyledür ey yār-ı cān

Līk vardır baʿzı ümmī tīg-i tevḡīd ile ol  
Feth idüb nefsi ḡışārın buldı ol esrār-ı cān

İ 153<sup>a</sup>

990 Tevḡīdüñ esrārı çoḡdur olma münkir pek şaḡın  
Ol-durur kīmyā-yı ekber olma sen ansız olan

Lāzım olan lübb ü maʿnādur meded sen anı bul  
Ḳışra ḡılma sen ḡanāʿat şaḡın idersin ziyān

Ehli vardır cümle kārūñ ehlini bul ehlini  
Tīg ü ḡançer kendi şaḡın hīc yonar mı it beyān

Yol gidilmez bī-ḡulavuz mürşid-i kāmīl gerek  
Gice gündüz ara anı ḡāh sūvār ḡāhī yayan

Olmaz-ısa ger ʿināyet bulamazsañ sen anı  
Eyle ḡalvet eyle ʿuzlet zākīr ol Ḥaḡḡı her ān

995 Gice gündüz aḡla iḡle cezbesin ide ʿatā  
*Cāhedū fīnāy*ı oḡı buña istersenḡ beyān

986<sup>ab</sup>den sonra: Bil şerīʿat kök gibidür hem tarīḡat özdeki  
Maʿrifet aḡşānı oldı hem ḡaḡīḡat meyve-şān  
Köksüz özdek dal daḡı özdeksiz olmaz şübhe yok  
Olmasa aḡşān eyā dōst meyve olur mı hīç ʿayān // A 24<sup>b</sup> / beyit 2-3.

989<sup>ab</sup>,990<sup>ab</sup>: -A.

### Fî-Cihâdi'l-Ekber

İt cihâdı nefsün-ile virme aña dilegin

Çâr-ı tab<sup>ç</sup> uñ kes başını çün Halîl bul sen emân

Biri zâğ u biri tāvus biri battı biri horôs

Bunları zebh ider-iseñ pehlevânsın pehlevân

Anlar olur girü ihyâ zebh olıcağ ey ahî

Murğ-ı rûhânî olurlar perr açub kudse revân

Dört cenâh olur saña bu çün melek ey yol eri

<sup>ç</sup>Arş-ı Raḥmâna uçarsın perr urub gözden nihân

1000 Zâğı bil ümniyyedür ister dırâz-ı <sup>ç</sup>ömri ol

Cîfei ekl ide dâyim nitekim ider <sup>ç</sup>avân

İ 153<sup>b</sup>

Dünye cîfedür eyâ dōst kim yise murdâr olur

Lâyıq olmaz bâğ-ı kudse bulamaz esrâr-ı cân

Hem ḥayât-ı zînet-i dünyâ-durur tāvusı bil

Çünkü zînet âfet oldı ider ol ḳalbi vîrân

<sup>ç</sup>İzzet ü manşıb siyâdet sîm ü zer maḥbûblar

Her ne kim var mâ-ḥaşal ḳalbe girüb gönli ḳapan

Zînet-i tāvus gibidür tîz anı zebh eylegil

Ya<sup>ç</sup> nî ḳalbden tarḥ idüb ḳıl gönlüñi <sup>ç</sup>aşka mekân

1005 Ḥubb-ı dünyâ ḥubb-ı Mevlâ bir gönülde olamaz

Bu gönüldür <sup>ç</sup>arş-ı Raḥmân pāk it anı ey civân

Hey meded tuysañ bu sırrı bayılurduñ zevḳden

Lîk anı bir ula kim keşf idem aa beyn

Batt mişl-i hırş-durur dyım şoar burnun arar  
Terr  huşk u rab u ybis ekl ider urmaz bir n

Sen daı drl gdlar cerb  şrn dyim  
Ekl idb hırřuņ ziyde şehvete her dem her n

Terk idb işbu hışli batt-ı hırřuņ kes serin  
Bulasın rhn zevler aıla ebvb-ı cn

1010 Hem hors ey dst mişl-i şehvet oldu kes anı  
Nie bir binmek v inmek bu midur kruņ hemn

Kendn olduņ ihtiyar u nefsuņ olmaz saa yr  
Dyim fikrnde şehvet anı fikr-i Mste n

İ 154<sup>a</sup>

İşbu drt murġuņ serini a iderseney ey a  
Nr-ı nefsuņ n Hll olur saa gl-zr-ı cn

Bulasın albde cinn ola sneņ nur-ıla  
Milletn olur Hlln milleti ey pehlevn

Pertev-i şems-i Muammed albne ider uks  
Bundan tesi dinilmez sne şerhinde beyn

1015 Oı sne şerhn sen odur anda bblar  
Ailubdur bġ-ı udse ol sen anlardan revn

Ey **Hbb** anı lib gş ide esrr-ı H  
Ama bundan tesini eyle sneņde nihn

Lîk şerh it buña irer rāh-ı şer‘î bā-maḳāl  
Ṭālibāna ṭođrı yollar açılıb ola ‘ayān

Kim bu rāha girmez ise bulamaz Mevlāyı ol  
Bū Ḥanīfe yollarıdır bu-durur rāh-ı cinān

Ġayri yola şapar-ısa ol-durur nār-ı caḫīm  
Sem‘ üñi ṭut ac gözünji ideyüm saña beyān

1020 Pāk ‘aḳīde bil temeldür eyle muḫkem sen anı  
Her ne yapsañ şonra anuñ üstüne olmaz vīrān

**Fī-‘Aḳāyidi Ehli’s-Sünnet ve’l-Cemā‘a**

Evvelā bilmek gerek kim ne-durur īmān pes  
Nice gerekdür ‘aḳīde tā gide şekk ü gümān

İ 154<sup>b</sup>

Zīrā şorsa birine biri nedür īmān deyü  
Viremese ger cevābı kāfir olur pek yaman

‘Avratı boş olur anuñ itdüği olur zinā  
Pes meded īmānı ḫoş bil olma sen ez-cāhilān

Altı şey’e bil inanmaḳ oldı īmān ḳalb-ile  
Hem dil ile itmek iḳrār eylemek anı beyān

***Ḳale Resūlu’llāhi şallā’llāhu ‘aleyhi ve sellem: el-īmānu  
inne tūminu bi’llāhi ve melā’iketihī ve kütübihī ve rūsūlihī***

1019<sup>ab</sup>’den sonra: Rāh-ı īmāndur o yol bil ol-durur rāh-ı hüdā  
Ṭut bu yolu şapma bulmak istersen emān // M 41<sup>a</sup> / beyit 4.

1020<sup>ab</sup>: -M, -A.

1021<sup>ab</sup>’den sonra: Ger temel olmasa ey dōst hīc şebāt bulmaz binā  
Muḫkem eyle sen bināyı ḳaşr-ı dīn bula emān // M 41<sup>a</sup> / beyit 6.

1023<sup>ab</sup>: -M, -A.

1024<sup>ab</sup>’den sonra: Bu-durur icmāli ey dōst buyurdı ol Resūl  
Oḳı bunı eyle ezber dā’imā it ḫırz-ı cān // M 41<sup>a</sup> / beyit 9.

*ve'l-yevmi'l-āhiru ve bi'l-ķaderu ħayrihi ve Őerrihi  
mina'llāhi Te'ālā.\**

1025 Biri bir bilmek Ħudāyı yoķ-dur[ur] mişli demek  
Her taŐavvurdan mūnezzeħ bilmek anı bī-gūmān

Ķalbūne her ne gelürse pākdür andan ol laťif  
Ħic ķadīmi fehm ide mi ħādīŐ olan ey civān

Ol-durur dāyim vü bāķī yoķ-durur aña zevāl  
*Lem yelid lem yūled* oldur emri anuĶ *Kūn fekān*

Cümle varlıķlar anuĶdur geldi andan Şübhesiz  
Girü aņadur rücū<sup>ç</sup> ı cūmlenüĶ zāħir nihān

Var-durur yidi Őıfātı ol Őübūtiyye-durur  
Biridür anuĶ ħayāt u biri<sup>ç</sup> ilm oldı<sup>ç</sup> ayān

1030 Birisi sem<sup>ç</sup> oldı anuĶ birisi daĶı başar  
Birisi oldı irādet biri ķudret ey civān

Birisi daĶı kelāmdur biri hem tekvīndür  
Ķāyim oldı zātı ile bunlar ey dōst bī-gūmān

Bu Őıfatlar zātınuĶ ne<sup>ç</sup> aynıdur ne Ķayrıdur  
Bāķī vü dā'imelerdür hem ķadīmlerdür inan

---

\* Hadisten sonra: Leyk tafŐilin diyeyim Őaņa ĶūŐ it cān-ıla  
Tola ŐineĶ ma<sup>ç</sup> rifetle bulasın oddan emān  
KeŐ ola esrār-ı imān ŐinüĶ ola rüh-ı nūr  
SinüĶ ola bāĶ-ı cennet<sup>ç</sup> Adn ola Őaņa meķān // M 41<sup>a</sup>/ beyit 10, 41<sup>b</sup>/ beyit 1.

1026<sup>ab</sup>: -M, -A.

1027<sup>a</sup>,1028<sup>b</sup>: -M; 1027<sup>b</sup>,1028<sup>a</sup>: Lem yelid ve lem yūled oldur yoķ-durur aña zevāl  
Cümle eŐyā geldi andan aña olurlar revān // M 41<sup>b</sup> / beyit 4.

1032<sup>ab</sup>: -M.

İ 155<sup>a</sup>

Hayy odur kim cümle ʿālem bulalar andan hayāt  
Andan irer feyz ü varlık cümleye zāhir nihān

Bir ʿalīmdür ol ki anuñ baḥr-i ʿilminden hemān  
Cümle maʿlūmāt degüldür қаtre vü nem ey civān

1035 Bir semīʿdür kim işidür itmedin eşvāt zuhūr  
Ger yakın u ger baʿīd sırren vü cehren bā-ʿayān

Bir başīrdür ol ki görür taht-ı arzda olsa ger  
Mūrçe-i seng-i siyehde nesne yok aña nihān

Bir mürīd-i bī-naẓīrdür dilegi ider zuhūr  
Fāʿil-i muhtār oldur gayrı yok ol-dur hemān

Olmasa bir şey' murādı ol zuhūra gelemez  
Hayr u şer küfr ü maʿāşī ṭāʿat ü imān emān

Dilegensiz bir meges perrini taḥrīk idemez  
Anuñ emr ü dilegidür cümlede cārī ola

1040 Aña vācib olmadı şey' cümleden oldur ğanī  
İtdüğünden ol şorulmaz hikmeti oldı nihān

Cümleye ider su'ālī ḥākim-i muṭlaq odur  
Mülk anuñdur yok şerīki mebdē -i kevn ü mekān

Bir қадір-i lā-yezāldür cümle-i muқadderāt  
Қudretinüñ қabzasında oldı maқhūr u muhān

1033<sup>ab</sup>'den sonra: Vaḥdet-i baḥrında cümle kā'ināt çün *kün*-durur  
Bād-ı fażlıyla temevvüc eyleyüb olur ʿayān  
Varlığına nisbet anuñ zerredür bu mümkināt  
Medḥin oқur cümle eşyā varlığın ider beyān // M 41<sup>b</sup> / beyit 9-10.

Hem kelāmıdır qadīm ü *leyse min cinsi'l-ḥurūf*  
Hem daḥı şavtdan muqaddes mütekellimdür ʿayān

İ 155<sup>b</sup>

Gör ne söyler gūş-ı ḥāre güller andan ülperür  
Gör ne dir seng-i siyāha seyl olur andan revān

1045 Gör ne söyler nuḫfeye kim mürde iken cān olur  
Gör ne söyler seng-i kūha la<sup>ʿ</sup>1 olur andan çıqan

Emr-i *Künden* itdi icād on sekiz biḡ ʿālemi  
Dilese her bir nefesde ider emşālin ʿayān

Söyledi Mūsāya Tūrda Aḥmede ʿarş üzre hem  
Ḥarf ü şavtdandır muqaddes sözidür cānlara cān

Oldı Qurʿān hem kelāmı ḡayr-ı maḥlūḡdur qadīm  
Bunı böyle bilmeyenler olmadı ehl-i cinān

Altı şeyʿüḡ biri daḥı eylemekdür i<sup>ʿ</sup>tiḡād  
Kim melekler oldı maḥlūḡ ḡullarıdır bī-gümān

1050 Yimez içmezler ḡıdāsı anlarındur zıkr-i Ḥaḡ  
Kim ḡıyām u kim rükū<sup>ʿ</sup> da kim sücūdda cāvidān

---

1044<sup>ab</sup>,1045<sup>ab</sup>: -M, -A.

1047<sup>ab</sup>den sonra: Ne didi ḡār-ı siyāha itdi gül andan zuhūr  
Ne didi ʿaceb şitāya kim bahār oldı ʿayān  
Ne didi ʿaceb ki şemse şevḡ-ile dāʿim yanar  
Ne didi ḡūşına ābuḡ cūş idüp olur revān  
ḡūş-ı ḡardur ḡūş-ı zāḡir cān ḡulaḡım açḡör  
İşidesin vaḡy-i ḡalbi ḡatıla cānuḡa cān // M 42<sup>a</sup> / beyit 11-13.

1048<sup>ab</sup>den sonra: Dil ile oḡuruz anı sem<sup>ʿ</sup>-ile mesmū<sup>ʿ</sup> hem  
Hem muşāḡifde yazılır ḡūb u maḡbū<sup>ʿ</sup> ey cicān  
Ḥıfz ider ḡuffāz anı sīnesinde cān gibi  
Kim bu cümle ile ḡulūlden ol muqaddesdür revān // A 25<sup>b</sup> / beyit 17-18.

1050<sup>b</sup> kim ḡıyām u kim rükū<sup>ʿ</sup> da kim: kimi ḡāʿim kimi rāki<sup>ʿ</sup> kimi İ.

Dişilik erkeklik olmaz anların içinde hîc  
Oldılar pāk ü muqaddes nitekim cism içre cān

Dört melek oldu muqarreb bunların içinde hūş  
Biri Cibrîl biri Mîkāl biri İsrâfil hemān

Biri   Azrā’ıldür anuñ kâbızu’l-ervāhdur  
Şūra İsrâfil müvekkil rızklar[a] Mîkāl revān

Oldı Cibrîl peyk-i Subhān vahyi oldur indüren  
Efđal-i emlāk oldur Sidredür aña mekān

İ 156<sup>a</sup>

1055 Rāzı olsun Haqq bulardan cümleye itsün selām  
Diyen āmin bu du  āya bula her derdden emān

Altı şey’üñ biri dağı hem inanmağ oldu farz  
Gökden inen her kitāba inanur mü’min olan

Ahmed’e Qur’ān indi Mūsāya Tevrāt hem  
İndi hem   İsāya İncîl oldu hükmi-i Haqq beyān

Hem dağı Dāvūda indi bil Zebūrı ey   azîz  
Dağı niçe şahf inübdür mürselîne zi-āsmān

Mā-şaşal cümle kütüb kim gökden indi haqq-durur  
Cümlesidür Haq kelāmı gayr-ı maḥlūkdur inan

1060 Altı şey’üñ biri dağı hem inanmağdur çatı  
Enbiyānuñ cümlesine haqq-durur Haqqdan revān

1051<sup>ab</sup>’den sonra: Cümlesi emre muḥ  dür eylemez   işyān bular

Göz yumub açınca Haqqdan gāfil olmazlar bir an // M 42<sup>b</sup> / beyit 5.

1058<sup>b</sup> “zi-āsmān”, “z’asmān” şeklinde okunursa vezin bozukluğu giderilmiş olur.



Evveli anlaruñ Ādem āhiri Aḥmed-durur  
Ḥaḳḳ selām itsün cemī<sup>c</sup> an bunlara her vaḳt ān

Kim ki āmin dir ise olsun belālardan emīn  
Ola Rabbi rāzı andan yirini ide cinān

Ḥazret-i Aḥmed velīkīn bunlara server-durur  
Anuñ içün var olubdur yir ü gök kevn ü mekān

Ümmeti hem ḥayr-ı ümmetdür anuñ bil ni<sup>c</sup> meti  
Cümle ümmetden ziyāde olur anlar der-cinān

1065 Ḥazret-i Ḥaḳḳ sevdi anı didi ol şāha ḥabīb  
Kim severse anı buldı ḳurb-ı Raḥmānda mekān

İ 156b

Derlere dermān oldur gözlere envār ol  
Bul anı kim bulamaz yol ḥazrete ansız varan

Aña yir cānuñda eyle canuñ içinde ara  
Gizlüce yol vardur anda anı bul sende bulan

Sünnetin tut vir şalātı aña çoḳ açıla rāh  
Pertev-i nūr-ı Muḥammed sīneñi ide cinān

Didi İbrāhīm Ḥalīlem hem daḫı Mūsā Kelīm

---

1062<sup>ab</sup>'den sonra: Enbiyānuñ birine ger münkir olsa bir kişi  
Cümlesine münkir olmuş gibi olur bī-gümān  
Tefriḳa yoḳdur bularda nefis-i vāḥiddür bular  
Evliyā da hemçünündür olma sen şaşu bakan  
Hiç bulardan eyledi mi kimse döğüş ceng ü cidāl  
Kimde kim ola ḥuşümet bulamaz anları hān  
<sup>c</sup> Āḳil iseñ aḳla sözüm bulagör sen vaḥdeti  
*Fedḫulī* tefsirin oḳı keşf ola sırr-ı nihān // M 43<sup>a</sup> / beyit 4-7.

1064<sup>ab</sup>'den sonra: Ḥaḳḳ te<sup>c</sup> ālā cümlesinden pek sever anları hem  
Ümmet-i Aḥmed'e olan luḫfi dil itmez beyān  
Çünki Aḥmed sevdügidür ümmetin daḫı sever  
Zī-sa<sup>c</sup> ādet aña ümmet olana ey yāru cān // M 43<sup>a</sup> / beyit 10-11.

Hem dağı rŭĥumdur   İsa l k maĥbŭbum o c n

1070 Bil o ŧ huŋ  adrini sen aĥa ũmmetsen eger  
Ola saĥa s k  t  kim kevŧer-i  b-ı rev n

Sevmek anı sŭnnetini tutub iĥy  eylemek  
M siv y  t rik olmak sevmek All h  hem n

Yazdı adın adı ile zikrini ref  eyledi  
Ya   n  kim ki buldı anı oldu ol beni bulan

Bul anı t z bul anı t z t  ola  adrŭŋ sa   id  
Ola t  Burc-ı Ĥamelde ŧemse necmŭŋ iĥtir n

Pŭr bah r ola derŭnuŋ aĥıla gŭl-z r-ı Hŭ  
Ref  ola ŧıĥl-ı ta   ayyŭn mevc ura ebĥ r-ı c n

1075 Hem meded  anı **Ĥab b ** maĥrem-i r z-ı nih n  
Bes-durur keŧf itme sırrı z hiri eyle bey n

Geldik imdi altı ŧey'ŭŋ biri daĥı ba   ŧdŭr  
Aĥa iĥr r eyleyŭb  m n getŭr ŧıdĥ-ıla h n

---

1076<sup>ab</sup>'den sonra: Her ne kim faĥr-ı  iy met virdi  iy metden ĥaber  
 liserdŭr bir bir anlar bozılır kevn ũ mek n  
On   al met var-durur didi muĥaddem o ŧer f  
Biri duĥ n biri decc l biri dabbe ey civ n  
Birisidŭr hem nŭzŭl-i hazret-i   İsa ŧeh   
Mehd  ile buluŧurlar   adl ile  olar cih n  
 atl ider Decc li   İsa mevt irer aĥa daĥı  
Defn olur hazret yanında cŭmle ĥaĥ dan ĥayrı *f n*  
Biri hem ŧemsŭŋ  lŭ   c nib-i ĥarbdan meded  
Birisi Ye'cŭc u Me'cŭcuŋ ĥurŭc  n geh n  
Birisi hem ũ  usŭfdur ŧarĥ-ıla ĥarbdan ola  
Biri hem arz-ı   Arabda el em n y  Rab em n  
Biri hem bir n r ola ki ide Yemenden ol zuhŭr  
Sŭre ĥalk  ŧ ma n -ĥ h virmeye hergiz em n  
Bir riv yetde onuncu ola bir r h-ı   a im  
Ĥalk  baĥre ide il a budur Meŧ b hde bey n  
 n buluna iŧbu ŧar lar bozıla pes intiz m

İ 157<sup>a</sup>

Çünkü mevt ire giresin kabre anda bil su'âl  
Var-durur gerçek-durur haqdur şağın itme gümân

Hâzır it bunda cevâbuñ tâ ki âsân viresin  
Çäk olur bunda   ağıllar el-emân yâ Rab emân

Şoralar Rabbün den evvel hem dağı kimdür nebîñ  
Hem dağı dînüñ ne dîndür oldı mı ihlâş-ı cân

1080 Virür iseñ ger cevâbı kabrün olur çün cinân  
Viremezseñ kabrün olur toptolu nâr-ı duhân

Çünkü İsrâfîl ura Şûr kaldırur baş mürdeler  
Nitekim vaqt-i şubhda döşeginden uyuyan

Her biri bir şüret-ile haşr olur şek itme sen  
Nitekim biter bahârda ekilen vaqt-i hazân

Olısar aşl-ı şalâtuñ yüzleri hürşîd-veş  
  Āşiyânuñ yüzlerinde ola âşâr-ı duhân

Kâfirânuñ yüzleri hem kırveş ola siyâh  
Bula herkes itdüğini biçe ekdüğün hemân

1085 Turalar kabr üzre hayrân elli biñ yıl cümle nâs  
Lîk gele ehl-i şalâta bir şalât vaqtince ân

Defter-i a   mâl virile mü'minüñ sağı eline  
  Āşiyânuñ şol eline vireler itme gümân

---

Dürile işbu bisât u devrile çetr âsumân  
Dökile cümle kevâkib tağlar ola çün gubâr  
Şûri İsrâfîl üfüre qalmaya hiç kesde cân // A 26<sup>b</sup> / beyit 5-14.

Kāfirānuñ arqasından çıkaralar elini  
Vireler qara bitiler bulmaya laḫza emān

İ 157<sup>b</sup>

Oquya her kes kitābın göre hep a<sup>c</sup> mālini  
Ḥayr u şer olmuş kitābet diye yā Rab el-emān

Hem daḫı qurıla mīzān yā şırātuñ üstüne  
Ṭartıla a<sup>c</sup> māl-i cümle ḫayr u şer zāhir nihān

1090 Gelenüñ ağır şevābı cennet-i ḫulddür yiri  
Gelse ağır seyyi'āti nār ola aña mekān

Kim meger <sup>c</sup> afv ide Subḫān derdine ide devā  
Ol-durur derdlere dermān ol-durur cānlara cān

Kimsenüñ qomaya ḫaqqın kimsede zerre qadar  
Fī'l-meşel toqunsa yapraq yapraqa aḫla beyān

Hem daḫı şırāt qurıla tā cehennem üstüne  
Quş-veş ola şıfatda esfelī nārda nihān

Biñ yol ola hem inişi biñi düz biñi yoquş  
Qıldan ince hem qılıcdan ola keskin bī-gümān

1095 Ṭolu eṭrāfi kelālīb cennet ola ötesi  
Geçmeyince anı kimse giremez ender-cinān

Ola on beş mevqıf anda ṭurgura ger her birin  
Virür ise ger cevābı ola tīz andan revān

---

1095<sup>a</sup> cennet ola: cennet İ.

Virmez ise her birinde tura biñ yıl geçmeye  
Kim meger luṭf ide aña ol Kerīm ü Müsteʿān

Şoralar evvel şalâtdan hem zekât ü hacdan  
Ḳavl-i Ḥaḳḳdan hem daḥı ʿafv-ı haṭâdan ey fülân

İ 158<sup>a</sup>

Emr-i maʿrûf nehy-i münker ḥüsn-i ḥulḳdan daḥı hem  
Ḥaḳḳ-ı ʿabdden şoralar ğāyet ḥaz̄er ḳıl ey civān

1100 Kimseye zulum eyledi mi itdi mi fitne fesād  
Kimseyi hīc itdi mi zemm oldı mı ḥātır yıḳan

Ḥubb-ı liʿllāh buġz-ı fiʿllāh hem daḥı māl-ı ḥarām  
Şurb-ı ḥamr u hem zinādan ḳavl-i zürdan el-emān

Hem daḥı ḥulf [ü] kizbden hem ribādan ey aḥī  
Muḥşenāti ḳazfdan hem hem şehādet-i yalan

Hem daḥı ḥaḳḳ-ı civārdan şoralar eyle ḥaz̄er  
Ġybet idüb yidi mi hem daḥı laḥm-ı merdümān

Daḥı bunun gibilerden şorıla dürlü suʿāl  
Elli yirde nitekim naḳl itdi anı ʿālimān

1105 İşbu yirlerden nice bulur necāti degme kes  
Ḳıl ʿināyet yā İllāhī ḥālümüz oldı yaman

Bu günü aḥ ḡāfil olma toġrı yüri ḳıl ḥaz̄er  
Rāh-ı cennetdür şerīʿ at şābit ol anda hemān

**Altı şeyʿün** biri daḥı hem inanmaḳdur aḥī

1096<sup>ab</sup>-1105<sup>ab</sup>: -M, -A.

Hayr u şer taqdîr-i Hağdur dilegidür her olan

Dilemese bir şey' olmaz mülk anuğdur hüküm anuğ  
Fâ' il-i muhtâr oldur istegi olur ol ân

İ 158<sup>b</sup>

Hayr u imâni sever ol râzı olur yaradur  
Lîk şerr ü küfri sevmez râzı olmaz bî-gümân

1110 Yaradan oldur velîkîn şerr ü küfr ü fişkları  
Olmaz idi itmese halk ol-durur hâlık hemân

Hîc ecelsiz kimse ölmez olsa ger maqtûl dağı  
Katilüñ kesbidür ancak halk iden ol Müste'ân

Dilemede şerleri ol hikmeti bî-hadd-durur  
Hikmetine 'aql irişmez teslîm-durur lâzım olan

Virdi çün cüz'î irâdet ne dilerseñ yaradur  
Gâfil olma ac gözünji sonra olma peşimân

Yâ İlâhî bize bizi koma lutf it kıl kerem  
Kıl hidâyet toğrı yola vaşluña eyle revân

1108<sup>ab</sup>: -A.

1112<sup>ab</sup>: -M; “irışmez”, “irış” şeklinde okunursa vezin bozukluğu giderilmiş olur.

1113<sup>ab</sup>: Virdi pes saña irâdet cüz'î itdi imtiñân

Fâ' il olsañ her neyi halk ider anı pes ol ân

Gafil olma imdi ey döst ibtilâ dârında sen

Aç gözünji hayra sa' y it sonra olma peşimân // M 44<sup>b</sup> / beyit 9-10

1113<sup>ab</sup>'den sonra: Ger dir iseñ şerrî niçün taqdîr idüb yazdı ol

Hikmetinden ol sorulmaz hikmeti anuğ nihân

Bildi ol 'ilm-i ezelde cümle kâr u fi' lünji

Eylemedin yazdı anı eyledi keşf ü beyân

Fâ' il-i muhtâr oldur yirlü yirinde işi

Zerrece yokdur hañâ işinde anuğ bî-gümân

Saña lâyıq kendi taqşîratuñı bilmek müdâm

Hemçü Âdem gözyaşın seyl-âb idüb itmek revân

Dir iseñ gendümden oldı irişür nağz-ı hitâb

Dir iseñ ger senden oldı çün iblîs olduñ mehân // M 44<sup>b</sup>/ beyit 11-13, 45<sup>a</sup> / beyit

1-2.

1115 Gelmişüz āhîr zamānda düşmüşüz gāyet garîb  
Ey garîbler oğşayıcı kıl meded ey Müste‘ân

Mā-ḥaşal bu altı şey’e inanub şekk itmeme  
Aşlıdur îmānuḡ ey dōst şakla bunı bul emān

Hem daḡı îmāna maḡlūk dime muḡlak küfr olur  
Ol hidāyetdür Ḥudādan fi‘l-i ‘abd-ile hemān

Cānib-i Ḥaḡḡdan hidāyet ġayr-ı maḡlūḡdur şehā  
‘Abdden ‘azm ü ḡabūl ü ḡaşddur maḡlūḡ olan

Zîrā ‘abd daḡı şifātı cümle maḡlūḡdur anuḡ  
Ḥaḡḡuḡ evşāfi cemī‘an ġayr-ı maḡlūḡdur inan

İ 159<sup>a</sup> 1120 Bil ki hem îmānı kāmîl eyleyen dört şey’-durur  
Biri taşdıḡ-i cenāndur biri iḡrār-ı zebān

Biri ten ile ‘ameldür rûz u şeb ceḡd eyleyüb  
Biri daḡı ola tâbi‘ sünnete her vaḡt ü ān

Kimde kim bulunma[z-1]sa işbu dört aşl-ı laḡîf  
Kāfir-i muḡlakdur ol kes yiridür nār u duḡān

Bil ki evvelki iki bulunmasa kāfir dinür

---

1114<sup>ab</sup>-1115<sup>ab</sup>: -M, -A.

1116<sup>ab</sup>’den sonra: Elzem olan şey’i saḡa muḡtaşar itdüm beyān

İster-iseḡ tafşîlini fiḡh ider anı beyān

Leyk diyeyüm ba‘zı şey’i kim saḡa enfe‘dür ol

Cevher-i bâḡ-ı cināndur eyle anı hırz-ı cān // M 45<sup>a</sup> / beyit 5-6.

1118<sup>ab</sup>: -M.

1119<sup>ab</sup>: -M, -A.

Lîk şonraki iki bulunmasa dinmez ey cān

Kim ki dille itse ikrār alb-ile inanmasa  
Ol münāfıdur şaıhan derk-i esfeldür mekān

1125 Her ki alble itse tadk dille ikrār eylese  
Lîk amel itmese tenle oldu fāsi b-gümān

Görür ol nārda azābı olmaz-ısa afv-ı Ha  
Lîk ol almaz mualled ünkü var şıd-ı cenān

ıanu nārdan aalli oldu bir sā at adar  
Ekşeridür yidi bi yıl el-emān yā Rab emān

Her ki tadk itse alble dil ile ikrār hem  
Ten ile hem āmil olsa eylese cehd-i kerān

Lîk tābi olmasa ol sūnnete ender-amel  
Mübtedi dür ehl-i dūza böyle buyurdı o cān

1130 Sūnnetini terk iden aa nice ümmet olur  
Aa ümmet olmıyan nice bulur nārdan emān

Her ark mesdūd-durur ımaz Hūdāya bilmiş ol  
Lîk sūnnet yolıdur ancak ıan Haa hemān

İ 159<sup>b</sup> Lîk yapış sūnnete oldur şırā-ı müstaīm  
Z-sa ādet aa kim ola bu yola ol revān

---

1123<sup>ab</sup>: -M, -A.

1123<sup>b</sup> “ey”, “i” şeklinde okunursa vezin bozukluı giderilmiş olur.

1131<sup>ab</sup>, 1132<sup>ab</sup>: -M, -A.



*Ḳāle Subḥānehu: İnneme'l-mu'minūne'l-lezīne āmenū  
billāhī ve Resūlihī. İlä-āḥiri'l-āye fi-sūreti'n-Nūr.*

Hem daḡı bil oldı İslām beş ḡıṣāl üzre binā  
Biri nāḡıṣ olsa ger bulmaz kemāl ider ziyān

Birisi anuḡ ṣehādet biri oldı hem ṣalāt  
Birisi daḡı zekātdur biri ṣavm-ı ramazān

1135 Birisi ḡac oldı ey dōst var-ısa ger ḡudreti  
Bu beşi ḡāyet gözet sen bulmaḡ istersenḡ emān

Hem daḡı bil mezhebünḡi dīnünḡi eyle ṣaḡıḡıḡ  
İ<sup>ç</sup> tiḡādda mezzebünḡ bil ehl-i sūnetdür hemān

Ya<sup>ç</sup> nī kim aṣḡāb-ı ḡazret hem cemā<sup>ç</sup> at müslimīn  
N<sup>'i</sup> tiḡādda oldııarsa ol-durur rāh-ı emān

Hem daḡı ḡükm eyle di kim ehl-i sūnet mezhebi  
ḡaḡḡ-durur ḡayrısı bāḡıl bunda itme ḡıç ḡümān

Hem<sup>ç</sup> amelde mezzebünḡ bil kim İmām A<sup>ç</sup> ḡam-durur  
Laḡabıdur Bū ḡanīfe ismi Nu<sup>ç</sup> mān'dur ey cān

1040 ḡükm idüb ḡayrı mezāhib dime kim bāḡıl-durur  
Di ḡaḡādur līk ṣaḡıḡıḡ olmaḡ daḡı vardur ḡümān

Dōrt-durur mezzeb eyā dōst Bū ḡanīfe efḡalı  
Ṣāfi<sup>ç</sup> vü Mālikī vü ḡanbelī dōrdünci cān

1139<sup>b</sup> “ey”, “i” şeklinde okunursa vezin bozukluğu giderilmiş olur.

1140<sup>ab</sup>’den sonra: Bū ḡanīfe mezhebi ḡaḡḡdur deyü ḡükm eyle līk

İhtimāldür di ḡaḡā olmaḡ daḡı olur ey cān // M 45<sup>a</sup> / beyit 1; A 27<sup>b</sup> / beyit 21.

1141<sup>ab</sup>’den sonra: İ<sup>ç</sup> tiḡādda cümle bunlar bir-durur leyk iḡtilāf

Oldı a<sup>ç</sup> mālde eyā dōst aḡla bir ḡoṣ sen beyān // M 45<sup>a</sup> / beyit 2.

İ 160<sup>a</sup>

Müctehiddür cümle bunlar bunlara uyan cemī<sup>c</sup>  
Ehl-i sünnetdür eyā dōst yirleri olur cinān

Ḥaḳḳ Te<sup>c</sup> ālā rāzı ola cümlesinden tā ebed  
Açdılar bu dīn yolını itdiler sa<sup>c</sup> y-i kerān

Şorsalar ger milletüni di ki İbrāhīm Ḥalīl  
Milletidür kim Muḥammed dīnidür ol bī-gümān

1145 Bize ol dīni getürdi ḥazret-i Ḥaḳḳdan Resül  
Eyledik anı ḳabül ü dīnimüz oldur hemān

Dīn ü millet ikisi birdür anı Aḥmed bize  
Ḥazret-i Ḥaḳḳdan getürdi eyledi Ḳur'ān<sup>c</sup> ayān

Hem daḥı īmān u İslām ikisi birdür anuḡ  
Şıdḳ u iḳrār oldı anlar nitekim itdük beyān

Hem daḥı ḳıl i<sup>c</sup> tiḳādı cennet ü düzaḡ el-ān  
Yaradılmışdur müheyyā oldılar mevcūd-ı tān

Hem daḥı mīzān-ı Ḥaḳḳdur hem şırāt u hem su'āl  
Hem daḥı a<sup>c</sup> zā şehādet itmesi ey yār-ı cān

1150 Hem daḥı kevşer şefā<sup>c</sup> at cümle bunlar Ḥaḳḳ-durur  
Hem daḥı görmek cemāl-i Ḥaḳḳı ey dōst mü'minān

Ehl-i cennet cennet ile dā'im ü bāḳī-durur  
Ehl-i düzaḡ düzaḡ ile hem mü'ebbed cāvidān

1142<sup>ab</sup>: -M, -A.

1143<sup>ab</sup>: -M.

Yā İlāhī bizi hıfz it kılma naruḡla ʿazāb  
Ol ḡabībūḡ ḡürmetine vir civāruḡda mekān

İ 160b

Hem daḡı mü'min kebīre işlemede ey aḡı  
Çıkamaz imāndan bunı bil lık olur ez-fāsıḡān

Ger ḡarām şarfa dir-ise ol ḡelāl kāfir olur  
Hem ḡarām dirse ḡelāle küfrdür girü beyān

1155 Hem daḡı birdür ecel bil oldı taḡdīr cümlesi  
Kimse fevt olmaz ecelsiz ger ḡatīl ü ger fülān

Hem seferde vü ḡazarda meşḡi inkār eyleme  
Ehl-i sünnet hem imāma seyf-ile çıkamaz ey cān

Hem müsaʿir oldı Allāh ḡükm anuḡdur ḡayrı yok  
Andan irer ḡayr u şer andan irer sūd u ziyān

Lık sen kāsıbsin ey dōst ḡalk ider ol pādīşāh  
Virdi ol cüz'ī irādet itdi seni imtiḡān

Enbiyānuḡ muʿcizātı hem kerāmāt-ı velī  
ḡaḡḡ-durur gerḡek-durur inkār iden ider ziyān

1160 Enbiyānuḡ rütbesine hīc irişmez bir velī  
Enbiyādur zīrā dīni getürüb iden beyān

Enbiyānuḡ birisin ger itse inkār bir eḡad

1156<sup>ab</sup>: -M, -A.

1156<sup>b</sup> “ey”, “i” şeklinde okunursa vezin bozukluğu giderilmiş olur.

1160<sup>ab</sup>'den sonra: Mazhar olur sırrına leyk ḡalbi olur āyine

Görinür mir'at içinde nitekim şemsü cihān // M 46<sup>b</sup> / beyit 6.

Cümlesin inkār gibidür kāfir olur bī-gümān

Enbiyādan sonra efḍal bil beşer Şiddīkdur  
Baᶜ dehu Fārūḳ-ı aᶜ zām baᶜ dehu Osmān ey cān

Baᶜ dehu Şīr-i Hudādur yaᶜ nī kim ḥazret ᶜ Alī  
Rāzı olsun cümlesinden ol Kerīm ü Müsteᶜ ān

İ 161<sup>a</sup>

Hem ḫilāfet rütbesinde girü bunlar böyledür  
Daḫl idenler ḫaşr olurlar kej derün u kej dehān

1165 Cümle aşḫāb pāklerdür sebb olunmaz hem biri  
Sebb iden mülḫid laᶜ indür yiridür nār u duḫān

ᶜ Ākil iseḫ anları sev cān u dilden ol muḫib  
Anları sevmek Resūli sevmek oldı bī-gümān

Hem muṭīᶜ vü ᶜ āşīnūḫ ḫalfinde cāyizdür namāz  
Hem daḫı kılmaḫ namāzın bunlaruḫ ey yār-ı cān

Hem daḫı tekfīr olunmaz ehl-i kıble kıl ḫazer  
Sū-i zannı nefşüḫe it olma kendin unudan

Nefsūḫ ulu düşmenūḫdür anı ıslāḫa çalış  
Ger sen eyü olur iseḫ ḡayriden yoḫdur ziyān

1161<sup>ab</sup>: -M.

1162<sup>b</sup> ey: i şeklinde okunursa vezin bozukluğu giderilmiş olur.

1164<sup>ab</sup>'den sonra: Cümlesi bir cām gibidür tenleri ayru ise

Sū-i zann birine itme olma sen ez-aḫmaḫān // M 46<sup>b</sup> / beyit 10.

1166<sup>ab</sup>'den sonra: Medḫ iden ḫūr-şīdi ey dōst kendüyi mādiḫ olur

Yaᶜ nī kim rüşen-durur çeşmüm görür ey yāru cān

Zemm iden ḫūr-şīdi cānā kendüyi zemm eyledi

Yaᶜ nī kim kördür gözüm görmez ᶜ alīlem el-emān // M 46<sup>b</sup> / beyit 13, 47<sup>a</sup> / beyit

1.

1170 K̄l ü k̄ali terk it ey d̄ost h̄ali bu h̄ale çalış  
ř̄uret-i b̄i-c̄an gibidür üns-i bi'llāh bulmıyan

Üns-i bi'llāh ister-iseñ z̄ikri çoğ it hem oğū  
Dāyimā K̄ur'ānı ey d̄ost ol-durur nūr-ı cenān

Ehl-i K̄ur'ān ehl-i H̄ağğdur böyle buyurdı Resül  
İsteyen k̄urb-ı H̄udāyı anı terk itmez bir ān

K̄angı kalbde olmasa K̄ur'ān miřālını anuğ  
Bir h̄arāb ev gibidür didi Resül-i Müste' ān

İ 161<sup>b</sup>

İt münevver beyt-i kalbün nūr-ı K̄ur'ān ile t̄iz  
Cümle işden evvel oldur bil saña lāzım olan

1175 Kim ki K̄ur'ānı oğutsa oğluna yā kızına  
Uralar başına bir t̄ac nitekim şems-i cihān

Geydüreler hem iki h̄ulle ki gözler görmemiş  
Gören anı ide ğibta diyeler z̄i-<sup>c</sup> izz ü řān

Didi kim h̄azret oğusa *F̄atiħa* sūresini  
Yağmaya anı cehennem olısar yiri cinān

Yatduğı vağtde oğusa Āyete'l-Kürs̄i hem  
řerr-i řeytān ü <sup>c</sup> adūdan bula ol kimse emān

Kim oğusa āħirin hem şüre-i Bağaranuğ  
Girmeye üç gün evine cin ü řeytān ü muhān

1180 Āħir-i <sup>c</sup> İmrānı her kim oğusa didi o řāh

---

1170<sup>a</sup> it ey: it İ.

Kā'im olmuş gibi ola ol giceyi bī-gümān

Sūre-i Tenzīli kim ki oğusa didi Resūl  
Görmeye kabrūñ ' azābın bula her derdden emān

Hem dağı Yāsīni didi kalb-i Qur'āndur o cān  
Oğuyan Qur'ānı on kez oğumuş olur hemān

Vird idinse her kim anı itmedin teslīm-i rūḥ  
İçe ol cennet şarābın sehl ola teslīm-i cān

İ 162<sup>a</sup>

Leyle-i cum ' ada her kim oğusa Hāmīm Duḥān  
Ğafr ola cümle günāhı bula vaḥşetden emān

1185 Cum ' a gün her kim oğusa sūre-i Kehfī dağı  
Şād ola yevm-i kıyāmda görmeye ğam endūh ān

Hem dağı her kim oğusa sūre-i Haşr āḥirin  
Ola yetmiş biñ melā'ik aña yakın bī-gümān

İde istiğfār anuñ-çün cümlesi aḥşama dek  
Gice oğusa kezālık tā toğa şems-i cihān

Mevt irüb ölse o günde gide dünyādan şehīd  
Bu şevābı çoğ dime sen yücedür Qur'ānda şān

Hem dağı kim oğusa her gice Vākı ' a sūresin  
Görmeye hergiz o fağrı ola hem kabri cinān

1190 Hem dağı her kim oğusa her gice Mülk sūresin  
Kabır ' azābın görmeye ol nūr ola aña mekān

1189<sup>a</sup> "vākı ' a", "vağ ' a" şeklinde okunursa vezin bozukluğu giderilmiş olur.

Oğusa dört kerre her kim sũre-i Zilzāli hem  
Oğumuş gibi olur ol cümle ur'ānı hemān

Hem dağı kim oğusa El-Hākimũ sũresini  
Oğumuş gibi olur biğ āyeti didi o cān

Hem dağı kim ki oğusa sũre-i ul Yāi pes  
Rub<sup>c</sup> -ı ur'ānı oğumuş gibi olur bĩ-gũmān

Hem dağı her kim oğusa her gice der-vağt-i ħ'āb  
Ol berĩ ola nifāđ u Şirk ũ Őekden ey civān

İ 162b

1195 Hem dağı kim oğusa ũc kerre İhlāŐ sũresin  
Oğuyub ħatm itmiş olur cümle ur'ānı o cān

Hem dağı on kerre her kim oğusa didi anı  
Cennet ire ağa bir kōŐk ħalk ide ol Mũste<sup>c</sup> ān

Hem dağı kim vağt-i ħ'ābda oğusa yũz kez anı  
alkđugunda Şağ yanından cennete ola revān

Hem dağı kim yatduğunda oğusa sũre-i Felāđ  
Hem dağı sũre-i NāŐı ol olur ender-emān

Keffine nefĥ itse anı sũrse a<sup>c</sup> zāsına ol  
Őiĥr-i sāĥir cümle derdden ħıfz ide Rabb-i cihān

1200 Olunan işbu rivāyāt bil Őaĥĩĥ aĥbārdur  
Kim eĥādĩŐ-i Őaĥĩĥden eyledim anı beyān

1196<sup>ab</sup>'den sonra: oğ-durur İhlāŐuđ ey dōst ħaŐŐası pek sev anı  
Dā'imā dilden giderme anı bil rũĥ-i cenān // M 48<sup>a</sup> / beyit 7.  
1198<sup>a</sup> "oğusa", "oğsa" Şeklinde okunursa vezin bozukluğu giderilmiş olur.

‘Ākil olan inanur haqq sözlere ider ‘amel  
Olmayan başında devlet kārıdur dāyim gümān

Bū Bekir meşreb olanuñ kārı bil taşdıǵdur  
Bū Cehil sīret olanuñ şekk ü zan fi‘li hemān

İdelüm itmām kelāmı ey Ḥabībī bed-durur  
İş bilindi işleyesi er gerek didi mihān

Ḥaḡ Te‘ālā ide ihsān fażl u tevfiḡın bize  
Bizi ḡorsa bize ey vāy ḡālimüz olur yaman

İ 163a

1205

Yā İlāhī bizi bize ḡoma luḡ it cezbeñi  
Ol ḡabībünñ Muştafānuñ ḡürmetine el-emān

Rūḡına olsun o şāhuñ dāyimā bī-ḡadd şalāt  
ḡabri ḡolsun nūr-ıla itsün tecellī Müste‘ān

---

1206<sup>ab</sup>: -M, -A.



## Hätimetü'l-Kitâb

*Qāle Resūl'ullāhü Şalla'l-lāhü 'Aleyhi ve Sellem El-keyyisu men dāne nefsehu ve 'amile limā ba'de'l-mevti ve'l-'ācizü men etbe'a nefsehu hevāhā ve temennā 'alā'llāhi'l-emāniye revāha Aḥmed ve'l-Tirmidī ve İbni Māce ve'l-Hākim 'an Şeddād ibni Evs raḍya'llāhü 'anhüm kemā fi'l-Cāmi'*

Ya' nī 'āqil-i mütebaşşır ve 'avāqıb-ı umûruna nāzır ol kimesnedür ki kendi nefsinı her hâlde kâhır ve ḥāsib olub nüzül-i mevtten muḳaddem a' māl-i ḥayrı kāsib ola ve umûrunda 'āciz ü muḳaşşır ol şaḥş-ı maḡbündur ki dünyā-yı denıyyenüñ ārāyişine meftûn olub nefsi behımesini şehevāt-ı nefsāniyye ve muḥarremāt-ı menhiyye ve lezāyız-i şehıyyeden māni' ve zācır olmayub cenāb-ı Hāḳḳdan 'afv ve raḥmet-i ümniyyesinde olub kendi nefsinı müsteḥāḳ-ı luḡf u kerem bile. Nitekim İmām-ı Ğazālī 'aleyhi raḥmetu'llāhi'l-bārī, *hāzā ḡāyetü'l-cehlü ve'l-ḥumḳ evredehu's-şeyṭān fi ḡāyetü'd-dīn* ve kemā ḳale Mevlānā ḳuddise sırrahu fi'l-Meşnevī

İ 163<sup>b</sup>

fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün

Ān ki toḥm-ı ḥār kāred der cihān

Hān u hān ü rā mecū der gülsitān

Hīc gendüm kārī vü cev ber dehed

Hīc dīdī esb kerh-i ḥar dehed

**Ḳıṭ' a\***

fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün

Güller ek kim biçesin gül-zārlar

Zer' idenler ṭoldurur anbārlar

Ekmeyen ey dōst biçer mi ḥāşılı

Şoñı olur āh u derd ü zārlar

İḥtiyāt it ḳıl 'amel 'āqil isen

\* **Ḳıṭ' a** manzume özelliklerine göre **Nazm** olmalıdır.

Ṭut vaşiyyet ekme ey dōst hārlar

### El-Vaşiyyetü Fī'l-İhtiyāṭ

fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün

Ac gözüñ bir gelişüñdür işbu dünyāya oğul  
Ḳo gümānı kııl 'amel tiz zīrā göçdi kārban

Bozulur bāzār ey dōst sonra bulunmaz metā'  
Çünki tācirsın gidersin dār-ı 'uqbāya revān

İhtiyāṭ it kııl hāzer dāyim hāzer dāyim hāzer  
İtmez-iseñ ihtiyāṭ ger gāyet idersin ziyān

Tācir-i gārḳ-āb ey dōst hāş metā' ın kırtarur  
Aḥsen-i a' māl metā' ın sen de kırtar ey civān

İhtiyāṭ için diyeyüm saña bir kaç tuḥfeler  
Hırz-ı cān it hıfz it anı bulmaḳ isterseñ emān

Ya' nī kim ba' de'l-farīza işleseñ ger anları  
Şübhesiz luṭf ide Allāh eyleye ehl-i cinān

Māl ü manşıb kenz-i bī-ḥadden saña yegdür bular  
Girü ḳalur cümlesi heb saña lāzım ṭatlu cān

İ 164<sup>a</sup>

### I. İhtiyāṭ-ı Ūlā ve Evlā

Cümle-i mü'minīne lāzım ve esās-ı dīni muḥkem ve şābit olmasında ihtiyāṭ ve hāzer üzre olanlara lā-büddür ki şubḥ u mesāda bu kelimāt-ı 'ālī-şifātı kırā'atdan gāfil ve zāhil olmayalar tā ki fi' llerinde işābet ve emr-i dīni ri'āyet itmiş olub sa'ādet-i dāreyne vāşıl olalar. Nitekim Ebū Dāvud, raḥmetu'llāh, *Sünende* sened-i ceyyid ile rivāyet ve kezālik İmām-ı Müslim *Şaḥīḥinde* dirāyet idüb buyururlar Ḳāle Resūlu'llāhi şalla'llāhu 'aleyhi ve

sellem: *kāle hīne yuṣbiḥu yūmsī Allāhümme innī eṣbahtü üṣhidüke ve üṣhidü ḥamelete ‘arṣike ve melâ’iketeki ve cemî‘a ḥalkıke ente’l-lâhu lâ ilâhe illâ ente vaḥdeke lâ ŧerîke leke ve enne Muḥammeden ‘abdüke ve resûlüke merrete a‘taḳa’llâhu rubu‘ahu mine’n-nâri ev erba‘an fe-nıṣfehu ev selâseten fe-selâsete erbâ‘ihi ev erba‘an fe-küllehu. Hâşıl-ı ma‘nâ, ya‘nî ŧol mü‘min-i dânâ ki vaḳt-i ŧabâḥ yâḥüd ḥın-i mesâda bu kelimât-ı pür-berekâtı bir kerre zıkr ü edâ eyleye, ol Rabbü’l-‘ibâd ol ḳâ’ilüñ vücüdunüñ dört bölükde bir bölüğüni, iki kerre oḳusa nısfını, üç kerre dise erbâ‘ını, dört kerre tekrâr eylese cümle cesedini nâr-ı caḥîmden azâd eyleyüb ebedi ŧâd eyleye. İmâm-ı Müslim, raḥmetu’llâh, buyururlar ki: *hüve aṣlun min uṣûli’l-islâm ḳad iṣtemele [İ 164<sup>b</sup>] ‘alâ-mühimmâti min ḳavâ‘idi’d-dîn fefhem felâ-tetrukhâ.**

#### Nazm\*

mefâ‘ülün / mefâ‘ülün / fa‘ülün

Pes ey döst gâfil olma bu uşülden

Oḳı ŧubḥ u mesâda bul necâtı

Olan ‘âḳil tedârik ider evvel

İder ḥidmet alur ŧehden berâtı

## II. İhtiyât-ı Âḥer

Ve cümle-i leṭâyif ve ehem-i vazâyifden Meṣâbîḥde meṣtûr olan bu ḥadıṣ-i laṭîfdür ki ḥazret-i Sevbân, ol cânlara cân olan faḥr-i cihandan, ‘aleyhi ŧalavâtu’r-raḥman, böyle beyân itmişlerdür ki: *Mâ min ‘abdin yeḳülü izâ ümsâ ve izâ aṣbaḥe ŧelâsen rażitu bi’llâhi rabben ve bi’l-İslâmi dînen ve bi-Muḥammedin nebiyyen kâne ḥaḳḳan ‘ala’llâhi en yurziyehü yevme’l-ḳiyâmeti.* Hâşıl-ı ma‘nâ, bir ‘abd-i müslim yoḳdur ki ŧabâḥa daḥil ve aḥşama vâşıl olduḳda bu kelimât-ı pür-berekâtı üç kerre tekrâr eyleye, illâ ol Kerîm ü Ğaffârın üzerine tekerrümen ve tafazzülen ḥaḳ ve vâcib gibi olur. Ol ‘abd-i müsliimi yevm-i ḳiyâmetde cennete duḥül ve fażlına vuṣûl ile irzâ eylemek ve ebedî luṭf u keremiyle iḥyâ idüb toylamak.

\* Nazm manzume özelliklerine göre **Ḳıṭ‘a** olmalıdır.

### Rubā'ī\*

mefā'īlün / mefā'īlün / fa'ülün

Bu cevherleri ey dōst hırz-ı cān it

Bahā yokdur bulara kıymetin bil

Çü təcirsin bu dār-ı gurbet içre

Metā' uñ eltafuñ al gözlerüñ sil

### III. İhtiyāt-ı Äher

Ve cümle-i levāzımdan biri daħı ni' met-i İslām için ol Rabbü'l-enāma dā'imā ħamd ü şenā idüb bu ni' met-i bī-bahā [İ 165<sup>a</sup>] ve luṭf-ı bilā-gāyenüñ kıymetin bilmekdür. Zīrā ni' met-i imān ve ħil'at-i İslām gibi ni' met-i 'uzmā ve bir 'izzet-i kübrā olmaz. Bu ni' metüñ qādrin bilmeyenüñ iki cihānda qādrı olmaz. Ve iblīs-i pür-telbīsüñ mekr ü keydinden necāt bulmaz. Ĥattā Ebū Ĥanīfeden, raḍiya'l-lāhu 'anh, su'āl olunub selb-i imāna sebep kañğı günāhdan ziyāde qorqulur denildikde buyurmuşlar ki, ziyāde qorqulacak üç şey'dür; biri şükr-i imānı terk, biri ħavf-ı ħātımei terk, biri daħı zulm-i 'ibāddur ki andan gerekdür ħazer-i perk. Her ol ehl-i ğafletdeki bu üç ħaşlet-i reddiyye buluna ağlab oldur ki dünyadan, el-'ıyāzu bi'llāhi Te'ālā, kāfir oldığı ħālde rıĥlet eyleye. İllā meger şol kimse ki sa'adet-i İllāhī rehber ü hādī olub bu üç ħaşletden şaqlaya.

### Ĥāfız

Mef'ülü / Fāilātü / Mefā'īlü / Fā'ilün

Feyz-i ezel be-zūr u zer [er] āmedī be-dest

Äb-ı Ĥızır naşībe-i İskender āmedī

'Ulemā dimişler ki: *mā min kelimetü aħabbü ila'llāhi Te'ālā velā eblaġa 'indehu min kelimetü e's-şükri 'ale'l-imānu min kavli'l-'abdi el-ħamdüli'llāhi'l-lezi en'amü 'aleynā ve hedānā lil-İslām*. Ya'nī, cenāb-ı Ĥaĥka sevgülü ve dergāh-ı 'izzetinde maĥbül ve gāyet eyü olan kelimāt-ı

\* Rubā'ī manzume özelliklerine göre Kıt'a olmalıdır.

pür-ḥasenâtı ‘abd-i mü’minünj kırâ’atidür ve ol kelimât bunlardur: *el-ḥamdüli’llāhi’l-lezi en’amü ‘aleynā ve hedānā lil-İslām.*

Rubā‘ī\*

mefā‘īlün / mefā‘īlün / fe‘ülün

İ 165<sup>b</sup>

Bunı vird-i zebān it ey qarındaş

Ki ḥüsn-i ḥātīme ola naşībünj

Ebed mülkünde dāyim şāh olasın

Cevāhirden döşekler ola yirünj

#### IV. İhtiyāt-ı Aḥer

Ve cümle-i ihtiyātdan biri daḥı oldur ki ol zevī’l-ni‘am ve’l-iḥsān olan Mün‘im ü Raḥmānuḥ zāhir ve bāṭın ni‘metlerine şākir ve lisān-ı şıdḡ ile ol sulṭānlara sulṭān olan sulṭān-ı ḥaḳīḳīnünj dāyimā her ḥālde ḥamdını zākir olasın. Ḥazret-i ‘Alī, raḍīya’llāhu ‘anh, bu ḥadīş-i şerīfi ol iftiḥār-ı her benī vü velī olan cānlara cān maḥbūb-ı Subḥān, ‘aleyhi şalavātu’r-raḥman, beyān u ‘ayān eylemişler ki buyurmuşlar ki, ḥazret-i Cebrā’īl, ‘aleyhi şalavātu’l-cemīl, baña böyle resīl oldı ki, yā Muḥammed ümmetünjden her şol kimse gice yāḥūd gündüzde ḥaḳ ‘ibādet ile cenāb-ı Ḥaḳḳa ‘ibādete raḡbet murād eyleye, bu kelimāt-ı ḥikmet-nikātı vird-i zebānı idüb söyleye: *el-ḥamdü li’llāhi ḥamden keşīren ḥāliden me‘a ḥulūdike ve leke’l-ḥamdu ḥamden lā muntehā lehu dūne ‘ilmike ve leke’l-ḥamdu ḥamden lā muntehā lehu meşīyyetike ve leke’l-ḥamdu ḥamden lā cezā’e li-kā’ilihi illā rızāke* revāhe el-Beyḥaḳī kemā fī’t-Terḡībi’l-İmāmi’l-Münzirī, raḥmetu’llāh.

Rubā‘ī\*\*

mefā‘īlün / mefā‘īlün / fe‘ülün

İderseñ ḥamdı olur ni‘metünj bol

Açılır bāb-ı luṭfa gizlüce yol

Muḳaddem cennetine sen girersin

\* Rubā‘ī manzume özelliklerine göre **Ḳıtt’a** olmalıdır.

\*\* Rubā‘ī manzume özelliklerine göre **Naẓm** olmalıdır.

Ehādīşde gelübdür var anı bul

## V. [İhtiyāt]

‘An ibni ‘Abbās, rağıya’llāhu ‘anh, ‘ani’n-Nebī, şallā’llāhu ‘aleyhi ve sellem: *innehu k̄āle evvelü men yüd‘ā ile’l-cenneti yevme’l-ķıyāmeti’l-lezīne yeħmedūna’llāhe Te‘ālā fi’s-serrā’i ve’z-zarrā’i* [İ 166<sup>a</sup>] *kemā fi-Ĥālīšetü’l-Ĥaķāyık ve k̄āle şallā’llāhu ‘aleyhi ve sellem e’t-tā‘imu’ş-şākiru bi-menzileti’ş-şāy’imi’ş-şābiri kemā fi-Cāmi‘i’ş-Şağır ve k̄āle şallā’llāhu ‘aleyhi ve sellem elħamdu ‘alā’n-ni‘meti emānün li-zevālihā kezā fi’l-Cāmi‘.*

Ez-Subħa-i Cāmī Ķuddise Sırruh

fe‘ ilātün / fe‘ ilātün / fe‘ ilün

Her ki cānīş büd der bedenī

Ger şeved her ser-i müyiş dehenī

Ebedü’d-dehr suħen-sāz konend

Perde ez nev ü kühen bāz konend

Ne-tüvānend ki ārend necāy

Şükr-i müyī zi-keremhā-yı Ĥudāy

## VI. İhtiyāt-ı Āħer

Ve İmām-ı Tirmidī, raħimehu’llāh, kendi te’lifātından bir risālelerinden böyle taħķık buyururlar ki, her kim bu kelimāt-ı pür-berekātı vird-i zebān eylese dünyā ve āħiret ziyānlarından emānda olub cemī‘ meħāmidini ħamdde sebķat ve cümle ni‘metlerün muķābelesinde şükrde edā-i ħızmet itmiş olur: *Allāhümme mā eşbaħa ve emsā binā ve bi-cemī‘ ħalķike min ni‘metin fi dīnin ve dīnen fe-minke vaħdeke lā şerīke leke ve leke’l-ħamdu ‘alā zālīke yüvāfi ni‘ameke ve yekāfi mezīdeke ħamden yefzilu ‘alā ħamdi külli ħāmidin ke-fāzlike ‘alā cemī‘ ħalķike lā aħşī senā’en ‘aleyke ente kemā eşneyte ‘alā nefsike Allāhümme leke’l-ħamdu kemā yenbağī li-celāli vechike li-‘azīmi sulţānike.*

### Rubā'ī\*

mefā'īlün / mefā'īlün / fe'ülün

Bu bülbül dilüñ ey dōst olmadın lāl

Oķı ħamdını Ħaķķuñ eyle ŗükri

Bilür misin ne ola ħālün ire mevt

Biricik kendüñe gel eyle fikri

### [İ 166b] VII. İhtiyāt-ı Aĥer

Ve a'zam ihtiyātdan biri daĥı lisānını dīn ü ŗānına ziyān iden kelimātdan ĥıfz eylemekdür. Ol cānlara cān Resūl-i Mennāndan ŗaĥīĥ aĥbārda böyle beyān olmuŗdur ki buyurmuŗlar ibni ādem ŗabāĥa dāĥil olduķda a'zāsınuñ cümlesi lisānına tezelliil ve ĥuŗū' idüp yalvarurlar; bizüm ĥuķūķumuzu ĥıfz ĥuŗūŗunda Allāhdan ķorķ, bizi helāke sebep olma, zīrā taĥķīķen ben senünle müstaķim ve evcā' buluruz; Eger müstaķim ve toĥrı olursañ biz daĥı müstaķim ve rāst oluruz; eger sen egri ve saķim olursañ biz daĥı cümlemüz egri ve saķim oluruz. Bu ĥadīs-i ŗerīf Meŗābīĥdedür. Fī'l-ĥaķīķa cümle a'zānuñ necātına ve helākine sebep olan lisāndur, ziyāde ĥazer lāzımdur. Aŗĥābdan 'Aķīl bin Āmir, rađiya'llāhu 'anh, Ħāzretleri buyurmuŗlar ki; Resūl-i Ekrem, ŗallā'llāhu 'aleyhi ve sellem, Ħāzretlerine su'al idüb māü'n-necāt didüm, ya'nī iki cihān belālarından necāt ve ĥalāŗ ne ŗey' ile bulunur, didüm buyurdular ki: *emlik lisāneke velyese'ke beytūke vebke 'alā ĥaĥī'etike* ya'nī lisānuñı ĥıfz eyle, saña lāzım olmayan ŗey'leri söyleme ve beytünde sākin olub zārüretten ĥayri taŗra ķıkma, ya'nī evünde cülüs itmede [İ 167<sup>a</sup>] mużtarr olma, muĥālaĥa-i nāsı terk eyleme, dīnünden seni meŗĥūl idenlerden ĥazer eyle, āĥiret için kendüñe mühim olan a'māle sa'y eyle, tedārik üzre ol ve itdügün ĥaĥī'āt ve seyyi'ātuñ üzre aĥlayub mücib-i raĥmet-i Ğaffār olan tevbe ve istiĥfār ile muķayyed ol. Bu ĥadīs-i ŗerīf daĥı Meŗābīĥdedür.

\* Rubā'ī manzume özelliklerine göre **Ķıt'a** olmalıdır.

### Nazm\*

fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün

Şakla dilün kimseye qarışma sen

Ger dilerseñ ola başuñ sağ esen

Ağla ey dōst ağlayan şoñra güler

Yağsa yağmur çemen ü güller biter

### VIII. [İhtiyāt]

Ve Hāzret-i 'Āyişe, rağiya'llāhu 'anhā, buyurmuşlar ki Resül-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem bir meclisde otursa yāhūd bir namāzı kılsalar şoñunda *Allāhümme ve bihamdike lā-ilāhe illā ente estagfirüke ve etübü ileyk* dirler idi hikmetin su'āl itdigümde buyurdular ki; eger bir meclisde ħayr ile tekellüm eyleseñ, şoñunda bu du'āi okusañ, ol ħayr 'amele bu du'ā mühr gibi olub kıyāmete varınca zāyi' olmaz; eger bir meclisde şer ile tekellüm eyleseñ ba' dehu bu du'āi okusañ mücib-i mağfiret olur. Bu ħadīş-i şerīf Mişkāt-ı Meşābīhdedür.

### Rubā'ī\*\*

mefā' ilün / mefā' ilün / fa' ulün

Şevāblar seyyi'āti maĥv ider bil

Güneş toğsa karanlık oldu zāyil

İdersin çün günāhı tevbe kıl tiz

Saņa katlanmaz ey dōst ay ile yıl

### [İ 167b] IX. [İhtiyāt]

Ve Hāzret-i 'Alī rağiya'llāhu 'anh buyurmuşlar ki; bir kimesne ziyāde severse ki yevm-i kıyāmetde anuñ şevābı mikyāl evfi ile keyl oluna, ya' nī şevāb-ı evfer bula ve seyyi'āti maĥv olub luţf-ı Hāĥka mazhar ola. Her meclisüñ şoñunda sūre-i Şāffātuñ āħirinde olan āyāt-ı kerīmei okusun ki bunlardur: *Subĥāne rabbike rabbi'l-'izzeti 'ammā yaşifün ve selāmun*

\* Nazm manzume özelliklerine göre Mesnevî olmalıdır.

\*\* Rubā'ī manzume özelliklerine göre Nazm olmalıdır.



*‘alā’l-mürselīn ve’l-ḥamdu li’llāhi rabbi’l-‘ālemīn* kemā fi-‘Uyūni’t-  
Tefāsīr ve ğayrihi.

#### Rubā‘ī\*

mefā‘īlün / mefā‘īlün / fa‘ülün

Şevābı çokdur Qur’ānuñ ey dōst

Dükenmez ölçseñ anı keylelerle

Okı Qur’ānı dāyim olma ğāfil

Anı idin muşāhib gicelerle

#### X. Cevāhir-i Ğarrā

Tefsīr-i Kāşānīde ve Fetāvā-yı Şūfiyyede meşūrdur ki İbni ‘Abbās  
Ḥazretlerinüñ rivāyetiyle Resūl-i Ekrem, şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem,  
buyurmuşlar ki; bir kimesne şabāḥ yāḥūd aḥşām vaḳtinde bu āyet-i kerīmei  
oḳusa, *Feşubḥāna’llāhi ḥīne tumsūne ve ḥīne tuşbiḥūne ve lehu’l-ḥamdu  
fi’s-semāvāti ve’l-arzi ve ‘aşıyyen ve ḥīne tuḫirūne yuḫricu’l-ḥayye  
mine’l-meyyiti ve yuḫricu’l-meyyite mine’l-ḥayyi ve yuḫyi’l-arze ba‘de  
mevtihā ve kezālike tuḫrecūn*, ol gün yāḥūd ol gice evrādından ve  
ḫayrlarından [İ 168<sup>a</sup>] fevt eyledüğü şey’lerüñ şevābını bulub ecr-i cemīle  
vāşıl ola. Bu ḥadīş-i şerīf Meşābīḫde Bāb-ı Du‘ādadur ğāyet şikār-ı laṭīfdür,  
lā-tağaffül.

#### [Ṭuyuğ]

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Al şikārı fırsat elde var iken

Ḳıl ‘ameller bu vücūduñ sağ iken

Gelmedin mevt işüñi eyle tamām

Gözlerüñ yumulmayub bīdār iken

\* Rubā‘ī manzume özelliklerine göre **Ḳıṭ‘a** olmalıdır.

## XI. İhtiyāt-ı Aḥer-i Bî-Nazîr

Tefsîr-i Kāşānîde Fātiḥa-i Şerîfün tefsîrinde ve kezâlik Fetāvâ-yı Şūfiyyede Ebû Ṭalḥa, raḍiya'llāhu 'anh, Ḥazretlerinün rivāyetiyle Resûl-i Ekrem, şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem, buyurmuşlar; bir kimse her gün her gün yedi kerre, *yâ mālîkû yevmü'd-dîn iyyāke na'budü ve iyyāke nesta'in*, dise ol kimse Ḥaḳ şubḥānehu ve Te'ālānuḡ ḥışnına ya'nî ḥıfz ve emānı ḥışārına dāḫil olur ve şeyāṭîn ile kendisi mā-beyninde cünne ve setr olub dünyā belālarından ve keyd-i 'adūdan maḥfūz olur ve yevm-i kıyāmetde āteş anı yakmaz, deyü buyurmuşlar. Bu daḫı 'azîm şikārdur gāfil olma.

### Rubā'î\*

fa' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün

Gir ḥışār-ı Ḥaḳḳa ey dōst sālîm ol  
Şıḡınan Ḥaḳḳa olur şeksiz emîn  
Çün *fē-firrū* didi Ḳur'ān gözüḡ ac  
Ġayriden yok fāyide oldur emîn

## XII. İhtiyāt-ı Aḥer

Enîsü'l-Müzekkîrîn nām kitāb-ı müşġîn-niḳābda rivāyet olunur ki bir recül-i sa' âdet-iktisāb sūre-i Āl-i 'İmrānda, [İ 168<sup>b</sup>] *şehida'llāhü ennehu lâ ilāhe illā hüve ve'l-melā'iketü ve ulū'l-'ilmi kā'imen bi'l-ḳıştî lâ ilāhe illā hüve'l-'azîzü'l-ḥakîm inne'l-lezîne 'inda'llāhi'l-islām*, āyet-i kerîmesini şıdḳ-ıla zebānında cereyān idüb *yâ Rabbi hāzîhi vedî'atî 'indeke feruddehā 'alā yevme fāḳetî* demiş, ya'nî ey benüm Rabbim ve her ḫâlde zāḫîr ü mu'înüm şu okuduġum kelām-ı ḥikmet-ḳarîn senüḡ ḳatunġda vedî'at ve emānetümdür. Faḳr u ihtiyācım gününde bu muḫtāc ve miskîne redd idüb derdüme dermān eyle demiş. Vaḳtā ki mevti ḳarîb olub 'azm-i diyār-ı Cebbāra yüz tutmuş, lisānı fazl-ı Subḥān ile kelimeteyn-i şehādeteyni bülbul gibi güyā olub îmān ile gitmiş ve cānib-i Raḫmāndan, *hāzîhi vedî'atike rededtühā ileyke*, deyü nidā gelmiş.

\* Rubā'î manzume özelliklerine göre **Ḳıtt'a** olmalıdır.

### Rubā‘ī\*

mefā‘īlün / mefā‘īlün / fa‘ülün

İlāhī bu nidādan itme maḥrūm

İde kı l bizi fazluḡ ile merḥūm

Eyā dōst o kı bunı ḡāfil olma

Olasın son nefesde tā ki ma‘şūm

### XIII. İhtiyāt-ı Aḡer-i Şerīf

Ve girü bu ḡaber-i meserret-āşār, ḡikmet-şī‘ār, sa‘ādet-baḡş, şafā-īşār İmām-ı Neseḡnün, ‘aleyhi raḡmetü’l-Ġaffār, Tefsīr-i Teysirinde evāḡir-i sūre-i Meryemde, *lā yemlikūne’s-şefā‘ate illā meni’t-teḡaze ‘inda’l-lāhi ‘ahden*, ḡavl-i kerīminde böyle beyān ve taḡrīr olmuşdur ki, ravī ‘an İbni Mes‘ūd, raḡiya’llāhu ‘anh, [İ 169<sup>a</sup>] ‘ani’n-Nebī, şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem: *ennehu ḡāle men ḡāl külle şabāḡin ve mesā’in allāḡümme fāḡire’s-semāvāti ve’l-arzi ‘ālime’l-ḡaybi ve’s-şehādeti innī a‘hede ileyke fi ḡāzihi’l-ḡayāti’d-dünyā bi-innī eşhedü enneke enta’llāhu lā ilāḡe illā ente vaḡdeke lā şerīke leke ve enne Muḡammeden ābdüke ve resūlüke tekilnī ilā nefsi ḡarfete ‘aynin fe-enneke inne tekilnī ilā nefsi tüḡarribnī mine’s-şerri ve tübā‘idnī mine’l-ḡayri ve innī lā aşıḡu illā bi-raḡmetike fec‘al lī indeke ‘ahden tu’addihi ilā yevme’l-ḡiyāmeti inneke lā tuḡlifü’l-mī‘ād ve ḡubi‘a ‘aleyhi ḡābi‘un ve vuzi‘a yaḡte’l-‘arşī fe-izā kāne yevmü’l-ḡiyāmeti nādiye münād* ya‘nī İbn Mes‘ūd, raḡiya’llāhu ‘anh, ol ḡabīb-i Vedüddan, ‘aleyhi şalavātu’llāhi ilā-yevmi’l-mev‘ūd, rivāyet itmişlerdür ki; her şol kimse ki şabāḡ ve aḡşamda zıkr olunan kelimāt-ı sa‘ādet-encāmı, *inneke lā tuḡlifü’l-mī‘ād*, ḡavlince varınca tilāvet eylese mühr-i ḡabül-i Ġafūr u Şekūr ile miḡver olub taḡt-ı ‘arş-ı berінде maḡfūz ve mestūr olur. Yevm-i ḡiyāmetde ḡabl-i mülk-i Raḡmāndan bir münadi, ḡanı Allāḡü ‘azīmü’s-şān ḡatında ‘ahd ü emānāti olanlar ḡelsünler, cennāt-ı ‘ālīye dāḡil olub ebedī sa‘ādet-i sermedi bulsunlar, deyü nidā ider.

\* Rubā‘ī manzume özelliklerine ḡöre Nazm olmalıdır.

Rubā'ī\*

mefā'īlün / mefā'īlün / fa'ülün

Sa'adet istersen üste gel al

Ucuzdur bunda cevher gâfil olma

Bu sözler bil cevâhirden e'azzdur

Olagör sâbıkından ardda kalma

İ 169b

Budur kîmyâ-yı ekber 'âkil isen

Budur kibrî-i aḥmer ḡayre ṣorma

#### XIV. İhtiyâ-ı Pür-Berekât

Câmi'ü's-Şaḡîrde bu ḡadîs-i şerîf 'Abdu'llâh bin Ḥabîb, raḡiya'l-lâhu 'anh, rivâyeti ile Resûl-i Ekrem, şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem, buyurmuşlar: *men zanne bi'l-mâli en yunfikahu ve bi'l-leyli yükâbiduhu fe- 'aleyhi bi-subḡâne ve bi-ḡamdîhi*, revaḡa Ebû Nu'aym, raḡiya'llâhu 'anh, ya' nî şol kimse ki vücûh-ı ḡayrâta mâlını infâḡ ve şadaḡâtda ḡill ü zincir-i baḡl ü men'e giriftâr olsa ve kıyâm-ı teheccüdde tekâsül üzre olub ḡavf-ı meşakḡat-ı bedenden dâm-ı tezvîr-i şeytân ile muḡayyed olsa gerekdür ki, ḡalb-i ḡazîr u yaḡzân-ı ḡâtır ile bu tesbîḡ-i sa'adet-baḡşa müdâvemet eyleye zîrâ bu kelimât-ı ḡikmet-nikât maḡâm-ı infâḡ u ḡayrâta ve şalavât-ı teheccüd-i pür-berekâta ḡâyim olub şâḡibini ḡanâyim-i dünyâ vü âḡiret ile muḡtenim ider. Nitekim Meşâriḡda bu ḡadîs-i şerîfün mazmûnında bu kelâm-ı dürer-bâr a' nî, *Subḡâna'llâhu ve bi-ḡamdîhi* tesbîḡ-i melâ'ike-i çarḡ-ı berîn olub bunun-ıla ḡidâlanurlar. Her kim şabâḡ namâzınun sünneti ile farzı mâ-beyninde yüz kerre kırâ'atına müdâvemet itse nekbet-i faḡrdan ḡalâş olub dünyâ aḡa muḡ' ve zelîl olduḡı ḡâlde münḡâd olur ve ol ḡün anuḡ mişâli 'amelde [İ 170<sup>a</sup>] kimse şerîk ü hem-tâ olmaz meḡer ki yüzden ziyâde dimiş ola deyü buyurulmuşdur *ve kezâlik Subḡâna'llâhu ve'l-ḡamdüli'llâhi velâ ilâhe illâ'l-lâhu ekberu ve-lâ-ḡavle ve-lâ ḡuvvete illâ bi'llâhi'l- 'aliyyi'l- 'azîm* kelimâtını daḡı dâyimâ tekrâr itmekden ḡâfil olmamaḡ ḡanîmetdür. Şevâbına nihâyet ve ḡaşşiyetine ḡâyet yokdur, ḡattâ Ḳur'ân-ı 'azîmü's-şânda, *ve'l-bâḡiyâtü's-şâliḡâtü [ḡayrun]'inde rabbeke şevâben ve ḡayrun*

\* Rubā'ī manzume özelliklerine ḡöre **Ḳıḡ** a olmalıdır.

*emelen*, āyet-i kerīmesinden murād bu tesbīhlerdür deyü tefsīr olunmuşdur ve Resūl-i Ekrem, şalla'llāhu   aleyhi ve sellem, bir hadīs-i şeriflerinde, bu tesbīhler mu addemātdur ya  nī yevm-i kıyāmetde şāhiblerini cennete ta dīm iderler ve munecciyātdur ya  nī şāhiblerini nārdan ba  id iderler ve mu  ak ıibātdur ya  nī şāhiblerini cümle yaramazlu lardan ve belā āfetlerden hıfz iderler deyü buyurmuşdur. Miş atda ve  ayride meş urdur lā-te aff l

### Rubā ı\*

mefā l n / mefā l n / fa l n

Eker to mı  tar s z   akil olan

Bi emez va t-i kişde kāhil olan

Bu d nyāya geliş n bird r ey d st

Velī bilmez bu sırrı cāhil olan

### XV. Cevāhir-i Enfes   Garrā

Ey d st eger d nyā ve āhiredde   afv   ma fired ve şı hat-i beden ve   āfiyet ve halk i inde h sn-i ma şet diler-ise  şub  u mesāda bu du āya m dāvemem ve m lāzemet eyle ki Cāmi   'ş-Şa ırde ve Tenb h 'l-Gāfilinde meş ur ve mezb rdur ki, bir g n ol beşir   nezir n h z r-ı [  170<sup>b</sup>] vācib 't-tev irlerine bir kimesne gel b yā Res la'llāh  angı du  ā ef al   keb rd r bize ta r r buyur didikde, ol bedr-i m n r da ı, *sel rabbeke'l- afve ve'l- āfiyete ve'l-mu āfāte fi'd-d nyā ve'l-āhireti* dey  haber virdi, tekr r ol kimse ikinci g n gel b ef al du  ā ned r dey  su' l eyledi, gir  ol c nlara c n evvelki gibi cev b vir b *sel rabbeke el- afve ve'l-mu āfāte fi'd-d nyā ve'l-āhireti* dey  buyurdu, tekr r ol kimse   nci g n gel b gir  ef al du  ādan su' l eyledi, ol hab b-i M te  l bu vech-ile keşf-i h l id b buyurdılar ki: *iz   u te'l- afve ve'l- āfiyete ve'l-mu āfāte fi'd-d nyā ve'l-āhireti fe- ad eflahte*, ya  nī  a an ki bu du  ā sebebi ile bu  c haşlet ya  nī   afv ve   āfiyet i t  oluna d nyāda ve āhiredde nec t bulub m flih nden ve c mle murādu a v şilinden olursun didi. Pes sa adet şol kimseye ki bu du   i vird idin b bu  c şey'i cen b-ı H  dan ric  ide.

\* Rubā ı manzume  zelliklerine g re **Nazm** olmalıdır.

### Rubā'ī\*

mefā'īlün / mefā'īlün / fa'ülün

Nefīs enfes cevherdür bu sözler

Ala gör var iken fırsat elünde

Gidersin kabre ey dōst yalın u ac

Nedāmet aşşı itmez bil şonunđa

### XVI. İhtiyāt-ı Ehemm

Ey dōst ihtiyāt-ı elzemden ötüri İmām-ı Tirmidī ba'zı kelimāt-ı le'ālī irtibātlarında böyle tenbīh-i belīg [İ 171<sup>a</sup>] buyurlar ki 'ıyd-ı mü'mine ziyāde evlā ve ahrā olan oldur ki; şubḥ u mesāda bu kelimāt-ı keşirü'l-berekātı edā eyleye, eger günāhları denizler köpügünđen ve kımlar sağışından keşir de olursa ol ġāfirü'l-ḥaṭāyā maḥv ve nā-peydā eyleye. *estağfiru'l-lāhe'l-lezī lā ilāhe illā hüve'l-ḥayye'l-kayyūme ġaffāru'z-zünūbi ve etūbu ileyhi min külli zenbin şağīrin ev kebīr daķıķın ev celīlin ve min külli ḥaṭī'atin ve seyyi'atin ve mekrūhi 'inde rabbi.*

### Rubā'ī\*\*

mefā'īlün / mefā'īlün / fa'ülün

Şaķın dilün eyā dōst ol eseddür

Şalı virme ki seni ider helāk

Oķı bunları tā kim hıfz ide Ḥaķķ

Yuya çirkünji sīneni eyleye pāk

### XVII. İhtiyāt-ı Aḥer ü Elzem ü Ekber

Ve kezālik, İmām-ı Tirmidī ihtiyātından bu kelimāt-ı ḥikmet-nikātı tezkārda fāide-i bī-şümār iş'ār buyurlar, me'ānī-i laṭīfine vāķıf olanlar ḥaķıķat ḥālī ma'lūm idinürler: *Allāhümmağfirli ve li-küllī men zekertehu bi-sū'in ev ağtebtehu ev behhethu ev ezıyyetehu bi-ğayri ḥaķķ mine'l-mü'minīne ve'l-*

\* Rubā'ī manzume özelliklerine göre Kıt'a olmalıdır.

\*\* Rubā'ī manzume özelliklerine göre Kıt'a olmalıdır.

*mü'mināti ve'l-müslimīne ve'l-müslimāti el-aḥyā'e minhum ve'l-embvāt* ve Hālid bin Velīd raḍiya'llāhu 'anh Enes bin Mālikden raḍiya'llāhu 'anh anlar daḥı faḥr-ı dü cihāndan rivāyet iderler ki buyurmuşlar: ***keffāretü men ağtebtehu en testağfirlihi***, revaha el-Tirmidī ya' nī ḡanīmet itdügün kimesnenün ḡıybeti zenbinün keffāreti, senün anuḡ için istiğfār eylemeḡdür. Lākin kaçan ḡıybetün ḡaberi aḡa irişmeye [İ 171<sup>b</sup>] ammā çünkü irişe istiğfār ile gitmez, varub ḡıybetin itdügün kimse ile ḡelāllaşmak gerekdür ve andan 'özr dilemek lāzımdur.

[Kıt' a]

**mefā'ılün / mefā'ılün / fa'ülün**

Şaḡın ḡıybetden ey dōst pek ḡazer kııl

Anuḡ çoḡdur ziyānı şerḡ olunmaz

Var iken sende 'ayb-ı bī-nihāye

Niçün ḡayri ḡorinür ol ḡorinmez

### XVIII. İḡtiyāt-ı Aḡer ü Hikmet-ezher

Kezālik İmām-ı Hümām-ı Tirmidī, 'aleyhi raḡmetü'l-meliki'l-'allām, ihtimām-ı tamām idüb buyururlar ki; mü'mine elzem ve enfe' olan a' maldendür ki her gün mü'min ve mü'mināt için du'ā idüb ***Allāhümme ağfirli ve li-vālideyye ve'l-cemī'i'l-mü'minīne ve'l-mü'mināt ve'l-müslimīne ve'l-müslimāt e'l-aḥyā'u minhum ve'l-embvāt*** diye. Tā ki ḡaḡḡ-ı uḡuvvetü'l-İslāmı ri'āyet idüb yirine getürmiş ola. **Nitekim**, Kifāyet-i Şa'bīde böyle kitābet olunmuşdur ki; bir kimse her gün yigirmi beş kerre bu zıkr olunan du'āi oḡusa yevm-i kıyāmetde cümle-i mü'minler anuḡ için şefā'at idüb bu kimse bizüm için günde yigirmi beş kerre istiğfār iderdi deyü minnet-i bī-şümār ideler. **Ve nite Kifāyet-i Şa'bīde** mestürdur ki, ol cānlara cān ve derdlü ḡünüllere dermān olan ḡabībü'r-Raḡmān, 'aleyhi şalātü ilā yevmü'l-ḡaşri ve'l-mīzān, buyurmuşlar ki yevm-i ḡaşrde iki ḡaşm ḡazret-i 'izzetde ḡāzır olub biri birinden muzlimesinün aḡzına nāzır olduḡda ol Kerīm ü ḡaffār ḡullarına luḡfi bī-şümār [İ 172<sup>a</sup>] buyura ki dār-ı dünyāda bu ḡarındaşuḡ için istiğfār idüb maḡfıret ḡaleb iderdün, şimdi dilersin ki aḡa

‘azāb idüb yirini nār idem. Ol kimse inkār idüb bu kārđan ya‘ nī anun-çün istiğfardan haber-dār degülem diye. Ol La‘îf ü Settār buyura ki her namāzıñ şonunda *Allāhümmağfirli ve lil-mü‘minīne ve’l-mü‘mināt* deyü tekrār itmez miydüñ üşte bu ol mağfireti ricā itdüğün mü‘minün biri degül midür. Eger dilersen bu qarındaşın haqqında itdüğün du‘ā-i mağfireti kabül ideyüm ve eger dilersen andan senün haqqını alıvireyim, lākin benüm dağı senün üzeründe olan haqqlarımı taleb idüb seni hesāb u su‘āl ile ağız ideyüm deyü buyura. Ol kimse yā Rab du‘āmı kabül idüb cennet-i a‘lāya ikimüzi dağı idhāl ile mesruru’l-bāl eyle diye.

### Rubā‘ī\*

mefā‘ılün / mefā‘ılün / fa‘ülün

Gör ey dōst ol Hudānuñ raħmetini

Çulı haqqında olan şefkatini

Nişār it her nefesde aña biñ cān

Bil anuñ kulluğınuñ ni‘metini

### XIX. İhtiyāt-ı Aħer

Ve dağı elzem olan ihtiyātdandur ki, ‘abd-i mü‘min dāyimā istiğfarı lisānında cārī ve tekrār eyleye tā ki nūr-ı istiğfār ile zulmet-i seyyi’āti ref‘ idüb derünını pür-envār ve maqāmını gül ü gül-zār eyleye. [İ 172<sup>b</sup>] Nitekim Resül-i Ekrem, şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem, buyurmuşlar: *mā min ‘abdin velā emmetin estagfiru’l-lāhe fi külli yevmü seb‘in merete illā ğafera’llāhu Te‘ālā lehu seb‘a-mieti zenbin ve kad ħābe ābdün ev emmetin āmelü fi’l-yevmi ve’l-leyletin ekser min seb‘a-miete zenbin* revāha el-Beyhaķī ‘an Enes rağiya’llāhu ‘anh kemā fi Cāmi‘ ü’ş-Şağır. Ya‘ nī ol derdlü gönüllere dermān Resül-i Subħān, ‘aleyhi şalātu’l-melikü’l-mennān ilā yevmü’l-mizān, böyle beyān buyurmuşlar ki, ol Kerīm ü Raħmānuñ kullarından bir kul yāħūd cāriyelerinden bir cāriyesi yoķdur ki günde her günde yetmiş kerre istiğfār eyleye. İllā ol Raħīm ü Ğaffār, ol müstağfirün yidi yüz

\* Rubā‘ī manzume özelliklerine göre Nazm olmalıdır.



günāhını ʿafv ü tebāh eyleye ve daḥı taḥkīkā ḥā'ib ü ḥāsır oldı şol ʿabd ü eme ki gicede vü gündüzde zenbi yidi yüzden tecāvüz ide.

### Rubā'ī\*

mefā'īlün / mefā'īlün / fa'ülün

Şaḡın zenbden ḥazer kııl ol aḡudur

Helāk ider kişiyi nitekim mār

Aḡa tiryāk-ı istiḡfār eyle tīz

ʿİlāc it yoḡsa ider yirünji nār

### XX. İhtiyāt-ı Aḡer

Kezālik ehemmi ihtiyātdandır ki, ʿabd-i mü'min bir günāhı işledikde fi'l-ḥāl tedārik idüb ḥāb-ı ḡafletden intibāha sa'y ide, ol günāhuḡ zehri vücūduna rāh bulmadın tiryāk-i ekber-i a' māl-i şāliḡātdan [İ 173<sup>a</sup>] birini ol seyyi'e-i mühlikeye tābi' ve qarīn kııla. Nitekim ol ḡabīb-i Subḡānī derdlerünj dermānı böyle beyān buyurmuşlar ki: *etbi 'i's-seyyi'ete'l-ḡasenete temḡuhā*, ya'nī ʿamden, ḡataen kaçan bir günāhı işleyesin gerekdür ki fi'l-ḡāl tedārik idüb der-ʿaḡab ol seyyi'eye bir ḡaseneyi tābi' kııl nūr-ı a' māl-i ḡasene ile zulumet-i seyyi'āti dāfi' ve zāyi' kııl. **Mervīdür ki** beyyā'-i' asel Ebū Yūsre nām bir kimesne ḡazretünj, şalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem, ḡuzurına gelüb yā Resūla'llāh, bir imre'e ile cimā' dan mā-ʿ adāsını eyledüm ḡālüm nice olur didikde, var ābdest al ve iki rek'at namāz kııl ve ḡāḡiyü'l-ḡacātdan ricā idüb münācāt eyle ol mucībü'd-da'vāt *inne'l-ḡasenāti yüzhıbnē's-seyyi'āti* buyurdu didi. Aşḡāb, raḡiya'llāhu ʿanhüm, bu ma'nā hemān Ebū Yūsre müyesser ve maḡşuşdur yoḡsa ʿamme-i nāsa şümülü vār midur didiler. Ol raḡmete'l-lil-ʿālemīn *lā bel lil-müslimīn* deyü buyurdılar.

### Rubā'ī\*\*

mefā'īlün / mefā'īlün / fa'ülün

Günāh zulumet şevāblar nūr gibidür

\* Rubā'ī manzume özelliklerine göre **Qıt'a** olmalıdır.

\*\* Rubā'ī manzume özelliklerine göre **Qıt'a** olmalıdır.

Ṭoğıcağ nūr eṣer ҡalmaz zulāmdan  
Ṣevābı çoğ çoğ işle cümle nūr ol  
Ḥāsa dāḥil ol olma ʿavāmıdan

### XXI. İhtiyāt-ı Aḥer

Kezālik ihtiyātuñ laṭıflerındendür ki, İmām-ı Tirmidī, raḥmetu’llāh, İmām-ı Aḥmedden, raḍiya’llāhu ʿanh, rivāyet ider ki buyurmuşlar ki li-ecli’l- ihtiyāt, mü’min-i müsire elyağ ve enfeʿdür ki, kendi raqabesini belādan [İ 173<sup>b</sup>] fekk ü taḥlīş için diyyeti miqdārı meblağı sākin ü fuqarāya infāğ eyleye. Zīrā Ḥabīb-i Ḥallāğ, ʿaleyhi ṣalavātu’llāhi ilā-yevmi’t-talāğ, buyurmuşlar ki: *men eddā diyyetehu ile’l-mesākīni e’teḳehu Allāhu mine’n-nār*. Eger diyyeti miqdārı meblağa mālīk olmadıysa bir ҡul yāḥūd bir cāriyeye ҡādir ise azād eyleye, zīrā ol azād itdügi cāriyenüñ her bir ʿuzvı muqābelesinde ol Kerīm ü Rezzāğ ol muʿtiḳuñ bir ʿuzvını nār-ı caḥīmden iʿtāğ ü azād idüb ebedī ṣād eyleye. Eger aḡa daḡı ҡudreti olmaz ise ṭarīğ-i niyāza sālik olub ey bī-niyāz eger edā-i deynüm miqdārı vüsʿatüm olsa idi senüñ rızāñ için bezl idüb nārdan nefsümi iştirā iderdüm, lākin mālīk olduğum ser-māye-i lisān ki senüñ aʿzam iḥsānlaruñdan biridür, anuñ-ıla senüñ zāt-ı muqaddesüñi zikr ü tesbīḥim muqābelesinde nārdan raqabemi fekk ü azād itmekle beni mesrūr u ḡandān eyle deyüb on biñ kerre *subḡanal’llāhi ve bi-ḡamdihı* deyüb mevt irmezden muqaddem bu ʿilmi zāḡr-ı āḡiret ide ve kendi ҡaydın yiye.

### Beyt

fāʿ ilātün / fāʿ ilātün / fāʿ ilün

Gönder öñdin yoḡsa senden şonra hīc

Kimse göndermez gözün ac ey aḡı

### [İ 174a] XXII. [İhtiyāt]

İmām-ı Aḡmed raḡimehu’llāh buyurmuşlar ki ecr ü necāt yönünden bu aʿzam varıcı ola şol ḡanī-i millīden ki on biñ dirhem diyyetini mesākīn ve fuqarāya infāğ ve edā eyleye fefhem ve iḡtinam ve **Ebū Hureyre raḍiya’l-**

**lāhu ʿanh** Hāzretlerinden haber-i şāhīhde vārid olmuşdur ki her gün on bin kerre tesbīh idüb esebbaḥ kadar diyyeti deyü buyurlardı. **Ve kezālik** yetmiş bin kerre kelime-i tevḥīdi oḳısa ya ʿnī ḳalbinden inkār-ı māsivāyı ref ʿ idüb niyyet-i ḫāliṣe ile **lā ilāhe illāʾ-l-lāh** dise ol kimsenüñ raḳabesini Allāh, subḫānehu ve Te ʿālā, nār-ı caḫīmden azād idüb ebedī şād ider deyü ba ʿz-ı kütüb-i mu ʿteberede mezkūrdur.

### Rubā ʿī\*

mefā ʿülün / mefā ʿülün / fa ʿülün

Pes ey dōst var iken ser-māye elde

Ḫalāş it anuñ-ıla nefşüñi tiz

Gider ser-māye elden aņsızın bil

Nedāmet aşşı itmez eyle perhiz

### XXIII. İhtiyāt-ı Aḫer ve Şerif-ter

Ve kezālik ihtiyātüñ eşrefindendür ki, Ḥasan bin ʿAlī, raḫiya ʿllāhu ʿanh, ol aḫsen-i ḫalḳu ʿllāh olan risālet-penāhdan, ʿaleyhi şalavātu ʿllāh, rivāyet itmişler ki, Ḥaḳḳ, subḫānehu ve Te ʿālā, Hāzret-i Mūsāya ḫıṭāben buyurmuşlar: yā Mūsā ṭübā ve sa ʿādet şol kimseye ki dāyim şalātde ḳā ʿim olub bir ān andan ḫālī ve ʿibādetimden sālī olmaya ve sa ʿādet-i ʿuzmā [İ 174<sup>b</sup>] ol ʿabd-i bīnāya ki dāyimā şadaḳātde ve bezl ü infāḳda olub bir ān andan fātir olmaya ve sa ʿādet-i kübrā ol merd-i şāḫib-i taḳvāya ki ḡazā vü cihādda olub bir ān andan taḫallüf eylemeye. Hāzret-i Mūsā, ʿaleyhi şalātu ve ʿs-selām ilā-yevmü ʿl-liḳā, dimişler ki, yā Rab bu a ʿmāl-i bī-nihāyeyi edāya kim tāḳat getürebilür, cenāb-ı Ḥaḳḳ buyurmuşlar ki: **yā Mūsā men ḳaşare emelehu ve ḫassene ʿamelehu ve āyese min ḫalḳī ve ʿaḳade ḳalbehu ma ʿiyy fehuve fi şulūbetin ebeden ve men keffe lisānehu ʿammā lā-ya ʿnīhi fe-hüve fi şadāḳatin ebeden ve men ḫāfe minnī ve nehā nefsehu ʿan hevāhā fe-hüve fi cihādin ebeden.** Ḥāşıl-ı ma ʿnā, şol kimse ki ḳaşr-ı emel ve ḫüsn-i ʿamel ile muḳayyed, ḫalḳdan me ʿyūs ve ḳalbi üns-i ḫāzretüm ile me ʿnūs ve ḳalbini baña ʿaḳd idüb ḡayre recādan nefsinin maḫbūs olsa, ol ebedī

\* Rubā ʿī manzume özelliklerine göre **Ḳıṭ ʿa** olmalıdır.

şalâtında kıyım ve şol kimesne ki lisânını mālāya<sup>ç</sup>niden ve kendiye gerekmez sözlerden hâfız ola, ebedî şavma mülâzım ve şol kimesne ki halkdan ezâ ve cefâsını men<sup>ç</sup> eyleyüb kimse andan incinmeye, ebedî şadaqâtini bezde dâyim ve şol kimesne ki celâlümden havf idüb nefsüni hevâ [İ 175<sup>a</sup>] ve ârzülardan nâhî ola, ebedî cihâd ve gazâdan münfekk olmayub tarîk-i müştakîme<sup>ç</sup> âzim olmuş olur. Kemâ fi Hâlişatü'l-Hakâyık.

#### Rubâ<sup>ç</sup>î\*

mefâ<sup>ç</sup>îlün / mefâ<sup>ç</sup>îlün / fa<sup>ç</sup>ülün

Pes imdi kııl<sup>ç</sup> amel bu sözler ile

Gözet mevtünji dâyim gözler ile

Cevâhirdür bu sözler mişli yoğdur

Bahâ olmaz buğa sîm ü zer ile

#### XXIV. İhtiyât-ı Âher ve Laţîf-ter

Ve bu dahı eşref ihtiyâtdandır ki, İmâm-ı Tirmidî buyururlar, <sup>ç</sup>abd-i mü'mine enfe<sup>ç</sup> ve evlâdur ki evvel-i nehârda dört rek<sup>ç</sup> at nâfile şalâtı edâda muhâfazat üzre ola, tâ ki ol hâfız ve kâfî olan vâfinün kenef-i kifâyet ü hamâ-i himâyetinde ola. Nitekim hadîs-i kıudsîde mervîdür: *yebne âdeme şalli erba<sup>ç</sup> rek<sup>ç</sup>ât fi-evveli'n-nehâr ekfik âhîrehu.*

#### Rubâ<sup>ç</sup>î\*\*

mefâ<sup>ç</sup>îlün / mefâ<sup>ç</sup>îlün / fa<sup>ç</sup>ülün

Kııl ey döst tarîk olma işbu dördi

Dilersen görmeyesin hemm ü derdi

Süd ol dergâha yüzi bul vücûhı

Bilen kıadrini anuğ kıadre alırdı

\* Rubâ<sup>ç</sup>î manzume özelliklerine göre **Nazm** olmalıdır.

\*\* Rubâ<sup>ç</sup>î manzume özelliklerine göre **Nazm** olmalıdır.

## XXV. İhtiyât-ı Âher

Kezâlik yine İmâm-ı Tirmidî, ‘aleyhi rahmetu’llâhü’l-‘ebedî, buyururlar her sol merd-i dâna ki ba‘de şalâtü’l-‘işâ mescidden taşra çıkmadın dört rek‘at nâfile şalâtı edâ eyleye. Şevâbı leyle-i kıadrün şevâbına mümâsil ve şabâha dek ihyâ-i leylün ecrine mu‘âdil ola. Kemâ kıale ‘aleyhi şalavâtu’llâhü’l-‘aliyyi’l-a‘lâ: *men şallâ ba‘de’l-‘işâ’i erba‘en lem yefşil* [İ 175<sup>b</sup>] *beynehünne ‘adelne bi-erba‘a ev mişlihinne mine’l-leyleti’l-kadr* revaha İbni Mes‘ûd ve ‘Abdu’llâh bin ... ,radîya’llâhu, ‘anh kemâ fî cümeli’l-İmâmü’t-Tirmidî, rahimehu’llâh.

### Rubâ‘î\*

mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / fa‘ülün

Edâ it işbu dördi dağı ey döst

Ġanîmet bil bunı kaçurma elden

Kesel ehli bulamaz kıurb-ı Rahmân

‘Amel kııl saña ögüt üşte benden

## XXVI. İhtiyât-ı Ehemm

Ve eltaf-ı ihtiyâtdandır ki, Talak bin Habîb rivâyet ider, bir gün bir recül Ebü’d-Derdâ’ hazretlerine gelüb taḥkîken senün ḥâne ve süknâna nâr-ı belâ işâbet idüb ihrâk ve hebâ oldı didi. Ebü’d-Derdâ’ inkâr idüb ḥaşâ baña bugün bir belâ işâbet itmez veyâ bir mekrüh lâhık olmaz anuñ-çün ki Resül-i Ḥudâdan, şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem, bir kac kelimât istimâ‘ ve işgâ itmiş-idim, her kim ol kelimâtı evvel-i nehârda kırâ‘at eylese âhirete dek, maşûn-ı âhirinde okusa şabâha dek her âfetden maḥfûz ve me‘mün olub emânu’llâhda ola. Ben ol kelimât-ı keşîrü’l-berekâtı bu şabâhda okuyub ümîd-i felâḥda olmuş-idim didi. Fî’l-ḥaḳîka eyle vâkı‘ oldı ğayri evler ihrâk olub anuñ ḥânesine nâr işâbet itmemiş bulundu. Ol kelimât-ı pür-envâr bunlardur ki mücerreb-i tekrârdur: *Allâhümme ente rabbî lâ ilâhe illâ ente ‘aleyke tevekkeltü ve ente rabbü’l-‘arşî’l-‘azîm* [İ 176<sup>a</sup>] *mâşâa’llâhu kâne vemâ lem yeşâ’ lem yekün lâ-ḥavle velâ kuvvete illâ bil’l-lâhi’l-‘aliyye’l-*

\* Rubâ‘î manzume özelliklerine göre Kıt‘a olmalıdır.

‘azīm a‘lemu inna’l-lāhe ‘alā külli şey’in kaḍīr ve inna’l-lāhe kaḍ eḥāta bi-külli şey’in ‘ilmen Allāhümme innī e‘üzü bike min şerri nefsi ve min şerri dābbetin ente āhizun bi-nāşiyetihā inne rabbī ‘alā şırātin müstaḳīm kemā fi’t-Tezkiretü’l-İmāmü’n-Nevevī raḥmetu’llāhi ‘aleyh.

Rubā‘ī\*

mefā‘ilün / mefā‘ilün / fa‘ülün

Şıgınan Haḳka ey dōst oldı maḥfūz

Necāt buldı belā-yı dü cihāndan

Odur yār ü mu‘inün cümle ḥalde

Gözün ac ol yaḳındur saña senden

## XXVII. İhtiyāt-ı Aḥer

Kezālik a‘zam-ı ihtiyātından biri daḥı sâ‘aten-fe-sâ‘aten āb-ı ḥayāt-ı kelime-i *lā ilāhe illā’llāh* ile ḥil‘at-i imānı aḥdāş-ı māsivādan pāk eyleyüb şevāb-ı bī-nihāye ḥāşıl eylemekdür. Nitekim İmām-ı Tirmidī ki meydān-ı ‘ilmün ferīdidür, raḥimehu’llāh, Ebū Hureyre Ḥazretlerinde, raḍiya’llāhu ‘anh, mervīdür Resūl-i Ekrem, şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem, buyurmuşlar: *ceddedū imāneküm, ḳālū bi-māzā yā Resūla’llāh, ḳāle bi-lā ilāhe illā’llāh ve ‘an Ebī Bekr es-Şiddīḳ, raḍiya’llāhu ‘anh, ḳāle se’eltü Resūla’llāhi, şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem, ‘an kefāretü eḥdāşinā, fe-ḳāle şehādetü en lā ilāhe illā’llāh*

Rubā‘ī\*\*

mefā‘ilün / mefā‘ilün / fa‘ülün

Yeñile ḥil‘at-i imānı dāyim

Oḳı tevḥīdi her dem ṭurma bir ān

‘Aşā-yı Mūsā gibi maḥv ider ol

Ne deñlü olsa siḥr-i dīv ü şeyṭān

\* Rubā‘ī manzume özelliklerine göre **Ḳıṭ‘a** olmalıdır.

\*\* Rubā‘ī manzume özelliklerine göre **Ḳıṭ‘a** olmalıdır.

## XXVIII. İhtiyâ-ı Âher

Cümle-i ihtiyâ-ı âhır lezâzından biri dahı her vaqt ü ân kâse-i dehânda mil<sup>‘</sup> aķa-i zebân ile şekker-i şükr-i Raḥîm ü Raḥmânı [İ 176<sup>b</sup>] mükerrer eyleyüb nüş-ı cân ve âhırinde el-ḥamdüli’llâh dimegi vird-i zebân eylemekdür. Nitekim ḥadîs-i faḥr-ı cihanda, ‘aleyhi efḍalü’s-şalavâtü’l-Mennân, *el-şükrü nişfü’l-îmân* deyü beyân buyurmuşdur ve şükr ü ḥamd-i ni<sup>‘</sup> meti şayd itdügi bî-şekk ve bî-gümândur ve bir ḥa<sup>‘</sup> âmda ki ekl olunduķda evvelinde besmele ve âhırinde ḥamdele ile ‘amel olunsa rüz-ı cezâda ol ni<sup>‘</sup> metden şorulmayub ‘afv-ile mu<sup>‘</sup> âmele oluna deyü buyurulmuşdur.

Ḳâle Mevlânâ ḳuddise sırrıhu fî’ş-şükr

**Rubâ<sup>‘</sup>î\***

**fâ<sup>‘</sup> ilâtün / fâ<sup>‘</sup> ilâtün / fâ<sup>‘</sup> ilün**

Şükr cân-ı ni<sup>‘</sup> met ü ni<sup>‘</sup> met çü pöst

Z’ân ki şükr âred turâ tâ gū-yı döst

Ni<sup>‘</sup> met âred ğaflet ü şükr intibâh

Şayd-ı ni<sup>‘</sup> met kon be-dâm-ı şükr-i şâh

## XXIX. İhtiyâ-ı Eşref

Kütüb-i mu<sup>‘</sup> teberede meştürdür ki, Ḥazret-i ‘Â’iše, raḳiya’llâhu ‘anhâ, buyurmuşlar ki bir gice firâşımı döşeyüb nevm murâd itdigümde Resül-i Ekrem, şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem, üzerüme dâḳil olub yâ ‘Âyiše dört ḥişâli işlemeyince uyuma: birisi Ḳur’ân-ı ‘azîmü’s-şânı ḥatm itmeyince, ikincisi enbiyâyı kendüñe şefî<sup>‘</sup> ittiḥâz itmeyince, üçüncisi cümle müslimîni senden râzı ḳılmayınca, dördüncisi bir ḥacc u ‘umre edâ itmeyince, deyü buyurdılar. Ba<sup>‘</sup> dehu şalâta dâḳil oldılar ve ben firâşum üzre tevaḳḳuf itdüm. Vaḳtâ ki namâzlarını tamâm itdiler, su’âl idüb didüm ki yâ Resûla’llâh anam ve babam yoluña fedâ olsun bu dört şey’i ki baña emr itdün bu sâ<sup>‘</sup> atde ben anları işlemeye nice ḳâdir oluram didüm. Gül gibi tebessüm buyurub üç kerre İhlâş-ı şerîfî oķusanḳ taḥḳîķan Ḳur’ânı ḥatm itmiş gibi olursın [İ 177<sup>a</sup>] ve benüm ve benden muḳaddem gelen enbiyâ üzerine şalât ü selâm idersenḳ

\* Başlık metinde **Rubâ<sup>‘</sup>î** dir ancak manzume Mevlânâ’nın Mesnevî-i Ma<sup>‘</sup> nevî adlı eserindedir.

cümlemüz yevm-i kıyāmetde senün şeft<sup>‘</sup>lerün oluruz ve eger cümle mü’minîn ve mü’mināt için istigfār iderseñ cümlesin rāzı itmiş olursın ve eger *Subhāna’llāhi ve’l-ḥamdüli’llāhi ve lā ilāhe illā’llāhu va’llāhu ekber* dir iseñ taḥkīkan bir ḥacc ve bir <sup>‘</sup>umre sevābın bulursın deyü buyurdılar.

### Rubā<sup>‘</sup>ī\*

mefā<sup>‘</sup>īlün / mefā<sup>‘</sup>īlün / fa<sup>‘</sup>ūlün

İdegör işbu a<sup>‘</sup>māli eyā dōst

Bu fırsatlar ele girmez meded hāy

Muḥaşşırsın çü bāri bunı işle

Ki sonra dimeyesin tā ki ey vāy

### XXX. İhtiyāt-ı Âḥer

A<sup>‘</sup>zam-ı ihtiyātdan biri daḥı vaḳt-i işābet-i muşībetde ceza<sup>‘</sup> ve feza<sup>‘</sup>dan ziyāde ḥazer idüb şābir ve taḳdīr-i Ḳadīre rāzı ve şākir olub istircā<sup>‘</sup> a ya<sup>‘</sup>nī *İnnā li’llāhi ve innā ileyhi rāci‘ūn* dimege meşḡul olmaḳdur, tā ki ecr-i cemīl ve sevāb-ı cezīle nā’il olub rızā-yı Ḥaḳḳı bulmaḳdur. Nitekim ḥaber-i şāḥīḥde buyurulmuşdur ki: *meni’sterca‘a ‘inde’l-muşībeti ḥabera’llāhu muşībetehu ve aḥsene ‘uḳbāhu ve ce‘ale lehu ḥalken yerzāhu*, İbni Mübārek, raḥimahu’llāh, buyurmuşlar ki muşībet birdür eger şāḥibi ceza<sup>‘</sup> iderse iki olur; biri evvelki işābet iden musibet, ikincisi ol muşībetün ecrinden maḥrūm olub emr-i Ḥaḳḳa rāzı olmaduḡı nekbet bu ḥōd muşībetlerün a<sup>‘</sup>zamı [İ 177<sup>b</sup>] ve belālaruñ ekberidür ve muşībete şabr muşībetün ibtidā nüzülündedir yoḥsa ba<sup>‘</sup>de’l-ceza<sup>‘</sup> şabr maḳbūl degüldür. Zīrā her kes nā-çār şābir ve elinden bir şey’ gelmedüğünden şākir olur bunı bir ḥoş fikr idüb ḡāfil olmamaḳ gerekdür. *Allāhümme’c‘alenā mine’s-şābirīne’s-şākirīn*.

\* Rubā<sup>‘</sup>ī manzume özelliklerine göre **Ḳıtt<sup>‘</sup>** a olmalıdır.



Nazm\*

fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün

Hic kayurmaz gide dünyā qala dīn  
Ġam odur ki qala dünyā gide dīn  
Çünki qassām üst küfr āmed gile  
Şabr yābed şabr-ı miftāhu'ş-şile  
Çün odur qassām-ı küfr oldı ceza'  
Şabr kıl kim irişür Hakkdan şile

### XXXI. İhtiyā'-ı Aher

Ey dōst bu bāz-ı şeh-nāz-ı şikār-sıfāt dahı saña yādigār olsun ki qadr ü kıymetini bil, şubh u mesāda oqıyub kemāl-i imān ile mertebe-i sābıkine ir:  
*Allāhümme inni dahele şekku fi imānī ve lem a'lem bihi tubtu 'anhu ileyke ve kulu bi'l-ihlāşi lā ilāhe illā'llāh Muhammedün Resūlu'llāh Allāhümme in dahele'ş-şirku fi tevhīdī ve lem a'lem bihi tubtu 'anhu ileyke ve kulu bi'l-ihlāşi lā ilāhe illā'llāh Muhammedün Resūlu'llāh Allāhümme in dahele'n-nifāku fi tā'atī ve lem a'lem bihi tubtu 'anhu ileyke ve kulu bi'l-ihlāşi lā ilāhe illā'llāh Muhammedün Resūlu'llāh Allāhümme in dahele'r-riyā'u ve'l-'ucbu fi 'amelī ve lem a'lem bihi tubtu 'anhu ileyke ve kulu bi'l-ihlāşi lā ilāhe illā'llāh Muhammedün Resūlu'llāh Allāhümme in dahele'l-vesvesetü fi şadrī ve lem a'lem bihi tubtu 'anhu ileyke ve kulu bi'l-ihlāşi lā ilāhe illā'llāh [İ 178<sup>a</sup>] Muḥammedün Resūlu'l-lāh kemā fi'l-mu'teberāt.*

Rubā'ī\*\*

mefā' ilün / mefā' ilün / fa' ulün

Devādur cümle derde zıkr-i Mevlā  
Olur anı sevenüñ kadri a' lā  
Didi çün F'ezkurūni ezkurüm  
Zihī kul kim anı zıkr ide Mevlā

\* Nazm manzume özelliklerine göre Meşnevī olmalıdır.

\*\* Rubā'ī manzume özelliklerine göre Nazm olmalıdır.

### XXXII. İhtiyât-ı Aşer

Ve evceb ihtiyâtdan biri dağı ol cenâb-ı Hakkun âlâ ve ni<sup>c</sup> mäsını tefekkür ve kendi vücūdunda mevcūd olan zâhir ve bâtın kıyâsa gelmez ve diller şerh idemez ve cemî<sup>c</sup> eşcâr aqlâm ve cin ve ins küttâb olsa biñde birin yazamaz ni<sup>c</sup> am-ı bî-pâyânına ğarķ oldığunı fikr-i şahıḥ ile fikr idüb aña göre şükrünün edäsını bi-ķadri'l-imbân tedebbürdür, cümleden ni<sup>c</sup> met-i İslâm ve ma<sup>c</sup> rifet-i Subhân ne ni<sup>c</sup> met-i bî-pâyân olduĝunı tezekkürdür.

#### Rubâ<sup>c</sup> ı\*

mefâ<sup>c</sup> ılün / mefâ<sup>c</sup> ılün / fa<sup>c</sup> ılün

Cemî<sup>c</sup> a<sup>c</sup> zâñun ey döst şükri vardur  
Saña bî-hüde anı virmediler  
Bu dâr-ı imtiḥândur eyle fikri  
Seni yok yire bunda şalmadılar

### XXXIII. [İhtiyât]

*Ķâle Subhânehu e fe ḥasibtüm ennemâ ḥalaḳnâküm <sup>c</sup> abesen*

Pes <sup>c</sup> âkil oldur ki dâr-ı dünyâya ne kâr için geldüĝunı ve <sup>c</sup> an-ķarîb anıszıdan gideceĝinı ve ebed mülküde dâyim ve bâķî ne hâlde ḳalacaĝını fikr idüb huşuşan önünde olan <sup>c</sup> akabât-ı ke'üdü ve aḥvâl ve ehvâl-i mevt ve ḳabri ve ḥaşr ve mîzân ve mevâḥın-ı su'âl ve sırât-ı pür-enkâl ve hezâr bunların emşâli câ-yı pür-melâli ve ḥuḳûḳ-ı <sup>c</sup> ibâd huşuşunda ol <sup>c</sup> âdil-i bî-naḳîrün <sup>c</sup> adlini ve kimsenün kimsede bir zerre ḥaḳḳını ḳomayub alıvirdüĝunı tezekkür ve tefekkür idüb aña göre tedârik üzre ola. [İ 178<sup>b</sup>]

#### [Ķıḥ<sup>c</sup> a]

mefâ<sup>c</sup> ılün / mefâ<sup>c</sup> ılün / fa<sup>c</sup> ılün

Ne yimeñ ne içmeñ ne gülmeñ <sup>c</sup> azîz  
Var iken bunca ḳorḳular önünde  
Niçün ĝirre olursun ḥâlüne sen

\* Rubâ<sup>c</sup> ı manzume özelliklerine göre Ķıḥ<sup>c</sup> a olmalıdır.

Bilür misin n'ola hālūñ şonunđa

Pes fikr bir sirāc-ı k̄albdür ki anuñ-ıla hayr u şerr ü menāfi<sup>°</sup> ve mazārr āşikār olub a<sup>°</sup>māl-i hayra sa<sup>°</sup>ye sebep ve bā<sup>°</sup>is-i k̄urb-ı Rab olur. Anuñ-çün ol Resül-i keşirü'l-envār, <sup>°</sup>aleyhi şalavātu'llāh ilā-yevmü'l-ḥaşri ve'l-karār, *tefekürü sâ<sup>°</sup>ati hayrun min <sup>°</sup>ibādeti seneti* ve bir rivāyetde *hayrun min <sup>°</sup>ibādeti seb<sup>°</sup>ine seneten* deyü buyurmuşdur. Pes <sup>°</sup>ārif <sup>°</sup>ākile lā-büddür ki cemī<sup>°</sup> eşyaya *fa<sup>°</sup>tebirü yā uli'l-ebşār* kavlı-i Kerīmi üzere nazār-ı <sup>°</sup>ibret ile nazār idüb cemī<sup>°</sup> eşyā müzāhir-i <sup>°</sup>aliyyü'l-a<sup>°</sup>lā olduğın bile āyine-i kevnde kemāl-i ḥikmetlerinüñ <sup>°</sup>aksini müşāhede idüb şāyife[-i] şun<sup>°</sup>ndan istidlāl tarīki ile kemāl-i ḥikmetlerini görüb cemāl-i muḳaddesine müştāk ola. Hārdan gülleri ve bir kaçre menīden gül yüzlü maḥbūbları ve anlarda olan gamze-i cādūları ve gönüller şayd idici tır-i müjgān-ı kemān-ebrūları ve yüzlerinde olan pertev-i ḥüsn-i muḳayyedi ve bahārlarda olan leḫāfeti ve şükūfelerde olan müşgīn ü mu<sup>°</sup>anber koḫuları ve cevāhirde olan leḫāfet ü pertevleri ve bunlar emşāli olan nihāyetsiz ḳudret ü ḳuvvetlerini fikr idüb bunları ḫalk eyleyen Hālīk-ı bī-mişāl nice bī-nazīr ü lā-yezāl olmak gerekdür deyü şiddet-i maḥabbet ile maḥabbet idüb ve maḥabbet üzre maḥabbeti ziyāde [İ 179<sup>a</sup>] itmege çalışub ve zıkr-i Celāli ikşār ile kemāl hāle irişüb bāz sa<sup>°</sup>ādet-nāz <sup>°</sup>aşqına şikār olmağa sa<sup>°</sup>y-i bī-şümār eyleye.

**Kemā Ḳale Mevlānā Ḳuddise Sırruhu**

mef<sup>°</sup>ülü / mefā<sup>°</sup>ilün / mefā<sup>°</sup>ilü / fā<sup>°</sup>ül

mef<sup>°</sup>ülü / mefā<sup>°</sup>ilü / mefā<sup>°</sup>ilü / fā<sup>°</sup>ül

mef<sup>°</sup>ülü / mefā<sup>°</sup>ilün / mefā<sup>°</sup>ilü / fa<sup>°</sup>ül

mef<sup>°</sup>ülü / mefā<sup>°</sup>ilün / mefā<sup>°</sup>ilü / fa<sup>°</sup>ül

Ger şayd-ı Hudā şevī zi-ğam reste şevī

Ger der-şifat-ı ḥiş revī beste şevī

Mī dān ki vücūd-ı tū ḫicāb-ı reh-i tu'st

Bā-hōd me-nişīn her zamān ḫeste şevī

## Beyt

müfte<sup>‘</sup> ilün / müfte<sup>‘</sup> ilün / fâ<sup>‘</sup> ilün

‘Aşkı bul ‘aşkı olasin âdem

Bî-‘ aşk olanlar degüldür âdem

Ey dōst ma<sup>‘</sup> lüm ola ki bu zıkr olunan revîş-i şāni<sup>‘</sup> a şun<sup>‘</sup> ma istidlāl ile nazar ü gidişdür. Bunda ‘avām u havāş berāberdür ammā bir nazar daḥı vardır ki evvel şāni<sup>‘</sup> i şoḡra maşnū<sup>‘</sup> ı görür ve mü’eşşirden eşeri istidlāl kıılır. İste Allāhdan ki bu nazarı saḡa iḡsān ide, ol bir Kerīm ü Mu<sup>‘</sup> tidür ki diledügi kullarını hidāyetine irgürür. *Va ‘llāhu yehdī men yeşā’u ilā şırāṭın müstaḡīm.*

## XXXIV. Tenbīh

Ma<sup>‘</sup> lüm ola ki bu tefekkür zıkrı sebkat itdügi üzre umūr-ı uḡrevīde yā şun<sup>‘</sup> -ı Subḡānīde veyā şıfāt-ı İlāhīde lāi ve na<sup>‘</sup> amā-i Raḡmānīde ola zāt-ı muḡaddes-i İlāhīde olmaya ki anda nehy vārid olmuşdur. Zırā evḡām u ḡayāl anuḡ meyādīn-i bevādī-i celālinde ser-gerdāndur ve dāniş ü bīniş müşāhede-i kemālinde ḡayrāndur, *velā yuḡḡtūne bihi ‘ilmā* feḡvāsınca ol zāt-ı Mute<sup>‘</sup> āli hīc bir kimsenüḡ ma<sup>‘</sup> lümü olmaz ve ḡayb-ı hüviyet-i muṡlaḡayı [İ 179<sup>b</sup>] hīc bir ‘aḡl idrāk kıılmaz. Nitekim Ebū Bekr eş-Şıddık, raḡiya’llāhu ‘anh, buyurmuşlar: *Subḡāne men lem yec ‘alü ilā ma ‘rifetihi tarīken illā bi’l- ‘aczi ‘an-marifetihi* ve ḡazret-i ‘Alīden, raḡiya’llāhu ‘anh, tevḡīd nedür deyü su’āl olunduḡda *mā-taşavvere fī ḡalbike fa’llāhu ‘azze ve celle bi-ḡulāfihi* deyü cevāb virmişler ve ḡazret-i Şıblī, ḡuddise sırruḡu, *küllümā meyyeztümūhu bi-evḡāmikum ev edrektumūhu bi- ‘uḡūlikum fī etemmī me ‘ānikum fe-hüve mesrūfun ve merdūdun ileykum muḡdeşun mesnu<sup>‘</sup> un mişlekum* deyü buyurmuşlar ve Zü’n-Nün-ı Mışrīden, raḡiya’llāhu ‘anh, tevḡīdden tekrār su’āl olunduḡda *hüve en ta ‘leme ḡudreta’llāhi fī’l-eşyā’i bilā-mizācin ve şun ‘ahu lil-eşyā’i bilā- ‘ilācin ve ‘illetu külli şeyin şun ‘uhu velā ‘illete li-şun ‘ihi li-ennehu meyyezehu ‘ani’l-aḡrazi ve leyse fī’s-semāvāti ‘ulā velā fī’l- ‘arazīne e’s-suflā müdebbirun ḡayru’llāh ve küllümā taşavvere fī vehmik fa’llāhu subḡānehu bi-ḡulāfi zālik* dimişler. Kemā fī Risāleti’l-Kuşeyrī, raḡmetu’llāh ve Ca<sup>‘</sup> fer

Ḥaledī, rahmetu'llāh Ḥazretleri buyurmuşlar ki şufiyyeden dört bin şeyhün şohbeti ile müşerref oldum anlardan her birine dört mes'eleden su'āl itdüm, her biri bir dürlü cevāb virdiler lākin derūnuma şifā ḥāşıl ve ḳalbime ṭumānīnet vāşıl olmadı. Bir gice beyne'n-nevm ve'l-yaḳza ol 'ilm-i evvelīn ü āhirīnün mazharı olan sultān-ı enbiyāyı gördüm, gül gibi tebessüm buyurub yā Ḥaledī *hātü mesā'ilik* deyü luṭf itdiler, [İ 180<sup>a</sup>] didüm ki tevḥīd nedür yā Resūla'llāh buyurdı ki *Küllümā ḥakāhü'l-fehmu ve ḥallāhü'l-vehmu fa'llāhu bi-ḥılāfi zālik, fe-ḳultü me'l-'aḳlu, fe-ḳāle ednāhu terkü'd-dünyā ve a'lāhu terkü'-tezekkürü fi zāti'llāhi Te'ālā, fe-ḳultü me't-taşavvuf yā Resūla'llāh, fe-ḳāle terkü'd-da'āvī ve kitmānü'l-me'ānī, fe-ḳultü me'l-faḳru yā Resūla'llāh, fe-ḳāle sırru min esrāri'llāhi Te'ālā yūdi'uhu fi ahabbi'l-ḥalḳi ileyhi fe-men ketemehu kāne emīnen ve men ebāḥahu kāne ḥavvānen*. Şadaḳa Resūlu'llāh.

#### XXXV. Maṭlab-ı Laṭīf

Ba'zı meşāyih-i kibārdan cenāb-ı mülk-i ḡıfārdan su'āl olunduḳda cevāb virmişler ki eger zāt-ı muḳaddesinden su'āl idersen *fe-leyse kemişlihi şey'un*, eger şıfātından su'āl idersen *fe-hüve eḥadu ferdu şamedu lem yelid ve lem yüled ve lem yekün lehu küfüven eḥad*, eger isminden su'āl idersen *hüva'llāhü'l-lezī lā ilāhe illā hü 'alimü'l-ḡaybi ve's-şehādeti, ilā-āḫirehu*, eger fi' linden su'āl idersen *külle yevmin hüve fi şe'n*.

#### XXXVI. Nükte-i Ğarrā ve Naşīḥat-i 'Uzmā

Bir vaḳt bir şūfi-i şāfi-dili cāsüsdur deyü ṭutub vālī-i şehrün ḥuzūrına götürmüşler vālī-i şehir aḡa istihzā cihetinden sā'il olub bize ne ḥaberün var izhār eyle didi şūfi ne yerden su'āl idersin didi vālī cānib-i āsumāndan su'āl iderem didi şūfi *külle yevmin hüve fi şe'n* deyü cevāb virdi vālī rü-yı zemīnden ḥaber vir didi şūfi *külle men 'aleyhā fān* deyü beyān itdi vālī yir yüzünde [İ 180<sup>b</sup>] olan ḥalāyıkdan daḳāyık buyur didi şūfi *ferīḳun fi'l-cenneti ve ferīḳun fi's-sa'iri* deyü taḳrīr itdi vālī-i ḡāfil ḥavfdan 'aḳlı zāhil olub şūfiden el çeküb müteḥayyir oldı.

[Tuyug]

fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün

Zann-ı bedden kıl hāzer toğrı otur  
Kepenek altında zīrā eritür

Kendüñe itme kıyās her gördüğün  
Haqq dikenden tāze güller bitürür

Ve'l-hāşıl ekşer evliyāu'llāh fikr-i ālā-i Allāh ile mertebe-i 'ulyāya vāşıl ve  
cezbe-i Raḥmāniyyeyi hāşıl kılmışlardur ve 'ākıbetini fikr itmeyen ādem  
'āfiyet-i 'ākıbetden bī-behre olub ḥayvān gibi bī-naşīb ve lā-yefhemdür

[Nazm]

mefā' ilün / mefā' ilün / fa' ülün

Fikir kıl āh fikir kıl āh fikir kıl  
N'ola ḥālün eyā dōst bir zikir kıl

Fikir ḥikmet ḳabusın açıcıdur  
Var-ısa fikrün ey dōst var şükür kıl

Kitāb-ı ma' rifetdür cümle eşyā  
Aça gör çeşm-i ḳalbi gel fikir kıl

Senün ḳalbünde vardur bāğ-ı Subḥān  
Unutma anı fikr it olma bī-ān\*

Veliler bu fikirden irdi Haqqā  
Yoğ-ısa fikrün ey dōst var zikir kıl

\* -M, -A; beyit, Nazm'ın kafıye şemasına uymamaktadır.

[Meşnevî]

mefâ'ılün / mefâ'ılün / fa'ülün

Zikir albün gözine nür-ı Hakkdur

Hudâyı zikr idenün yüzi adur

Otur zâkirler ile kaçma bir ân

Şakî olmaz celîsi anlaruñ hân

Zikir Hakkdan saña câm-ı tahûrdur

'Abîr ü müşgden atıyeb yüce nûrdur

1210 Meded şakın bu câmı koma elden

Çıkaran bunı elden gitdi elden

o ğayri kâr u fikri fikr-i yâr it

Bu gönli 'aşq-ı yâre tîz şikâr it

Ol ey döst ölmedin budur tarîkat

Vücûd-ile bulunmaz bil hakat

Yire çal 'âr u nâmı şâh olasın

Semâ-i kurb-ı Hakkda mâh olasın

İ 181a

Çü nâ-çâr terk idersin bu diyârı

Lafdür tav' an ey döst anla bâri

1215 Bu yoluñ azuğun dört şey' didiler

Kelâmuñ zübdesini söylediler

Biri zikr-i devâm birisi cû' dur

Biri 'uzlet biri terk-i hüçü' dur

---

1208<sup>ab</sup>: -M, -A.

Bu dört ile  amel kııl bul sa  adet  
Kıo kııl   kıalı ey d st oldur  adet

Şakın olma ey  d st  aŐka m nkir  
Yoğ-ısa sende cevher anda vardur

Sen anı bulmamağla ol yok olmaz  
Hem n her kese H kka yol virilmez

1220 K alur mağr m anı ink r idenler  
Bulur Đurbı anı iğr r idenler<sup>54</sup>

G z n yaŐlu v  bağruğ baŐlu olsun  
Fir k gits n g n l c n nı bulsun

G z nden kanlu yaŐlar eyle c r   
AÇıla t  ki s neğde bah r 

Kevre yağmasa yağmur bitmez otlar  
G neŐ olmasa olmaz n n u Đ tlar

Sebebd r bu ikisi intiz ma  
Bularsız gelmez  alem h c niz ma

1225 Kez lik olmaz-ısa s nede s z  
G n l bost nı g lmez hemĐu nevr z

Seğ b-ı d de yağdırmazsa b r n  
G n l g lz r  olmaz h b u t b n

---

1217<sup>ab</sup>'den sonra: Sa  adet ister-iseğ ehl-i derd ol  
Reh-i  aŐ-ı H d da ő r-i merd ol // M 59<sup>a</sup> / beyit 7.  
1218<sup>ab</sup>-1220<sup>ab</sup>: -M, -A.



Du'ā kı́l derd-ile eyle niyāzı  
Kul ol Allāha terk it 'izz ü nāzı

Du'ādur çünkü pes mih-ı 'ibādāt  
Aña şarf it eyā dōst ekşer evkāt

Du'ādan gāfil olma 'ākıl iseñ  
Okı *ud'ūnī* remzin kāmīl iseñ

1230 Velī her kese destūr olmaz aña  
Meger fazl ide aña Hakk Te'ālā

İlāhī kı́l kerem fazl u 'atā kı́l  
Elümüz al bizi bizden cüdā kı́l

Senüñ ahlākuñ ile bizi taldur  
Çıkar zulmeti kalbden cānı güldür

Ki senden gayrisi zulmetdür ey dōst  
Hakkī dōst sen ancak gayrisi post

İ 181b

İçür aşkuñ şarābın bizi mest it  
Beķāñ-ıla müdāmī bizi hest it

1235 Rızāñı vir ebed ayurma andan  
Bunı ister bu kuluñ cān u dilden

Habībüñ hürmetine itme maħrūm  
Çü sensin Mu'fī vü Vehhāb u Kayyūm

---

1236<sup>ab</sup>'den sonra: Allāhümme ħarrimü'l-ħeme kātibihi 'ale'n-nāri  
Bi-ħürmeti Muħammedin ve ālihi'l-aħyāri  
Ve incā'e kātibuhu bi's-sehvi ve'n-noķşān

Bu nüŝa-i ŝerife-i celile ki ismi *Hz-ı Cāndur*  
ve kıymetini bilen ehl-i imān katında hemçü cān kıymeti  
bī-pāyāndur muşannifi haṭṭıyla biñ seksen sekiz  
tārīḥ-i nebevīnün ʿaleyhi’ŝ-ŝalātu ve’s-selām cemāziye’l-āḥir  
ayınun yigirmi yedinci gününde kitābeti itmām bulub  
ihvān-ı mü’minīn ve hullān-ı müslimīne li’llāh hediye ve armağan ḳalmıŝdur  
taḳabbela’l-lāhu Te ʿālā minhu bi-fazlihi keremihi  
ve bi-ḥürmetihi ḥabībihi ʿaleyhi’ŝ-ŝalātu  
ilā-yevmi’l-ḥaŝru ve’l-mīzān  
el-Fātiḥa\*

---

Fe-tecāvez ʿanhu bi’l-ʿafvi ve’l-ḡufrān // M 59<sup>b</sup> / beyit 11-12.

\* bu nüŝa-i ŝerife-i celile...el-fātiḥa: -M, -A.

## SONUÇ

İsma‘îl Habîbî’nin hayatının, dil ve üslubu ile eserlerinin tanıtılmasının amaçlandığı bu çalışmada şaire ve eserine ilişkin incelemeler ve bunlardan çıkarılan aşağıdaki sonuçlar hususunda eksikler olabilir. Şaire ve eserine/eserlerine yönelik bizim tespit edemediğimiz ve yeterli olmadığımız konular bulunabilir. Şairin gerek bu eseri gerekse de diğer eserleri farklı açılardan incelenerek hem onun hayatına hem de edebî kişiliğine dair çeşitli sonuçlara da ulaşılabilir.

İsma‘îl Habîbî Efendi’ye dair kaynaklarda fazla bilgi bulunmadığı ve eserlerinin de adının geçtiği kaynaklarda zikredilmediği tespit edilmiştir. Şairin 11 adet eseri bulunmasına rağmen şöhretinin pek de duyulmaması dikkat çekmiştir. Ahmed Kâri ile aralarında geçen meşihat mevzuu ve şairin devlet ricalini eserlerinde zikretmemesi, devlet ricaliyle sıkıntıları olduğunu ve bu yüzden ön plana çıkamadığını hatıra getirmektedir.

Şairin *Hırz-ı Cân* adlı eseri, mesnevi formunda olup miraciye ve yapıtın sunulduğu kişiye methiye bölümleri dışında kalan tüm bölümleri ihtiva etmektedir. Eser, tevhid bölümüyle başlamaktadır. Bu bölüm 50 beyitten müteşekkildir. Bu bölümü takiben Hz. Muhammed’in (sav.) 28 beyitlik övgüsü yer almaktadır. Sonrasında 11 beyitlik dört halifenin methi ve ardından 83 beyitlik sebab-i telif bölümleri bulunmaktadır. Bu kısımlar, mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır. Âgâz-ı dâsitân denebilecek ilmihâl ve akâid konularının yer aldığı kısım ise nazm şekliyle kaleme alınmıştır. Bu kısımdan sonra Hâtîme Bölümü gelmekte olup burada mensur olarak İhtiyat başlıklı uyarılar bulunmaktadır.

İhtiyatların her birinde en az bir hadis-i şerif ve sonlarında konuyu özetleyen çeşitli kısa manzumeler yer almaktadır.

Eserde 130 ilmihâl, 17 de akâid konusu kaleme alınmıştır. Eserin ilmihâl konuları 848 beyitte işlenmiş olup Hanefî fıkhı üzerinedir. Akâid konuları ise 186 beyit üzerine bina edilmiştir. Eserde konular ele alınırken çok sayıda hadis ve ayetten yararlanılmıştır. Dile getirilen görüşler, bu hadis ve ayetlerle desteklenmiştir. Hadis ve ayetler, beyit içinde iktibas edilerek yapıldığı gibi beyitler arasında ve ihtiyatlarda müstakil ve tam bir surette yer aldığı da görülmektedir.

Eserde, Mevlânâ'nın eserleri başta olmak üzere Hâfız'ın ve Abdurrahman-ı Câmî'nin eserlerinden beyitler tazmin edilmiştir.

İhtiyatların peşi sıra gelen manzumelerin *rubâî* başlıklı *nazm* ve *kıtalar* olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca eserdeki tüm konu başlıkları da Arapçadır.

Eserde vezin bozuklukları bulunmaktadır. Bu bozuklukların başlıca sebebi ise eserin dinî-didaktik bir eser olup sanatsal gayeyi geri planda bırakmış olmasıdır denebilir.

Eserde farklı kafiye türleri kullanılmış olup rediflerin Türkçe oldukları görülmektedir. Arapça, Farsça ve Türkçe kelimelerin birbirleriyle kafiye yapıldığı da görülür.

Eser, didaktik bir özellik taşımakta olup nasihatamız bir üslup kullanılmıştır.

Eserin dili, XVII. yüzyılın genel dil ve anlatım özelliklerine göre oldukça yalın ve sadedir. Arapça ve Farsça kelimeler daha çok terim anlamlarıyla ilmihâl ve akâid konularında ağırlık kazanmıştır.

Derkenarların eserin anlaşılması hususunda önemli bir yeri haizdir. Derkenarlarda bulunan kelime anlamları, açıklamalar metnin anlaşılmasını ve şairin vermek istediği düşüncüyü doğru bir şekilde aktarmasına yardımcı olmuştur.

*Hırz-ı Cân*'da edebî sanatlar, ağırlıklı olarak mesnevi nazım şekliyle kaleme alınan kısımlarda kullanılmıştır. İlmihâl ve akâid konularının anlatıldığı bölümlerde daha nesnel bir dil kullanılması, edebî sanatlardan şairi uzak tutmuştur denebilir. Yine de bu kısımlarda edebî sanat yok değildir. İktibas, en çok yararlanılan edebî sanatlar arsındadır. Özellikle didi Hak, didi Resûl ifadeleriyle hemen her beyitte manen iktibas mevcuttur. Bu yönüyle didaktik bir eser olan *Hırz-ı Cân*'ın edebî sanatlar yönünden zengin olduğu söylenebilir.

Bu çalışmayla evvela, XVII. Yüzyıl halvetî-mevlevî şeyhlerinden İsmâ'îl Habîbî Efendi ve onun eserleri tanıtmaya çalıştık. Onun bilinmeyen bazı eserlerini de bu çalışma vesilesiyle zikir etmiş olduk. İsmâ'îl Habîbî Efendi'nin hem şeyhliği hem de edebî yönü üzerinde durarak onun Türk edebiyatı içerisinde mühim bir yerini göstermeye gayret ettik. Bir ilmihâl ve akâid kitabı olarak *Hırz-ı Cân*'ın

verdiği bilgiler diğer manzum ilmiyhâllerle pek bir farklılık göstermemektedir. Aradaki bu farklar ise genellikle şairlerin konuyu uzun veya kısa işlemeleri, bazı konulara yer vermemeleri gibi tasarruflarından kaynaklanmaktadır.

İsma‘îl Habîbî Efendi'nin gerek hayatı gerekse de eserleri hususunda tatkikatın devam etmesi, eserlerinin gün yüzüne çıkarılarak incelenmesi gerekmektedir. Bu, onun edebiyat tarihindeki yerini daha da belirginleştirecektir.



## KAYNAKÇA

- Akçay, Ali İhsan, “Salah Tracts in Verse Within Turkish Literature Khulasat Al-Kaidani And Turkish Translations in Verse”, *International Journal of Humanities and Social Science*, Vol. 1, No. 15 ( October 2011), ss. 258-269.
- , *Türk Edebiyatında Manzûm Akâid-nâmeler: İnceleme-Metin*, (Basılmamış Doktora Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 2011.
- Ayvansaraylı Hafız Hüseyin, *Camilerimiz Ansiklopedisi Hadikatü'l-Cevamî'*, haz.: İhsan Erzi, İstanbul: Tercüman Aile ve Kültür Kitaplığı Yayınları, 1987, I-II.
- Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul: Meral Yayınları, [ts.]. I-III.
- Çalka, Mehmet Sait, *Divan Şiirinde Rubâî*, Ankara: Kriter Yayınları, 2015.
- Dilçin, Cem, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2013.
- , *Yeni Tarama Sözlüğü*, Ankara: TDK Yayınları, 1983.
- Ekşioğlu, Serap, *Kadı Hüseyin İspartavî, Manzûme-i Akâid (Tenkitli Metin-Dil İncelemesi-Gramatikal Dizin)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize, 2012.
- Eliaçık, Muhittin, “Şemsi Paşa'nın Manzum ve Muhtasar Vikâyetü'r-Rivâye Tercümesi”, *Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, S II (Kasım 2009), ss. 16-49.
- Ergin, Muharrem, *Üniversiteler İçin Türk Dili*, İstanbul: Bayrak Yayınları, 2011.
- Esir, Hasan Ali, *17. Yüzyıl şairlerinden Hâfiz-zâde Seyyid Mehmed Sa'dî Çelebi ve Divanı*, Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Yayınları, 2014.
- Gölpınarlı, Abdülbâki, *Mevlevî Âdâb ve Erkânı*, İstanbul: İnkılâp Yayınevi, 2004.
- Güzey, Ahmet Rıfat, “Yeni ve Yakın Çağlarda Kastamonudaki Cami-Mescid ve Medreseler”, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, c.18, No.2 (2010), ss. 675-688.

Hâfız Hüseyin Ayvansarâyî, *Vefeyât-ı Ayvansarâyî*, haz.: Ramazan Ekinci, İstanbul: Buhara Yayınları, 2013.

Hâfız-ı Şirâzi, *Hafız Divanı*, trc.: Mehmet Kanar, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2011, C I-II.

İpekten, Haluk, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2003.

İsma‘îl Habîbî Efendi, *Dâr-ı Rahmân*, Hacı Selim Ağa Ktp. Hüdâyî Efendi, no. 757.

-----, *Hırz-ı Cân*, Bursa İnebey Yazma Eserler Kütüphanesi Ktp., no. 1463.

-----, *Hırz-ı Cân*, Taksim Atatürk Kitaplığı Osman Ergin Yazmaları, no. 1915.

-----, *Manzûme-i Akâ‘id*, Milli Kütüphane, no. Yz A 8837.

-----, *Sahbâ-yı Kudsiyye Fî-Mecâlis-i Ünsiyye*, Süleymaniye Kütüphanesi Şehid Ali Paşa, no. 1136.

-----, *Tuhfetü'l-Berere*, Süleymaniye Kütüphanesi Şehid Ali Paşa, no. 1136.

Kanar, Mehmet, *Kanar Farsça-Türkçe Sözlük*, İstanbul: Say Yayınları, 2010.

-----, *Eski Anadolu Türkçesi Sözlüğü*, İstanbul: Say Yayınları, 2011.

Karaca, Songül, *Kadı-zâde Mehmed Efendi, Manzûme-i Akâid (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük-Dizin)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize, 2012.

Karaman, Hayreddin, “Fıkıh”, *DİA*, C. XIII, ss.1-14.

Karaman, Hayreddin vd., *Kur’an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı

Yayınları, 2006, I-V.

Kartallıoğlu, Yavuz, *Klasik Osmanlı Türkçesinde eklerin Ses Düzeni: 16, 17, 18. Yüzyıllar*, Ankara: TDK Yayınları, 2011.

Kelpetin, Hatice, “İlmihal”, *DİA*, C. XXII, ss. 139-141.

Kemikli, Bilal, “Popüler Dînî Kültürümüze Dâir Bir Manzûme ve Üç Şâir ‘Hudâ Rabbim’ Manzûmesi Etrafında Tartışmalar”, *Journal of Islamic Research*, Vol: 14, No: 3-4 (2001), ss. 492-500.

Kılavuz, Ahmet Saim, “Akaid”, *DİA*, c. II, ss. 212-216.

Kırkıl, Harun, “Türk Edebiyatında Manzum İlmihal ve Fıkıh Kitapları ile Son Devre Ait Manzum Bir İlmihal Manastırlı Mehmed Rıfat Bey ve Manzum İlmihali”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, S 7 (2006), ss. 433-476.

Köksal, M. Fatih, *Eski Türk Edebiyatında Tenkit ve Teori*, İstanbul: Kesit Yayınları, 2012.

-----, “Metin Tamiri (Usul ve Esaslar, Uygulamalar ve Bazı Teklifler)”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S 1 (İstanbul 2008), ss. 169-190.

-----, “Metin Neşrinde Vezinle İlgili Problemler, Bazı Tespit ve Teklifler”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S 3 (İstanbul 2009), ss. 63-86.

Köse, Fatih, *İstanbul Halvetî Tekkeleri*, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2012.

Levend, Agâh Sırrı, “Dînî Edebiyatımızın Başlıca Ürünleri”, *TDAY Belleteri*, 1972, ss. 35-80.

Mehmet Ziya, *Yenikapı Mevlevihanesi*, haz.: Yavuz Sanemoğlu, [ys]: 1001 Temel Eser Tercüman Yayınları, [ts].

Mevlânâ, *Mesnevî*, Türkçesi: Tâhirü'l-Mevlevî Kırkambar Kitaplığı.

Mevlânâ, *Divan-ı Kebîr Seçmeler (rubâiler)*, haz.: Şefik Can, İstanbul: Ötüken Yay., 2011.

Mutçalı, Serdar, *Arapça-Türkçe Sözlük*, İstanbul: Dağarcık Yayınları, 1995.

Oral Seyhan, Tanju, “Ali Şir Nevâyî-Sîrâcü'l-Müslimîn 1 (Giriş-Karşılaştırmalı Metin)”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, II, S 4, Ankara 2005, ss. 88-120.

Osmânzâde Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, haz.: Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2006, I-V.



- Özcan, Gülsüm, *Manzûme-i Akâid-i Seyyidî (İnceleme-Tenkritli Metin- Sözlük-Dizin)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Fatih Üniversitesi, sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013.
- Özfirat, Bayram, *Tokatlı İshak Efendi'nin Nazmu'l-Ulum, Nazmu'l-le'ali ve Manzume-i Keydani Adlı Mesnevileri (İnceleme-Metin)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2006.
- Sakıb Mustafa Dede, *Hâzâ Kitâb-ı Sefîne-i Nefîse-i Mevleviyân*, Mısır: Matbaa-i Vehbiye, 1283.
- Saraç, M. A. Yekta, *Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, İstanbul: 3F Yayınevi, 2007.
- , *Klasik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye*, İstanbul: Gökkuşbu Yayınları, 2013.
- Seyyid Sahih Ahmed Dede, *Mevlevîlerin Tarihi -Mecmûatü't-Tevârîhi'l-Mevleviyye-*, haz.: Cem Zorlu, İstanbul: İnsan Yayınları, 2013.
- Şakar, Sezer Özyaşamış, *Birgivi Muhammed Efendi'nin Manzum Vasiyyet-nâmesi (Eleştirili Metin-Dil İncelemesi-Sözlük)*, (Basılmamış Doktora Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2005.
- Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türki*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 2010.
- Tabibzâde Mehmed Şükrü, *İstanbul Tekkeleri Meşayihî*, İ.B.B. Atatürk Kitaplığı Sayısal Arşiv ve e-Kaynaklar, Yer Numarası: 297.792 Tab 297.792 Tab 1.
- Tavukçu, Orhan Kemâl, “Şeyyad Hamza'nın Bilinmeyen Bir Şiiri Münasebetiyle”, *International Journal of Central Asian Studies*, X/I (2005), ss. 181-195.
- TRT Repertuar Numarası: 11012.
- Toparlı, Recep, Argunşah, Mustafa, *İslâm, Mu'înü'l-Mürîd*, Ankara: TDK Yayınları, 2015.
- Uludağ, Süleyman, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2001.
- Yılmaz, Mehmet, *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler (Ansiklopedik Sözlük)*, İstanbul: Kesit Yayınları, 2013.

Yılmaz, Necdet, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf Sufiler, Devlet ve Ulema*,  
İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, 2007.



## SÖZLÜK

- ‘**Abîr** (Ar.): güzel koku.
- A‘dâ** (Ar.): düşmanlar.
- Ādâb** (Ar.): yol yordam; edepler.
- ‘**Adâvet** (Ar.): düşmanlık.
- Ağhâ** (Ar.): kurbanlar.
- Ağhiyye** (Ar.): kurbanlık.
- ‘**Adû** (Ar.): düşman.
- Adüvv** (Ar.): düşman, hasım.
- Ağşân** (Ar.): dallar.
- Ahdâş** (Ar.): dertler.
- Ahîr** (Ar.): son, en son.
- Ahşen** (Ar.): en güzel.
- Ahż** (Ar.): alma.
- ‘**Āide** (Ar.): kâr, kazanç, fayda, gelir.
- ‘**Akabât** (Ar.): korkunç hadiseler, olaylar.
- ‘**Akîde** (Ar.): iman, dinî inanış
- ‘**Ākil** (Ar.): akıllı, akıl sahibi.
- ‘**Ākk** (Ar.): serkeş, inatçı.
- ‘**Akl-ı ma‘âş** (Ar.): dünyada geçim işini düşünen akıl; aklın en alt tabakası.
- Akmâr** (Ar.): aylar.
- Akvâl** (Ar.): sözler.
- Āl** (Ar.): sülale, aile, evlat.
- ‘**Ale‘l-‘umûm** (Ar.): genel olarak.
- ‘**Alîl** (Ar.): kör.
- ‘**Ām** (Ar.): umumi, herkese ait, genel.
- A‘mâ** (Ar.): kör.
- ‘**Amden** (Ar.): isteyerek ve bilerek, kasıtlı olarak.
- ‘**Āmme** (Ar.): umuma mahsus olan.
- ‘**Anâ** (Ar.): zahmet, meşakkat, güçlük.
- Anda** (T.): ukbâda, ahirette; orada.
- ‘**Āne** (Ar.): kasık kılı.
- ‘**An-ķarîb** (Ar.): yakından, çok geçmeden.
- ‘**Araķ** (Ar.): ter.
- Ārâyiş** (Far.): süs.
- ‘**Arş** (Ar.): dokuzuncu gök.
- ‘**Arûsân** (Ar.-Far.): huriler.
- Arż** (Ar.): yeryüzü; toprak; dünya.
- ‘**Arż-ı cemâl** (Ar.): yüz sunma, yüz gösterme.
- Aşamm** (Ar.): sağır.
- Āsân** (Far.): kolay.
- Aşgar** (Ar.): en küçük.
- Aşl** (Ar.): asıl; gerçek.
- ‘**Aşr** (Ar.): ikinci vakti.

**Aşşı** (T.): yarar, kazanç.

**Aş'ab** (Ar.): en zor, en güç.

°**Aşr** (Ar.): Kur'an'dan on ayet miktarı okunan kısım.

°**Atā** (Ar.): bağışlama, bahşiş.

°**Atāk** (Ar.): azat, kurtulma.

°**Attar** (Ar.): güzel kokular satan.

**Atyeb** (Ar.): en güzel.

°**Avākıb-ı umūr** (Ar.): işlerin neticesi.

°**Avām** (Ar.): kaba ve cahil halk.

°**Avān** (Ar.): zalim, katil.

°**Avret** (Ar.): insanın gösterilmesi ayıp olan yeri; kadın; zevce, avrat.

**-B-**

**Bāb** (Ar.): kapı; konu.

**Bād** (Far.): rüzgar, yel.

**Ba°dehu** (Ar.): sonra.

**Ba°d-ez-ān** (Far.): ondan sonra.

**Baḥl** (Ar.): cimrilik.

**Baḥrī** (Ar.-Far.): denizci; denize ait, denize mensup.

**Bā-ḥuşūş** (Far.-Ar.): özellikle, hususiyetle.

**Ba°īd** (Ar.): uzak.

**Bā-makāl** (Far.-Ar.): söz ile.

**Bānī** (Ar.): yapan, kuran.

**Başar** (Ar.): görme.

**Bast** (Ar.): yayma.

**Bātıl** (Ar.): hurafe; hak ve doğru olmayan; şartlarını yerine getirmeksizin yapılmasıyla kabul olunmayan ibadet ve amel.

**Bātın** (Ar.): gizli; iç yüz.

**Batn** (Ar.): karın.

**Batt** (Ar.): kaz.

**Bay** (T.): zengin; kibar ve soylu.

**Be-ḥ'ān** (Far.): oku!

**Behīme** (Ar.): dört ayaklı hayvan.

**Bel°** (Ar.): yutma.

**Benān** (Ar.): parmaklar.

**Bende** (Far.): kul; köle.

**Berāt** (Ar.): rütbe, nişan ve imtiyaz fermanı.

**Berd** (Ar.): soğuk.

**Berīn** (Far.): yüce.

**Berḳ** (Ar.): şimşek.

**Berḳ-veş** (Ar.-Far.): şimşek gibi.

**Berrī** (Ar.-Far.): toprağa ait olan, toprakla ilgili olan.

**Berter** (Far.): daha yüksek, daha üstte.

**Bes** (Far.): yeterli; çok.

**Bevādī** (Ar.): sahralar, çöller.

**Bevl** (Ar.): idrar.

**Bevvāb** (Ar.): kapıcı.

**Beyyā<sup>c</sup>-i <sup>c</sup>asel** (Ar.): bal satıcısı.

**Bey<sup>c</sup> ü şirā** (Ar.): alım satım.

**Beyn** (Ar.): ara, aralık.

**Beyne'l-<sup>c</sup>işā'in** (Ar.): akşam ile yatsı namazları arasında.

**Beyyināt** (Ar.): deliller, şahitler.

**Beyze** (Ar.): haya.

**Bezl** (Far.): bol bol verme, saçma.

**Bī-behre** (Far.): nasipsiz.

**Bidān** (Far.): bil!

**Bī-ğarāz** (Far.-Ar.): maksatsız.

**Bī-ğümān** (Far.): şüphesiz; kat'î.

**Bihār** (Ar.): denizler.

**Bī-hūde** (Far.): boş yere, boşuna.

**Bī-ğadr** (Far.-Ar.): değersiz; düşkün, zayıf.

**Bilā-ğāye** (Ar.): amaçsız.

**Bilā-<sup>c</sup>özrin** (Ar.): özürsüz olarak.

**Bile** (T.): beraber, birlikte.

**Bī-mağz** (Far.): özsüz.

**Bī-müntehā** (Far.-Ar.): nihayetsiz, sonsuz.

**Binit** (T.): binecek hayvan.

**Birr** (Ar.): anaya babaya itaat; iyilik, hayır.

**Bī-sebāt** (Far.-Ar.): yerinde durmayan; kararsız.

**Bi<sup>c</sup>şet** (Ar.): hak ve doğru yola sevk için gönderilen Hz. Muhammed'in (sav.) nübüvvetinin başlangıç zamanı.

**Biti** (T.): amel defteri.

**Buğz** (Ar.): birine karşı gizli ve kalbî düşmanlık besleme; kin, husûmet.

**Bunda** (T.): dünyada; burada.

**Buşāk** (A.): tükrük, salya.

**Büyā** (Far.): güzel kokulu.

**Büzāk** (Ar.): tükrük, salya.

**Bülend** (Far.): yüce.

**Bünyād** (Far.): bina, yapı.

**Bürr-i birr** (Ar.): iyilik buğdayı/tohumu.

**Bürüdet** (Ar.): soğukluk.

**-C-**

**Cāh** (Far.): makam, mevki.

**Cāhid** (Ar.): cihat eden.

**Cağīm** (Ar.): cehennem.

**Cānib** (Ar.): taraf, cihet.

**Cār** (Ar.): komşu.

**Cārī** (Ar.): cereyan eden.

**Cāy** (Far.): yer, mevki.

**Cebābir** (Ar.): zorlayıcılar, zorbalar.

**Cebbār** (Ar.): becerikli kadın.

**Cebhe** (Ar.): alın.

**Cehr** (Ar.): yüksek sesle söyleme.

**Cehriyye** (Ar.): açıktan ve yüksek sesle yapılan ibadet.

**Celīs** (Ar.): birlikte oturan.

**Celse** (Ar.): oturma.

**Cem<sup>c</sup>** (Ar.): toplama, yığma.

**Cemī<sup>c</sup> an** (Ar.): hep, bütün.

**Cemīl** (Ar.): güzel.

**Cenāh** (Ar.): kanat; taraf; kısım.

**Cenef** (Ar.): sapma, uzaklaşma; zulmetme.

**Cennāt** (Ar.): cennetler.

**Cennet-i <sup>c</sup> ācil** (Ar.): acele gelen, gecikmez cennet.

**Cerāyim** (Ar.): suçlar.

**Cerb** (Ar.): semiz.

**Cevād** (Ar.): cömert.

**Cevf** (Ar.): boşluk.

**Ceyyid** (Ar.): iyi, güzel.

**Cezbe** (Ar.): ruhun hayret ve sevince kapılarak sanki cesetten hariç bulunuyoruş gibi olması, heyecana gelmesi; tarikat ehlinin kendinden geçme hali.

**Cīfe** (Ar.): leş.

**Cihād-ı ekber** (Ar.): mümin kulun nefisle mücadele etmesi, onu tezkiye etmeye çalışması.

**Cimā<sup>c</sup>** (Ar.): çiftleşme.

**Civān** (Far.): genç.

**Cüş** (Far.): coşma, kaynama.

**Cū<sup>c</sup>** (Ar.): açlık.

**Cülūs** (Ar.): oturma.

**Cünne** (Ar.): kalkan.

**Cürm** (Ar.): suç.

**Cüz'ī** (Ar.): pek az.

**-Ç-**

**Çāh** (Far.): mezar.

**Çāk** (Far.): yarık, yırtık.

**Çār u nāçār** (Far.): çaresiz, ister istemez.

**Çarmuğ** (T.): ayakkabı.

**Çerāg** (Far.): fitil, mum.

**Çeşm** (Far.): göz.

**Çetr** (Far.): çadır.

**Çıgan** (T.): çıyan.

**Çirā** (Far.): nasıl?

**Çün** (Far.): gibi; mademki; nasıl; için; çünkü.

**Çüst ü çāpük** (Far.): seri, çabuk hareket eden.

**-D-**

**Dā<sup>c</sup>ī** (Ar.): duacı.

**Dakāyık** (Ar.): ince ve anlaşılması güç ve dikkate muhtaç olan şeyler.

**Dakık** (Ar.): ince, hassas.

**Dakk** (Ar.): boşa çıkarmak, çürütmek; vurmak.

**Dalāl** (Ar.): doğru yoldan sapma.

**Dāl** (Ar.): dalalet eden.

**Dām** (Far.): tuzak, kapan.

**Dār** (Ar.): ev; yer; yurt.

**Dārū'l-ḳarār** (Ar.): öldükten sonra kalınacak yer.

**Da<sup>ʿ</sup> vī** (Ar.): bir kimsenin hakkını araması.

**De'b** (Ar.): âdet.

**Def<sup>ʿ</sup>** (Ar.): savma; ortadan kaldırma.

**Defk** (Ar.): atmak.

**Dehān** (Far.): ağız.

**Delālet** (Ar.): yol gösterme, kılavuzluk etme.

**Denānīr** (Ar.): dinarlar.

**Deniyye** (Ar.): alçaklık.

**Derāhim** (Ar.): dirhemler.

**Der-<sup>ʿ</sup> aḳab** (Ar.): hemen arkasından.

**Derd-mend** (Far.): dert sahibi, kaygılı.

**Derk-i esfel** (Ar.): cehennem en dibi.

**Derūn** (Far.): gönül.

**Dest** (Far.): el.

**Devān** (Far.): koşan, seğirten, hızlı yürüyen.

**Devvār** (Ar.): devr eden, çok dönen.

**Dıḥk** (Ar.): gülme.

**Dil-fürūz** (Far.): gönül aydınlatan.

**Dirīgā, dirīg** (Far.): yazık, eyvahlar olsun!

**Dīv** (Far.): şeytan; nefis.

**Divşūr** (T.): düzeltmek.

**Ḍuḥā** (Ar.): kaba kuşluk vakti; Kur'an'ın 93. suresi.

**Duḥān** (Ar.): tütün; duman; Kur'an'ın 44. suresi.

**Dūzah** (Far.): cehennem.

**Dülbend** (Far.): tülbent.

**Dümm** (Far.): kuyruk.

**Dürer-bār** (Ar.-Far.): büyük inci taneleri saçan, yağdıran.

**Dürr** (Ar.): inci.

**Dürr-i meknūn** (Ar.): dizili inci.

**Dürüşmek** (T.): çalışmak, çabalamak; çarpışmak.

-E-

**E<sup>ʿ</sup> azz** (Ar.): en aziz, pek muhterem.

**Ebhel** (Ar.): en cimri.

**Eblehān** (Ar.-Far.): pek akılsızlar, ahmaklar.

**Ebred** (Ar.): en soğuk.

**Ebvāb** (Ar.): kapılar.

**Ecr-i kerān** (Ar.-Far.): nihayetsiz mükâfat.

**Ecved** (Ar.): en cömert.

**Ed<sup>ç</sup> iyye** (Ar.): dualar, yalvarmalar, niyazlar.

**Ednā** (Ar.): pek aşağı, en bayağı, çok alçak.

**Edüg** (T.): ayakkabı.

**Efdal** (Ar.): en faziletli.

**Efdalü'l-birr** (Ar.): hayrın en faziletlisi.

**Eflāk-i kurb** (Ar.-Far.): yakın felekler.

**Ehemm** (Ar.): en mühim.

**Ehl-i şimāl** (Ar.): amel defteri sol tarafından verilen cehennemlik insanlar.

**Ehvāl** (Ar.): korkular, dehşetler.

**Ekber** (Ar.): en büyük.

**Ekl** (Ar.): bir şey yemek.

**el-<sup>ç</sup> iyāzu bi'llāhi Te<sup>ç</sup> ālā** (Ar.): Yüce Allah'a sığımırız.

**Elyak** (Ar.): en layık, pek yakışır.

**Elzem** (Ar.): en lüzumlu.

**Emānī** (Ar.): güvenli.

**Eme** (Ar.): kadın cariye, köle.

**Emr-i ma<sup>ç</sup> rūf** (Ar.): iyiliği emretme.

**Enām** (Ar.): bütün mahlûklar, yaratılmışlar.

**Enf** (Ar.): burun.

**Enhār** (Ar.): ırmaklar, çaylar.

**Ensāb** (Ar.): nesepler, soylar.

**Enmūzec** (Ar.): nümune, örnek.

**Envār** (Ar.): nurlar.

**Enver** (Ar.): en nurlu, en parlak.

**Erham** (Ar.): en merhametli.

**Eşābi<sup>ç</sup>** (Ar.): parmaklar.

**Esb** (Ar.): at.

**Eşer** (Ar.): nişan, iz, alamet ; hadis-i şerif.

**Esfelī** (Ar.): en sefile layık.

**Eşkal** (Ar.): en ağır; can sıkıcı.

**Esmen** (Ar.): semiz.

**Eşvāt** (Ar.): sesler, sadalar.

**Evāhîr** (Ar.): son günler, sonlar.

**Evcā<sup>ç</sup>** (Ar.): ağırlar, sancılar, acılar, sızılar.

**Evcéb** (Ar.): en vacip, en gerekli.

**Evfer** (Ar.): en bol, pek çok.

**Evsat** (Ar.): orta, ortadaki.

**Eytām** (Ar.): yetimler.

**Eyyām** (Ar.): günler.

**Eyyām-ı biyż** (Ar.): dolunay sebebiyle gecenin en aydınlık olduğu günler, ayın en parlak günleri.



**Ezkār** (Ar.): zikirler.

**Ezmān** (Ar.): zamanlar.

**Ezvāc** (Ar.): zevceler, çiftler.

**-F-**

**Fahr** (Ar.): büyüklük, ululuk.

**Fahz** (Ar.): uyluk, kalça ile baldır arasındaki kısım.

**Fā' il-i muhtār** (Ar.): Allah; istediğini yapmakta serbest olan.

**Fakīh** (Ar.): fıkıh ilminin üstadı.

**Farīza** (Ar.): farz, Allah'ın emri.

**Farz** (Ar.): Allah'ın, işlenmesi katî olarak lüzumlu, terki günah olan emirleri.

**Fāsık** (Ar.): Allah'ın emirlerini tanımayan, sapkın, günahkâr.

**Fāsīd** (Ar.): münafık, fesat çıkarıcı.

**Fātir** (Ar.): füturlu, durgun, gevşek.

**Fehm** (Ar.): anlama.

**Felk** (Ar.): yarmak.

**Ferāğ** (Ar.): vazgeçme, bırakıp terk etme.

**Fer<sup>c</sup>** (Ar.): dal, budak.

**Ferş** (Ar.): yeryüzü.

**Ferzend** (Far.): oğul, çocuk.

**Fevt** (Ar.): bir daha ele geçmemek üzere kaybetme, elden çıkarma, kaçırma; ölüm.

**Fıtr** (Ar.): ramazan bayramı.

**Firāş** (Ar.): döşek, yatak.

**Fürkat** (Ar.): ayrılık.

**-G-**

**Ġafr** (Ar.): setr etme, örtme; bağışlama, affetme.

**Ġanāyim** (Ar.): ganimetler.

**Ġarḳ** (Ar.): batma; batırma.

**Ġasl** (Ar.): yıkanma.

**Ġāşī** (Ar.): hilekâr.

**Ġayb** (Ar.): gizli olan, göze görünmeyen.

**Ġāyıt** (Ar.): insan dışkısı.

**Gedāy** (Far.): fakir, kimsesiz.

**Geşt** (Far.): gezme, dolaşma.

**Ġılāf** (Ar.): kın, kılıf, mahfaza.

**Ġill** (Ar.): gizli kin ve garez, düşmanlık.

**Ġışş** (Ar.): karışıklık, hile.

**Ġıyās** (Ar.): yardım.

**Girān** (Far.): çok.

**Gird-āb** (Far.): tehlikeli yer.

**Ġuşşa** (Ar.): keder, kaygı, tasa.

**Güş** (Far.): kulak.

**Ġüş etmek** (Far.-T.): dinlemek.

**Güyā** (Far.): diyelim ki; söyleyen.

**Güft ü gū** (Far.): dedikodu.

**Gül-ruḥān** (Far.-Ar.): gül yanaklılar.

**Güşād** (Far.): surat asmamak,  
tebessüm etmek.

**Güzer** (Far.): geçen, geçici.

**-H-**

**Ḥabāb** (Ar.): su üzerinde olan hava  
kabarcıkları.

**Ḥabbāt** (Ar.): habbeler, tohumlar,  
taneler.

**Ḥabl** (Ar.): ip.

**Ḥabs** (Ar.): murdar, çirkin.

**Ḥabṭ** (Ar.): yanlış hareket.

**Ḥacāt** (Ar.): ihtiyaçlar.

**Ḥāciyān** (Ar.): hacılar.

**Ḥaddād** (Ar.): demirci.

**Ḥaddehu** (Ar.): o sınıra kadar.

**Ḥades** (Ar.): abdest ve guslün  
tazelenmesini gerektiren hal.

**Hādī** (Ar.): hidayet eden, doğru yolu  
gösteren.

**Ḥādīm** (Ar.): hizmet eden.

**Ḥādīs** (Ar.): hudus eden, çıkan,  
meydana gelen.

**Ḥaff** (Ar.): ayakkabı.

**Ḥā'ib ü ḥāsır** (Ar.): hiçbir şey elde  
edemeyen.

**Ḥāk** (Far.): toprak.

**Ḥaḳ-bīn** (Ar.-Far.): doğruyu gören.

**Ḥāk-pāy** (Far.): ayak toprağı.

**Ḥalāyīḳ** (Ar.): mahlûklar,  
yaratılmışlar.

**Ḥalef** (Ar.): sonra gelen.

**Ḥālet** (Ar.): hal, keyfiyet.

**Ḥalf** (Ar.): yemin etme.

**Ḥālī** (Ar.): boş, tenha.

**Ḥamā** (Ar.): hıfz etmek, korumak.

**Ḥamāyil** (Ar.): muska, tılsım.

**Ḥamr** (Ar.): şarap.

**Hān** (Far.): Bil!

**Ḥān** (Far.): hükümdar, hakan.

**Ḥar** (Far.): eşek.

**Ḥār** (Far.): diken.

**Ḥarac** (Ar.): dışarıda kalan.

**Ḥarīr** (Ar.): ipek.

**Ḥarīş** (Ar.): hırslı, tamahkâr.

**Ḥas** (Far.): çöp.

**Ḥāşān** (Ar.): özel kimseler; has  
olanlar.

**Ḥased** (Ar.): kıskançlık,  
çekememezlik.

**Ḥasen** (Ar.): güzel.

**Ḥāsib** (Ar.): hesabeden.

**Ḥāsır** (Ar.): zarara, ziyana uğrayan.

**Ḥaṣlet** (Ar.): insan yaradılışındaki huyu, tabiat, mizaç.

**Ḥaṣm** (Ar.): düşman.

**Ḥaṣṣa** (Ar.): özellik.

**Ḥāṣṣiyyet** (Ar.): kuvvet, tesir.

**Ḥaṣefe** (Ar.): erkeğin tenasül aletinin baş tarafı.

**Ḥaṣyet** (Ar.): korku, korkma.

**Ḥātem** (Ar.): Hz. Süleyman'ın yüzüğü.

**Ḥaṭī'āt** (Ar.): günahlar, kabahatler, suçlar.

**Ḥātime** (Ar.): ölüm, dünya hayatının sonu.

**Ḥatm** (Ar.): hitama erdirmeye, bitirme.

**Ḥaṭvet** (Ar.): adım.

**Ḥavātır** (Ar.): düşünceler, fikirler; hatırlar.

**Ḥavf** (Ar.): korku.

**Ḥavf u bīm** (Ar.-Far.): korku.

**Ḥavz** (Ar.): cennet havuzu; havuz.

**Ḥāyit** (Ar.): bir yeri çevreleyen duvar, tahta perde, çit gibi şeyler.

**Ḥayr-ı ābā** (Ar.): hayırlı cedler, geçmişler.

**Ḥayrū'l-enām** (Ar.): yaratılmışların en hayırlısı olan Hz. Muhammed (sav.).

**Ḥayy** (Ar.): Allah'ın adlarından; diri, canlı.

**Ḥayya** (Ar.): yılan.

**Ḥazer** (Ar.): sakınma.

**Hedm** (Ar.): yıkma, harabetme.

**Heft caḥīm** (Far.-Ar.): yedi cehennem.

**Heft zemīn** (Far.-Ar.): Batlamyos'un ayırdığı dünyanın yedi bölgesi.

**Hemān** (hemen, derhal, o anda; öylece, böylece.)

**Hem-tā** (Far.): benzer, denk, müsavi.

**Hergiz** (Far.): asla, katiyyen, hiç bir vakit.

**Hest** (Far.): var, mevcut.

**Heşt behişt** (Far.): sekiz cennet.

**Hevā** (Ar.): nefsin isteği; gelip geçici heves; boş arzu.

**Hevān** (Far.): horluk.

**Heybet** (Ar.): korku ile saygı duygularını birden uyandıran hal ve gösteriş.

**Ḥıfḵ** (Ar.): naldan çıkan ses.

**Ḥıkd** (Ar.): kin, buğz, adavet.

**Ḥılāf** (Ar.): zıt.

**Ḥırz** (Ar.): nazar değmemesi için kullanılan muska; nazar boncuğu; sığınak.

**Ḥıṣāl** (Ar.): huylar, ahlaklar.

**Ḥıṣn** (Ar.): sağlam, sarp kale, hisar.

**Ḥicāb** (Ar.): perde; menetmek; Allah ile kul arasındaki perde; utanma.

**Ḥikmet-nikāt** (Ar.): herkesin anlayamadığı hikmetli, ince manalı sözler.

**Ḥilāllamak** (Ar.): parmak uçlarıyla sakal diplerini ve parmak aralarını meshetmek.

**Ḥil'at** (Ar.): süslü elbise, kaftan.

**Ḥilm** (Ar.): yavaşlık, yumuşaklık.

**Ḥin** (Ar.): zaman, vakit, an, sıra.

**Ḥin-i mesā** (Ar.): akşam vakti.

**Ḥin-i tahrīme** (Ar.): namaza başlarken "Allahu ekber" sözüyle iki elin başparmaklarını kulak memelerine doğru kaldırma vakti.

**Ḥirmen** (Far.): harman.

**Ḥişṣī** (Ar.): his ve duygu ile ilgili.

**Ḥüb** (Far.): güzel, hoş, iyi.

**Ḥubb** (Ar.): sevgi.

**Ḥubb-ı dāreyn** (Ar.): iki cihan sevgisi.

**Ḥubb-ı sivā** (Ar.): dünya sevgisi, dünyaya bağlanma.

**Ḥuccāc** (Ar.): hacılar.

**Ḥuffāz** (Ar.): Kur'an'ı ezbere bilenler.

**Ḥūk** (Far.): domuz.

**Ḥuld** (Ar.): sekiz cennetten biri.

**Ḥulf** (Ar.): verdiği sözü tutmama.

**Ḥuliyy** (Ar.): altın, yakut gibi ziynet eşyası.

**Ḥulūl** (Ar.): gelip çatma, girme.

**Ḥürsīd-veṣ** (Far.): güneş gibi parlak.

**Ḥurūc** (Ar.): çıkma, çıkış.

**Ḥurūf** (Ar.): harfler.

**Ḥurūṣ** (Far.): coşma.

**Ḥusūf** (Ar.): Ay tutulması.

**Ḥuşk** (Far.): kuru.

**Ḥuşū' (Ar.): allah'ın huzurunda boyun eğme, kendini hor ve hakir görme.**

**Ḥuyelā** (Ar.): kibir ve kendini beğenme.

**Ḥuzū' (Ar.): alçakgönüllülük.**

**Ḥüccet** (Ar.): delil.

**Hūṣ** (Far.): anlayış; akıl, fikir, şuur.

**Hücū' (Ar.): uyku.**

-I-

**İṣḡā** (Ar.): kulak verip söz dinleme.

‘**İṣrūn** (Ar.): yirmi.

‘**Iydeyn** (Ar.): Ramazan ve Kurban Bayramı.

-İ-

‘**İbād** (Ar.): kullar.

**İb'ād** (Ar.): tard etme, kovma.

**İbkā'** (Ar.): ağlatma.

**İblīs-i pūr-telbīs** (Far.-Ar.): çok hileli şeytan.

**İbrād** (Ar.): soğutma.

**İbtidā** (Ar.): ilkin, en önce, baştan.

**İcāz** (Ar.): azsözle çok mana anlatma.

**İcmāl** (Ar.): öz, özet.

**İctihād** (Ar.): gücü, kuvveti yettiği kadar çalışma.

**İctināb** (Ar.): çekinmek, sakınmak.

‘**İdād** (Ar.): pek çok, sayısız.

**İdhāl** (Ar.): dâhil etmek, içeri sokmak.

**İğtinam** (Ar.): ganimet suretile alma, yağma ve talan etme.

**İhbār** (Ar.): haber verme.

**İhfā** (Ar.): gizleme.

**İhrāc** (Ar.): dışarı atma, çıkarma.

**İhrāk** (Ar.): yakma, yakılma.

**İhşā** (Ar.): sayma, sayılma.

**İhtikār** (Ar.): hor ve hakir görme.

**İhtimām** (Ar.): önem verme, dikkatle davranma.

**İhtiyāt** (Ar.): sakınma, tedbirli, tedarikli bulunma.

**İhvet** (Ar.): din kardeşi.

**İhyā** (Ar.): uyandırma, tazelik ve canlılık verme.

**İ‘lā** (Ar.): yukarı kaldırma.

**İ‘lām** (Ar.): bildirmek; anlatmak.

**İk‘ā** (Ar.): fıkıh âlimlerine göre namazda ökçelerinin üzerine oturmak; lügat âlimlerine göre ise dizini dikip oturmak.

‘**İkāb** (Ar.): eza, cefa, eziyet, azap.

‘**İkābāt** (Ar.):

**İkşār** (Ar.): çoğaltmak, arttırmak.

**İkşār-ı huṭā** (Ar.): hataları çoğaltma.

**İktār** (Ar.): her şeyden kısmak, eli sıkı olmak.

**İktirān** (Ar.): yakın olma, yaklaşma, yanaşma; iki gezegenin görünüşte birbirine yakın bir mevziye gelmeleri, aynı burçta olmaları.

**İlcā** (Ar.): namaz kıldırın imamın, namaz caiz olacak miktarda sure okuduktan sonra, cemaatinden bir tepki beklemesi, susup beklemesi, sureyi uzatması veya bir ayetten diğerine geçmeyerek rükuya gitmemesi.

**İlhā** (Ar.): boş şeylerle meşgul etme.

**İlşāk** (Ar.): bitişirme, kavuşturma.

**İltifāt** (Ar.): yüzün çevirip bakma.

‘**İnāyet** (Ar.): yardım, lütuf, medet.

**İnbāt** (Ar.): bitkinin bitmesi, bitmesini temin etme.

‘**İnde’l-ezān** (Ar.): Ezan okunduğu sırada.

**İnkıṭā‘** (Ar.): kesilme, tükenme.

**İnkıyād** (Ar.): boyun eğme, kendini teslim etme.

**İnşād** (Ar.): şiir söyleme, şiir okuma.

**İntibāh** (Ar.): gafletten uyanış, doğru yolu bulma; uyanma.

**İn ü ān** (Far.): ne bu ne o.

**İrādet** (Ar.): irade, dileme.

**İrgür-** (T.): ulaştırmak, eriştirmek.

**İrzā** (Ar.): razı, hoşnut etme, gönlünü etme.

**İşār** (Ar.): ikram; cömertlikle verme; dökme, saçma, serpme.

**İstidlāl** (Ar.): bir delile dayanarak bir şeyden netice çıkarma, delil ile anlama.

**İstihlāl** (Ar.): helalleşme.

**İsti<sup>‘</sup>māl** (Ar.): kullanma.

**İstincā** (Ar.): necasetten, pislikten temizlenme.

**İstinşāk** (Ar.): abdest alırken temizlik için burna su alma.

**İstircā<sup>‘</sup>** (Ar.): *innâ li'llâhi ve innâ ileyhi râci'ûn* demek.

**İşā** (Ar.): akşam ile yatsı namazları.

**İş<sup>‘</sup>ār** (Ar.): yazı ile bildirme, haber verme.

**İşret** (Ar.): yaşama, geçinme.

**İştirā** (Ar.): satın alma.

**İ<sup>‘</sup>tā** (Ar.): verme, ödeme.

**İ<sup>‘</sup>ām** (Ar.): yemek yedirme.

**İ<sup>‘</sup>tāk** (Ar.): köle veya cariye azadetme.

**İttihāz** (Ar.): kabul etme.

**İtyān** (Ar.): söyleme.

**İvāz** (Ar.): bedel, karşılık.

**İven** (T.): acele eden.

**İyādet** (Ar.): hasta ziyareti.

**-K-**

**Kābizu'l-ervāh** (Ar.): ruhları kabzetmekle görevli olan melek, Azrail.

**Ḳabīl** (Ar.): biraz evvel, az önce.

**Ḳabl** (Ar.): önce, evvel.

**Ḳablayu** (T.): tamamı, bütünü.

**Ḳable'l-firāğ** (Ar.): terketmeden önce, bırakıp gitmeden önce.

**Ka<sup>‘</sup>de** (Ar.): namazdaki oturuş.

**Ḳadricüzī** (Ar.): bir parça kadar.

**Kafūr** (Ar.): kâfirler.

**Ḳāhır** (Ar.): kahreden.

**Kāhil** (Ar.): gayretsiz, tenbel.

**Ḳā'il** (Ar.): söyleyen.

**Ḳāl** (Ar.): söz.

**Ḳalbü'l-ḥaşā** (Ar.): küçük taşları çevirmek.

**Ḳalīl** (Ar.): çok az.

**Ḳaltabān** (Far.): pezevenk,  
namuzsuz.

**Ḳamīṣ** (Ar.): gömlek.

**Ḳamla** (Ar.): bir tek bit.

**Ḳamu** (T.): herkes; bütün, hep.

**Kāmūrān** (Far.): arzusuna, isteğine  
kavuşmuş, mutlu.

**Ḳanġı** (T.): hangi?

**Ḳanı** (T.): hani?

**Ḳāni<sup>c</sup>** (Ar.): kanaat eden.

**Ḳanūt** (Ar.): ümitsiz.

**Ḳa<sup>c</sup>r** (Ar.): çukur şeyin dibi, dip.

**Kār-bān, Kārvān** (Far.): kervan.

**Ḳarīb** (Ar.): yakın.

**Ḳaṣ<sup>c</sup>a** (Ar.): çanak.

**Ḳasem** (Ar.): yemin.

**Kāsib** (Ar.): kazanç sahibi.

**Ḳaṣr** (Ar.): kısa kesme, kısaltma.

**Ḳat** (T.): huzur.

**Ḳatār** (Ar.): birbiri ardınca sıralanmış  
sürü.

**Ḳatı** (T.): çok; net ve kesin; sağlam.

**Ḳatre** (Ar.): damla, su damlası.

**Ḳavl** (Ar.): söz.

**Ḳavme** (Ar.): rükûdan doğrulup  
kalkmak.

**Ḳay'** (Ar.): kusma.

**Ḳayd** (Ar.): ayağa vurulan zincir;  
bağ, bağlayacak şey.

**Ḳayḥ** (Ar.): irin.

**Ḳāyim** (Ar.): ayakta duran.

**Ḳazf** (Ar.): namuslu bir kadına zina  
suçunu isnadetme.

**Kāzib** (Ar.): yalan söyleyen.

**Kebīre** (Ar.): büyük günahlar.

**Keff** (Ar.): el içi, el ayası.

**Keffeyn** (Ar.): eller.

**Kej** (Far.): eğri, çarpık, bozuk.

**Kelālīb** (Ar.): köpekler.

**Kem** (Far.): fena, kötü.

**Kenef** (Ar.): taraf, yön; tuvalet.

**Kenz** (Ar.): hazine.

**Kenz-i kerān** (Ar.-Far.): nihayetsiz  
hazine

**Kerīḥ** (Ar.): iğrenç, çirkin.

**Kesb** (Ar.): kazanç.

**Kesel** (Ar.): tenbellik, uyuşukluk.

**Keṣīr** (Ar.): pek çok.

**Kesr** (Ar.): kırma.

**Ke'ūd** (Ar.): binilmeye kabil deve.

**Kevn** (Ar.): varlık

**Kevr** (Ar.): sarık sarma; çokluk,  
bolluk.

**Key** (Far.): gibi.

**Keyd** (Ar.): hile, oyun, dalavere.

**Keyl** (Ar.): ölçme.

**Kezālik** (Ar.): bu da öyle.

**Ƙırvaş** (T.): siyaha yakın.

**Ƙışār** (Ar.): Kur'an'ın az ayetli sureleri.

**Ƙışāş** (Ar.): yaralayanı yaralama cezası; mahşer günü, hesaplaşma zamanı.

**Ƙıtāl** (Ar.): muharebe; kavga.

**Ƙıyām** (Ar.): namazın iftitah tekbiriyle rükû arasındaki ayakta durma kısmı.

**Ƙibār** (Ar.): büyükler, ulular.

**Kisve-i harf** (Ar.): harfin şekli, görünüşü.

**Ƙişt** (Far.): ekin, tarla.

**Ƙizb** (Ar.): yalan.

**Ƙopar-** (T.): meydana çıkarma, zuhur etme, neşet etme.

**Ƙurb** (Ar.): yakınlık.

**Ƙurbet** (Ar.): Allah'a manevi yakınlığa sebep olan amel-i salih; yakınlık.

**Ƙurre-i 'uyūn** (Ar.): gözlerin nuru.

**Ƙūh** (Far.): dağ.

**Ƙūt** (Ar.): yiyecek.

**Küll** (Ar.): hep, tüm, bütün.

**Kümūn** (Ar.): gizlenme.

**Küttāb** (Ar.): yazıcılar.

**-L-**

**Lā-büd** (Ar.): gerekli, lazım.

**Lağv** (Ar.): boşuna.

**Lāhıķ** (Ar.): ek.

**Laħm** (Ar.): et.

**Lā-tağaffül** (Ar.): gafil olma!

**Lebāb** (Ar.): her nesnenin iyisi, güzidesi, seçkini.

**Letāyif** (Ar.): latifeler, güzel sözler.

**Levn** (Ar.): renk.

**Libās** (Ar.): elbise.

**Loķma-rübā** (Ar.-Far.): lokmayı kaçırın, saklayan.

**Lüle** (Far.): sigara.

**Luţf-baħş** (Ar.): ihsanda bulunma.

**Lūfī** (Ar.): Lût kavminin çirkin hallerini tekrarlayan kimse, kulampara.

**Lübb** (Ar.): iç, öz; sağduyu, akliselim.

**-M-**

**Mā- 'adā** (Ar.): dışında, -den başka, yanısıra.

**Ma 'aşı** (Ar.): asilikler, isyanlar.

**Mağbūn** (Ar.): aldatılmış.



**Mağnem** (Ar.): ganimet olarak alınan mal.

**Mağrib** (Ar.): batı.

**Mā-ḥaşal** (Ar.): sonuç

**Maḥbūb** (Ar.): sevgili, sevilen.

**Maḥbūs** (Ar.): hapsedilmiş.

**Mā-i kevser** (Ar.): kevser suyu.

**Mā'il** (Ar.): eğilimli, istekli.

**Mā-i ma'īn** (Ar.): akarsu suyu.

**Ma'īset** (Ar.): yaşama; geçinme.

**Maḳ'ad-ı şıdḳ** (Ar.): takvâ erbâbının Cennet'te bulunacakları makam.

**Maḳhūr** (Ar.): kahredilmiş.

**Mākir** (Ar.): hileci.

**Maḳtū'c** (Ar.): katedilmiş, kesilmiş.

**Maṣṣīb** (Ar.): makam.

**Maṣṣūş** (Ar.): Kur'an'da açıkça anlatılmış, hakkında ayet bulunan.

**Mār** (Far.): yılan.

**Marīz** (Ar.): hasta.

**Maşḥūb** (Ar.): beraber alınmış, birlikte götürülmüş.

**Maṭlab** (Ar.): istek, istenilen şey.

**Maṭlūb** (Ar.): istenilen.

**Maṭrūd** (Ar.): tardedilmiş, kovulmuş.

**Mazārr** (Ar.): zararlar, ziyanlar.

**Mazmaza** (Ar.): abdest alırken ağza su alma, ağzı çalkalama.

**Me'ānī** (Ar.): anlamlar.

**Mebde'c** (Ar.): başlangıç noktası.

**Med'uvv** (Ar.): davet olunmuş, çağırılmış, davetli.

**Mefrūza** (Ar.): farz kılınmış.

**Meftūn** (Ar.): düşkün.

**Meges** (Far.): sinek.

**Mekr** (Ar.): hile.

**Mekrūh** (Ar.): yapılması şeriatçe hoş görülmeyen hal.

**Memat** (Ar.): ölüm

**Me'mūn** (Ar.): emniyette olan.

**Menāfi'c** (Ar.): menfaatler, yararlar.

**Mendūb** (Ar.): şeriatçe yapılması uygun görülen.

**Menhiyyāt** (Ar.): dinin yasak ettiği şeyler.

**Menhiyye** (Ar.): haram olunmuş, yapılması şeran yasaklanmış olan şeyler.

**Menī** (Ar.): bel suyu, sperma.

**Merg** (Far.): ölüm.

**Mergūb** (Ar.): rağbet edilmiş, beğenilmiş.

**Merkeb** (Ar.): binilecek şey, binek.

**Mesākīn** (Ar.): ziyadesiyle fakir olanlar.

**Mesbūḳ** (Ar.): önde bulunan.

**Mesdüd** (Ar.): kapanmış, set çekilmiş.

**Meserret** (Ar.): sevinç, şenlik.

**Mesh** (Ar.): abdest alırken eli, başın dört bölüğünden bir bölüğüne sürme.

**Mesh** (Ar.): şeklini değiştirerek çirkin bir hâle getirme.

**Mesmū<sup>c</sup>** (Ar.): duyulan, işitilen.

**Mesnūn** (Ar.): sünnet sayılan iş.

**Mess** (Ar.): dokunma.

**Mess-i muşhaf** (Ar.): Kur'an'a dokunmak.

**Mestūr** (Ar.): satıra dökülmüş, yazılmış.

**Meşrū<sup>c</sup>** (Ar.): şeran caiz olan, şeriatın izin verdiği.

**Meşrū<sup>c</sup> āt** (Ar.): şeriata uygun olanlar.

**Meşveret** (Ar.): danışma.

**Meşy** (Ar.): yürüme.

**Mevātın** (Ar.): yurt edinilmiş yerler, bayındır yerler.

**Mevc** (Ar.): dalga.

**Mevhibe** (Ar.): ihsan, bağış.

**Mevlāyī** (Ar.): Allah yolunda olan.

**Mevkīf** (Ar.): durak, duracak yer.

**Mevt** (Ar.): ölüm.

**Mev<sup>c</sup> ūd** (Ar.): vaadedilmiş.

**Mevzi<sup>c</sup>** (Ar.): bir şey konulacak yer, yer.

**Meyādīn** (Ar.): meydanlar.

**Me'yūs** (Ar.): umutsuz.

**Meyyit** (Ar.): ölmüş.

**Mezāhib** (Ar.): mezhepler.

**Mezāk** (Ar.): damak tadı; zevk alma; zevk, lezzet.

**Mezbūr** (Ar.): adı geçen, yukarıda söylenmiş olan.

**Mezīy** (Ar.): idrardan önce gelen meniye benzer koyuca beyaz su.

**Mezmūm** (Ar.): yerilmiş, ayıplanmış.

**Mezra<sup>c</sup> a** (Ar.): dünya; ziraat olunacak, ekilecek yer, tarla.

**Mıh** (Far.): çivi.

**Midād** (Ar.): yazı mürekkebi

**Miftāh** (Ar.): anahtar.

**Mikyāl** (Ar.): ölçek.

**Mil<sup>c</sup> aqa** (Ar.): tahta kaşık.

**Mi<sup>c</sup> rāc** (Ar.): Hz. Muhammed'in (sav.) Recep ayının 27. Gecesinde Cenâb-ı Hakk'ın huzuruna ruhen, cismen ve halen çıkması mucizesi; namaz.

**Mir'āt** (Ar.): ayna.

**Mirvaḥa** (Ar.): yelpaze.

**Mis** (Far.): bakır.

**Monlā-yı Rūm** (Ar.): Mevlânâ Celaleddin-i Rūmî.

**Mu'ādil** (Ar.): denk, müsavi, eşdeğer.

**Mu'ahhar** (Ar.): sonraki.

**Mu'akhibāt** (Ar.): namazdan sonra otuz üçer defa tekrarlanan tespih.

**Mu'arız** (Ar.): karşı gelen.

**Mu'azzab** (Ar.): azap içinde bulunan, eziyet çeken, çok sıkıntı gören.

**Mubāhāt** (Ar.): günahı, sevabı olmayan işler, işleme ne haram ne de helal olan şeyler.

**Mūcib** (Ar.): icabeden, lazım gelen, gereken.

**Muğtenim** (Ar.): ganimet olarak alan, ganimet bilen.

**Muḥāfazat** (Ar.): muhafızlık, koruyuculuk.

**Muḥālaṭa** (Ar.): karışma.

**Muḥalled** (Ar.): daimi, sürekli olarak kalan.

**Muhān, Mehān** (Ar.): alçak kişi.

**Muḥarrem** (Ar.): tahrim olunmuş, haram kılınmış; kamer takviminin birinci ayı, aşure ayı.

**Muḥayyer** (Ar.): seçmeli, beğenmeye bağlı.

**Muḥdeş** (Ar.): sonradan meydana gelmiş şeyler.

**Muḥkem** (Ar.): sağlam, sıkı sıkıya, kuvvetli.

**Muḥşenāta** (Ar.): haramdan sakınan, temiz, namuslu kadınlar.

**Muḥtekir** (Ar.): vurguncu.

**Muḥtelit** (Ar.): karışık.

**Mu'īn** (Ar.): yardım eden, yardımcı.

**Muḥaşşır** (Ar.): kusurlu.

**Muḥayyed** (Ar.): bağlı, z incire vurulmuş; kayıtlı

**Muḥbil** (Ar.): kutlu, mutlu.

**Muḥīm** (Ar.): oturan.

**Muḥtedī** (Ar.): uyan.

**Mūnis** (Ar.): cana yakın; ünsiyet edilmiş; sevilmiş.

**Muntazır** (Ar.): bekleyen.

**Mūr** (Far.): karınca.

**Mūrçe** (Far.): küçük karınca.

**Murdar** (Far.): mundar, kirli, pis.

**Murğ** (Far.): kuş.

**Muḥāfiḥ** (Ar.): tokalaşanlardan her biri.

**Muḥallā** (Ar.): namaz kılınmaya mahsus yer.

**Muḥallī** (Ar.): namaz kılan, beş vakit namazına devam eden.

**Mūsir** (Ar.): zengin.

**Muḥtulamak** (T.): müjdelemek.

**Muḥaffif** (Ar.): noksan mal veren, eksik tartan.

**Muḥī** (Ar.): itaat eden.

**Muṭma'in** (Ar.): gönlü tatmin olmuş, itminana ermiş, iichi rahat, şüphesi olmayan.

**Mu'ṣır** (Ar.): sıkıcı, sıkan.

**Mu'tik** (Ar.): köle azadeden.

**Muzā'af** (Ar.): kat kat, iki kat.

**Muzlime** (Ar.): zulme uğrayan kadın.

**Muṭṭacı** (Ar.): yan üstü yatan.

**Muṭṭarr** (Ar.): çaresiz kalmış, zorunda kalmış.

**Mücelled** (Ar.): ciltlenmiş.

**Mücerreb** (Ar.): tecrübe olunmuş, denenmiş.

**Müdām** (Ar.): devam eden, devamlı olan.

**Müdāvement** (Ar.): bir yere her vakit gidip gelme.

**Müdāvim** (Ar.): devam eden.

**Mü'ebbed** (Ar.): ebede kadar süren, sonsuz.

**Mü'eddeb** (Ar.): tedip edilmiş, edeplendirilmiş, edepli.

**Mü'eṣsir** (Ar.): tesir eden, iz bırakan.

**Müfliḥin** (Ar.): iflah olanlar, selamete çıkanlar.

**Müfred** (Ar.): tek, yalnız.

**Müfsid** (Ar.): fesatlık eden, ara açan.

**Müheyā** (Ar.): âmâde, hazır.

**Mühlake** (Ar.): helak eden, öldürücü, öldüren.

**Mühmelāt** (Ar.): manasız, boş sözler.

**Mükedder** (Ar.): kederli, üzüntülü, tasalı.

**Mükerrer** (Ar.): tekrarlanmış, tekrar olunmuş.

**Mülāzemet** (Ar.): gidip gelme.

**Mülevveş** (Ar.): kirli, pis.

**Mülhid** (Ar.): Allah'ı inkâr eden, dinsiz, imansız.

**Mümāşil** (Ar.): benzeyen, andıran.

**Mümsik** (Ar.): cimri, eli sıkı.

**Mümtāz** (Ar.): imtiyazlı, ayrı tutulmuş, seçkin.

**Müna'al** (Ar.): nalandırılmış.

**Münādī** (Ar.): nida eden.

**Müncī** (Ar.): necat veren, kurtaran.

**Münecciyāt** (Ar.): kurtarıcılar.

**Münfekk** (Ar.): ayrılan, ayrılmış.

**Münferid** (Ar.): kendi başına, yalnız olan.

**Münḳād** (Ar.): inkıyad eden, boyun eğen.

**Münḳatı** (Ar.): kesilen, kesilmiş.

**Münkesir** (Ar.): kırılan, kırılmış.

**Münz[ev]ī** (Ar.): inziva eden, çekilip bir köşede oturan.

**Müsebbe'āt** (Ar.): yedi kere okunması gereken dua.

**Müstağnī** (Ar.): doygun, gerek duymayan.

**Müstakırr** (Ar.): yerleşmiş, karar bulmuş.

**Müsteḥab** (Ar.): farz ve vacipten başka olarak sevap kazanılan iş.

**Müstenid** (Ar.): dayanan, yaslanan.

**Müsteṭāb** (Ar.): istifade edilen, beğenilen, hoş, güzel bulunan.

**Müşg** (Far.): misk.

**Müşṭāk** (Ar.): arzu ve iştıyak gösteren, fazla istekli.

**Mütebaşşır** (Ar.): basiretli, gözü açık, iyice düşünen.

**Müttekī** (Ar.): dayanan, dayanmış.

**Müyesser** (Ar.): kolay gelen, kolaylıkla meydana gelen.

-N-

**Nā-ḥār** (Far.): çaresiz.

**Nāfe** (Far.): misk âhûsu denilen hayvanın göbeğinden çıkarılan bir çeşit misk.

**Nāgeh** (Far.): ansızın.

**Nağz** (Far.): güzel, iyi, göze hoş görünen.

**Nā-hakk** (Far.-Ar.): haksız.

**Nāimen** (Ar.): uykuda bulunarak.

**Nākā** (Ar.): dişi deve.

**Nākız** (Ar.): bozan, bozucu.

**Naḥr** (Ar.): boğazlama, kesme.

**Naḫş** (Ar.): noksan, eksiklik.

**Naḫz** (Ar.): bozma.

**Na<sup>ı</sup>l** (Ar.): ayakkabı.

**Na<sup>ı</sup>mā** (Ar.): ihsan, bahşış, nimet, insanı refaha kavuşturucu şey.

**Nān** (Far.): ekmek.

**Nās** (Ar.): insanlar, halk, herkes.

**Naşb** (Ar.): dikme.

**Nāşih** (Ar.): nasihat eden, öğüt veren.

**Necāt** (Ar.): kurtulma, kurtuluş.

**Necis** (Ar.): pis, murdar.

**Necm-i berrāk** (Ar.): parlayan yıldız.

**Nedāmet** (Ar.): pişmanlık.

**Nef<sup>ı</sup>** (Ar.): menfaat, fayda, kâr.

**Nefh** (Ar.): üfürme.

**Nehy** (Ar.): yasaklama.

**Nehy-i münker** (Ar.): şeriatin yasak ettiği şeyleri yaptırmama.

**Nekbet** (Ar.): felaket.

**Nemā** (Far.): nebatların gelişmesi; artma, çoğalma.

**Nesim** (Far.): hafif ve latif rüzgâr.

**Neşr-i eşābi<sup>ı</sup>** (Ar.): rükûda eller dize koyulduğunda parmakları açmak.

**Nev<sup>ı</sup>** (Ar.): çeşit, türlü.

**Nevāfil** (Ar.): nafil ibadetler.

**Nevāl** (Ar.): talih, kısmet; bahşış, bağış.

**Nevāle** (Ar.): kısmet, tâli‘, nasip.

**Nev-civān** (Far.): taze, genç delikanlı.

**Nevm** (Ar.): uyku.

**Nez<sup>‘</sup>** (Ar.): can çekişme.

**Nezīr** (Ar.): Hz. Muhammed’in (sav.) adlarından biri.

**Nışf** (Ar.): yarım, yarı.

**Ni‘am** (Ar.): nimetler.

**Niṣār** (Ar.): saçma, serpmeye.

**Nīṣ** (Far.): ağı, zehir.

**Niṣān** (Far.): iz, belirti.

**Nuṣḥ** (Ar.): nasihat, öğüt.

**Nūṣ** (Far.): tatlı; bal.

**Nūh felek** (Far.-Ar.): dokuz gök.

**-O-**

**Oḡmak** (T.): düzelmek, iyileşmek; feyz ve bereket bulmak.

**-Ö-**

**Özdek** (T.): temel, kök; hülasa, iç, öz.

**-P-**

**Pāyān** (Far.): son, nihayet.

**Perhīz** (Far.): dince yasak edilen şeylerden tamamıyla uzak kalma; incitici sözlerden kaçınma.

**Perk** (T.): sağlam, sıkı, kuvvetli, muhkem.

**Pertev** (Far.): ışık, parlaklık.

**Pes** (Far.): öyle ise, imdi; sonuç olarak.

**Pest** (Far.): alçak, aşağı.

**Pest ü bālā** (Far.): yer ve gök

**Pīr** (Far.): her meslek ve sanatı kurucusu, önderi; yaşlı, ihtiyar.

**Pīṣe** (Far.): huy, tabiat, ahlak, alışkanlık.

**Pūr bedr** (Far.-Ar.): dolunay.

**Pūr-enkāl** (Far.-Ar.): nefsi cismani alakalara ve bedenî lezzetlere bağlayacak şeylerle dolu.

**-R-**

**Rābi‘** (Ar.): dördüncü.

**Raḥīm** (Ar.): merhametli, esirgeyen, koruyan, acıyan, ahirette mümin kullarına keremiyle muamelede bulunan Cenâb-ı Hak.

**Raḡabe** (Ar.): ense kökü, boyun.

**Rāst** (Far.): doğru.

**Raṭb u yābis** (Ar.): kurudan yaştan, münasebetli münasebetsiz söz.

**Ravza** (Ar.): kabir; bahçe.

**Rāy-gān** (Far.): parasız, bedava; pek çok, pek bol.

**Recā** (Ar.): ümit, umma; yalvarma; istek, dilek.

**Recül** (Ar.): ergin, yetişmiş erkek, insan.

**Ref<sup>c</sup>** (Ar.): hükümsüz bırakma, lağvetme; yüceltme, kaldırma.

**Refi<sup>c</sup>** (Ar.): yüksek, bülend, yüce.

**Ref<sup>c</sup>-i yed** (Ar.): namazda tekbir alırken elleri kulaklara götürme.

**Reh-revān** (Far.): kul; yolcular, yola gidenler.

**Reh-vār** (Far.): rahvan, eşkin, sarsmadan yürüyen at.

**Reh-zen** (Far.): yol kesen, haydut, eşkıya.

**Remz** (Ar.): gizli ve kapalı bir surette söyleme.

**Rencūr** (Ar.): incinmiş, gönlü kırılmış.

**Reşk** (Ar.): kıskanma; hased ve gıpta veren.

**Revḥ** (Ar.): rahat.

**Revḥ-ı cenān** (Ar.): gönül rahatlığı.

**Reviş** (Far.): üslup, tarz; tutum, yol; geçiş, oluş.

**Reyhān** (Ar.): ferahlatıcı.

**Rezzāk** (Ar.): bütün mahlûkların rızkını veren Allah.

**Rihlet** (Ar.): vefat.

**Ri<sup>c</sup>āyet** (Ar.): sayma, kabul etme, itaat etme.

**Ribāt** (Ar.): Allah ile kulun bağlantısı, bağı.

**Ricāl** (Ar.): erkekler, er kişiler.

**Rih** (Ar.): yel, rüzgâr.

**Riş** (Far.): yara; yaralı.

**Rub<sup>c</sup>** (Ar.): dörtte bir.

**Rub<sup>c</sup>-ı re's** (Ar.): başın dört bölükte bir bölüğü.

**Rūşen** (Far.): parlak, aydın; âşikâr.

**Ruvāt** (Ar.): rivayet edenler.

**Rükbetān** (Ar.): dizler.

**Rükbeteyn** (Ar.): iki diz.

**Rüsül** (Ar.): resuller, peygamberler.

**-S-**

**Şā<sup>c</sup>** (Ar.): bin dirhemlik bir hububat ölçüğü.

**Sa<sup>c</sup>âdet-i dāreyn** (Ar.): iki cihan saadeti.

**Sābık** (Ar.): önceden gelmiş olan ulu kişi.

**Sābıkān** (Ar.-Far.): önceden gelmiş olan ulu kişiler.

**Sābıkīn** (Ar.): önceden gelmiş olan ulu kişiler; sahabeler.

**Şabī** (Ar.): üç yaşını tamamlamayan erkek çocuk.

**Şābir** (Ar.): sabreden.

**Şadīd** (Ar.): yaradan akan sarı su, irin.

**Şadr** (Ar.): göğüs; yürek.

**Şad ü lā** (Ar.): sabır ve yok (eder).

**Şafā-īşār** (Ar.-Far.): eğlendiren, rahatlık veren.

**Şağraḳ** (T.): Kadeh, bardak, sürahi, maşrapa, tas.

**Şahbā** (Ar.): şarap.

**Şāhiyen** (Ar.): hata ile.

**Sā'il** (Ar.): dilenci; soran; akan.

**Şalāt** (Ar.): namaz; Hz. Muhammed'e (sav.) yapılan dua.

**Sāmi<sup>c</sup>** (Ar.): duyan, işiten.

**Şamt** (Ar.): susma.

**Sāk** (Ar.): baldır.

**Şahāb** (Ar.): sahabeler.

**Sahī** (Ar.): cömert, eli açık.

**Sākıt** (Ar.): hüküm ve itibardan düşmüş, hükümsüz.

**Sakīm** (Ar.): hasta, hastalıklı.

**Sarīḳa** (Ar.): hırsızlık, yağma.

**Şavm** (Ar.): oruç.

**Şavt** (Ar.): ses, sada.

**Sa<sup>c</sup>y** (Ar.): çalışma, çalışıp çabalama; gayret sarf etme.

**Seb<sup>c</sup>a** (Ar.): yedi.

**Sebaḳ** (Ar.): ders.

**Şebāt** (Ar.): yerinde durma, karar kılma.

**Sebb** (Ar.): sövme, sövüp sayma.

**Sebbābe** (Ar.): şehadet parmağı.

**Sebḳat** (Ar.): geçmek, ilerlemek.

**Sebu<sup>c</sup>** (Ar.): yırtıcı hayvan.

**Segān** (Far.): köpekler.

**Sehv** (Ar.): yanılma.

**Selb** (Ar.): kaldırıp giderme; inkâr etme.

**Şelc** (Ar.): kar.

**Sem<sup>c</sup>** (Ar.): kulak; işitme, duyuş.

**Şemen** (Ar.): baha, kıtmet, değer, tutar.

**Şemer** (Ar.): mahsul, verim.

**Semī<sup>c</sup>** (Ar.): her sesi işiten ve duyan Allah, Allah'ın adlarından.

**Sem<sup>c</sup>-i rūḫānī** (Ar.): ruh kulağı.

**Şenā** (Ar.): övme, övgü.

**Şehā** (Ar.): cömertlik, el açıklığı.

**Şehāb** (Ar.): bulut.

**Seref** (Ar.): lüzumsuz harcama, israf.

**Sermed** (Ar.): sonsuz, nihayetsiz, daimî.

**Ser-serī** (Far.): başıboş, âvâre.

**Setr-i<sup>c</sup> avret** (Ar.): erkekte göbekten diz kapağına kadar; kadında el, ayak ve yüzün dışındaki yerleri kapama.



**Sev'** (Ar.): beraber olma, denk, müsavi.

**Sevb** (Ar.): elbise.

**Seyl** (Ar.): sel.

**Seyyi'ât** (Ar.): günahlar.

**Şıgâr** (Ar.): küçükler.

**Şıla-i rahm** (Ar.): ana, baba ve akrabasını ziyaret vazifesi.

**Sin** (T.): mezar, kabir, merkat.

**Sirâc** (Ar.): kandil.

**Sîret** (Ar.): bir kimsenin içi, hâli, tavır, ahlakı.

**Sitte** (Ar.): altı.

**Sivâ** (Ar.): Allah'tan gayrısı.

**Sivâk** (Ar.): dişini yıkamak; misvak.

**Siyâb** (Ar.): giyecekler.

**Siyâdet** (Ar.): seyitlik.

**Şoğulmak** (T.): suyu çekilmek, kaynağı kaybolmak veya kurumak, ferî gitmek, solmak, nuru sönmek.

**Sûd** (Far.): kazanç, fayda.

**Şûf** (Ar.): sof, yün.

**Sulh** (Ar.): barış, barışma.

**Şürî** (Ar.): görünürde olan.

**Şuvar** (T.): sulamak, su vermek.

**Sûz** (Far.): yanma, tutuşma; dert, acı ızdırıp.

**Şübût** (Ar.): gerçekleşme, meydana çıkma.

**Şübütiyye** (Ar.): Allah'ın hayat, ilim, semi, basar, irade, kudret, kelim, tekvin olmak üzere sekiz sıfatı.

**Süknâ** (Ar.): oturulacak yer, konak.

**Sülûs** (Ar.): üçte bir.

**Sünen** (Ar.): sünnetler.

**Süvâr** (Far.): binmiş, binici.

**-Ş-**

**Şa' b** (Ar.): cemaat, taife.

**Şahmetey üzneyn** (Ar.): iki kulak memesi.

**Şakḳ** (Ar.): yırtma, yarma.

**Şecer** (Ar.): ağaç.

**Şedd-i rahl** (Ar.): yolcu olma, yola çıkma.

**Şehiyye** (Ar.): şehvetlendiren, istek uyandıran.

**Şeh-nâz** (Far.): padişah, sultan nazlı.

**Şehriyâr** (Far.): sultan, hükümdar.

**Şekâvet** (Ar.): belâ ve zillete düşmek, sıkıntıda kalmak; haydutluk, eşkiyalık.

**Şekk** (Ar.): şüphe, zan, tereddüt.

**Şekker** (Far.): şeker.

**Şems** (Ar.): güneş.

**Şerâr** (Ar.): kıvılcım.

**Şerîk** (Ar.): ortak.

**Şerr ü şür** (Ar.-Far.): kavga, gürültü.

**Şeyāfīn** (Ar.): şeytanlar.

**Şeydā** (Far.): aşktan aklını kaybetmiş, divane.

**Şihāb** (Ar.): akan yıldız.

**Şikār** (Ar.): av; ender bulunan şey.

**Şīr** (Far.): aslan.

**Şīr-i jiyān** (Far.): kükremiş aslan.

**Şirk-i ḥafī** (Ar.): gizli şirk.

**Şūm** (Far.): şom, uğursuz.

**Şurb** (Ar.): içme.

**Şücūn** (Ar.): dallar, budaklar.

**Şümūl** (Ar.): içine alma, kaplama.

**-T-**

**Ta<sup>ʿ</sup>ab** (Ar.): sıkıntı, meşakkat, eziyet.

**Tābende** (Far.): parlak, ışık veren.

**Ta<sup>ʿ</sup>cīl** (Ar.): acele ettirme.

**Tafazzūlen** (Ar.): üstünlük göstererek.

**Tafsīl** (Ar.):

**Tafşīl** (Ar.): ayrıntılı açıklama.

**Tafzīl** (Ar.): birini ötekilerden üstün tutma.

**Taḥallūf** (Ar.): geride kalma.

**Tahaşşur** (Ar.): mahsus kılınma.

**Tahfif** (Ar.): hafifletilme; yükünü azaltma.

**Taḥl** (T.): ekin, zahire.

**Taḥlīş** (Ar.): kurtarma.

**Taḥmīl** (Ar.): yükleme.

**Taḥrīme** (Ar.): namaza başlarken tekbir alma.

**Ṭahūr** (Ar.): temizleyici.

**Taḥvīl** (Ar.): döndürme.

**Takrīr** (Ar.): anlatma.

**Takvā** (Ar.): Allah korkusuyla dinin yasak ettiği şeylerden kaçınma, hassasiyet gösterme.

**Ṭa<sup>ʿ</sup>m** (Ar.): tat, lezzet.

**Tama<sup>ʿ</sup>** (Ar.): doymazlık, aç gözlülük.

**Ṭard** (Ar.): kovma.

**Tārik** (Ar.): terk eden, vaz geçen.

**Tārikān** (Ar.): terk edenler.

**Ṭarḥ** (Ar.): dağıtma, tayin etme.

**Taşadduḥ** (Ar.): sadaka olarak verme.

**Taşallūf** (Ar.): övünme, kendi gücünün dışında olan fazilet ve zarafet iddiasında bulunma.

**Ṭaşra** (T.): dışarı.

**Taṭvīl** (Ar.): uzatma.

**Ṭav<sup>ʿ</sup>an** (Ar.): isteyerek, kendi isteğiyle.

**Ṭavīl** (Ar.): uzun.

**Ṭaylasān** (Ar.): başa sarılan sarığın omuzlar üzerine salıverilen ucu.

**Ṭayyib** (Ar.): güzel, hoş.

**Tazarru<sup>c</sup>** (Ar.): kendini alçaltarak yalvarma.

**Tebāh** (Ar.): berbat, harap, mahvolma.

**Tecessüs** (Ar.): bir şeyin iç yüzünü araştırıp sırrını çözmeye çalışmak, gözetleme.

**Tedellī** (Ar.): nazlanma.

**Te'ennī** (Ar.): ilerisini düşünerek acelesiz, dikkatli davranma.

**Tefehhüm** (Ar.): yavaş yavaş anlama, farkına varma.

**Teğavvuṭ** (Ar.): büyük aptes bozma.

**Teḥammur** (Ar.): başını örtmek.

**Tehlīl** (Ar.): *Lâ İlâhe İllallâh* demek.

**Teḫārüb** (Ar.): iki şeyin birbirine yakın olma hâli.

**Tekāsül** (Ar.): üşenme, tenbellik.

**Tekebbür** (Ar.): büyüklenme.

**Tekellüm** (Ar.): söyleme, konuşma.

**Tekerrümen** (Ar.): cömertlikle.

**Te'kīd** (Ar.): sağlamlaştırma.

**Tekvīn** (Ar.): Allah'ın zâtî sıfatlarından, yaratma.

**Temeshur** (Ar.): maskaralık etmek.

**Temessük** (Ar.): tutunma, sarılma.

**Temevvüc** (Ar.): dalgalanma.

**Te'mīn** (Ar.): namazda Fâtiha okunduktan sonra Âmin demek.

**Tenaḥnuḥ** (Ar.): gırtlığı temizlemek için hırıltılı ses çıkarma, öksürme.

**Terahḥum** (Ar.): merhamet etme, acıma.

**Terevvüh** (Ar.): bir şeyden koku alma.

**Terğīb** (Ar.): istek verme, isteklendirme.

**Terhīb** (Ar.): çok korkutma.

**Tertīb** (Ar.): hazırlama, düzene koyma.

**Tertīl** (Ar.): yoluyla, usulüyle okuma.

**Teşānīf** (Ar.): kitaplar, eserler.

**Tesmī<sup>c</sup>** (Ar.): işittirme, duyurma.

**Tesmiye** (Ar.): ad koyma, adlandırma.

**Tesviye** (Ar.): beraber etme, düzleme.

**Teşehhüd** (Ar.): namazda oturarak *e't-tahiyyatü* duasını okuma.

**Teşmīt** (Ar.): aksıran kimseye *Allah sana merhamet etsin* demek.

**Teṭavvu<sup>c</sup>** (Ar.): farz olmayan ibadette bulunma.

**Tevakkuf** (Ar.): durma, bekleme.

**Teveccüh** (Ar.): yönelme.

**Teveddüd** (Ar.): dostluk etme.

**Teverrük** (Ar.): namazda kaynağını sağ ayak üzere koyup oturma.

**Te'vîl** (Ar.): sözü çevirme, söze ayrı mana vermeye kalkışma.

**Teyessür** (Ar.): kolaylaştırma.

**Tezvîr** (Ar.): hile.

**Ṭıyere** (Ar.): uğursuz sayılan şey.

**Ṭıb** (Ar.): güzel koku ve kokulu nesne.

**Ṭilâvet** (Ar.): Kur'an'ı güzel sesle ve usulüne göre okuma.

**Ṭın** (Ar.): incir.

**Ṭoylamak** (T.): ziyafet vermek, yedirip içirmek, ağırlamak.

**Töhmet** (Ar.): birine isnad olunan suç.

**Ṭübâ** (Ar.): Cennet'te Sidre'de bulunan ve dalları bütün cenneti gölgeleyen ağaç.

**Ṭufeyl** (Ar.): yemeğe gelen kimseler.

**Ṭül-i emel** (Ar.): hırs, tamah, tükenmez arzu.

**Ṭulû** (Ar.): doğma, doğuş.

**Ṭumânînet** (Ar.): gönlü rahat olma.

**Ṭur** (T.): namaza durmak; ayağa kalmak.

**Ṭurfâ** (Ar.): Az Bulunur, Eski, Nadir.

**Türâb** (Ar.): toprak.

-U-

**Uğrı** (T.): hırsız.

**Uğunmak** (T.): ağlaya ağlaya bayılmak, kendini yitirmek.

**Uğrâ** (Ar.): başka, diğer.

‘**Ukûs** (Ar.): akisler.

**Ûlâ** (Ar.): ilk, birinci.

**Uşan** (T.): gafil, gevşek, tembel.

‘**Usr** (Ar.): güçlük.

‘**Usret** (Ar.): güçlük, sıkıntı, zorluk.

‘**Uzlet** (Ar.): inzivaya çekilme, yalnızlık köşesine çekilme.

‘**Uzmâ** (Ar.): çok büyük.

-Ü-

**Ûlpermek** (T.): ürpermek.

**Ûmm** (Ar.): anne, ana.

**Ûş** (T.): işte!

-V-

**Va<sup>‘</sup>de** (Ar.): bir iş için önceden belirtilen zaman.

**Vâfi** (Ar.): sözünün eri.

**Vahdetî** (Ar.-Far.): birlik, teklik.

**Vâkı<sup>‘</sup>** (Ar.): vuku bulan, olan, meydana gelen.

**Vakıt-i kerahet** (Ar.): güneşin doğuşu, batışı ve gurup vakitleri.

**Vālideyn** (Ar.): anne ve baba, ebeveyn.

**Vārid** (Ar.): gelen, vasıl olan.

**Vāşıl** (Ar.): kavuşan.

**Vaşıyyet** (Ar.): bir kimsenin öldükten sonra yapılmasını istediği şey.

**Vaşl** (Ar.): vuslat, kavuşma.

**Vaz<sup>c</sup>** (Ar.): koyma, konulma.

**Vazāyif** (Ar.): görevler, ödevler.

**Vecd** (Ar.): kendinden geçecek derecede İlahî aşk hâli; yüksek heyecan, iştiaf.

**Vech** (Ar.): yüz, surat.

**Vedī<sup>c</sup> at** (Ar.): emanet.

**Velā** (Ar.): efendisinin azat ettiği köle, ve cariyesi ile olan münasebeti ve onlar üzerindeki hakkı.

**Verd** (Ar.): gül.

**Vird-i zeban** (Ar.-Far.): diline dolamak.

**Vişāl** (Ar.): kavuşmak.

**Vuhūş** (Ar.): yabani hayvanlar.

**Vüs<sup>c</sup> at** (Ar.): genişlik, bolluk.

**Vuzū** (Ar.): abdest.

**-Y-**

**Yakāza** (Ar.): uyanıklık.

**Yakẓan** (Ar.): uyanık olarak.

**Yakẓān** (Ar.): uyanık.

**Yāve gūy** (Far.): saçmalayan, saçmasapan konuşan.

**Yavri** (T.): yavru.

**Yavuz** (T.): fena, kötü.

**Yaygamak/Yaykamaq** (T.): yıkamak.

**Yed** (Ar.): el.

**Yedeyn** (Ar.): iki el.

**Yegrek** (T.): daha fazla tercih edilen, el üstünde tutulan.

**Yek dü** (Far.): bir iki.

**Yenbū<sup>c</sup>** (Ar.): kaynak, pınar, çeşme.

**Yevm-i kışās** (Ar.): mahşer, hesap günü.

**Yevm-i tublā** (Ar.): mahşer, hesap günü.

**Yevmü'l-ḥesāb** (Ar.): mahşer, hesap günü.

**Yevmü't-tenādd** (Ar.): mahşer, kıyamet, hesap günü.

**Yezīd** (Ar.): Emevî Devleti'nin kurucusu, Muaviye'nin oğlu.

**Yol** (T.): tarikat, meslek.

**Yorğa** (T.): biniciyi sarsmayan at yürüşlerinden biri.

**Yumak** (T.): temizlemek.

**-Z-**

**Zācir** (Ar.): alıkoyan, önleyen.

**Zād** (Ar.): azık.

**Zād-ı muhibbîn** (Ar.): dōstların azığı.

**Zāğ** (Far.): karga.

**Zāhil** (Ar.): ihmal eden, unutan.

**Zahîr** (Ar.): arka çıkan, yardımcı.

**Zāhir** (Ar.): görünen, açık, belli, meydanda.

**Zahîre** (Ar.): hayır ve iyilikler; gerektiği zaman harcanmak üzere anbarda saklanan hububat, yiyecek.

**Zahr** (Ar.): sırt.

**Zahr** (Ar.): ahirette işe yarayacak güzel amel; sonra kullanmak üzere saklanan hububat.

**Zākir** (Ar.): zikreden.

**Zakḳūm** (Ar.): cehennemde yetişen bir ağaç.

**Zāni** (Ar.): zina eden.

**Zayf** (Ar.): misafir, konuk.

**Zebān** (Far.): dil.

**Zebḥ** (Ar.): kurban kesmek.

**Zeker** (Ar.): erkeklik organı.

**Zemm** (Ar.): kınama, ayıplama.

**Zenb** (Ar.): günah, suç.

**Zer** (Far.): altın; sarı.

**Zerrāt** (Ar.): zerreler.

**Zevāyid** (Ar.): ziyade, fazla şeyler, fazlalıklar.

**Zevc** (Ar.): koca.

**Zevi'l-ni' am ve'l-ihsān** (Ar.): nimet ve ihsan sahibi.

**Zıll** (Ar.): gölge.

**Zib** (Ar.): süs, bezek

**Zi-ḥasāret** (Ar.): zarar ve ziyan sahibi, zarar görmüş.

**Ziyād** (Ar.): fazlalık, çokluk.

**Zuhr** (Ar.): öğle vakti.

**Zuhūr** (Ar.): ortaya çıkma; görünme.

**Zulām** (Ar.): karanlıklar.

**Zūr** (Far.): kuvvet, güç.

**Zübde** (Ar.): bir şeyin en seçkini; öz, özet.

**Züll** (Ar.): horluk, hakirlik.

## DİZİN

- ° Abbās, 201, 234, 237  
° Abdu'llāh bin Ḥabīb, 240  
Abdurrahman-ı Cāmî, 20, 54, 70, 264  
Âdem, 187, 213, 218  
° Âişe, 251  
Ahmed Kâri, 27, 263  
Ahvâl-i Kıyâmet, 20  
Alemî, 22  
° Alî, 224, 233, 236  
Ali Şir Nevâyî, 20  
Ankebut Suresi, 63, 64, 65  
Aḥmed, 27, 115, 212, 213, 222, 229, 246  
A'râf Suresi, 64  
Aşḥâb-ı Güzîn, 107  
Aşḥâbü'l-Yemîn, 95  
° Âyişe, 236, 251  
Bahrû'l-Hayât fi-Evsâfu Resûlü  
    Cemî'ü's-Sıfât, 33  
Bahtî, 21  
Bakara, 64, 65, 76  
Berât, 272  
Beyhakî, 79, 81, 82  
Birgivî Muhammed Efendi, 21, 269  
Bū Bekir, 58, 228  
Bū Bekr, 40, 108  
Bū Cehil, 58, 228  
Bū Ḥanîfe, 208, 221  
Câmi Ahmed Dede, 25  
Câmi'ü'l-Ehâdis, 78  
Câmi°, 99, 229, 234  
Câmi'î'ş-Şağîr, 234  
Câmi'ü'ş-Şağîr, 244  
Ca'fer Ḥaledî, 257  
Cebrâ'îl, 233  
Ceceli İbrahim Efendi, 16  
Cem'ü'l-Cevâmi ev el-Câmi'ü'l-Kebîr,  
    78  
Cibrîl, 212  
Cinânü'l-Cenân, 33  
Cüneyd-i Bağdâdî, 95  
Cüneydî'l-Bağdâdî, 95  
Dâr-ı Rahmân, 28, 29, 31, 33, 267  
Dârü's-Selâm, 33  
Devletoğlu Yûsuf, 15  
Dîvân-ı Kebîr, 68, 70  
Duhâ, 63  
Duhânîzâde Velî, 20  
Duḥân, 226, 275  
Ebî Bekr es-Şiddîk, 82, 250  
Ebū Bekr, 256  
Ebū Dâvud, 230  
Ebû Hanîfe, 14, 21, 22, 24  
Ebū Hureyre, 246, 250  
Ebū Nu'aym, 240  
Ebū Ḥanîfe, 96  
Ebū Ṭalḥa, 238  
Ebū Yûsr, 245  
Ebū'd-Derdâ', 249  
el-Beyḥakî, 233, 244  
el-Emâlî, 20, 24  
El-Hacı Mustafa bin Mustafa el-  
    Bosnavî, 31  
El-Hâkimü, 227  
El-Mühimmât, 95  
el-Vasıyye, 24  
Emâlî, 19, 23  
Emin Bey, 16  
En'âm, 65  
Enfâl Suresi, 62  
Enîsü'l-Müzekkirîn, 238  
Envârü'ş-Şifâ, 16  
Fârûk, 224  
Fâtır Suresi, 64  
Fâtiha Suresi, 64  
Fâtiḥa, 26, 134, 225, 238, 262  
Fazîlet-i Savm, 22  
Felâk, 227  
Fıkh-ı Ekber, 19, 21, 22  
Fıkhü'l-Keydânî, 17  
Firdevs, 57, 110  
Ḥabîbî, 26, 29, 99, 129, 207, 214, 228  
Hacı Dede, 25  
Hafız, 26, 54, 71, 266, 267  
Hâfiz Hüseyin b. El-Hâc İsmâil  
    Ayvansarâyî, 16  
Hâfiz-ı Şîrâzî, 71  
Ḥâkim, 229  
Ḥaledî, 257

- Hâlişatü'l-Hakâyık, 248  
 Hâlişetü'l-Hakâyık, 234  
 Hanbelî, 96, 221  
 Hasan bin 'Alî, 247  
 Haşr, 226  
 Halvetî, 25, 26, 268  
 Hanefî, 17, 19, 263  
 Hazâ'inü'l-Cenân, 33  
 Heft Evreng, 70  
 Hıbrî Ali Efendi, 21  
 Hırz-ı Cân, 4, 5, 13, 14, 25, 29, 32, 34, 35, 38, 39, 45, 46, 52, 54, 55, 56, 57, 58, 60, 61, 62, 66, 68, 70, 71, 73, 75, 88, 89, 90, 93, 97, 98, 263, 264, 267, 380  
 Hicr Suresi, 62  
 Hoca Sadeddin Efendi, 20  
 Hoca Ubeydullah, 20  
 Hücetü'l-İslâm, 24  
 Hüdâ Rabbim Manzûmesi, 23  
 Hüseyin Ayvansarâyî, 25, 26, 27, 33, 267  
 Hüseyin Çelebi, 25  
 Hüseyin Efendi, 26, 27  
 Hz. Ali, 45, 85  
 Hz. Ebu Bekir, 85  
 Hz. Muhammed, 14, 44, 46, 61, 62, 63, 66, 67, 78, 83, 263, 273, 279, 286, 290, 292  
 Hz. Musa, 61  
 Hz. Osman, 45  
 Hz. Ömer, 45  
 III. Murad, 20  
 İbni Mâce, 229  
 İbni Mes'ūd, 239, 249  
 İbrahim Hakkı, 23  
 İbrâhîm Halîl, 222  
 İbrâhîmi'l-Halebî, 164  
 İhlâs Suresi, 65  
 İkbâl Matbaası, 23  
 İlahiyyât, 33  
 İmâm-ı Gazâlî, 229  
 İmâm-ı Müslim, 230  
 İmâm-ı Şâfi'î, 96  
 İmâm-ı Tirmidî, 234, 242, 246, 248, 249, 250  
 İmâmü'n-Nevevî, 250  
 İncîl, 212  
 İhlâş, 227, 251  
 'İsâ, 212  
 İshak b. Hasan Tokâtî, 22  
 İsmâ'îl Habîbî, 4, 5, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 45, 54, 66, 68, 89, 263, 264, 267, 380  
 İsmâ'îl, 26, 27, 29, 99, 116  
 İsrâfil, 212  
 İtikâd-nâme, 20  
 Kadı Hüseyin Ispartavî, 22, 266  
 Kadızade Mehmed Efendi, 21  
 Kamer Suresi, 65  
 Kaside-i İtikâdiyye, 22  
 Kehf, 76  
 Kunût, 134  
 Kur'an-ı Kerim, 53, 63, 64, 65, 66  
 Kurretü'l-'Uyûn, 33  
 Lâmiyye-i Kelâmiyye, 20  
 Lutfullah el-Nesefî, 17  
 Mâlikî, 96, 221  
 Manastırlı Mehmed Rifat Bey, 13, 16, 268  
 Manzûme-i Akâid, 19, 21, 22, 266, 267, 269  
 Manzume-i Akâid-i Tercüme-i Nukurrî, 24  
 Manzûme-i Fıkh, 17  
 Manzume-i Fıkh-ı Keydânî, 17  
 Manzûme-i Risâle-i Rûmî, 23  
 Mâturîdî, 19  
 Mecma'ü'z-Zevâid, 77  
 Mehdî, 214  
 Mehmet Ziya, 25, 26, 268  
 Meryem, 65, 75  
 Mesnevî, 68, 69, 251, 268  
 Meşnevî, 104, 112, 229, 236, 253, 259  
 Mesnevî-i Ma'nevî, 68  
 Mevlânâ, 25, 29, 36, 39, 54, 68, 70, 264, 268, 286  
 Mevlânâ, 29, 229, 251, 255  
 Mevlevilik, 25  
 Mîkâl, 212  
 Mimar Acem Camii, 26, 302  
 Mişkât, 236  
 Mi' râc, 286  
 Monlâ, 29, 104, 114, 115, 286  
 Muhammed Fevrî, 16  
 Muhammed Nûru'l-Arabî, 23  
 Mukaddimetü's-Salât, 17  
 Muḥammed, 207, 213, 222, 233  
 Mûsâ, 83, 213, 247, 250  
 Muştafâ, 29



Mutaffifîn Suresi, 64  
 Mu'âzî, 98, 261  
 Nahl, 62, 65  
 Nahl Suresi, 62  
 Nahl, 93  
 Nâs, 289  
 Nazmü'l-Le'âlî, 22  
 Nevâfil, 157, 289  
 Kıyâm, 98, 261  
 Osmân, 224  
 'Osmân, 108  
 'Ömer, 40, 108  
 Ravzatü'l-İmân, 15  
 Resûl-i Ekrem, 4, 35  
 Resûl-i Ekrem, 95, 104, 235, 236, 237,  
 238, 240, 244, 250, 251  
 Risâleti'l-Kuşeyrî, 256  
 Sadeddin Arel, 33, 304  
 Sâdikî, 23  
 Sahbâ-i Kudsiyye fî-Mecâlis-i Ünsiyye,  
 32  
 Sahîhü'l-Buhârî, 77, 78  
 Sakıb Dede, 26  
 Sefine-i Nefise-i Mevleviyân, 26  
 Seyyid İsmâ'îl Sa'îd, 99  
 Seyyidî, 17, 21, 269  
 Şiddîk, 256  
 Sidre, 57, 110, 296  
 Sinaniyye, 25  
 Subhatü'l-Ebrâr, 70  
 Sultan II. Abdülhamit, 23  
 Sultan II. Murâd, 15  
 Sunullâh Gaybî, 23  
 Şûr, 215  
 Suyûtî, 78  
 Süleymân, 204  
 Süleyman Nahîfî, 22  
 Şâfi'î, 221  
 Şeddâd ibni Evs, 229  
 Şehbâ-i Kudsiyye, 32  
 Şem'î, 24  
 Şemsi Paşa, 16, 266  
 Şerhi'l-'Aşkâyidi'n-Nesefî, 93  
 Şerhü'l-Münyeh, 164  
 Şeyh Mehmed Efendi, 26  
 Şeyh Sarı Abdullah Efendi, 25  
 Şeyh Sarı Osman Efendi, 25  
 Şeyyad Hamza, 20, 269  
 Şeyyad İsa, 20  
 Şiblî, 256  
 Şu'abü'l-İmân, 79, 82  
 Tabibzade Mehmed Şükrü, 26  
 Tâcüşşerîa Mahmud b. Ahmed b.  
 Ubeydillah el-Mahbûbî, 15, 16  
 Tâhirü'l-Mevlevî, 68, 268  
 Talağ bin Habîb, 249  
 Terceme-i Akâid-i Nûniyye, 24  
 Terceme-i Kasîde-i Yekûlü'l-'Abd, 23  
 Tercüme-i Akâid-i Lâmiyye alâ  
 Mezhebi Mâturîdiyye, 24  
 Tergîbi'l-İmâmi'l-Münzirî, 233  
 Tevhîd-i Hak, 22  
 Tevrât, 212  
 Tirmidî, 229, 243, 249  
 Tuba, 57  
 Tübâ, 57, 110, 296  
 Türk, 4, 12, 13, 14, 15, 18, 19, 22, 23,  
 24, 35, 37, 40, 43, 54, 55, 88, 264,  
 266, 267, 268, 380, 382  
 Ūşî, 20, 23  
 'Uyûnü'l-Erba'a, 33  
 Ümmî Sinan-zade Hasan Efendi, 25  
 Vâkı'a, 226  
 Vasiyyet-nâme, 21  
 Vehhâb, 98, 261  
 Veled Çelebi İzbudak, 23  
 Veyl, 65  
 Vidinli Sa'dî Efendi, 16  
 Vikâye-nâme, 15  
 Vikâyetü'r-Rivâye fî Mesâ'ili'l-Hidâye,  
 15, 16  
 Visâlî, 23  
 Yanyalı Hâfız Refî' Efendi, 23  
 Yâsin, 65  
 Yenâbi'ü'l-Hikem, 33  
 Zâriyât Suresi, 66  
 Zuhru'l-Masîr, 21  
 Zuhru'l-Âhire, 22  
 Zübdetü'l-Akâid, 20

## EKLER



Ek 1 İsmâ'il Habîbî Efendi'nin Şeyhi Olduğu Mimar Acem Camii-Tekkesi'nin Girişi



Ek 2 İsmâ'il Habîbî Efendi'nin Medfun Olduğu Mimar Acem Camii Haziresi





**Ek 3 İsmail Habîbî Efendi'nin Mezar Taşı**

Durak vefari  
(safir)

Nişabur Durak

H.S. Arel

11012

Dost ya i-lâ-hi kıl bi-ze lüt-fi-zâ-za  
cebb-e-düh-dân-dür bi-zi sen-den ya-na var ta-ri-ki müs-te-kim  
üs-re se bät sa-aa ih-jür  
ka-ma yol-da ih-di-nâ  
Das-ti faz-lın-la bi-ze o-lub mu-ğis sun fa-  
ra-bi aş-kin ey dost lâ-i-ma var-mı-dir lüt-fu-na  
mâ-ni ey lâ-tif.

ya ilâhi kıl bize lutfu nâ  
Dost-i fakihata bize düh müğis  
cebb edüp dandur seni senden yana  
sun sarı buz uskun ey dost lâ-imâ  
Var tarik-i müstakim zara sebat  
Varmıdır Lutfuna mâni ey Lâtif?  
Senâ inâşin kama yalala ihalinâ

Ek 4 İsmâ'il Habîbî Efendi'nin Bir İlahisinin Bestesi. Besteleyen Sadeddin Arel. TRT Nota Arşivi Numara: 11012.

***HIRZ-I CÂN'IN TIPKIBASIMI***

İnebey Yazma ve Basma Eserler Kütüphanesi

Genel 1463 Numara

108<sup>b</sup>-181<sup>b</sup>































همه را خوار می آید و خوار می آید و خوار می آید  
 بیایم هر ستار و ستاره را از آستان  
 بیایم ستاره و صفت و برتری را در خط  
 اینست که در سینه آید و برین چون چو آفتاب  
 آید که در هر برتری بر خازن بیرون

بود در دینی را باطن همین جبار او را باطنی  
 اول با همه هدایت بخوانی منتها هر چه  
 بیایم تا آنکه آید بر آستان او را باطن  
 جوی از آستان او را که در هر صفتی تو زده  
 غیر حقیقتی او در کفر نفسی آید و برین

**فصل اول در بیان صفات و احوال**

ظاهر اینست که در هر صفات و احوال  
 برین آید اول صفات و در هر صفات  
 هر آنکه در هر صفات و در هر صفات  
 تا جایی که در هر صفات و در هر صفات  
 بیایم تا آنکه آید بر آستان او را باطن  
 سینه کی آید که در هر صفات و در هر صفات  
 او را که در هر صفات و در هر صفات  
 همه را خوار می آید و خوار می آید

همه را خوار می آید و خوار می آید  
 بیایم هر ستار و ستاره را از آستان  
 بیایم ستاره و صفت و برتری را در خط  
 اینست که در سینه آید و برین چون چو آفتاب  
 آید که در هر برتری بر خازن بیرون

همه را خوار می آید و خوار می آید  
 بیایم هر ستار و ستاره را از آستان  
 بیایم ستاره و صفت و برتری را در خط  
 اینست که در سینه آید و برین چون چو آفتاب  
 آید که در هر برتری بر خازن بیرون  
 بود در دینی را باطن همین جبار او را باطنی  
 اول با همه هدایت بخوانی منتها هر چه  
 بیایم تا آنکه آید بر آستان او را باطن  
 جوی از آستان او را که در هر صفتی تو زده  
 غیر حقیقتی او در کفر نفسی آید و برین  
 ظاهر اینست که در هر صفات و احوال  
 برین آید اول صفات و در هر صفات  
 هر آنکه در هر صفات و در هر صفات  
 تا جایی که در هر صفات و در هر صفات  
 بیایم تا آنکه آید بر آستان او را باطن  
 سینه کی آید که در هر صفات و در هر صفات  
 او را که در هر صفات و در هر صفات  
 همه را خوار می آید و خوار می آید

**فصل دوم در بیان صفات و احوال**

ظاهر اینست که در هر صفات و احوال  
 برین آید اول صفات و در هر صفات  
 هر آنکه در هر صفات و در هر صفات  
 تا جایی که در هر صفات و در هر صفات  
 بیایم تا آنکه آید بر آستان او را باطن  
 سینه کی آید که در هر صفات و در هر صفات  
 او را که در هر صفات و در هر صفات  
 همه را خوار می آید و خوار می آید











۱۲۱

بیاورد

سختی و بیخوشی و غم

اولی شمشیر را با او هر شایبای او قریب

دانی التی قوی در صاعق العرول از دره

همی بیخوشی و زانتنا لیکه بر کوه

سختی و بیخوشی و غم

طنز و خنده و کوه و در برین خند آید

هوان بجای چنان آید سیاه سیاه درون

اوان برنجی قوی بود درخت و نمودن فایده

اوانا قوی بی بعضی از دره آنگاه توج

داغی از آن دره و چون بخندد در

اوانا قوی بی بعضی از دره آنگاه توج

حضره آنگاه صلوات رحمته آنگاه روان

نفسه نمهنده آنگاه صلوات رحمته آنگاه روان

اوانا قوی بی بعضی از دره آنگاه توج

المسه هم نامت بود در از آن

اوانا قوی بی بعضی از دره آنگاه توج

نگهدارنده آنگاه صلوات رحمته آنگاه روان

همگی بیخوشی و غم

همگی بیخوشی و غم

همگی بیخوشی و غم

همگی بیخوشی و غم

همگی بیخوشی و غم

همگی بیخوشی و غم

همگی بیخوشی و غم

همگی بیخوشی و غم

همگی بیخوشی و غم

همگی بیخوشی و غم

همگی بیخوشی و غم

همگی بیخوشی و غم

همگی بیخوشی و غم

دو

هر تلاوت میکند در او که بخیرش

کر نام که سخن برونده از دره

دانی که بیخوشی و غم

همگی بیخوشی و غم

همگی بیخوشی و غم

همگی بیخوشی و غم

همگی بیخوشی و غم

همگی بیخوشی و غم

همگی بیخوشی و غم

همگی بیخوشی و غم

همگی بیخوشی و غم

همگی بیخوشی و غم

همگی بیخوشی و غم

همگی بیخوشی و غم

همگی بیخوشی و غم

همگی بیخوشی و غم

همگی بیخوشی و غم

همگی بیخوشی و غم

همگی بیخوشی و غم

همگی بیخوشی و غم

همگی بیخوشی و غم

همگی بیخوشی و غم

همگی بیخوشی و غم

همگی بیخوشی و غم

همگی بیخوشی و غم

همگی بیخوشی و غم

همگی بیخوشی و غم

همگی بیخوشی و غم

همگی بیخوشی و غم

همگی بیخوشی و غم











۱۲۴

همه بر روی صلبه اوج و هم با خود نماید  
 هر که عده کلوسه ده که او را اول و اول و اول  
 یک که بر عینه او را اول و اول و اول  
 قوتی در دیده هیچ و هیچ و هیچ و هیچ  
 یا با او بلیق هم قیام و هیچ و هیچ و هیچ  
 قله بی اوج و در اشیا غده غده اول و اول  
 هم آنکس در کمال هم غایب بر اوت بیرون  
 هدیه می چینی چینی از اول و اول و اول  
 چو قیام با او اول و اول و اول و اول  
 کوزله اولی یا اوست سینه از ده مرز  
 طبعی تو قیام هم ترجم بر وجه با تو بیله  
 اوج و در آن ده فونسه اول و اول و اول  
 استه اوج کوزله اولی یا اوست اول و اول  
 بود که می برخی بعضی غنایات اول و اول  
 هفتی تسبیحی بود بر صلبه تو چون سما  
 دریا بعضی بعضی اول و اول و اول  
 سو در بعضی ایوبم آوردده بیستی  
 رخت و لجه ده اول و اول و اول  
 استیک هم بر سینه سینه در انتقال  
 اول و اول و اول و اول و اول

۴

همه بر روی صلبه اوج و هم با خود نماید  
 هر که عده کلوسه ده که او را اول و اول و اول  
 یک که بر عینه او را اول و اول و اول  
 قوتی در دیده هیچ و هیچ و هیچ و هیچ  
 یا با او بلیق هم قیام و هیچ و هیچ و هیچ  
 قله بی اوج و در اشیا غده غده اول و اول  
 هم آنکس در کمال هم غایب بر اوت بیرون  
 هدیه می چینی چینی از اول و اول و اول  
 چو قیام با او اول و اول و اول و اول  
 کوزله اولی یا اوست سینه از ده مرز  
 طبعی تو قیام هم ترجم بر وجه با تو بیله  
 اوج و در آن ده فونسه اول و اول و اول  
 استه اوج کوزله اولی یا اوست اول و اول  
 بود که می برخی بعضی غنایات اول و اول  
 هفتی تسبیحی بود بر صلبه تو چون سما  
 دریا بعضی بعضی اول و اول و اول  
 سو در بعضی ایوبم آوردده بیستی  
 رخت و لجه ده اول و اول و اول  
 استیک هم بر سینه سینه در انتقال  
 اول و اول و اول و اول و اول

فی ساجات الصلوة

اول بر اوله ای دست سکنی هم اول  
 بهی باقی که زواجیه بود بر سر هفت  
 عذر بجوییم که زکات سجده بر کف کرد  
 هم اولی قتل بجوییم جز در صورتی که  
 هم در کرمی دنا نبرد و نه ازین شرط  
 انی مانع اولسه و مانع اولسه  
 هم اوله اولسه بر شیخی مانع اولسه  
 سجده دست یا شیخی کوهکدات اولسه  
 هدیه تا البغی او زده او قیوم تر اولیم  
 وقت بخیر سکر یک رکعت بر کف کرد  
 آخرت بر سر سوره کافم او قیوم بر کف کرد  
 او از اولی و شیخی اول برین ای جرات  
 خاص اولاند و او در در کله مباحی  
 سوره تکوین را او قیوم اول و صلعه هفت  
 هم تطهعه و یا یقین صاعیده یا غفره  
 عدد سوره او اول صاع او کف کرد  
 هم صلعه تنده امام سنگ لیسه قاف نظر  
 کوزا و جمله کرده ذقالتا ریعتی با غیر آن  
 ایست و نوله در ساجات صلعه بجز  
 مستندت ده ایست کافم اوله کمال

سوره تنه

اولی

اول زمان کرم رفته قدر جزوی اول  
 مکره اولش اندوه در ایالات  
 هدیه سحر ایله کوفت ذقالتا  
 سینه ده وجه ایله مکره و کله بر ساج  
 آینه سجده اوقتی هم با مرخصا ده  
 هم مکره اوقتی ساقی از سر بریده ان  
 هوس در وقت نماز یعنی قیامت مکره  
 فرجا اوله بر ساقی اوله مکره  
 یک نوازه هوس نه ده اوله مکره اوله  
 ریزا اوله در وقت سجده سوره ایله اوله  
 فرجه اوله رگتده هر ناله مکره  
 یک رکعت هم در یک رکعت زعم اوله  
 هدیه تر شیخی بر هیبت بی وقت کله  
 و بیصدقی ایست و رسوله و ان الیا ساج  
 هم اوله عدد طایب یا یقین صاعیده  
 مکره ده هدیه سحر سوره کرم کرده  
 اولی تمام اوله سجده سوره کرم کرده  
 هم ساج حاقی ده دکله ای ایست کرم  
 کوشی سینه ناله و جیله یکتی نشت اوله  
 قیوم ساج اوله سینه ره صاعیده اوله

سوره



بروی سینه کمانها را در میان  
 آنگاه ای دوست سوز و فراق و غم از غافل  
 غیر شریع آنکه بی غم و در خانه ای که هست  
 بر روی آنگاه که بر روی می روی و در ایام  
 منسبت عیار غم تا غم در درون کی بیست  
 سکن اولی جمله بیست غم تا غم تا غم  
 ایوه بر تفصیل بر بیست تا که در  
 اختیار می آید که اولی که در غم تا غم  
 فرض اولی که در غم تا غم تا غم  
 حکم از اولی که در غم تا غم تا غم  
 ترک اینان که در غم تا غم تا غم  
 واجب اولی که در غم تا غم تا غم  
 اولی که در غم تا غم تا غم  
 حکم از اولی که در غم تا غم تا غم  
 استیجاب که در غم تا غم تا غم  
 جادوی که در غم تا غم تا غم  
 بوله مناجات که در غم تا غم تا غم  
 سنت اولی که در غم تا غم تا غم  
 بر آنکه در غم تا غم تا غم

منسبت تا غم تا غم تا غم  
 بر روی آنگاه که در غم تا غم تا غم  
 نایب بیست تا غم تا غم تا غم  
 که در غم تا غم تا غم تا غم  
 هدیه مناجات که در غم تا غم تا غم  
 که در غم تا غم تا غم تا غم  
 هوای غم تا غم تا غم تا غم  
 اختیار می آید که در غم تا غم تا غم  
 این غم تا غم تا غم تا غم  
 او قضا می آید که در غم تا غم تا غم  
 هر غم تا غم تا غم تا غم  
 اولی که در غم تا غم تا غم  
 طایب اولی که در غم تا غم تا غم  
 جاهل غم تا غم تا غم تا غم  
 خاتم غم تا غم تا غم تا غم  
 طاعتان اولی که در غم تا غم تا غم  
 دیوبند غم تا غم تا غم تا غم  
 سنت اولی که در غم تا غم تا غم  
 غم تا غم تا غم تا غم  
 غم تا غم تا غم تا غم  
 غم تا غم تا غم تا غم  
 غم تا غم تا غم تا غم













اینگز که زبان بولد در یک ایستگاه در بیاید  
 او قهوه باب سرگئی کو در سر انده بیاید  
 آره مه حضرت آنجین ایله قهوه علی  
 کند بیگ چیتینه شاههد کور کند بیاید  
 بیبرغه اتمه دلیقه قاده ده خان کورانی  
 تنلیغی توکله عیلمه غایت اینگز زبان  
 چوقدر کنگ دلیغ سر بلر بیسوس نازدار  
 عاقله بیجوردا عشارت قوت بیولورلی توغان  
 برکای بیایان ایستغای ذکر حق از نزل  
 کویک مستطیلا طوطی چون سخن ده اولور  
 نوله حاصله اولور فکرا لینه بر صوفی  
 کند وی اسرله ای دست و سینه کلسیا  
 ذاکرا اولور ایم خلدی ایله استمنها رکاز  
 ناخصی وقت بخت دودر ایله یله نفسان  
 بیالور وقت هر بخت رساند نسیم یارک سوس  
 کیمه کواکبه اصابت اولور اولور اولور  
 عا و بیومه وقت بختونه او یونان اولور  
 اغلدر روز خسته حتی یکن اویسیات  
 یقعله اولور ای کاس خومله کویا کات  
 دا خلایق تترند حیات بر افلاخ ازمانه

غسل ایله جمعی در کرسنت اولور  
 حور اولور زهره نیک زبانی اولور  
 غیر یروت ده زده ایله شمس ایست ایست  
 چون جنات رافع راه طاهر اولور بر آن  
 اجتراد ایست اعضا ده قره بر بری ملک  
 دیو کیم حیات کرسنت ختم اولور  
 کرجات رافع اولور ایست ایست ایست  
 بیعه کیم دیو کیم رافع ایست ایست  
 چکنه شریک جمعی در افغان ایست ایست  
 خیسر عیلمه در ده حاصل اولور اولور  
 سینه کای این برین و صفات سوس لری  
 ایست حیات در عیلمه اولور اولور  
 جمعه کور کیم طرنا نیک در ایست ایست  
 عازر و خور و کیم هیسنده بر کز هان  
 لب یله هم اولور کیم ایست ایست  
 اولور ایست ایست ایست ایست  
 کیم ایست ایست ایست ایست  
 ایست ایست ایست ایست  
 قوتور جمله ایست ایست ایست  
 مؤمنه لایق و کول اولور ایست ایست  
 برسانک ده کای ده کای ایست ایست  
 ده نزل کیم قوتور ایست ایست ایست

انور





هدی علی ابی بر شوی چون نماز چینی  
 عید اضحی و لیکن غرض از اقامت  
 ایام تکبیر هم مصلا بر یکدیگر بود  
 خفته عمد غلط در صورت اضحی  
 ربکی ذکر شده غار استخوانی در آن  
 اوله نماز فرشته در ده رجا قیامت  
 یوم عید در ده روز و نماز در ده روز  
 بیان در این کتاب در کتابت نماز  
 ایام ساله صلوات علی ای و کتیم بیان

بیت اول

زیرا کعبه کور اول او روز و روز  
 اعلی صلوات اعلیاً حبه علی بن علی علیه  
 قائله یکدیگر الاحرام بر بیض بدست  
 و بیض یکدیگر بدست متصل بین  
 کل تکبیرین قد تکبیر استجابت  
 بیضی بعد التلقیه و بقاء التلقیه و بقاء  
 کما فی الجملة و یکم فاذا قالوا لا اله الا الله  
 یستدی بالتلقیه و یکم بعد لها لوت بکرات  
 علی هفته التکبیرات اوله شکر و بریح  
 فالزوائد فی کتبه تلوت و التراء فی اوله  
 بعد التکبیر و فی التلقیه بقاء هدا کتبه صلوات

بیت

هدی دورت شوی اند چه تا یک دورت  
 بری تو چند بری استغفار در هم  
 بری هر چند سگالی بری هم نارو کتبی  
 اشمنی و درده اوله از روز پنج  
 قد هر چه بر یکدیگر استغفار  
 اجوبه بود قد بر آیت ایزد مراد  
 دیکر حتی الصورتی را تا اجزی به  
 چون جز ایام اول اید بنویس که  
 چون در اسرار صومعه اوله بر یکدیگر  
 سبک و رانغ قدی بویچه در ده روز  
 چون که در صومعه ای که در ایام اوله  
 نصف صومعه یکدیگر بود که در ایام  
 نصف صومعه یکدیگر بود که در ایام  
 زیاده کم بودی صومعه ای که در ایام  
 عرض اوله صومعه ای که در ایام اوله  
 وقتی یوم عید در ده روز صلوات  
 و در اسرار صومعه ای که در ایام  
 یوم عید در ده روز صلوات ایام  
 بود در دست یا دست ایام صلوات

بیت اول









۱۲۶

همه بی مثل ایک او که زنده غایت خیزد  
 همه بی مجلسی که حاضر او بیانی جان  
 هر زنده بود یک وار در احادیثی  
 که هر جا داشت ستر یک قبا علی نه گان  
 دیه هم شرمش سینه می خور در بر همه کس  
 شکر او کند که اندک اندک نه می خور  
 علی اول و در کم طهره جوخته لایق دل  
 موندن او تو کل حق انا که گمان  
 او که بچی که می هم بل بر سج الا که  
 شاه که نیک جهان طریقی هم چنان  
 کم سر دنده او یکله اوله جانی پر بر تر  
 چاه شاد ایوب الله ای و به جانی که خوی  
 هم رجایی ای وقت شرم اعظم رفتی  
 چوق صد پیش کشد در رمضان که یک بیان  
 دینی وار در حدیثی هم عظیم بر لطیف  
 طهره سنگی آن اندر خوی مستدر دهان  
 لری هم سر و درین سینه در خردن درود رفتی  
 ای بر آن اول رجند که زنده صایم اول  
 همه بی بهرک عند آن که در میضام این  
 چفته چو بر می رسد غزل اول اوله اول

آرزو آن که در آن که صوری و با خوی که بی  
 چو قیضه بعد در در باره زانی از تو  
 هم عاشوری که بی صفا تو به حفظه لایق  
 سستای سلو در آن وادی او که در تنگه  
 اول آن که بچوین او که در تنگه  
 پیشتر یک منجی صفا که کلام او  
 که جگه بیله و از خه بر کانت اوله ای  
 چو تا اوله را باشد تجر ای صیحه  
 جان ای در محفل آن که بچوین  
 چو در اول و زنده ای و کایلیا که چوین  
 بتصلی ستر یک شرح شعله ده بی  
 جله در آن که تصدق صله رسم ایک  
 همه خا و این شیره و بر یک طهره ای خوی  
 هم پیشتر ای و چشمان حق نام سه تفعل ایک  
 هم بر شری که بر اریسه آن که عبادت و چوین  
 کید بود چوین ای که هم ای صفا که در  
 ای بی بی سینه صلی یک ای بر جان  
 همه خا بر اوله آن ای فالدی بر بی ای  
 همچنان زه واریه حاضر اوله اوله  
 دیوان  
 شریفی









































































۱۲۱

یا آنکه بر بی بیدار قیامه لطافت جنتی  
اولی که حکمت صفا کلام ترنمایان  
در حین اوستی از کلام ایا صفا  
قوی کل من فریاد آتین جنتیان

**خاتمه کلام**

عالمی بر مولا همدلی علی علی الکسری حقان  
لغت و کلام با معنی و باطن و ظاهر  
هر جا که می خیزد ایامی روانه خورشید  
و اینها چه و اینها که می خیزد در این عالم  
ببینی ما فل بیت صبر و عاقبتی امیر به خاطر اول  
کسند در آن کفای نفسی هر حاله و قاهر  
حاسب اولوت بزول سوتد ان معقول ان عالم  
خبرهای کاتب اوله و آنروزنده عاقره قمر  
اول شخص میخوبند در که در نیای دستک را داشته  
چنین اولوت نفسی بر عهدی سرولت نفسان  
و بحیث است بر تیره و لذایق شهت دن مانع و زار  
اولا یوسف جنایت خندان شور و جنت است بر همه  
اولی که کند یوسفی مستحق لطف و رحمت  
نیز که ما بخواند علی رحمت الله الب اری برورد در هذا  
عاقبتی المجهول المجهول او دره المشیطان قیامت الاین  
و کا قال مولانا فنکس و فی المشرق

۱۲۲

مردی که در اوقه اندر کز اخلاص کرد  
آنوقت بیست و پنج اول و در راه ترنمایان  
مردی او که در هر که او قیامه دیدی  
جنتی که اگر که در کجای خانی آید  
مردی که وقت خیزد او قیامه بر کز آن  
قالند و شنیدند صانع یا بیست و شسته اوله  
مردی که باید شنیده او قیامه سر و خلق  
مردی که سر و شایسته او اول اول اول  
گفته بیخ اشک آن سوسن اعصاب  
بهر کس هر چه در دودن خطایده بر بر  
و آنکه سر و حضرت او قیامه بر کز آن  
حاله اعصاب سوسن در دوی سوسن آن کله سر  
اوله آن سر و در اوقات بیخ اخبار  
بهر کس هر چه در دودن خطایده بر بر  
عاقبتی که در هر که او قیامه دیدی  
اطمینان با شنیده در کله بر کز آن  
بهر کس هر چه در دودن خطایده بر بر  
و کمال سر و در کز آن سر و در کز آن  
ایده اوله آن سر و در کز آن سر و در کز آن  
مردی که در اوقه اندر کز اخلاص کرد  
آنوقت بیست و پنج اول و در راه ترنمایان  
مردی او که در هر که او قیامه دیدی  
جنتی که اگر که در کجای خانی آید  
مردی که وقت خیزد او قیامه بر کز آن  
قالند و شنیدند صانع یا بیست و شسته اوله  
مردی که باید شنیده او قیامه سر و خلق  
مردی که سر و شایسته او اول اول اول  
گفته بیخ اشک آن سوسن اعصاب  
بهر کس هر چه در دودن خطایده بر بر  
و آنکه سر و حضرت او قیامه بر کز آن  
حاله اعصاب سوسن در دوی سوسن آن کله سر  
اوله آن سر و در اوقات بیخ اخبار  
بهر کس هر چه در دودن خطایده بر بر  
عاقبتی که در هر که او قیامه دیدی  
اطمینان با شنیده در کله بر کز آن  
بهر کس هر چه در دودن خطایده بر بر  
و کمال سر و در کز آن سر و در کز آن  
ایده اوله آن سر و در کز آن سر و در کز آن

۱۲۳





ولطعمه بل غايته يكتمه . **تبر** لغت ايا  
 و خفتا لغت كبري بر شفت سقا و بر شفت كبري او بلان  
 بر شفت كبري بلان سقا كبري كبري كبري كبري او بلان  
 و بلان بر شفت سقا كبري كبري كبري كبري او بلان  
 حتى ابو جنتيه دن سخن اخضر سقا و لغت سقا كبري  
 سب قبي كاه دن زياده قوروز و نكته سقا كبري  
 زياده قوروز قوروز سقا كبري كبري كبري او بلان  
 بر شفت خاتمه يه كبري قوروز سقا كبري كبري او بلان  
 از دن كبري كبري كبري كبري كبري او بلان  
 بواج خفت رده لولويه اغل او لوكه و بنا  
 المنا ذان شفت سقا كبري كبري كبري او بلان  
 ابري كبري كبري كبري كبري كبري او بلان  
 اوله بواج خفت سقا كبري كبري كبري او بلان  
**حاشية**  
 في اوله كبري كبري كبري كبري كبري او بلان  
 انحضرت فضيلة اسكندر را كبري  
 علاقه يه كبري كبري كبري كبري كبري او بلان  
 من كبري كبري كبري كبري كبري او بلان  
 الذي انقضه عليا وهذا الايام كبري كبري او بلان  
 حتى سقا كبري كبري كبري كبري كبري او بلان  
 ابري او بلان كبري كبري كبري كبري كبري او بلان  
 سقا كبري كبري كبري كبري كبري او بلان  
 اشعر عليا وهذا الايام كبري كبري او بلان

على مرات من قبي الين فالنضه ولا تتركها **تبر**  
 بلان كبري كبري كبري كبري كبري او بلان  
 او بلان كبري كبري كبري كبري كبري او بلان  
**احتياط**  
 و جملة لطائفه واقوروز سقا كبري كبري او بلان  
 اوله بواج خفت سقا كبري كبري كبري او بلان  
 جاله خان اوله بواج خفت سقا كبري كبري او بلان  
 بلان سقا كبري كبري كبري كبري كبري او بلان  
 ما من سقا كبري كبري كبري كبري كبري او بلان  
 باقه سقا كبري كبري كبري كبري كبري او بلان  
 على او بلان كبري كبري كبري كبري كبري او بلان  
 بر شفت سقا كبري كبري كبري كبري كبري او بلان  
 واصل اوله كبري كبري كبري كبري كبري او بلان  
 الا و لوكه كبري كبري كبري كبري كبري او بلان  
 حتى ودا كبري كبري كبري كبري كبري او بلان  
 جنته و دخل و فضل و سقا كبري كبري او بلان  
 و انما كبري كبري كبري كبري كبري او بلان  
 بلان كبري كبري كبري كبري كبري او بلان  
 حتى كبري كبري كبري كبري كبري او بلان  
 و جملة لطائفه واقوروز سقا كبري كبري او بلان  
 اوله بواج خفت سقا كبري كبري كبري او بلان

والله



کافی خالصه الخصال و قاله سلوک العطا و انوار  
میزان العباد الصالحین کما فی جامع الصغیر و قاله سلوک  
الاصحاح الثانی ان الله عز وجل خلق الخلق  
از جمله حاجی قدس سره

هر که جانیش بود در دنیا  
برده از تو که من با تو کند  
باید الهی که می آید  
بقی الله از دنیا  
**احشای طاهر**

و اما ترندی ره افه کنده فال دنیا تنگ بر  
بوی تحقیق بود که هر که بکارت بر کاف و در  
رمان ایله دنیا و اوصاف دنیا بقا تا اول  
جمع عاصی عدده سبت و جاه تو که عاصی  
سخر ده اداء خدمت ایشان درود الهه  
تا صبح و اسهیل و جمع خلق من فیه فریون  
و دنیا تنگ و حکم از تو که کاف و کفر  
علی کاف بی فیه بگویند و کاف و کفر  
بعضی علی جمیع حاصله منک علی جمیع خلق  
لا احوی الله علیک استعجاب اینست علی نیت  
الله صلا علیک استعجاب اینست علی نیت  
بوی که اولی که در دست او است  
بوی که در دست او است  
بوی که در دست او است

که حریفان او را نصیب  
جمله خود و کمال او را برین  
ایستاده و از جاه او  
**احشای طاهر**

و چون استلذذت بر روی او اندک اولاد و اولاد  
والاست اکران و در حال تا هر جا بل و نیت  
عاکر و استلذذت بر روی او اولاد استلذذت  
اولاد استلذذت بر روی او اولاد استلذذت  
حریفان بر روی او استلذذت بر روی او  
اولاد استلذذت بر روی او اولاد استلذذت  
بیک و بیضا ایستاد بر روی او استلذذت  
عایه سلوات بلبل کجا بود بر روی او استلذذت  
هرگز که همه با خود که نندند حق جانی  
حساب شده ما در بخت بر روی او استلذذت  
مخفی و سرور باقی استلذذت بر روی او  
کلیک عاقل استلذذت بر روی او استلذذت  
له و درون ملک و استلذذت بر روی او  
و استلذذت بر روی او اولاد استلذذت  
البرقی کافیه استلذذت بر روی او  
این استلذذت بر روی او اولاد استلذذت  
مفهوم استلذذت بر روی او اولاد استلذذت  
مفهوم استلذذت بر روی او اولاد استلذذت  
مفهوم استلذذت بر روی او اولاد استلذذت





























ومن غير ان يكون

سائيا انه كان وما لم يتاكد ان يكون  
وكذا ان يتاكد ان يكون على الله تعالى  
فليس واما ما قلنا من ان الله تعالى  
اعلم بان يتاكد ان يكون على الله تعالى  
بما فيها ان ربي على الله تعالى  
صحيحا واما ما قلنا من ان الله تعالى  
او ربي يتاكد ان يكون على الله تعالى

**احتمال**

كذلك ان يظن ان الله تعالى يتاكد ان يكون  
ان حاجات كل واحد من الله تعالى  
احكاما سوسى وان كل واحد من الله تعالى  
ان يكون يتاكد ان يكون على الله تعالى  
وهذا هو وجهه من ان الله تعالى  
او ربي يتاكد ان يكون على الله تعالى  
بما فيها ان ربي على الله تعالى  
الصحيحا واما ما قلنا من ان الله تعالى  
او ربي يتاكد ان يكون على الله تعالى  
بما فيها ان ربي على الله تعالى  
الصحيحا واما ما قلنا من ان الله تعالى  
او ربي يتاكد ان يكون على الله تعالى

بما فيها ان ربي على الله تعالى  
الصحيحا واما ما قلنا من ان الله تعالى  
او ربي يتاكد ان يكون على الله تعالى

بما فيها ان ربي على الله تعالى  
الصحيحا واما ما قلنا من ان الله تعالى  
او ربي يتاكد ان يكون على الله تعالى  
بما فيها ان ربي على الله تعالى  
الصحيحا واما ما قلنا من ان الله تعالى  
او ربي يتاكد ان يكون على الله تعالى

**احتمال**

بما فيها ان ربي على الله تعالى  
الصحيحا واما ما قلنا من ان الله تعالى  
او ربي يتاكد ان يكون على الله تعالى  
بما فيها ان ربي على الله تعالى  
الصحيحا واما ما قلنا من ان الله تعالى  
او ربي يتاكد ان يكون على الله تعالى

سائيا

ان الله تعالى لا يتاكد ان يكون  
ان الله تعالى لا يتاكد ان يكون  
ان الله تعالى لا يتاكد ان يكون  
ان الله تعالى لا يتاكد ان يكون



















## ÖZET

Tezin Adı: İsmâ‘îl Habîbî Efendi ve *Hırz-ı Cân*

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Tezin Yazarı: Burak BEKEN

Tezin Danışmanı: Prof. Dr. Hasan Ali ESİR

Ağustos 2016

Bu çalışma Şeyh Seyyid İsmâ‘îl Habîbî Efendi'nin 1658/1659'da telif ettiği *Hırz-ı Cân* adlı eseri üzerine hazırlanmıştır. İlmihal ve akaidname türünde olan bu eser, manzum olması bakımından önem arz etmektedir. Amacımız, edebiyat tarihlerinde adından fazla söz edilmeyen İsmâ‘îl Habîbî Efendi'yi ve onun eserini tanıtarak kendisinin ve eserinin Türk edebiyatı tarihindeki yerlerini almasını sağlamaktadır.

Bu çalışma Giriş, üç bölüm, sözlük, dizin, ekler ve eserin tıpkıbasımından oluşmaktadır. İsmâ‘îl Habîbî Efendi'nin hayatı titizlikle ele alınmış olup gün yüzüne çıkmayan eserlerinden de bahsedilmiştir. Onun *Hırz-ı Cân* adlı eseri çeşitli yönlerden incelemeye tâbi tutulmuştur.

**Anahtar Sözcükler:** manzum ilmihal, akaidnameler, İsmail Habibi Efendi, *Hırz-ı Cân*.



## ABSTRACT

Thesis Name: İsmâ‘îl Habîbî Efendi and *Hırz-ı Cân*

Department of Turkish Language and Literature

Master’s Thesis

Thesis Author: Burak BEKEN

Thesis Advisor: Prof. Dr. Hasan Ali ESİR

August 2016

This study is prepared on *Hırz-ı Cân* which is written in 1658/1659 by Şeyh Seyyid İsmâ‘îl Habîbî Efendi. This work which is a concise manual and doctrines of Islamic faith, worship and ethics is important because of its being written in verse. Our aim is to introduce İsmâ‘îl Habîbî Efendi and his work which are not mentioned too much in literature history and to provide them taking part in Turkish literature history.

This study includes introduction, three parts, dictionary, index, attachments and facsimile of the work. The life of İsmâ‘îl Habîbî Efendi is being handled studiously and his works which are not bring to light is mentioned. His work named *Hırz-ı Cân* is examined through several aspects.

**Key words:** a concise manual of Islamic faith, poetic doctrines, İsmail Habibi Efendi, *Hırz-ı Cân*.

## ÖZ GEÇMİŞ

07.11.1992’de Bursa’nın Osmangazi ilçesinde doğdu. Aslen, Erzurum’un Olur ilçesindedir. İlköğrenimini Osmangazi ilçesinde bulunan Bisaş İlköğretim Okulu’nda, ortaöğrenimini Rahmiye Malcıoğlu Ortaokulu’nda, lise öğrenimini de Bursa Cumhuriyet Lisesi’nde tamamladı. 2010 yılında, Rize Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi’nin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nde lisans öğrenimine başladı. 2014 yılında buradaki lisans öğrenimini tamamlayarak Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı’nda yüksek lisans öğrenimine başladı.

